מ. קראוויץ

אויף די וועגן פון ווינט

פינכאם קראוועץ

פינכאם קראוועץ

מ. קראוועץ

אויף די וועגן פון ווינט

ארויסגעגעבן פון
פאַרלאַג פראָלעטאַרישע משפחה
ניו-יאָרק, 1928

Copyright — 1928
by
MEYER KRAWETZ
New York.

234
אריאם פרעס
54 קאנעל סטריט
נויארק.

שׁינכאם קראוועץ

אינהאלט:

אונזערע קינדער — — —

אונזערע קינדער

ער האָט מיך געזומען פֿאַר דער האַנט און מיך געפֿירט. איך בין נאָכגענאַנגען. איך האָב אפֿילו ניט געקוקט וואוהין. פֿון מיינטוועגן אפֿילו צום שוואַרצן־יאָר! קאַלט איז מיר געווען, און דעם דריטן טאָג ניט געגעסן. טאָ וואָס איז שוין פֿאַראן וואָס צו זאָרגן? דער טייפֿל וועט זיכער מיין הינטישע פּעל ניט נעמען.

ער איז געווען א הויכער פּעסט־געבויטער מאַן. אזא רויטע קאָפּ האָר האָב איך נאָך ניט געזען. די גאַנצע צייט האָט ער געשווינגן, ניט געקוקט אויף מיר, ווי איך וואָלט אויף דער וועלט ניט געווען. ענדלאָך זיינען מיר צוגעקומען צו א גרויסער געביידע, א פּאָר גאַסן פֿון איסט־ריוווער. אויפֿן טיר מיט האַלב־אָפּגעריבענע בוכשטאבן איז געווען אָנגעשריבן „די היים פֿון גאָט", אונטן מיט קלענערע בוכשטאבן, מיט די זעלבע אָפּגעריבענע ווערטער: „אלע זינדיגע זיינען ווילקאָמען". איך האָב א שמייכל געטאָן, כאָטש די קישקעס האָבן מיר געדרייט אין בויך און דער קאָפּ האָט מיר געפּיבערט. דאָך האָב איך געהאָט פֿאַרגעניגן פֿון געדאַנק, אז צו זעכצן יאָר בין איך שוין א זינדיגער.

אונטן איז געווען דער עס־צימער. גרויסע, לאַנגע טישן. אויבן זיינען געווען די דאַרמיטאָריס, ווו בעטלאָך זיינען געהאָנגען איינע איבער די אַנדערע, ווי אין א קאָזאַרמע. אין א גרויסן קעלער איז געווען א לייבערי, וואָס איז באַשטאַנען דערהויפּט פֿון פּרומע ביכער. אין העכטן פּליגל פֿון דער הויז איז געווען א קירך, ווו די איינוואוינער פּלעגן אינדערפרי און פֿאַרנאַכט זיך רייניגן פֿון זינד. א סך קינדער זיינען דאַרטן געווען. אינגערע און עלטערע. אלע מאל פּלעגן גרופּעם פֿאַרשווינדן און קומען צוריק, און אמאל קיינמאל מער ניט.

ער האָט מיך אריינגעבראכט אין אָפּיס. דאָרט איז געזעסן אן עלטערע מיידל מיט אן איינגעדאָרט פּנים, מיט א שפּיצינער נאָז און מיט קרומע אויגן. זי האָט זיך שנעל אויפגעהויבן, וועג זי האָט אונז דערזען אריינקומען, איז געשטאַנען מיט ערנפּורכט און גע־ווארט, ער זאָל אָנהויבן רעדן.

„...שוועסטער מילדרעד, פּארשרייבט דעם מענטשל. דערנאָך רופט שוועסטער אגנעס, און זעט, ער זאָל קריגן עפּעס קיינען. די ריפּן וועלן באלד בא אים צעפּאַלן".

„גוט, ברודער מערווין, איך טו דאָס גלייך!" — און דאָ האָט זיך באוויזן אזא הינטישער שמייכל אין אירע אויגן, ווי זי וואָלט געוואָלט פּארשלינגען דעם געזונטן מערווין.

„וואָס איז דיין נאָמען?", — האָט זי אָנגעהויבן.

„אייזיק בערמאַן".

זי האָט מיר אָנגעקוקט מיט אירע קאַסאָקע אויגן.

„וואָס, דו ביסט א איד?"

איך האָב זיך צעלאַכט.

„ניין, א טערק, מיין טייערע!"

„זיי ניט צו קלוג! דו ביסט א קינד פון א פּארשאָלטן פּאָלק. זיי האָבן יעזוס'ן געקרייציגט, דעריבער גיסט זיך זייער בלוט ביז היינטיגן טאָג".

איך בין געווען ריכטיג בייז. וועג איך בין ניט אזוי הונגעריג וואָלט איך געווייזן דער צויג וואו צו אראָפּגיין! אזוי האָב איך געשווינגן. וואָס איז פּאַראן צו רעדן צו אזא העסלאַכער ווייב? איר נשמה מוז זיין אזוי ברודיג און צודרייט, ווי אירע אויגן.

פּאַרטיג געווארן, איז אריינגעקומען אגנעס. א פּיינע שטיק פּלייש, ניטא וואָס צו רעדן. גלייך דערקאַנט איינע, וואָס איז ערגעץ ארוים פון א הייזל, געווען ערגעץ א פּארקויפערין פון פרויען־לייב. איך האָב געקאַנט איר מין! איצט האַנדלט זי מיט גאָט. בעסערע געשעפטן אודאי, וואָס דען? עס האָט ניט געהאָלפן איר

גלאצן מיט די אויגן. איך בין שוין געווען באלד זיבעצן, יונג, א ברען, הויך, מיט געזונטע הענט. איך האב פיינט געהאט די הינטישע שטיק. וואס דיינקט זי, זי האט דערטאפט א יאלד?

זיצן מיר ארום טיש. יערער האט שוין געגומען זיין עסן: צוויי שטיקלאך ווייסע ברויט מיט א שטיקל ווייסע פיש, וואס האט אודאי אמאל געלעבט; די פיש זים, קלעפיג, נודיעט באם הארצן! מ׳קאן דאס צום מויל ניט נעמען. די זופ איז ניט בעסער.

איך טראכט: וואס קען מען דערווארטן פון מענטשן, וואס ריידן פון גאט, און די הערצער זייערע זיינען ליידיג?

פאר דעם טייערן עסן האב איך נאך געדארפט מאנקירן דאס געשיר. מיר האבן געהאט אן אויפזעהער, א יונג מיט פימפלס, איין אויג האט בא אים גאט צוגענומען, דערפאר האט די צווייטע געברענט מיט האס! און ווען ניט אגנעס, וואלט מיין שטיין אין דער הייליגער הויז געווען צו ענדע, און דער יונג מיט דער איין אויג, וואס האט געהייסן וואק, וואלט געקראגן צעהאקט זיין שנוק! זאל דער לומפ זיך ניט טשעפן צו פיינע מענטשן; זאלן לייז צעפרעסן זיין ווערימדיגן לייב.

אין דער דארמיטארי האבן געשלאפן בא דרייסיג שטיק! די פענסטער זיינען געווען גרויסע, און דורך זיי האט מען געקענט זען דעם „איסט ריווער"; מיר האבן געהאט א שטונדע צייט, האבן מיר זיך ארומגעקליבן אינמיטן חדר בא דעם גרויסן טיש צו שמועסן אביסל, א ווינטל האט געבראכט א גרוס פון וואסער. א ביינקשאפט האט זיך פארשפרייט אין דעם גרויסן צימער.

דערציילט א בחור פון א יאר פופצן:

„נעכטן בין איך אויפגעשטאנען פרי; די וואנצן האבן ניט נעלאזט שלאפן. ניי איך ארונטער שטיל די שטיגן, גיי פארבי מעריקס צימער. ערשט עס עפנט זיך די טיר, און די הייליגע אנגעס רוקט זיך ארויס אין אירע נאכט־קליידער. געזען, אז איך קוק איר אזוי נאך, ווערט זי צו מיר פלוצים אזוי גוט און רופט מיך צו זיך:

„הער מאטעלע", — זאגט זי, — „ברודער מערוויק איז זייער קראנק, ער האט היץ, נעבאך, בין איך נעגאנגען זען, וואס ער מאכט".

איך שמייכל: „נעם איין א ניכפע", טראכט איך, „איך וואלט מיט דיר ניט פארבראכט."

א צווייטער, פון א יאר אכצן, בא וועמען די הענט ציטערן, און ער האלט אין איין רייבן זיין נאז, זעט שוין, אז ער איז פאר־פאלן; א דראג־נוצער; דער קערפער אויסגעארט; איך בין זיכער, אז ער וועט ענדיגן דאס לעבן אין א משוגעים־הויז. ער רעדט, די אויגן עפענען זיך און פארמאכן זיך. באטאג פארקויפט ער צייטונגען. דריי דאלאר א וואך צאלט ער צו דער הייליגער הויז. יעדע אביעריגע פעני גייט אוועק פאר דאוף.

דערציילט ער:

„נעכטן האט זיך מיר געחלומט, אז איך בין ערגעץ אויף א בארג, און אין דער טיפעניש הילכן אף גלעקער. אזעלכע קלאנגען האב איך נאך קיינמאל ניט געהערט! טיף הינטערן בארג מוז זיין מיין היים באהאלטן, און די גלעקער רופן, רופן! און איך ווייס ניט דעם וועג אהין! און דא איז מיר שלעכט, זייער שלעכט!"

די טרערן רינען איבער זיינע באקן, און מיר קלעמט שרעקלאך דאס הארץ.

איינער א אינגל פון א יאר זעכצן מיט א אידישן געזיכט, אייגעצויגענע באקן, אזש די ביינער קריכן ארויס ווי פון א סקע־לעט. די אויגיגע זאר, וואס צייגט צייכנס פון לעבן, זיינען די אויגן! אזעלכע אויגן האב איך נאך קיינמאל ניט געזען! שוואַרצע, גרויסע, מיט אזא טרויער דערטן, אז עס שטארבט אף דאס הארץ, וועו איר טוט א קוק אין זיי. שפעטער האבן די יונגען מיר דערציילט, אז ער איז א בארימטער קעשענע־גנב, און אז דער „הייליגער מערוויק נעמט בא אים אוועק די זאכן פאר האלב אומזיסט"; רעדט דער בחור מיט שטילער שטים, אז מ'הערט קוים:

„איך געדיינק קוים מיין טאטן. ווי א גרויע כמאַרע וואַלט איינגעוויקלט מיינע קינדער־יאָרן. איז א שטילער מענטש געווען, האָט געאַרבעט אין א קלאוק־שאפּ, געפּראַצעוועט דעם גאַנצן לעבן! איך געדיינק זיין בלייכן פּנים און זיינע צעשראַקענע אויגן, ווי ער וואַלט שטענדיג געווען אונטער דער שרעק פון א בייטש. די מאַמע איז געשטאַרבן, ווען איך האָב דערזען די וועלט. דער טאַטע האָט שפּעטער נאָכאַמאָל גענומען א ווייב, געוואַלט מיר געבן א מאַמע.

„זי איז ניט געווען א שלעכטע צו מיר, קיינמאָל מיך ניט געטשעפּעט, מיך געלאָזן זיין א פּרייער פויגל. נאָר צום טאַטן איז זי געווען שלעכט, זייער שלעכט; זי איז געווען א געזונטע ווייב מיט א וויים־יאָדערדיג לייב, מיט שטאַרקע לייַדנשאַפטלאָכע אַרעמס! דער טאַטע איז געווען ווי א צעקוועטשטער לעמאָן. פון שאָפּ פלעגט ער קומען א טויט־בלאַסער, אָן קרעפטן, האָט אפילו ניט געקענט אָפּעסן זיין שפּייז. ער פלעגט ליגן אין בעט און שוואַר אָטעמען.

„א סך נעכט האָב איך ניט געקענט שלאָפן. איך האָב געהאַט אזעלכע משוגענע געראַנקען, האָב איך געהערט, וואָס עס טוט זיך הינטער דער וואַנט! זי האָט געוועקט דעם טאַטן, געמאַנט ביי אים, אין ער איז געלעגן, ווי א פּגר, און זיך ניט געקענט רירן! עס איז געווען א רחמנות אויף איר, און איך האָב געוואוסט, אז עס וועט אזוי לאַנג ניט קענען אנהאַלטן.

„איך בין שוין געווען א יונג פון א יאָר נייַן, ווען איך בין געקומען איינמאָל אהיים. די טיר איז געווען פאַרשלאָסן, בין איך אַדורך דורך דעם פייער־עסקייפּ, געאַרפט פאַרבייגיין איר בעט. דורך דעם אָפּענעם פענסטער האָב איך אַליין געזען. איך האָב געקאַנט דעם יונג. וואָס האָב איך געקענט טאָן? בין אַראָפּ צוריק, אַוועק אין אווינקל זיך אויסווייַנען.

„שפּעטער איז עס געווען א שטענדיגע פּאַסירונג. דער טאַטע האָט אויך געוואוסט און האָט געשווינגן. נאָר וען מיר זיינען אמאָל

געבליבן אליין אין הויז, האבן זיינע דארע אריסם מיך געדריקט צו אים, און מיר פלענן ביידע ווייזען! גוט, וואס ער איז דעמזעלבן יאר געשטארבן! איך וויים, אז נאט ווערט מאכן פלאץ אין הימל פאר אים! אמאל פיל איך, ווי ער שטייט בא מיין בעטל, קוקט אויף מיר, און זיינע דינע פינגער גלעטן מיינע האר, און ער רופט מיך, און איך קען ניט גיין. עס איז מיר אזוי שווער צו לעבן; איך פארשטיי ניט דעם נאנצן פלאנטער, און שטארבן קען איך ניט..."

מיר האבן אלע פאר א מאמענט געשווינגן. איך בין צוגענאנגען צום פענסטער. איך האב געמוזט האבן לופט. ווען איך בין צוריקגעקומען צום טיש, איז געשטאנען א פעטינקער אינגל מיט פוכקע באקן מיט טויטע קאליראזע אויגן און האט עפעס געוואלט זאגן, נאר אלע האבן פארלאזן דעם טיש און זיינען שווער צו זייערע בעטלאד. איך האב פארשטאנען, וואס דאס מיינט. איך האב שוין א סך מאל געזען ענלאכס. די אויגן האבן מיר אלץ דערציילט. ער איז געווען איינער פון די באשעפענישן, וועלכע די האמא־סעקסואליסטן באנוצן פאר זייער קריינקלאכער לוידנשאפט; ער איז געשטאנען פאר א מאמענט מיט אן אפענעם מויל, די ארעמס צונומען, דערנאך הילפלאז זיך אוועקגעשארט צו זיין בעטל.

זיינען אוועק טעג און וואכן, איך בין נאר אלץ געווען אין דער הויז, פארוואס וויים איך ניט? עס קאן זיין, אז עס איז דערפאר, וואס איך האב בעסערעס ניט געהאט. א נאנצן טאג האב איך געארבעט בא א פרוכט־סטענד, און אז איך פלעג קומען אין דער הויליגער הויז, בין איך געווען צו־מיד עפעס אנדערש צו טאן. איך האב ליב געהאט זיצן אין לעזע־זאל און לייענען די הויליגע ביכער. עס איז געווען גרינגער צו טרוימען אוו לעבען, וועו איך האב געגלויבט.

אגנעם איז געווען גוט צו מיר. דערפאר פלעג איך קנייפן איר פעטן קערפער, אוו זי האט מיר שיער ניט צודריקט אין אירע

ארעמס. זי האָט מיר געזאָגט, אז זי וואָלט מיך גענומען צו זיך אין צימער, נאָר זי האָט מורא פאַר דעם הייליגן מערווייק:

„ער איז אייפערזיכטיג, ווי א קאַץ! קום אמאָל צוגיין באַטאָג אהיים, איך וועל ווארטן אויף דיר".

עס איז געווען די דריטע וואָך, ווען מיר האָבן געקראָגן א מאָדנעם גאַסט. ער האָט געהאָט אן איידל פנים מיט בלויע גרויסע אויגן, בלאָנדע האָר מיט גרויסע אויגן־ברעמען. מ׳האָט אים געגעבן דאָס צווייטע בעטל פון מיר, און איך האָב זיך געשעמט פאַר זיין זויבערקייט. די יונגען האָבן געקוקט מיט קרומע בליקן אויף אים; ער איז ניט געווען פון אונזער וועלט.

ער איז געגאַנגען פריער שלאָפן פון אונז, און שפּעטער, ווען איך האָב באַטראַכט, אונטער דער שיין פון דער לבנה, די שטריכן פון זיין געזיכט, דעם נערוועזן צוקן פון זיינע ברעמען, האָט מיר דאָס הארץ געדריקט פאַר ווייטאָג, און איך האָב באַשלאָסן צו ווערן זיין פריינט.

עס איז געווען זונטאָג פרי; דער טאָג איז געווען א קילער, כאָטש די זון האָט געשיינט. איך בין געלעגן דעם פרימאָרגן און ניט געקענט שלאָפן, האָב געטראַכט, ווען צו פאַרלאָזן דאָס הויליגע הויז מיט די גרויע וועגט. ערשט דער נייער יונג שטייט אויף, קריכט אַראָפּ פון בעטל, שטעלט זיך אויף די קני, לייגט אויף די הענט, און זיינע ליפּן מורמלען פרום, און די אויגן פאַרמאַכט. איך זע דורך אווינקל פון מיין אויג, ווי מרערן רינען איבער זיינע באַקן און זיין גאַנצער קערפער צוקט און ציטערט.

איך האָב געווארט, ביז ער האָט זיך אַרומגעוואַשן און זיך אָנגעטאָן, איך בין אים נאָכגעגאַנגען. ער איז געשטאַנען אין דרויסן בא דער טיר; זיינע אויגן האָבן זיך געשפּילט אין דער ווייטקייט. איך האָב אַרויפגעלייגט מיין האַנט אויף זיין אקסל. ער האָט זיך אומגעקוקט, א זוניגן שמייכל געטאָן.

„מיין נאָמען איז אייזיק! וואָס איז דיינער?"

ער האָט א שמייכל געטאָן:
„מיטשל".

„קום אַביסל אַראָפּ צום וואַסער", — זאָגט ער, — „עס איז דאָרטן שטיל, עס וועט זיין גוט צו זיצן דאָרטן".

מיר זיצן באַם פּיר, ס'איז אזוי שטיל. שווימט פֿאַרבי א זעגל־שיף, פֿאַרגייט ווי א טרוים, א פּאָר קליינע שיפלאַך שפּייען דאָמף, קיקלען זיך אַוועק, און מיטשעל קוקט אין דער ווייטקייט און מיר דוכט זיך, אז ער זעט דאָרטן עפּעס וואָס איך זע ניט.

„וואָס זעסטו דאָרטן?" פֿרעג איך. ער ענטפֿערט ניט, נאָר קוקט מיך אָן אזוי מאַרנע. מיר ווערט אומהיימלאַך.

„דו גלויבסט אין גאָט, אייזיק?" איך קוק אים אָן, וויים ניט וואָס ענטפֿערן „וואָס פֿאַרא גאָט מיינסטו?"

„פֿאַראָן אייגער, אייזיק! אייגער, ער איז אומעטום! זעסטו דען ניט, אין דער רואיקייט פון וואַסער גאָט'ס פּנים? און אז ער שטורעמט און עס ברויזט דער בויך פון ים, קענסטו ניט זען זיין קראַפט?"

„איך זע ניט גאָט!" האָב איך געזאָגט שטיל. „איך קען זיך ניט פֿאַרשטעלן, אז ער וואָלט באַשאַפֿן אזא מיזעראַבעלע וועלט! עס איז ניטא קיין גערעכטיגקייט אין דעם דול־הויז, וואָס מיר רופן לעבן! קוק זיך צו, מיטשעל, צו די קינדער אין דער הייליגער הויז, און דו וועסט אליין זען, אז איך קען ניט גלויבן דאָס עמיצער איז דאָ אין הימל, וואָס איז פּאָר דעם שולדיג..."

„גאָט איז ניט שולדיג, אייזיק! ער האָט ענאָמען די הימלען פּאָר זיך, די מענטשן האָט ער געגעבן די ערד. נאָט קינדער, איך גיב אייך א היים, איך גיב אייך די שפּיל פון די הימלען, די מיסטעריע פון א קלאָנג, די ליד פון וועלדער. נעמט באַרג און טאָל, פעלד און וואַלד, מאַכט זיך, ווי די פויגל א נעסט. ברייגט פּרייד, אייגע די אַנדערע". ער איז פּאָר א מאָמענט שטיל געווארן. דערנאָך האָט ער פֿאַרטגעזעצט

„דו ווייסט, איזיק! גאָט קומט צו מיר יעדע נאכט און זאָגט צו מיר: דו מוזט זיין דער דערלייזער פון דער וועלט! די מענטשן־קינדער זיינען שלעכט! קוק, וואָס זיי האָבן געמאכט פון מיין ווערק. די ערד האָבן זיי פארזייט מיט בלוט. די קינדער שרייען פאר הונגער אין די ווינקלען! זאטקייט דערשטיקט דעם געשריי פון די עלנדע. איך וועל זיי אנשטאָט פרידן געבן א שווערד! איך וועל פיינטן די זאטע, ווי זיי פיינטן מיינע קינדער. קום, מיין קינד, ווער זייער דערלייזער! א ניט וועט מיין צארן זיין גרויס און איך וועל זיי אפמעקן פון דער ערד!"

זיינע אויגן האָבן זיך געצונדן, ווי א וואלד פייער, די באקן האָבן געברענט ווי שטיקלאך פלאָמען. ער האָט צוזאמען געדריקט זיינע קליינע הענט און איך האָב געפילט א געהיימע שרעק.

„מיין מאמע פארקויפט די פלייש פון אירע טעכטער", האָט ער וויטער גערעדט, „זאטע קויפן זייער פלייש! א רויטע ליכט ברענט אין הויז, זינגט די ליד זינד, איך האָב געמוזט אוועק, פרעמד איז פאר מיר דאָס הארץ, אונטער וועלבן איך בין געלעגן! דאָס בלוט פון מיין בלוט איז פאר מיר פארשאלטן! אין מיין האַרצן שרייט די שטים פון אלע עלנדע! איך מוז זיין זייער דערלייזער, איך מוז".

איך בין געקומען צוריק צו דער הייליגער הויז; מיטשעל איז געגאנגען א שווייגנדיגער לעבן מיר. שפעטער ווען עס איז שוין געווען האלבע נאכט, האָבן מיינע מידע אויגן זיך קוים פאר־מאכט. דעם ערשטן מאל אין מיין לעבן האָט א פראסטיגע שרעק מיך געדריקט, און מיין שלאף איז געווען ווי א קאשמאר.

ווען איך בין אויפגעשטאנען, איז שוין מיטשעל ניט געווען. קיינער האָט ניט גענזען, ווען ער איז אוועק. קיינמאל האָב איך שוין די בלויע אויגן ניט גענזען אפן! טעג שפעטער האָט מען זיין קערפער געפינען אין איסט ריווער, אזוי איז געשטאָרבן דער דערלייזער. די קינדער האָבן זייער לעצטע פעני אוועקגענעבן,

געקויפט א קעסטל פון מעהאגעני, אויסגעלייזט זיין קערפער פון „פאטערס־פעלד", בלומען געבראכט, ווייסע ווי שניי, און די קינדער פון דער הייליגער הויז, — —אונזערע קינדער, — האבן געווויינט אויפן קבר פון דערלייזער.

די טויטע שטאָט

ניט ווייט פון האָפן, געפינט זיך אן אלטע גאס, אן אָפּ־
געלאָזענע מיט האלב איינגעפאלענע הייזער, אמאל איז די גאס
געווען פול מיט לעבן פון דעם שטענדיגן טומל אויפן האָפן, פון
קומען און פארלאָזן פון די שיפן. די מאטראָסן, זינגענדיג מיט
דער אומרו פון ים אין זייערע אָדערן, פלעגן קומען א לעב טאָן
אין דעם טייל שטאָט, וואו זיי האָבן געוואוסט, אז זיי וועלן
געפינען אלץ, וואָס זיי באגערן: פרוי און ווין.

דאָס אלץ איז געווען מיט יאָרן צוריק, איידער דער נייער
פּאָרט האָט זיך אויסגעבויט אין אנאנדער טייל שטאָט. בינאכ־
ווייז איז דער טייל פארלאָזן געוואָרן, אויסגעטריקנט האָט די פרייד
פון די גאסן. זעלטן וועט א פראכט־שיף אנקערט צום ברעג.
ניטא מער די רויטע ליכט, וועלכע פלעגן רופן די וואנדערער
צו זיך. פינסטערער און אייניאמער זיינען געוואָרן די גאסן.
בלויז די געפאלענע, וואָס זיינען צודריקט געוואָרן פון לעבן, אָדער
די יעניגע, וואָס האָבן געהאָט אורזאכן זיך צו באהאלטן פון דער
ליכט פון טאָג האָבן זיך געפונען אין דער שטאָט.

א הויז מיט די גרויע האלב איינגעפאלענע וועגט האָט בא־
לאָנגט צו דער „מאמע" טאמארא. אלע אין דער טויטער שטאָט
האָבן טאמאראָ'ן געקענט, ווי א שאָטן האָט זי זיך געדרייט צווישן
די האלב איינגעפאלענע הייזער, הויך און דאָר, מיט אן ארויס־
געסטארטשעטע געזיכט, מיט איר האלב משוגע־נעם געלעכטער,
וואָס פלעגט אָנפילן יעדן מיט אן אומהיימלאכן שרעק! דאָך איז
זי איז געווען א גוטע די מאמע טאמארא, און א סך פארוואָגלטע
האָבן געפונען א היים און א דאָך אין קעלער פון שטוב און אמאל
ברויט, וועו ברויט איז נאָר געווען.

פרייגק איז נאָך געווען א גאַסט אין קעלער־שטוב, האָט זיך געפילט ניט היימלאָך אין דעם האַלב פינסטערן קעלער, מאָמע טאַמאַרא האָט אים געפונען א האַלב פאַרהונגערטן ניט ווייט פון הויז. מיט דער הילף פון אַנדערע האָט זי אים צו זיך אַרייננעמען, געוואַשן זיין געזיכט מיט קאַלטע וואַסער, אים אַוועקגעגעבן דעם לעצטן ביסן ברויט פון הויז. שפּעטער וואָן ער איז געשלאָפן אין א ווינקל אויף אַן אַלטן מאַטראַץ, האָט זי זיך שטיל איינגעבויגן איבער אים, איינגעדעקט מיט אַלטע שמאַטעס, און אויף איר ציטערדיגע ברעם האָט זיך א טרער באַוויזן. — א מאַדנע איז זי געווען, די מאַמע טאַמאַרא. ווער וויים? וואָס אין איר לעבן האָט פּאַסירט? פרייגק איז נאָך יונג געווען, עטוואָס איבער צוואַנציג, הויך און שלאַנק און אויסגעבלייבט. די מאַמע טאַמאַרא האָט געוואוסט די ליידן פון האַרטן לעבן.

וואָן פרייגק האָט זיך אויפגעכאפט פון שלאָף, איז שוין געווען אָוונט. אין דרויסן איז געווען א שטורעם, מען האָט געקענט הערן דאָס קלאַפן פון וואַסער אין דעם ברעג. אין דעם קעלער איז פינסטער געווען, און פון ווינקל האָט א דינער שטראָם וואַסער אַריינגערונען. אין צווייטן חדר איז געווען ליכטיג, און שטימען האָבן זיך געהערט. פרייגק איז אויפגעשטאַנען, האָט א ציטער געטאָן, דער קאָפּ איז אים שווער געווען און דער קערפער האָט געפיבערט.

מאַמע טאַמאַרא האָט אים דערזען, א שוידערדיגן לאַך געטאָן. אַלע האָבן זיך אומגעקוקט און אים צוגערופן.

געזעסן זיינען זיי אין א קרייז. אויף א קעסטל איז געשטאַנען א פלאַש שנאַפּס, ברויט איז אויך געווען גענוג. טאַמאַרא האָט גענומען פּאַרשטעלן פרייגקן פּאַר אַלעמען. — א גרופּע פון אכט מענטשן. אַלע אַלטע אָפּגעלעבטע, ווי דאָס לעבן האָט זיי אויסגעזויגן און אויסגעשפּיגן. פרייגק האָט גענומען דאָס גלעזל שנאַפּס, וואָס די מאַמע טאַמאַרא האָט אים געגעבן, און עס אַראָפּגעשלינ־

נען מיט איין מאָל, דערנאָך האָט ער זיך אוועקגעזעצט צוזאַמען מיט די איבעריגע אינמיטן חדר.

די מאַמע טאַמאַרא האָט דערציילט, אז די סאלעוויישאַן־ארמיי גייט שיקן אירע סאלדאַטן אין דער טויטער שטאָט און האָט זיך פריילאַך צעלאַכט. „איך קאָן די פייגעלאַך, וואָס טוען אלץ אין גאָטס נאַמען". זי האָט א ווינק געטאָן מיט איר בעלמע אויג און אלע האָבן זיך צעלאַכט. פריטשער עדי, מיט דעם פאַר־מעט געזיכט, מיט א שניט אויף דער רעכטער באק און מיט א נאָז, רויט פון צופיל טרינקען, האָט אָנגעהויבן מיט זיין הייזעריגלאַכע שטים צו דערציילן:

„מיין אלטער האָט געוואלט איך זאָל ווערן א פריסט. טראָגן א שווארצע קאפאָטע און פרעדיגן צו אלטע ווייבער. און איך, א שטיל קינד, האָב געפאלגט און זיך געלערנט די וועגן פון גאָט", עדי גיט שעלמיש א שמייכל.

„ענדלאַך דוכגענאַנגען קאלעדזש, אָנגעטאָן די שווארצע קא־פאָטע און פאַרטיג. נאָר דער אלטער איז נאָך ניט צופרידן. איך מוז גיין אין מאָנאַסטיר פאַר זעקס מאָנאַטן און דאַרטן צוויישן פרומע לייט וועל איך זיך דערנענטערן צו גאָט.

„איינגעפאקט. א שיינער זומער־טאָג. דער מאָנאַסטיר איז אין ניו מעקסיקא, שטייט בא די ברעגן פון א גרויסע פריירי, ווייסע טריקענישע ציט זיך אַוועק, נאָר דער מאָנאַסטיר, ווי א טראָפישער אינזל, איז איינגעטונקט אין פאלמעס. עס איז ווייט פון שטאָט, א מיש פון קאָלירן. די גרינקייט פון די גערטנער, די ווייס־קייט פון דער פריירי און די שווארצקייט פון די מאָנטלען.

„איין זייט אונזער הויז — גרויע וועגט מיט שימל, דערנאָך א גאָרטן, ציט זיך פאַר א מייל, און די צווייטע זייט הינטער א שטיינערנעם פארקאָן, א נאָנערי, וואו פרויען גיבן אַוועק זייערע לעבנס צו גאָט.

„עס איז נעווען א זוניגער פרימאָרגן, מיט דער שטילקייט פון די פריירים. איך בין אויפגעשטאַנען זייער פרי, האָב אַרומגעשפּא־

ציט אין נאָרטן און בין צוגעקומען צום פּאַרקאַן, וועלכער האָט אָפּגעטיילט די נאָנערי, איין זייט פון וואָנט איז געווען איינגעפּאַלן, און מען האָט געקענט זען, וואָס טוט זיך אויף דער אַנדערער זייט. איך בין געשטאַנען א פּאַרטראַכטער, געקוקט צו דער הויז, וואו דער לעבן באהאלט זיך. ערשט, ווי א שאָטן, וואקסט אויס די עלטסטע שוועסטער, א דיקלאַכע פרוי מיט גרויע וואָסערדיגע אויגן. זי בייזערט זיך אויף מיר. „א שאַנד פּאַר א גאָטספּאַרכטיגן מענטשן צו קוקן צו זיי אין נאָרטן, נאָט וועט דיר פּאַרגעבן דעם מאָל". איך טאָר אָבער ניט וואַגן נאָך אמאָל צו קומען צו דעם פּלאַץ. זי בלייבט א מינוט שטיל, די וואָסערדיגע אויגן ווערן ליכטיגער. — זי וועט אַליין היטן די איינגעפּאַלענע וואָנט ביז האַלבער נאַכט — זי ציט די ווערטער, — ב י ז ה א ל ב ע ר נ א כ ט .

„נו, וואָס איז צו רעדן. דער טאָג איז געווען שרעקלאַך לאַנג. קוים זיך דערוואַרט דעם אָוונט. שפּעטער האָב איך זיך אַרויסגעשאַרט שטיל פון מיין חדר. מיין גאַנצער קערפּער האָט געפּיבערט. געטראָפן האָב איך זי וואַרטנדיג — פּאַרן האָנט האָט זיך מיך געפּירט צו איר אין חדר. אין א ווינקל איז געהאַנגען גאָט׳ס מוטער, א ליכט האָט געצאַנקט, זי האָט זיך איבערגעצלם׳ט, פּאַרלאָשן די ליכט און האָט זיך אַנגעהויבן אויסטאָן. — עדי האָט אויפגעהערט צו דערציילן און זיך צינוש צעלאַכט. — דאָס איז געווען מיין ערשטע באַירונג מיט דער וועלט פון זינד.

פריינק איז געזעסן שווייגנדיג. ניט געווען וואָס צו רעדן און וועָן אלע זיינען שוין שפּעט באַנאַכט געשלאָפן, איז ער געלעגן מיט אָפענע אויגן און זיך איינגעהערט צום קלאַפן פון די כווא־ליעס און דעם געווין פון ווינט.

געבאַרן איז ער אין אַרימקייט אין א ליטוויש שטעטל, פּאַר־דאַרטע פעלדער, בערג מיט אומעט. זייער הויז א קליינע, האַלב איינגעפּאַלן. דער טאַטע א צעבראָכענער פון שטענדיגן אַרבעטן

און זאָרגן. די מאַמע א בייזע, א פֿאַרביטערטע, האָט שטענדיג געשריען אויף די קינדער, וואָס האָבן זיך געפֿלאָנטערט פֿאַר די פֿיס.

אומעדיגע קינדער־יאָרן. — געווען איז ער צופֿרידן צו פֿאַר־לאָזן די חיים. דערנאָך א פֿאַרוואָלגט לעבן, וואו די האָמערס האָבן אויסגעקלאַפּט און פֿאַרהאַרטעוועט זיין געפֿיל. נאָר אמאָל נאָגט דאָס הארץ, עס בענקט זיך, דער טייפל ווייסט נאָך וואָס? ער טראַכט, אז ער האָט ניט געדאַרפט קומען אין שטאָט: זעקס יאָר א מאַטראָס, דורכגעשניטן די ליינג און בריט פון די וואַסערן פון דער וועלט. און וואָס איצט? אָפּגרונט! וועט ווערן ווי „פֿריטשער עדי", טרינקען און לעבן, ווי עס וועט זיך לאָזן.

א פּראָסטיקער פרימאַרגן. פרייגק איז אַרוים פרי, האָט געוואַנדלט איבער דער שטאָט, איינגעזאָפּט דעם טומעלדיגן לעבן. אין דער איסט־סייד האָט ער זיך אָפּגעשטעלט בא יעדן פענסטער, יעדער איינער האָט אים דערמאָנט אָן זיין שטעטל. אזוי פיל אידן, אזוי פיל אידיש לעבן, שולן, גרויע בערד, און דער גאַנצער טומל פון אידישן יאריד. פרעמדע וועלטן פון טרויער. אומעט פון זיין קינדהייט.

שפּעט האָט ער זיך אומגעקערט צו דער טויטער שטאָט. די מאַמע טאַמאַרא, מיד פון בעטלען א גאַנצן טאָג איז געזעסן האַלב דרימלדיג בא דער וואַנט. אין קעלער־שטוב האָט געשמעקט מיט שלעכטן שנאַפּס, ווייטער איז קיינער ניט געווען. שפּעטער איז אַריינגעקומען „פֿריטשער עדי", האָט געגעבן א שטויס מאַמע טאַמאַרע מיטן פיס. זי האָט זיך אויפגעכאַפּט.

„וואָס ווילסטו הינטישע שקורץ?"

„פֿארמאַך דיין מויל, אלטע! הער זיך בעסער איין. מען האָט פריער אַוועקגענומען פינקען. אַוועקגעשלעפּט ווי א פגירה. די אלטע האָט זיך שנעל א הויב געטאָן און אָנגעהויבן שילטן.

„הינט, וואָס זיי זיינען! מיין זאָלן זיי עסן זייערע ביינער! וואָס ווילן זיי פון אונזער לעבן? — נו, וואו איז העלען?"

"דאָס ווילּ איך דיר טאקע דערציילן. געוואלט איר אויך נעמען, האָט זיך אריינגעמישט סטעפאן. עס איז נעוואָרן א געשלעג. האָט זי זיך אַרויסגעכאפט און אנטלאפן!" עדי צעלאכט זיך, "דער טייפל וועט זיי א כאפ טאן! פון פינקע'ן וועלן זיי קיין גוטס ניט האבן. זי איז דורכגעפרעסן פון וועגן און וועט לאנג ניט אויס־האלטן!"

„עס איז אבער בעסער שטארבן צווישן אייגענע, אויף דעם אייגענעם מיסט..." האָט מאמע טאמאראַ געזאגט א טרויעריגע.

שפעטער איז העלען געקומען. א יונגער געזיכט, נאָר פאר־האַרטעוועט פון לעבן. שלאנק, הויך מיט אויגן שפילעוודיגע — פריינק האָט זיך דערפילט מאָדנע פריידיג מיט איר אָנקומען. די מאמע טאמאראַ האָט איר אַרומגענומען, צוגעדריקט צו דער אלטער ברוסט, און זיי האָבן ביידע שטיל געווויינט, פריינק האָט בא־האלטן זיין געזיכט. נו, וואָס פאַרא הינטעשער לעבן.

שפעט באנאכט. די פענסטער פארהאנגען, נאָך אמאל זיצט מען אין א קרייז און העלען דערציילט וואָס האָט פאסירט.

„עטלאכע טעג איז געקומען א נאסט צו אונז. די מאמע האָט אים אויפגענומען ווי אלע גענסט. באצאלט און אוועק. נאָר איך האָב געפילט שוואר אויפן הארצן. די מאמע איז קראנק, זייער קראנק. א וויסטער לעבן! געדארפט האָט זי שוין לאנג ניין אין שפיטאל, נאָר ניט געהאט ענוג זיך צו רירן און פילייכט וואלט שוין גאָר ניט געהאלפן? נו, וואר עס איז געקומען, האָט מיטגעשלעפט גיפט אין זיין קערפער! נו, דאָס ארט מיך ניט. זאלן זיי פוילן, ווי מיר.

„היינט איז געקומען די פאליציי, האָט אוועקגענומען די מאמען! מיך געוואלט מיטנעמען. הייליגע מענטשן זיינען זיי דאך! איך קען דאך די הינט! בין איך אנטלאפן און זאלן זיי די מויז צעפרעסן!

אין דעם קרייז איז געזעסן עמי, א ווייב אין די פערציגער, א האלבע נאז איז שוין געווען פארפוילט. דער געזיכט מיט גרי־

בער — עס איז געווען שרעקלאך צו קוקן אויף איר. פרייגקין האט געשוידערט. — וועו זי האט געהערט, האט מען קוים געקענט הערן. אלע האבן געוואוסט, אז לאנג וועט זי שוין ניט לעבן. — נאר קיינעם האט דאס ניט געארט! דאס לעבן און דער טויט זיינען ענג געווען פארבונדן אין דער „טויטער שטאט".

„מיר לעבן ווי הינט און שטארבן ווי הינט!" האט עמי געפלויסטערט. „זיי מעגן אלץ טאן פאר וואוילטאג, מיר טארן ניט טאן קיין זאך פאר הונגער! א וואו איז גאט'ס וואהרט! וועו וועט דער טאג פון ראכע קומען?"

עס איז געווען א שרעק זי צו הערן רעידן: די וואונדן פון איר געזיכט האבן זיך צעעפנט, די רויע פלייש האט זיך ארויסגעזוכט און מאטעריע האט געהונגן. מאמע טאמארא האט א משוגע'נעם לאך געטאן, „פריטשער עדי" האט זיך מיט די קולאקעס געקלאפט אין הארצן. פרייגק האט פארמאכט די אויגן און נאר געזען נעלין.

„עס וועט קומען א צייט, וועט די טויטע שטאט וועט אויפ־וואכן! מיר וועלן פארניכטן זייערע פאלאצן, צעשטערן זייער רו; זייערע קערפערס וועלן הינט און רויב פייגל עסן, און מיר, מיט אונזערע נעגל וועלן רייסן זייער פלייש, די גיפט פון אונזערע קערפערס וועלן מיר זיך צעטיילן מיט זייערע שיינע טעכטער, מיט זייערע גלאטע סאמעט לייבער..."

עדי האט זיך געוויגט הין און צוריק. די אויגן פייער, דער מויל פארקרימט.

„וועט אמאל אזא צייט קומען?" האט געקלאגט מיט איר קבר־שטימע עמי. „עס וועט קומען". — עדי איז געווען רואיגער אביסל, „עס איז שוין אמאל געווען. — אין פראנקרייך מיט א צייט צוריק, דארטן איז אויך געווען א טויטע שטאט! א קעניג מיט אריסטאקראטן, אין איין זייט הונגער און טרויער, אין דער צווייטער זייט מוזיק און אלע פריידן פון דער ערד".

„אין איין שיינעם טאג האבן די הונגעריגע און געפאלענע, ווי אשטראם, זיך א גאם געטאן איבער זייערע רייכע פאלאצן,

גאריסן זייערע קערפערס, געגומען פאר זיך די רייכע טעכטער, זיי געמאטערט ווי זיי מאטערן אונז! — אונזער טאג וועט קומען אויך, זיכער קומען!"

אלע זיינען שוין געשלאפן, נאר פריינק ניט. פריינק האט זיך געשטיקט מיט זיינע גראנקען. אים האט פארפאלגט. עמי׳ס ווערים, צופרעסענע געזיכט מיט די רויע פלייש־ווארצן, דערנאך העלען מיט איר פרישן געזיכט, וואס האט אזוי פיל דערמאנט אן פרילינג.

א פאר טעג שפעטער. די מאמע טאמארא איז געקומען און מיט איר משוגע־נעם געלעכטער געלאזט וויסן, א עמי שטארבט. וועז פריינק און העלען אוז „פריטשער עדי" זיינען געקומען, איז שוין געווען צו שפעט.

עמי איז שוין מער ניט געווען. פריינק האט ניט געקענט איינהאלטן די טרערן. זי האט אויסגעקוקט שרעקלאך אין איר טויט! פריינק האט זיך דערמאנט פון א טויטן הונט, וואס ער האט אמאל געזען אויפן וועג, מיט א קרעציג לייב, און די פליגן האבן געגעסן די רויע פלייש פון קערפער. — ער האט עס געפילט אין דער פארפעסטעטער לופט. ער האט העלענ׳ען מיטגעשלעפט מיט זיך צום וואסער, וואו זיי זיינען געשטאנען א לאנגע צייט שווייגנדיג.

שפעטער איז געקומען דער טויטן־וואגן. דער קערפער איז מער ניט געווען ווי אויסגעוויקעלט אין א קאלדרע, א שטיק נאקעטע לייב האט זיך ארויסגעזען. א קאץ האט זיך צומיאקעט. מאמע טאמארא האט זיך ווילד צעלאכט. א קבר וועט זיין פאר עמי׳ן אין פאטערס־פעלד, דארט, וואו אלע היימלאזע שלאפן, אמאל וועלן זיי אויפוואכן און די טויטע שטאט וועט די לעבעדיגע פארשלינגען.

פריינק האט געהאלטן העלענ׳ס האנט. זיי זיינען געשטאנען אליין באם וואסער — קום! — פריינק האט זי געמומען אונטערן ארעם. זי איז מיטגענאנגען. ניט פרעגענדיג וואוהין.

אוועק, אוועק פון טויטן שטאט. ערגעץ ווייט, זייער ווייט.

לעבן

דושאסיפא האט מייקן ארומגעוואשן דאס בלוט פון פנים, ארומגעבונדן דעם קאפ מיט א שמוציגן האנטוך און האט בייז א מאך געטאן

„דער דיק האט דיר ריכטיג דערלאנגט! נאך אביסל און דו וואלסט געווארן באגראבן אין „פאטערס פעלד".

מייק האט אן אומעטיגן שמייכל געטאן און געזאגט מיט פאראכטונג: „פיינע העלדן זיינען זיי! איך לויף און ער נאך מיר און האקט מיט דעם בלעק־דזשעק איבער מיין קאפ! וועז דער הונט פארטשעפעט זיך ניט מיט זיינע ליימענע פים אן א קעסטל, וואלט איך שוין איצט געווען אויף קעסט".

דושאסיפא האט אנגעשפארט דעם קאפ אויף די הענט. די גרויסע שווארצע אויגן האבן זיך דאן א צינד געטאן, די האר לאנגע שווארצע, זיינען אראפגעפאלן אויף זיין שטערן. ער האט געקלאפט מיט דער האנט אין טיש, „הערסט, מייק! מען דארף עפעם אנדערש טאן! אט פאר צוויי דאלער מיט זעכציג פענים, וואס דו האסט ארויסגעשלעפט בא דער אלטער ציג פון קעשענע, האט מען דיך באלד ניט דער־הרג־עט! מיר לעבן, ווי ווערים! ווי לייז, מען דארף אנדערש לעבן, דו הערסט!"

מייק האט געשווויגן. דער קאפ האט אים ווייי געטאן, עס האט אים געשטאכן אין גאנצן קערפער. מייק איז געווען דער עלטערער, א הויבער מיט א גאנץ שיינעם פנים, שווארצע אידישע אויגן, און אז ער פלעגט טראכטן, האט דער גאנצער אידישער אומעט ארויסגעשיינט פון דארטן. דושאסיפא איז געווען א יונגער, א יאר נייניצן. פון מיטעלן וואוקס און פיבערדיגע גלידער. ביידע

גאסן־קינדער, האבן זיי זיך באקענט און איצט איז זייער פריינט־שאפט געווען א שטארקע.

„וואס טראכסטו, מייק?" האט דזשאסיפא געפרעגט מיט א ווייבערישע שטימע. — „זאג, עס טוט דיר שטארק ווי?"

„עס איז ניט דער ווייטאג, דזשאי! ניט דעם ערשטן מאל צו כאפן קלעפ! עס טוט אבער דאך ווי!" מייק ווייזט מיטן פינגער אויפן הארצן. „צו וואס פרעג איך, האט מען געדארפט געבארן ווערן? צו וואס?"

„מען טאר אזוי ניט טראכטן". — האט דזשאסיפא שטיל געזאגט. „גאט האט געוואלט אזוי, ער ווייס דעם צוועק, כאטש מיר קענען נאר ניט פארשטיין!"

„באנק!" האט מייק א זאג געטאן מיט פאראכטונג. „גאט! אלץ ער, און דו גלויבסט אין דעם אלעמען?"

„וואס דען גלויבט מען? אזוי איז דאך שלעכט, אומדערטרעגלאך! עס קאן דאך ניט זיין, אז דאס גאנצע לעבן איז אזוי אן א ציל?"

מייק האט פארמאכט די אויגן, צוגעהאלטן דעם קאפ און שטיל גערעדט: „איך ווייס ניט, איך זע ניט דעם ציל פון מיין געבארן! איך ווייס ניט פארוואס איך ווע שטארבן! עס איז ניט דיין וויל, ניט מיינער, וואס מיר לעבן! מיין מאמע, ווערים זאלן זי עסן, האט געוואלט א מאן, בין איך געבארן געוואָרן! דערנאך, ווי א צוויג, מיך איבערגעלאזן אויף דער וועלט און איז אנטלאפן מיט א צווייטן. איך ווייס ניט וואוהין דער טאטע איז אוועק. איך בין נאך דעמאלט געווען ניט מער ווי זיבן יאר. א פארביטערטער איז ער געווען! מיר ניט ליב געהאט, געדיינקט, אז איך בין ניט זיינער, פלעגט ער מיך אמאל שרעקלאך שלאגן און אמאל ווייגען איבער מיר. — דערנאך איז ער אוועק און ערגעץ קראפירט: און איך האב אים מער ניט געזען".

דזשאסיפא איז ארומגעגאנגען הין און צוריק אין חדר. „עס מוז זיין ערגעץ א פירער, וועלכער קירעווועט דאס לעבן! מיין

פינכאם קראוועץ

האַרץ גלויבט! דו ווייסט, וואָס גאָט בעטן מיינט?" זיין שטים איז געווארן שטיל, בעטענדיג. „אמאל בין איך געגאַנגען א הונ־ געריגער אין וועג. צו א פּאַרם איז נאָך געווען ווייט. וואו דאָס אויג האָט נאָר געקענט דערגרייכן איז געווען פעלד און וואלד. די זון האָט געהאלטן בא פּארגיין" — דזשאָסיפא פרעגט מיט א ציטערדיגער שטים. „צי ווייסטו וואָס עס מיינט, אז דאָס האַרץ ווייטט? אויבן עלענדקייט, פרייד שטאַרבט מיט דער זון, און אַרום דיר שפּילן פידלען, רייסן דיין נשמה, א ראַנד באַם וואלד אַליין — דו ליגסט אויף די קני און בעטסט גאָט, און דו שטייסט אויף א געלייטערטער..."

מייק האָט נאָר ניט געענטפערט. אין קאָפּ האָט געשטאַכן, אַן אומערגקייט איז אים באפאלן. גיב מיר אביסל שנאַפּס, אויב עס איז עפּעס פּארבלייבן?" דזשאָסיפא האָט אויסגעלויידיגט דאָס פלעשל און געגעבן מייק.

„וואָס דו פילסט ניט גוט?" מייק האָט אויסגעטרונקען. די הענט האָבן געציטערט. „איך וועל זיך אַוועקלייגן, דשא, מאַרגן וועל איך זיכער פילן בעסער. גאָט וועט ניט נעמען מיין הינטישע פעל! ער דאַרף זי ניט!" א מידער פאָלט ער אַוועק אויפן שטויביגן דיוואַן. דשאי שטייט א ווייל און דערנאָך גייט ער אַרויס אין דרויסן, זעצט זיך אויפן שוועל, קוקט אין דער פינסטער־ ניש, ער טראַכט גאָרנישט, ווייל ניט טראַכטן, א בלייענע שווערג־ קייט צוגיסט זיך אין זיין האַרצן.

זונטאג פרי פלעגט דזשאָסיפא גיין אין געבעט־הויז. דאָס הויז, וואו זיי האָבן געוואוינט, איז געווען בא צענטער עוועניו; זייער חדר איז געווען אויבן, א חדר מיט איין פענסטער, דורך וועלכן מען האָט שטענדיג געזען דעם הימל. אונטן איז געווען א הייזל, מיט פיר מיידלאַך, צוויי פראַנציוזינס, וועלכע קומען פון קענעדע, איין איירישע מיט פלאַמיג רויטע האָר. איין אידישע, וואָס פלעגט שטענדיג זינגען שמוציגע גאסן־לידער, זאָגן גראָבע

וויצן און זיך אליין צעלאכן מיט א הילכיגן געלעכטער. אונטן האט געוואוינט די מרס. פון הויז, א פרוי, פון א יאר אכט און דרייסיג, א דייטשקע, מיט רויטע באקן, פול־בלוטיגע ליפן, א הויבער ברוסט, און גרוילאכע אויגן, „מאמע מארגארעט".

די מאמע מארגארעט האט שוין לאנג געוואוסט אז אויג אויף מיקין. פאר די דריי וואכן, וואס זיי וואוינען בא איר האט זי נעלויערט אויף אים ווי א קאץ אויף א מויז. — זי האט מורא געהאט ארויסצוואוויזן פריינטשאפט צו אים, ער זאל צו שטאלץ ניט ווערן. זי קאן די יונגען. מען דארף מיט זיי זייער פארזיכטיג זיין.

זונטאג פרי פלעגן אלע גיין אין געבעט־הויז, סיידן איינע פון די מוידן האט געהאט א גאסט פאר א גאנצער נאכט: מארגרעט פלעגט זיך אויספוצן אין איר זיידן קלייד און מיט די איבעריגע אוועקגיין. זי האט אנגעזאגט דער קעכין צו מאכן א דינער; זי האט געפילט, אז עס איז גוט צו לעבן אויף דער וועלט.

דעם מאל איז מארגארעט געבליבן אין דער היים. די מיידלאך האבן פאשטאנען און זיינען אליין אוועק. ראוז, די אידישע, האט די נאכט ניט געמעבטיגט אין דער היים.

מיק איז געלעגן אין פיבער, איז געווען אויפגערעגט און ניט געוואוסט וואס צו טאן מיט זיך, דזשאסיפא האט געזאגט שטיל, „איך גיי אין געבעט־הויז".

מיק האט פאראכטלאך א שמייכל געטאן, „גיי צום טייפל, דו יאלד! גיי, וואריס, בעט בא גאט! דאנק אים פאר דאס גוטס, וואס ער האט געטאן פאר דיר!"

„מיק, זיי ניט בייז!" — האט דזשאסיפא געבעטן.

„גיי צום שווארץ־יאר!" ער האט מער ניט געריידט, זיך אויסגעדרייט מיט׳ן פנים צו דער וואנט און האט פארמאכט די אויגן. דזשאסיפא איז שטיל ארויס פון חדר.

מארגארעט האט זיך ווי א קאץ, אריינגעשארט און איז געבליבן שטיין לעבן סאפע, וואו מיק איז געלעגן. זי האט אים

אַנגערירט מיט דער האַנט. מייק האָט געעפנט די אויגן, זיך פֿאַמעלאַך אַרומגעקוקט און האָט בייז א שמייכל געטאָן. „וואָס ווילסטו, מאַרגאַרעט?" זי האָט ניט געענטפֿערט, נאָר זיך צוועק־געזעצט נעבן אים. די נאָד־לעבער האָבן זיך צעשפּרייט, אירע ליפּן זיינען פּולער געוואָרן.

„הער, טייערער טאַטעלע!" איר שטימע איז געווען האַלב פֿאַרשטיקט. זי האָט שווער געאָטעמט.

„גיי אַוועק צום שוואַרץ יאָר, אַלטע קלאַפּטע! איך וויל זיין אַליין". — מאַרגאַרעט האָט א לאַך געטאָן, געוויזן אירע ווייסע שאַרפּע ציינער, צוגעדריקט איר לייב נאָענט צו אים, א נודנע ווארימקייט האָט אים א שלאָג געטאָן, דער קאָפּ איז געוואָרן שווער. „גיי!" האָט ער שוואַך געזאָגט, — זי האָט אָנגעהויבן ארונטערנעמען אירע קלייַדער. „דו וועסט זיין מיין טאַטעלע! מיר וועלן אַריינעמען נאָך מוידן! פֿאַראַן גענוג. גאָט וועט העלפֿן! ער פֿאַרלאָזט קיינעם ניט!" א רויטע זון האָט זיך צעגליט אין זיין לייב־שטיקלקייט.

מייק ליגט אַליין, קוקט אויף א זילבער־פֿאַם הימל. דרייט זיך אומרואיג אויפן סאָפע. איבלדיג איז אים דאָס לעבן, שווער, אומדערטרעגלאַך שווער, און פֿאַר וואָס וויים ער ניט? איצט קומט דאָך א בעסערע ציים. ארבעטן וועט ער ניט דארפֿן. מאַרגאַרעט וועט אַליץ שוין באַזאָרגן. ער וועט קענען טאָן וואָס ער וועט וועלן. און דאָך? ער פֿארמאַכט די אויגן, גראָבט איין דעם פּנים אין קישן, רייסט זיך דאָס לייב! שווער, זייער שווער צו לעבן!

וועז דזשאַסיפּא איז געקומען, איז מייק געלעגן א בלייבער אויף דער סאָפע, דער פּנים רואיג ווי נאָך א שטורעם. די אויגן מידע, דער קערפּער באַוועגלאָז, דזשאַסיפּא האָט שוין געוואוסט וואָס האָט פֿאַסירט. ער דריקט מייק׳ס קאַלטע האַנט, זיי רייבן נישט קיין וואָרט. ער זעצט זיך אַוועק לעבן מייק׳ן אויפן סאָפע

און זאגט שטיל, „גוט וועט דיר איצט זיין, מייק, דו וועסט לעבן ווי א פּרינץ: מארגארעט האָט א סך געלט, און זי איז אין דיר שטארק פארגליבט, גוט וועט דיר זיין". ער בלייבט שטיל פאר א סעקונדע. „איך וועל מארגן אַוועק! פעלדער גרינען! וועלדער רופן, רופן. איצט בין איך דאָך אליין, טא וואָס מאכט דאָס אוים, וואו איך וועל זיין? היינט אין געבעט־הויז האָב איך אַרויסגע־שלעפט א פּאָר דאלער. אן אלטער, האָט גענוג, האנדלט מיט גע־ננב־עטע זאכן! שווארץ יאר זאל נעמען זיין לייב!"

„א העלפט געהערט נאָך צו דיר, מייק! ניט קיין סך איבער הונדערט, און מארגן וועל איך אַוועק, אַוועק און קען זיין, אז מיר וועלן זיך אמאל באגעגענען".

מייק האָט ניט געהערט. עס איז געווען א שרעקלאכער שווייגן; די ליפן בלוטלאָז. דער גאנצער קערפער האָט געציטערט, דערנאָך האָט ער אַרויסגעזשיפעט:

„נעם דיין געלט צוריק! וואר דארף זיי? — דו ביסט א וואַרים, א פּגר איז געווען דיין טאטע! האָט דיין גאָט געזאגט צו פארלאָזן דיין פריינט, ווען עס איז אים שלעכט? דו וועסט אנטלויפן! און וואָס וועגן מיר? מיר וועט זיין גוט? צו וויסטו, וואָס דא אין הארצן איז בא מיר? עס עסט און עס נאָגט!" דזשאסיפא איז געשטאנען און מיט דער האנט זיך געהאלטן באם הארצן. ער האָט זיך איבערגעבויגן איבער מייקן, געגלעט זיין פּנים. מייק האָט ניט געקענט איינהאלטן די טרערן און דזשאסיפא האָט שטיל געערדט:

„וועל איך ניט גיין! ניט גיין!" און דאָס הארץ האָט בא אים מוראדיג געווויינט.

וויסע זומער־טעג האָבן זיך געצויגן. טעג און טעג אן זאַרג. מארגארעט האָט געהאלטן מייקן, ווי א קאץ, אז ער פלעגט גיין פארטאָג צו וואנדערן אין די גאסן, האָט ער איר געמוזט דערציילן, וואו ער

האָט פֿאַרבראַכט יעדער סעקונדע פון טאָג — צו די מיידלאַך פון הויז האָט ער ניט געטאָרט רירן. איינמאָל האָט ער אַביסל פֿאַרבראַכט מיט דער פֿראַנצויזקע, איר נאָמען איז געווען בלאַנש, איז מאַרגאַרעט געוואָרן אַזוי אויפגערעגט, אַז זי האָט איר שטאַרק צעהרג׳עט, און זינט דעמאָלט האָבן די איבעריגע געווייכט פון אים.

מייק איז געווען אומרײַג, ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיך אַליין, דושאַסיפֿא האָט זיך גערישן אַוועקצוגיין און מייק האָט געוואוסט, אַז לאַנג וועט ער אים ניט איינהאַלטן. טעג־ווייז פלעגן זיי שטיין בא דעם האָפֿן, קוקן ווי מען פילט אָן די שיפֿן. די סטיוואַרדאַרס, מיט שוויים פֿאַרגאַסן, האָבן שווער געאַרבעט.

„צו וואָס טוען זיי דאָס?" האָט דושאַסיפֿא שטיל געפרעגט.

מייק פלעגט טראַכטן אייִדער ער האָט געענטפערט, און דערנאָך זאָגן שטיל: „זיי ווילן לעבן דשא!"

„לעבן?"

„יע, דשא, לעבן! עס איז נאַריש, הא? קען זיין! אָבער וועָן אַלע שטעלן אָפֿ די ארבעט, וויסט וואָס וואָלט פֿאַסירט?"

„וואָס האָבן זיי אָבער, מייק?" פלעגט דשא פרעגן.

„זיי? פֿראַצע, ברודער! די גאַנצע וועלט אַזוי! טרייבער און געטריבענע! איינער ארבעט, דער צווייטער לעבט, ווי לעב איך, דשא? ווי לעבסטו? גנב־עסט? דאָס איז דאָך דאָס זעלבע! איך לעב, וויסט דאָך, ווי אַזוי..."

דשא פלעגט שטיין און קוקן אויף דער וויטקייט.

„פֿאַרוואָס, מייק, שלאָגט מען אונז? מען פֿארשפֿארט אונז אין די תפיסות, צולייב צוויי פֿענים, וואָס מיר נעמען? פֿאַרוואָס מענן אַזוי פיל מענטשן לעבן פון רויב?"

„זיי, מייק, נעמען א סך, נעמען אונזער בלוט, נעמען אונזער לייב. האָסטו אמאָל געארבעט אין פאבריק, דשא? ניין? וויסטו ניט אונזערע מענטשן, ניינציג פֿראָצענט פון זיי וויסן וואָס דאָס מיינט! איך — האָב געארבעט מיט הונדערטע אַנדערע צוזאַמען.

— ווייסע וועגט, שפּינוועב אין די ווינקלען. טאָג איין, טאָג אויס דאָס זעלבע. דו ווייסט, אמאל כאפּט דיך אָן אזא בענקעניש. אין הרויסן איז זומער, עס ציען זיך איבער'ן קלאָרן הימל וואָלקענר־לאך, און דו, ווי א הונט, ביסט צוגעבונדן צו א קייט. איך האָב געזען ניט איינמאל ווען א קינד האָט זיך פּאַרקוקט דורכ'ן פענסטער, פּאַרגעסן די פּאַבריק, פּאַרגעסן אלץ; און דער פּאַרמאָן קומט צו גיין, גיט א שטורך אין דער זייט און די טערען קומען אין די אויגן. וואו, פּרעג איך דיר, איז דיין גאָט, דשא? וואו?..."

דערנאָך פּאָלגט א שטילקייט; מייק קוקט אין דער ווייטקייט און דושאָסיפּא קוקט אויף א שטיק הימל אויף דעם צווייטן זייט ברעג. דערנאָך זאָגט ער שטיל:

„איך וועל מוזן אַוועקגיין, מייק! איך וועל מוזן. ענג איז מיר דאָ. ענג, קום מיט, מייק. ניטא וואָס צו טאָן דאָ. ניטא פּאַרוואָס צו לעבן. מיר דאַרפן ניט פיל צו לעבן, מייק? ברויט מיט וואַסער. מיר וועלן בעטלען, גנבֿענען צו ביסלאָך און וועלן לעבן. קום, לאָמיר אַנטלויפן פון דאָנען".

מייק האָט א קוק געטאָן אין דער ווייטקייט. ווי ער וואָלט פון ערגעץ געזוכט אָן ענטפער. „געדאַרפט אַוועק?" און דערנאָך מיט ביטערניש: „מען קען ניט אַנטלויפן פון דעם אייגענעם שאָטן. פון זיך אַליין אוהאי ניט! און דאָס האַרץ נעמט מען דאָך אומעטום מיט".

וועג זיי זיינען געגאַנגען אהיים, האָט מייק שטיל גערעדט: „באלד וועט די קלאָפּטע וועלן אלץ ווינטן. מיין זאָלן עסן איר לייב. אמאל וואָלט איך געוואָלט נעמען א מעסער און שניידן איר לייב. אך, צום שוואַרץ יאָר, ווי איך האָס איר פּלייש איר ברודיק לייב..."

„וואָס איז זי שולדיג, מייק? דו זעסט דען ניט, אז אלץ איז א פּלאָנטער, קיינער וויים ניט וואוהין ער גייט און פון וואַנען מען קומט? אזא גרויסע וועלט. אלץ איז דא פּאר אלעמען, דאָך

הונגערן די מערסטע. יעדער לעבט אין שרעק, קיינמאל ניט געניג ווינציג פאר זיי וויפיל מען האט! שפייכלערם שפייז! און מענטשן רעדן פאר הונגער, ווי די וועלף אין וואלד. איך פרעג דיך, מייק, צו וואס דאס אלץ? וועט האט באשאפן דעם גאנצן פלאנטער?"

דשא איז געבליבן שטיל, נאר מייק האט גארניט געענטפערט. עס איז ניט געווען וואס צו זאגן.

אין דער היים האט מייק אויסגעפונען, צו זיין פרייד, אז מארגארעט פארט אוועק, וועט ניט זיין צוריק פאר א פאר טעג. אלץ איז אין אָרדנונג. רעבעקונג וועט זי אפנעמען בא די מוידן, וועז זי וועט קומען צוריק.

מייק האט געוואלט ביז דער צוג איז אוועק און איז א פריי־לאכער אוועק אהיים. אין הויז איז געווען פרייליך. די מיידלאך זיינען געזעסן מיט דושאסיפא'ן, זיך געפרייט ווי קינדער. מייק איז געווען זייער פרייליך. „איר הערט, קינדער, דשא וועט גיין עפעס ברייגען צו טרינקען אוז מיר וועלן פרייליך פארברייגען! נו, וואס זאגט איר, מוידן?"

אלע האבן זיך געפרייט, דשא איז אוועק ברייגען צו טרינקען. באלד איז ער צוריקגעקומען — אוז זיי האבן אויסגעלאשן די ליכט אין די פארשטע חדרים. אין הינטער־צימער, וואו מארגארעט פלעגט אויפנעמען די געסט, האבן זיי זיך פארקליבן, געמאכט ליכטיג, אוועקגעשטעלט קאוויאר מיט ווין מיט שאקאלאד אוז דער אוונט האט זיך אנגעהויבן.

אין א פאר מינוט ארום זיינען שוין אלע געווען אנגעטרונקען. ווימי האט אין א קוויטשיגן קול אנגעהויבן דערציילן, ווי זי איז געוואָרן אויס מיידל... „דער אלטער יאלד האט געדיינקט, אז ער פארפירט אן אומשולדיג מיידל, ער האט טאקי פיין באצאלט, נאר קאלט איז ער געווען ווי א טויטע קאץ. האט ער געצאלט אוז איך האב געפונען א יונג, א ברען, אוז עס איז געווען גוט..."

ראוז, די אידישע, האט געווויינט, אוז דערציילט מיט א ווייענ־דיגער שטים, אז זי האט אמאל ג'חלומ'ט וועגן אן ערלאך לעבן!

ווי אַרים זיי זיינען געווען. אַלײן איז זי געבליבן, וועז זי איז נאָך אַ קינד געווען, זיך געוואַלגערט — איר שטים האָט אַ ריפּע געטאָן — „זאָל דאָס אַלץ גיין צום טייפל!" און זי האָט ניט אָפּגעווישט די טרערן, וואָס האָבן זיך געגליטשט איבער די באָפּוידערטע באַקן.

דושאָסיפּע איז געשטאַנען אויף די קני און האָט גאָט געבעטן. די שוואַרצע לאָקן זיינען געפאַלן איבערן שטערן. די אויגן גלײענדע, פול מיט פיבער, די ליפּן ציטערדיגע. „גאָט, וואָס האָט באַשאַפן הימל און ערד; דער, וואָס האָט באַשאַפן די געהיימניש פון די הימלען, די שטילקייט פון די בערג, די טרויעמען פון די וועלדער, נעם מיך צו דיר, ענג איז מיר דאָ! ענג, נעם מיך וואו די טייכלאָך פליסן, אין מדבר, וואו איך וועל קענען דיר דינען!" א שכור׳ער געלעכטער האָט פלוצים איבערגעריסן די שטילקייט. ראָוז האָט פון זיך אַרונטערגעריסן די קלײדער, איז געבליבן שטיין מיט איר נאַקעט לײב, געלאַכט היסטעריש און דערנאָך מיט א הייזעריג קול אָנגעהויבן זינגען:

א לעמפּל ברענט בא מיין פענסטער
רויטער פלאַם, רויטער שיין,
קום צו מיר, מיין שענסטער
פאַרגעס ניט ברייטגען דעם וויין.

אראָפּרייסן וועל איך די קלײדער
און באהעפטן וועסטו זיך מיט מיין לײב
גאָט און מיר ביידע אין חדר
וועל איך אויף א נאכט ווערן דיין ווייב.

מיק איז געזעסן א שווייגנדיגער, געקוקט מיט פאַרגלעזערטע אויגן אוז גאָר ניט געזען. מימי האָט זיך צוגעשאַרט צו אים, געריסן פון אים די קלײדער, געקניפּט זיין פיבערדיג לײב. די איבעריגע זיינען שוין געווען אזוי אָנגעטרונקען, אז זיי האָבן האַלב

שוין געדרימלט. מיינ האָט שוין אינגאַנצן ניט פֿאַרשטאַנען וואָס עס טוט זיך מיט אים. עפּעס איז אים געלעגן שוועריעס אויפן האַרצן, געדריקט אָן אן אויפהער; אין קאָפּ האָט געברענט. ער האָט אָפּגעשטופּט מימין, זי איז ווייטער געקראָכן צו אים, האָט ער זי א שטויס געטאָן מיט דעם קולאַק איבער דער מאַרדע. איר פּנים איז געוואָרן פֿאַרדעקט מיט בלוט, נאָר זי האָט געלאַכט, זיך אפילו קיין קרים ניט געטאָן. ער האָט זי אָנגענומען אין זייער אַרעמס, זי געהאַלטן צוגעדריקט צו זיך, זי האָט פֿאַרמאַכט די אויגן און איז אַנטשלאָפן געוואָרן.

עס איז געווען שטיל אַרום. מיינ איז געזעסן און געטראַכט, זיך געוואָלט דערמאָנען אין עפּעס און ניט געקענט. פֿלוצים איז אים עפּעס איינגעפֿאַלן א פֿלאַן. די אויגן האָבן זיך משונה־דיג צעלאַכט, ער האָט פֿאַמעלאַך אַוועקגעלייגט מימין, און איז שטילער־הייט, קריכנדיג, אַרונטער אין קעלער; דאָרטן זיינען געלעגן אַלטע שמאַטעס, אַלטע מעבל; ער האָט אָנגעצונדן א שוועבעלע, אונטער־געצונדן א באַרג פּאַפּיר; עס האָט א פּלאַם אַרויסגעשלאָגן. מיינ איז מיט שטילע טריט אַרויף צוריק אין חדר. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם פּריערדיגן פּלאַץ, פֿאַרמאַכט די אויגן, זיך געוויגט הין און צוריק און איז געבליבן ליגן אויף דער ערד. שטיל אַרום אים, נאָר ערגעץ צינדן זיך פּלאַמען. העלער! העלער!

* * *

אש איז געבליבן פון הויז, צווישן די אשעס פֿאַרברענטע קער־פּערס, און דער הימל איז א קלאָרער, א זומער־טאָג, האָט די זון געשיינט און גלייטערט דעם פּרימאָרגן.

עלם הויז

איך בין געזעסן אין „בעטערי פּאַרק". שוין געווען צו מיד און אויסגעהונגערט ווייטער ארומצוגיין איבער דער שטאָט. אָנט־קענן, מיט דער האַנט אין דער הויך מיט א רויטן פּאַקל, האָט זיך דורך דעם נעבל אויסגעשוויצט די „סטאַטוע פון פרייהייט". שיפּ־לאַך האָבן זיך פּויל געשלעפּט דורך די מוטנע וואַסער און גערע־וועט, געוואַרנט! די זון האָט זיך געפּוילט ארויסצוקריכן פון די וואלקנס, האָט דער טאָג אויסגעקוקט ווי א קראַנקער פרימארגן, דער פּאַרק נאַקעט און פּארלאָזן, מער ניט ווי היימלאָזע האָבן זיך אָפּגערוט אויף די נאַסע בענקלאַך.

איך וויים ניט, קען זיין אז איך בין אָנטדרעמעלט געוואָרן! קען זיין, אז די פּארגליווערטקייט פון הונגער און מידקייט האָט מיר טעמפּ געמאַכט, נאָר זיכער האָב איך ניט געהערט אז עמיצער האָט זיך אוועקגעזעצט לעבן מיר, ביז זיין פּויל ברוסטיגע שטים האָט מיר ניט אויפגעוועקט און איך האָב אויף אים געקוקט מיט טעמפּע אויגן.

א מאַן אין די פערציגער, מיט שווארצע האָר און גרויע אויגן. א הויכער, די ליפּן שטייפע, דער נאז עטוואָס פּאַרדרייט, די ברע־מען לאַנגע, שוואַרע, און גערעדט האָט ער מיט א פּויל־ברוסטיגער שטים. געלאַסן — אָבער אונטער דער רואיקייט און אונטער די שווערע ברעמען איז געווען עפּעס גרויליאַכס, אומפּאַרשטענדלאַכס.

„דו ביזט פּארהונגערט, אייזל!" האָט ער געדעדט. „זיץ נאָך אזוי אַביסל און דו וועסט קענען אָפּגעבן א גרוס מיין טאַטן אויף יענער וועלט!" ער האָט בייז געשמייכלט. „דו ביזט דאָך נאָך א קינד! וואָס פּאַר א הינטישע מאַמע האָט דיך פון דער היים אָפּגעלאָזן? דאָך ביזטו א היפּשער יונג! טא וואָס זיצסטו, פּגר! מען נעמט א קיסער (בלעק דושעק) און מען דערלאַנגט איינעם אי־

בערן קאָפּ! וואָס האָסטו זיך דערשראָקן, הינדל מיינס? נו, נא טרינק אָביסל פייער (שנאַפּס) און קוק אויף מיר מיט דיינע יאָל־דישע אויגן!"

מיט ציטערדיגע הענט האָב איך געגומען דאָס פּלעשל. מער ווי האָלב פון דעם שנאַפּס האָט זיך פּאַרגאָסן איבער מיר. דער־נאָך האָב איך געפילט בעסער, כאָטש דאָס הארץ איז מיר שיר ניט פּאַרברענט געוואָרן. „קום, נאָטס באַשעפּענישׂ! קום, דו גרויס־סער יאָלד! מירן זען וואָס מען קען מאַכן פון דיין פּעקל!" איך בין שווייגנדיג נאָכגענאַנגען.

געפירט האָט ער מ׳ך דורך א סך פּרעמדע און פּאַרוואָרפענע גאַסן. מיר זיינען געגאַנגען דורך אַן אָפּגעלאָזטער טייל שטאָט. דאָ און דאָרט איז געווען א קלייניע פּאַבריק. אמאָל וועראַהייזער, הויכע שטומע, אייניער נאָך דעם אַנדערן, און די איבעריגע אָלטע אָפּגעלאָזענע הייזער דורכאויס הילצערנע, א סך זיינען געווען באַ־וואוינט פון ניגערס, און אָפּגעריסענע קינדער זיינען ארומגעלאָפּן, געשריען. ווייטער איז געווען שטילער, און שפּעטער האָט מען זעלטן געזען א מענטשן פּאַרבייגיין. זיינען מיר צוגעקומען צו א שמאָל גאָסל. עטלאָכע הייזער האָבן געדרעמלט אין זייער גרוי־קייט, די פענסטער — מערסטנס צובראָכענע, און איינע פון די הייזער איז געווען די „עלם הויז". ביי דער טיר איז געזעסן א אינגעל פון א יאָר צוועלף. געזען אונז קומען — איז ער אויפגע־שפרונגען זיך ברייטלאַך צעשמייכלט. „העלא גום!" האָט ער אויס־געשריען. גום האָט אים ניט געענטפערט, נאָר א שמייכל געטאָן, און מיר זיינען אריין אין הויז.

א גרויס חדר, א טיש און ווייטער א פּאָר לאַנגע בענק און דאָס אלץ. די פענסטער פּאַרמאַכט, האָט זיך געפילט שימל; די פענסטער דיק מיט שטויב, די וועגט און די שמאָטעס און אָלטע מאַטראַצן אויף דער ערד האָבן פּאַרשפּרייט א שווייסיגן געוועב. עס האָט געשטיקט אין האָלדז.

„גיי רוף אראפ ריפן", האט גום געזאגט צום איינעל, און דער יונג איז, שפרינגנדיג, פארשוואונדן אין קאריידאר.

ריפ איז ארונטערגעקומען. א הויכער נעגער, א ריז. איין באק האט געהאט א לאנגן שניט, וועלכער האט זיך געצוינן ביזן מארדע. די פאדערשטע ציין האבן אים געפעלט, די ברוסט צעשפילעט האט זיך נעזען א וואלד שוואַרצע הער, נאר די אויגן, לאכנדיגע, האבן הארמאנירט מיט זיינע בריטע ליפן.

„גיט אים עפעם עסן", האט געזאגט גום.

דער ניגער האט זיך צולאכט.

„אינגאנצן דא איין שטיק ברויט, האב איך דאס געהאלטן פאר דיר, גום".

„גיב דאס אים. איך האב שוין געגעסן..." ריפ האט זיך צושמייכלט און אוועק. באלד איז ער געקומען צוריק מיט א שטיק ברויט. געבראכט נאר דעם שוואַרצע קאוו און איך האב עם פארשלונגען ווי א הונט. ריפ האט געלאכט. גום האט אפילו קיין שמייכל ניט געטאן, און דער איינגל מיט דעם בלייכן פנים האט אויף מיר געקוקט מיט זיינע אומעטיגע אויגן.

שפעטער בין איך געבליבן מיט דעם איינגל אליין. זיינען מיר געזעסן, געקוקט אייַנער אויפן אנדערן. דערנאך האט ער ארויס־געשפיגן:

„וואס איז דיין נאמען?"

„נאלד!" האב איך אים אנגעקוקט, „און דיינער?"

„ליקסי!"

„וואס פאר א נאמען! ווי אלט ביזטו, ליקסי?"

„אלט געניג!" ער האט אן אומעטיגן שמייכל געטאן.

איך האב זיך געפילט מיר, האב איך זיך אנגעשפארט אן וואנט אין ווינקל און געפרואווט שלאפן, נאר איך האב ניט געקענט. בין איך אזוי געזעסן און געטראכט פון דער מאדנער הויז. עס איז געווארן טונקל, נאר קיינער קומט ניט. ערשט ארום זיבן אזייגער

קומט אן ריפ. ער צינדט אן צווי גרויסע ליכט. עס ווערט מיר מאדנע און הימלאך און ער, דער גרויסער נענער, שווייגט און די אויגן שמייכלען אפילו ניט. שפעטער קומט ארײן ליקסי, דער פנים אזוי פארבלאטיגט, אז עס איז אים ניט צו דערקענען. נאך אים קומט גוס, די ברעמען שוועדע און דער גאנצער קערפער איינגעבוינען. איך שווייג, קוק און וואדט.

ארום ניין איז די הויז פול: רוסן, אידן, איטאליענער און ווער ניט? מאדנע, ווי דער עלנט און נויט פארווישט אלע גרעניצן! הימלאזע פון אלע נאציעס, ארבעטער פון אלע פאכן, שווערע הענט און מידע רוקנס. דער וואנדערער, דער היים־זוצער, דער נאר, דער קלוגער, דער אויפברויזער און דער שווייגער — אלע גפינען זייער היים אין „עלם הויז", ווי א שפין וועלכע שפינט שפינוועבס, אזוי זיינען פארשפרייט די „עלם הייזער" — די קינדער פון נויט.

עס איז געווען א גרויאכער אוונט. ווייניק פון זיי האבן עפעס פארדינט דעם טאג. איינער נאר, א מענטש פון א יאר זעכציג, האט געבראכט צווי דאלער, פאר ארבעטן צוועלף שטונדן טראגנדיג גרויסע פלאקאטן פון הינטן און פארנט, ביז די פים האבן זיך געבויגן פון מידקייט. ער האט שווייגנדיג דערלאנגט גוסן דאס גאלט, א וויג געטאן זיין וויסן קאפ און געשמייכלט.

גוס האט געדריקט זיין האנט. „א דאנק, אלטער. אט אזוי לעבט מען. וואס פאר א הינטיש לעבן! נו, ברויט וועט מען קויפן. בעסער ווי שטיין אין דער ברויט ליין און הערן זייערע הינטישע רייד! נאר דאנק זייער גאט! קני פאר אים! דאנקען פאר די וועריס וואס פרעסן אונז!"

ליקסי האט זיך צוגעשארט צו אים, ארויסגענומען עטלאבע צוקנייטשטע דאלער בילם און ניט קוקנדיג אויף אים האט ער אויסגעשטרעקט זיין דאר הענט און אים עס געגעבן. גוס איז אויפגעשפרונגען, ווי א פייער וואלט זיין לייב באריבט.

„ווייטער! זאג, ביי וועמען האסטו דאס אויסגעבטל׳ט?!“ זיינע ברעמען האבן געציטערט און די ליפן האבן זיך פארצוינגן. ליקסי האט ניט געענטפערט, נאר די טרערן׳האבן זיך געגליטשט איבער זיינע שמוציגע באקן. דאס פנים איז געווען ווי פארשטיינערט, קיין מוסקל האט זיך ניט נערירט. גום האט ארונטערגעלאזן זיינע אריכים. איצט זיינען זיי געהאנגען מאכטלאזן, ווי געפאלענע בוימער.

„זאג, וואו האסטו גענומען דאס גלט?“ איצט איז זיין שטים געווען טיף, ציטערדיג. דערנאך, ניט ווארטנדיג אויף קיין ענטפער, האט ער ארויפגעלענגט זיין האנט אויף ליקסים קאפ, דורכגעפירט מיט די פינגער דורך די האר. גום האט געווואוסט דעם ענטפער: ערגעץ האט ליקסי אריינגעשפארט זיינע פינגער אין יענעמס קעשענע — אלץ בעסער ווי בעטלען. בעסער!

האט זיך געצויגן די נאכט. שוין אפגענעסן. יא געגעסן. אנדערע דרעמלען שוין, די איבעריגע רעידן, דערציילן. אין א ווינקל שפילט איינער אויף א צובראכענע גערמאשקע. א יונגער איטאליענער מיט שווארצע קרויזן זינגט „מאמא מיא“. זיין שטים ווייזט נאך דער היים. שטייט א ביינערדיגער איד, אנגעשפארט אן פענסטער און קוקט ארויס אין גאס. וויגט ער זיך אהין און צוריק, ווי דער שאטן אויף דער וואנט. גייט ארום אהין און צוריק א מאטראס, און יערעם גליד ביינקט נאך דעם ים! דארטן האט ער אזוי פיל חלומות געחלומט! דארט איז דא אזוי פיל פרייהייט, און דא איז איינג.

די פיר פרויען, וועלכע געפינען זיך דא אין חדר, טוט יעדע פון זיי עטוואס אנדערש. די עלטסטע, א ציינלאזע באשעפענישע, מיט א טויט פנים זיצט און דרעמלט. איינע שלאפט שוין, כראפעט מיט איר קראנקער ברוסט, אז עס איז א שוידער. איינע זיצט און כליפעט. וואר וויסט וואהרום? עס איז פארן אזוי פיל איבער וואס צו ווינען, טא גיי טרעף. די פערטע רייסט איר לייב —

עפּעס א בייסענדיש עסט איר אויף אזן זי רייסט — רייסט! אזן די נעגל, בלאָטיגע, קריכן אין לייב אריין. לויקסי שלאָפּט שוין אזן באלד וועלן די שאָטנס רוען.

צוועלף אזייגער. אלע שלאָפן. דער גאַנצער חדר איז ווי א שלאָכטפעלד: פּאַרוואונדעט, צעקוועטשט פון לעבן. איך קען ניט שלאָפן. דער שוויים קריכט אין האלז, מען קען ניט אטעמען. איין לויכט ברענט אין חדר גרויאָך! מוראַ'דיג! גום קומט אריין פון דרויסן. ער שטייט ביי דער טיר. איך זע האלב פון זיין פּנים. דאָס צווייטע העלפט איז אין דער פינסטער. מינוטן־לאַנג שטייט ער ניט רירנדיק זיך. ער הויבט זיינע אַרימס אין דער הויך, ווי שלאָנגען באַוועגן זיך די שאָטנס איבער זיין קאָפּ. דערנאָך לאָזט ער זיך אראָפּ א מידער אויף דער ערד אזן זיין פּנים דריקט די שמוציגע האלץ. איך פּאַרמאָך די אויגן, איך וואָלט געוואָלט ווייטער, נאָר קיין טרערן זיינען ניט געפאלן.

די טעג האָבן זיך געצויגן גרוי, נאָס. כאָטש עס איז געווען אַפריל, האָט עס געהאלטן אין איין רעגענען. קיין ארבעט איז ניט געווען צו געפינען, די ברויט־שורות זיינען געוואָרן גרעסער אזן אין די שטאָטישע אַנשטאלטן האָט מען שוין אויך ניט אריינגעלאָזן. איך אזן לויקסי האָבן א סך צוזאַמען פאַרבראַכט. איך האָב ליב געהאַט צו קוקן אויף זיין בלייכן אומעטיגן פּנים. ריפּ איז געווען ווי א טיגער די טעג! דער הונגער האָט אונז אלעמען געשטיקט, קראַנקע האָבן אַנגעפילט די „עלם־הויז". עס איז געווען שווידערלאך דאָס צו זען. עטלאכע פון דער טויטער וועלט (דאָס געברויכער) האָבן זיך פאַרקליבן אין אונזער נעסט. האלב משוגע פון באַגער פלעגן זיי ארומלויפן אזן קומען מידע צוריק, צוברא־כענע מיט טויטע אויגן.

איין טאָג איז לויקסי ניט אויפגעשטאַנען. ער איז געלעגן אויף דער פּאַרלאָגע מיט פיבערדיגע אויגן. די ליפּן פאַרטריקנטע, בלוט־לאָזע. גום איז געשטאַנען איבער אים, זיך דערנאָך אַוועקגע־

שטעלט אויף די קני, געפילט זיין הייסן קאָפּ. לויקסי האָט נע־שמייכלט. די פרוי מיט עקזימא האָט געריסן איר לייב און גע־כליפעט. ריפ האָט איר ארויסגעשלעפט ביי דער האָלז, ווי א גע־פנרטע קאַץ. דער ביינערדיגער איד האָט שטיל געמאַכט מיט די ליפן און זיין פיינלאַכער פנים האָט זיך אויסגעצויגן. די אי־בעריגע זיינען געווען שטיל. זייער שטיל.

געטראַכט וועגן שיקן לויקסין אין שפּיטאָל, האָט ער אַבער פארנאַכט אָנגעהויבן פילן בעסער. איך בין מיט אים א נאָנצן טאָג געווען אין הויז. גום איז א פּאָר מאָל געקומען און איז אוועק. ביז שפּעט אין אָוונט האָב איך ניט געוואוסט וואָס עס האָט פאַסירט. א גרויסער ראַיאָט האָט אויסגעבראָכן לעבן דעם פּאַרט פון דער „אַמעריקאַן פוד קאָמפּאַני". צען מענטשן ארעס־טירט, עטלאַכע אין שפּיטאָל, און ווען גום איז שפּעט ביי נאַכט געקומען אין „עלם הויז" האָט ער געהאָט א גרויסע וואונד אין קאָפּ, די האָר זיינען געווען פארבלוטיגט. אייגע פון די פרויען האָט אים אָפּגענעצט דאָס בלוט מיט קאָלט וואַסער. די איבעריגע האָבן געשוויגן. איך בין שיר ניט דערשטיקט געוואָרן פון טרערן, וועלכע זיינען געקראָכן אין האַלדז. נו, איך בין דעמאָלט אַזוי יונג געווען!

לויקסי איז געלעגן מיט האַלב־פארמאַכטע אויגן. געשלאָפן איז ער ניט. פונדעסטוועגן האָבן מיר אַלע געטראַכט אז ער ווערט בעסער. פון די לעצטע פענים האָט מען פאַר אים געקויפט פריש ברויט, אָפּגעקאַכט פאַר אים קאַרנר־ביף און קרויט. ער האָט דאָס זייער ליב געהאַט. דערנאָך איז ער אַנטשלאָפן געוואָרן און מער האָט זיך קיינער אויף אים ניט אומגעקוקט דעם אָוונט.

עס איז געווען אייגער פון די מענער וועלכער האָט צוליב הונגער א גאַנצע נאַכט ניט געשלאָפן. זיין נאָמען איז געווען סלים. ער האָט אין דער פרי זיך געכאַפּט, אז לויקסי לינט צו שטיל. אז מיר זיינען צוגעגאַנגען, האָבן מיר באַלד דערזען, אז

עס איז שוין נאָר אַלעמען. אָן א קרעכץ געשטאָרבן. וואָר ווייסט וואָס פאַר חלומות ער האָט געהאַלומט די נאַכט? וואָר ווייסט וואָר ער איז געווען? קיינער פרעגט ניט קיינעם אין „עלם הויז". וואָס איז דער אונטערשייד?

גום איז געשטאַנען פאַר א מינוט, געקוקט מיט פאַרגלעזערטע אויגן. דערנאָך האָט ער אים אויפגעהויבן, געהאַלטן אויף די אָרימס און צוריק אַוועקגעלייגט אַזוי פאַרזיכטיק, אַזוי פאַמעלאַך, ווי ער וואָלט אים ניט געוואָלט שטערן זיין שלאָף. קיינער האָט ניט געווויינט. מאָרגע, דאָך האָבן די שאָטנס זיך דיקער פאַרשפּרייט אויף די וועגט, און יעדער איינער איז געווען פאַרגליווערט אין שווייגן.

שפּעטער האָט מען אים אַוועקגענומען. נאָך א סטיף פאַר פאַטערס פעלד! עס איז אפשר בעסער צו לייגן צווישן די נאָמענלאָזע; די וועלכע באַלאַנגען צו קיינעם ניט, די וועמען קיינער באַגלייט ניט צום פעלד. און דאָך האָט אימיצער געווייטיגט ביי זייער גרעבאַרן! איך האָב געטראַכט, אז די זון דאַרף ניט שיינען דעם טאָג! אָך, וואָס פאַר א קינד איז בין דעמאָלט געווען.

א גאַנצן טאָג בין איך פון הויז ניט אַרויס. עס איז מיר געווען פראַדריסיג אַנצוקוקן די שטאָט. איך האָב ניט געוואָלט זען די איבערגעזעטיגטע שטאָט, די רייכע, צעוואַקסענע הייזער, די זאַטע מענטשן, וועלכע לאָזן שטאַרבן זייערע קינדער! אָט האָט זיך מיר געוואָלט אַנטלויפן, אַוועקלויפן ערגעץ, אַבי ניט זען דעם עלענט פון דער שטאָט.

גום האָט זיך געפייניגט מיט זיין אומבאַהאַלפנקייט. וואָס האָט אים געטויגט זיין וואָרים מענטשלאָך האַרץ, אז ער האָט ניט געקענט געפינען דעם וועג צו דער זונענלאַנד! א סך מאָל האָט ער צו מיר אַנגעהויבן ריידן, זיך געוואָרגן מיט די ווערטער. דערנאָך איז ער געבליבן שטיל. „אָט, וואו נעמט מען א דערלייזונג?", האָט ער געזאָגט. דערנאָך קוקן אויף מיר מיין פיין אין די אויגן.

„עלם הויז" איז איצט געווארן הפקר. גום איז געווען פאר־שלאסן אין זיך אליין. וואר עם האט געוואלט איז געקומען, וואר עם האט געוואלט איז אוועק. ריפ איז געווען דער איינציגער, וועלכער איז געווען מיין חבר. איך האב אים דערציילט, אז איך קלייב זיך אין וועג. האט ער אויפגעציטערט. „איך וואלט אויך געגאנגען, גאלה, נאר איך קען ניט איבערלאזן גום'ן", און זיינע גרויסע ליפן זיינען שטייפער געווארן.

איין אוונט איז גום אהיים ניט געקומען. איך און ריפ האבן אויף אים געווארט ביז האלבע נאכט. אין דרויסן איז געווען א מילדער וועטער — די ערשטע טעג פון מאי. ריפ האט מיר דער־ציילט, אז ער קען שוין גום'ן איבער צוויי יאר. א גום האט אמאל געהאט געלט. אז די רענט פאר „עלם הויז" איז באצאלט מיט זיינע לעצטע פענים; אז אמאל האט אים גום געראטעוועט פון א זיבערן טויט. וועו ער איז קראנק געווען און האט ניט געהאט קיין היים, האט אים גום גענומען צו אין חדר. ווי א מאמע האט ער איבער אים געוואכט.

האלבע נאכט. גום איז ניטא. ריפ קען רואיג ניט איינזיצן. איך אליין וויים ניט וואס צו טאן. וואו קען ער זיין? מיר ווארטן. עס ציען זיך די שטונדן ווי יארן! ריפ ליגט אויף די קני און בעט גאט. איבער זיין שוואַרצן פנים רינען די טרערן. די גראבע לפן ציטערן. עס איז געווען אומזיסט אונזער זוכן. אין ערגעץ איז ער ניט געווען.

וואכנלאנג האבן מיר געוואַרט. דערנאך, אין א זומערדיקן טאג האבן מיר פארלאזן די שטאט, איך און ריפ. לאנג האבן מיר געוואנדערט צוזאמען; דערנאך האבן מיר זיך צושיידט אין ניו אָרלינס. יארן זיינען אוועק, נאר „עלם הויז" רוט ווי א שוואַרצער פלעק אין מיין הארצן.

דושעק

פאר מיר ליגט די צייטונג מיט דער ניים וועגן דזשעקס טויט. געפאלן פון א קויל פון א געדונגענעם גאריליע אין די פעלדער פון „וועסט ווירדזשיניע". איך פארמאך די אויגן, זע זיין פנים, זע זיין קערפער ליגן אין א פארוואַרפן געפל ערגעץ אונטערן פרייען הימל. די לבנה זיל־בערט, דער שניי דערגרייכט דעם שוואַרצן פלעק, וואס איז אמאל דזשעק געווען. איצט ליגט דזשעק, שטיל, דער קאמף איז פאראיבער. רו, שטיל־קייט!

איך ווייס ניט פארוואס איך דארף דערציילן די געשיכטע פון זיין לעבן און טויט? ווינציג קעמפער פאלן? דאָך דריקט א שווערער אומעט מיין הארץ, און די נאכט ווייניט אין מיר.

עס איז געווען אמאל א מענטש, ווי איך און איר. און איצט — מער ניט. מארגן וועל איך מגלאָך פעלן. די ראָד פון לעבן וועט זיך דרייען, און די מאשינען וועלן רוישן און מענטשן וועלן טרויערן און זיך פרייען, ווי שטענדיג און דער זייגער וועט ציילן סעקונדן, און אנדערע וועלן קומען, אנדערע פארשווינדן, אזוי אייביג.

אין שיקאגא האָב איך דזשעק'ן באגעגנט. איך בין געקומען פון דער „איסט", ער פון דער „וועסט". ער א קינד פון א וואנדער פאלק. מיט ציגיינער־קאנער סטעפעס, איך א קינד פון א וואנדער פאלק. מיט ציגיינער־בלוט אין די אדערן; איך בין געקומען פון א קליין שטעטל, וואס דרימלט נאָך איצט ערגעץ אין ליטע. איך דער איד, ער דער קריסט. ביידע, קינדער פון דער גאס. ביידע פרייע, ווי די זאמד אין מדבר, אין דער שטאט וואס פארבינט „איסט" און „וועסט", וואו הונדערטער וועגן רופן, וואו דער רויך, וואס היינגט איבער די דעכער, ציט מיט טויזנטער פעדים. צוזאמען האָבן מיר פאר־לאזן די שטאט, זיינען געבליבן אין וועג צוזאמען פאר א לאנגע

צייט, האבן פארלאָרן אייגער דעם אנדערן און ווידער געפונען. איצט האבן זיך די וועגן צעשיידט, זיין וועג איז צום ענד, מיינע — וואר ווייסט?

איך בין אַוועק צוריק צו איסט, אים האָב איך איבערגעלאָזן אין די פעלדער אין דער „סאוט". איך געדיינק, ווי ער האָט מיך באגלייט ביז דער שטאָט, זיינע בלאָנדע האָר זיינען טונקעלער געוואָרן; טונקל בלויע אויגן האבן זיך געטונקט אין ווייטקייט; עס קומט אָן דער פראכט־צוג. א טריט פּאַראויס, איך ליג אונטערן וואגאָן אויף די אייזן... טויזנט דונערן א מינוט... „זיי געזונט!" איך ווייס, ער וועט ניט הערן! ער וועט אָבער שטיין און וואַרטן ביז דער רויך פון באַן וועט פארשווינדן, דערנאָך וועט ער גיין צוריק און פאָמעלאָך צו די פעלדער פון גרין־גאָלד.

ווייטער:

„טריט, טריט אויף אלע וועגן,
און די זון לויפט דיר אנטקעגן;
די פויגל זינגען אין פרימאָרגן,
העי, טרעמפ: ניטא וואָס זארגן...

עס איז געווען א יאָר שפעטער. דער זומער איז שוין באלד פאָריבער, איך בין געווען אין וועג, האָב געוואָלט דערגרייכן דעם לאָמבער־קעמפ און געפרואווט קריגן ארבעט פאר א שטיקל צייט. איך בין געווען מיד און זיך געזעצט אָפרוען באם וועג. די זון האָט געהאָלטן באם פארשווינדן; עס איז געוואָרן קיל און איך האָב פאשטאנען, אז עס וועט זיין א קאלטע נאכט. „איך וועל מוזן דאָ ערגעץ נעכטיגן" — האָב איך געטראכט. „איך וועל מוזן מאכן א פייער, זיך אייניוויקלען אין מיין קאלדרע און איבערשלאָפן די נאכט. איך האָב זיך אויפגעהויבן, א קוק געטאָן צום הימל, ערשט איך זע פון דערווייטן האָט א פייער א פלאם געטאָן. דאָס פייער איז באלד העלער געוואָרן, עס איז מיר געוואָרן פרייליכער.

דעם פּעקל אויף די פּליציעס, — צו דעם פּייער שפּאַן איך. אין א האַלבער שעה האָב איך דערגרייכט דעם פּלאַץ. א קליינער טאָל צווישן צוויי בערג.

דרייַן זיינען זיי געווען, זיי האָבן מיך געזען קומען און אַנ־געהויבן זינגען „טרעמפּ, טרעמפּ, קיפּ אן טרעמפּינג, דער איז נאַטינג דואינג היר פּאָר יו". איך האָב מיטגעהאַלפן ביז איך האָב דערגרייכט זייער לאַגער, ערשט איינער גייט מיר אַנטקעגן, מאַכט מיט די הענט. עס ווערט מיר ליכטיג אין די אויגן. „דזשעק, דו הינטישער זון!" ער דערלאַנגט מיר א שטורך. איך גיב אים א זעץ. דער־נאָך פרייַען מיר זיך ביידע, ווי קינדער. איינער א פּעטער יאָט, א ריז מיט רויטע פּלאָמיגע האָר, דער צווייטער הענמאַן, א שוועד, א הויכער, א דאַרער, מיט גוטמוטיגע אויגן.

מיר זיצן אַרום פייער, איך דערציי׳ל דזשעק׳ן וואוהין איך גיי. זאָג אים, אז איך קום פון סיאַטל, וואשינגטאָן. די איבעריגע זיצן און הערן שווייגנדיגע. דער פּעטער פרעגט מיך נאָכדעם:

„וואָס, דו ביסט אַוואבלי?

„איך ניט, און איר?

„יע", ענטפערט פּעטער. הענסאן שאָקלט מיטן קאָפּ און דזשעק שמייכלט מיט זיינע קלוגע אויגן.

„דו דזשעק? ווי קומט דאָס, דיין עלטער זיידע איז דאָך געקומען אויף דער „מיי פלאָוער"!

„טאָ איז וואָס, פּגר? מיין זיידע האָט געקעמפט פאַר דער באַפרייאונג פון די שוואַרצע, מיין טאַטע איז געווען אין דער שפּאַניש־אַמעריקאַנישער מלחמה, מעג איך דאָך קעמפן פאַר די באַפרייאונג פון די ווייסע".

פּעטער לאַכט און זאָגט: „גוט געזאָגט, מיין קינד, באַפרייען, — דאָס איז דער ריכטיגער וואָרט".

הענסאָן גיט מיר אַביסל שנאַפּס, איך טרינק, רוק זיך צו נעענטער צום פייער און קוק אויף מיין פריינט.

„וואוהין ציען דיינע פים? וואוהין וועט דיר דער ווינט פאר־בלאזן?" דזשעק שמייכלט, קוקט אויף די איבערינע און זאגט:

„אונזער וועג איז דער זעלבער, מיר גייען אהין וואו פיין־בוימער בליען.

„ארעגאן?" פרעג איך.

דזשעק שמייכלט.

„סאטאנס פארעסט, מיין טייער קינד".

עס ווערט מיר קיל אויפן הארצן „אזוי יונג און דו ווילסט שוין שטארבן? דו האסט דאך אמאל צוגעזאגט אריבערשפאנען דעם ים מיט מיר!"

„שוין פארגעסן!"

דזשעק קוקט אין פייער. פעטער זינגט א טרעמפיש לידל ער האט א שיינע באסאוע שטים; די בוימער בויגן זיך און הערן, ווי ער זינגט:

„אומעטום הימל אונזער היים,
אונז פארווייגט דער רוישן פון בוים;
פלים, טייכל, גערים מיין מאמעו,
זאג איר, איך וועל לאנג נאך זאמען.
וועט די זון אין גאלד צערינען;
וועל איך רו אין וועג גענפינען.

מיר זיינען געזעסן א מינוט שווייגנדיג, ענדלאך האט זיך דזשעק אפגערופן:

„ווער וויים וואו די מאמע איז איצט? שוין אודאי דריי יאר ניט געזען און ניט געשריבן קיין בריוול." ער האט אנגעשפארט די הענט או אן אפגעהאקטן בוים און האט דערנאך א שפיי געטאן.

„איך האב ניט נאך וואס צו בייזקען", האט ער מיט האס ארויסגעזאגט, „מיין יוגנט איז פארבונדן מיט גרויקייט, האב קיין־מאל ניט געוואוסט וואס א היים איז! א שטאטישער אנשטאלט

איז מיין היים געווען. כאפט זיי די ניכפע! א גרויקייט האָבן זיי מיר איבערגעלאָזט אין קאָפ און א פיין אין האַרצן.

שאטנם האָבן זיך געטונקט איבערן טאָל. די בוימער האָבן זיך צעזאמענגעדריקט, זיך פארפלאָכטן אין פינסטערניש.

„גייט איר טאקע אין סאטאנס פארעסט?" האָב איך געפרעגט.

הענסאָן האָט ארויפגעלייגט א פאָר צווייגן אויפן פייער און געענטפערט: „ זיכער גייען מיר אהין! צי וואָס אזוי פיל פראגעס, קרעציגער הונט?"

„ווייל", האָב איך געענטפערט, „אייערע קריסטלאָכע חברים וועלן אייך דאָרטן איינטיילן א פאַרציע בלייַ. ווי עס פאסט פאר די פריידיגער „האָב ליב דיין פרייַנד".

„שווייג, טכויר!" האָט זיך פעטער צעשריען. „איך בין א קריסט, עס קען ניט זיין קיין גלויבן אָן ליבע, און דאָרטן, וואו עס איז ליבע, דאָרטן איז גאָט!"

„אלץ, וואָס אטעמט, האָט ליב", האָט דושעק געזאָגט, „דער, וואָס קעמפט פאר פרייהייט, גייט אין די וועגן פון גאָט!"

הענסאָן האָט א שמייכל געטאָן און איך האָב געשווינגן.

אין פרימאָרגן האָבן מיר זיך צעשיידט. איך האָב ניט געהאט דעם מוט צו גיין מיט זיי צוזאמען ארבעטן אין „סאטאנס פארעסט". עס האָט געמיינט א קוויטל צום טויט. די לאָמבער־באָראָנען האָבן יעדער שטים פאר בעסערע באדינגונגען געוואָלט דערטרינקען אין א ים בלוט. „פאר יערן בוים איז געווען א קבר", האָבן די וועג־מענטשן געזאגט. האָב איך ניט געוואָלט מיט־גיין. יעדנפאלס בין איך ניט געווען קיין „וואבלי" און דאָס לעבן איז געווען מיין אייגנס; דערצו בין איך נאָך יונג געווען, קוים דערגרייכט מיין נייַנצענטן יאָר. פון דעסטוועגן איז דושעק ניט געווען ברוגז, נאָר געדריקט מיין האַנט און איז אוועק. פעטער און הענסאָן האָבן מער ניט א מאָל געטאָן צו מיר מיט דער האַנט און באלד זיינען זיי פארשוואונדן פון טאָל, האָבן זיך פארלאָרן אויף די וועגן.

דרוי יאָר שפעטער. איך קום אריין אין א סאַלון אין „סיאַטל, וואַשינגטאָן". איך האָב געזוכט ארבעט אין האַפן און ניט געקענט קריגן. א מידער, א דורשטיגער בין איך אַריין. איך האָב געטרונקען מיין סקונער ביר, גערויכערט מיין קאַרן־לויפקע און געטראַכט, וואָס צו טאָן. איך האָב אין נאַנצן געהאַט א פּאָר דאָלער אין קעשענע, האָב איך באשלאָסן איבערנעכטיגן און אינדערפרי זיך לאָזן אין וועג אריין, פון מידקייט פאַרמאַכן זיך מיינע אויגן. דער רויכיגער חדר שלעפערט מיך איין, נאָר דאָס זינגען פון די מיידלאָך וואָס דרייען זיך אַרום די געסט, וועקט מיך אַלע מאָל אויף. עמיצער שטורכעט מיר אין זייט, איך עפן די אויגן, קוק זיך איין, „דושעק!"

מיר זיצן צוזאַמען. איך באַטראַכט אים. זיך אזוי געעלטערט. די האָר ארום די שלייפן גרוי, די אויגן מידע, ער פּרואווט שמייכלען, נאָר די ליפן ציטערן, עס רייסט דאָס הארץ, איך שווייג.

„הער זיך אין, אייזל, וואָס קוקסט מיר אזוי אָן?" ער רעדט צעריצט. איך שמייכל.

„נו טרינק דושעק! כאפּט דיר דער טייוול. גוט אָפּצורוען נאָך אמאָל מיינע אויגן אויף דיר".

„וואו ביסט דו געווען, הינטעשער זון?" פרעגט ער שוין שמייכלענדיג.

„אומעטום, אינדיק מיינער. און דו ברודער מיינער, וועלכער ווינט האָט דיך געבראכט אהער? און אַוואו האָסטו איבערגעלאָזן דיינע הינטישע פריינט, פעטער און הענסאָן?"

ניט ער זיך שנעל א הויב אויף, דערלאַנגט מיר א טראָסק אין שנוק, בלייב איך צעטומלט, איך פיל אז דאָס בלוט גיסט זיך פון מיין מויל. זעט ער די בלוט, שטייט ער און קוקט מיך אָן. איך זע, אז טערען פאַלן פון זיינע אויגן. דערנאָך זאָגט ער:

„פּאַרגיב מיר פריינט!" זיין שטים איז בעטנדיג, זיינע ליפן ציטערן, וויש איך אָפּ מיין מויל, שפּיי אויס דאָס בלוט און זאָג מיט היץ:

„וואָס פֿאַר אַ שטיק פֿראָוועסטו? דו האָסט דאָך מיר אויס־געהאַקט אַ צאָן!"

שמייכלט ער דורך טרערן.

„פֿאַרגיב, ברודערל, זאָל מיר דער גאָט פון אַלע הינט נעמען! זיצן מיר און ער דערציילט מיר:

„פּעטער" און „הענסאָן" זיינען געבליבן אין „סאַטאַנס פֿאַרעסט". לינן דאָרטן אונטער אַ בערג ערד. די בעסטע קינדער, ווי שאָף, האָט מען זיי געשאָכטן! דאָס בלוט וועט דאָך קיינמאָל ניט שטיל ווערן! קיינמאָל ניט!"

איך שווייג, איך קוק אויף אים, אויף זיינע ציטערדיגע ליפּן, אויף די נאַסע אויגן און דאָס האָרץ דריקט מיר מיט אַ כּמאַרע.

זיינען אַוועק ליכטיגע זומער טעג. איך האָב געקראָגן ארבעט בא דעם האָפן. דזשעק האָט ווינציג געארבעט. ער האָט זיך באַקאַנט מיט אַ מיידל, וואָס איז געווען אַ גאַסן־מיידל, שפּעטער האָט זי אָנגעהויבן פירן אַן ערלאַך לעבן. איז געווען פרום און אַלע טאָג געגאַנגען אין קירך. זי איז געווען אַ הויכע מיט אַן אומנאַטירלאַך בלייך פּנים, טונקעלע בלויע אויגן מיט אשיינעם קאָפּ האָר. דזשעק האָט געוואוסט פון איר פֿאַרגאַנגענהייט, איך אויך. איך האָב געשוויגן, בין געווען צופֿרידן וואָס דזשעק איז גליקלאַך.

איך פֿלעג קומען אָפּט צו זיי אין הויז. זויבערע צווויי חדרים. באַטאָג האָט זי געארבעט אין פּאַבריק, און אַז זי פֿלעגט קומען אַ היים, פֿלעגט זי מאַכן אָוונט־ברויט. מיר פֿלעגן זיצן, טרינקען טיי; זי מיט אַ ווייסן פֿאַרטוך האָט אַרומגעשוועבט אין הויז, ווי אַ חלום; איך האָב זיך געשראָקן פֿאַר איר בלייכקייט, געשראָקן זיך פֿאַרן גליק פון מיין פֿריינט.

איין אָוונט בין איך געקומען צו אים. ער איז נאָך ניט גע־קומען פון דער ארבעט. זי איז געלעגן אין בעט, דער פּנים נאָך בלייכער ווי אימער, די אויגן גרעסער און טיפער. זי האָט גע־

פּרואווט שמייכלען, „איך פּיל עפּעס ניט מיט אלעמען", האָט זי שטיל געזאָגט.

איך האָב געוופן דעם דאָקטאָר; זי האָט פּראָטעסטירט, געהאָט שמערצן, וואָס זי וועט דזשעקן קיין עכן ניט קענען מאכן. איך טראכט איצט מיט ווייטאָג וועגן איר. אירע אויגן, איר ווייס פּנים זע איך איצטער דורך דעם שלייער פון יאָרן.

אָרימער דזשעק! איך געדיינק די פּארנאכטן, וואָס ער האָט פּארברַאכט בא איר בעט. זיינע פינגער האָבן זיך געפּלאָכטן אין אירע האָר, אירע טרערנדיגע אויגן. איך געדיינק די זומערפּארנאכטן, וואָס פלעגן שטאַרבן מיט לעצטע שטראלן אויף זייער פענסטער, די ערשטע גרויקייט, אין דעם ציטערדיגן שיין פון פון דעם רויטן לעמפל בא איר בעט, די לאַנגע נעכט, וואָס האָבן זיך ניט געוואלט ענדיגן, און די ערשטע שטראלן פון דער זון אין פּרימאָרגן. אלץ געדיינק איך, מיט צאַפּלדיגן וויטאָג, וואָס שרייט פון מיר אַרויס.

עס איז געווען א שטורם אין דרויסן. דער רעגן האָט געקלאַפּט, געריסן די פענסטער. דער רויטער לעמפל האָט זיך געטונקט אין גרויקייט; דזשעק איז געזעסן בא איר בעט, די אויגן האָלב פאַרמאכט, איך האָב אַרויסגעקוקט אין שטורמדיגן דרויסן. זי איז געלעגן מיט אָפענע אויגן, האָט געקוקט אויף א שוואַרצן פלעק אויף דער וואַנט, געקוקט שטאַר. שאָטנס האָבן זיך געפאָכט אין די ווינקלען, האָבן געזונגען זייער ליד פון ערגעץ-לאַנד; פלוצלונג הויבט זיך אויף די האַנט, לייגט ארויף אויף זיינע; ער דרימלט; איך שטיי, קען זיך ניט רירן — זי פארמאכט די אויגן; די לאַנגע ברעמען פאַרציען זיך, ווי דין גאָלד, א הונט ערגעץ צעשרייט זיך מוראדיג, ביידע לייגן שטיל; איר חלום איז געענדיגט. אוז פילייכט?... ער דרימלט — דא — שטיל, שטילקייט...

דזשעק איז אוועק אין די קוילן-פעלדער, איך בין אוועק אין ניו יאָרק. ווי אן אומרואיגער גייסט האָט ער זיך געטראָגן פון

פּלאץ צו פּלאץ. איך האָב געמאכט מיין היים אין אַ שטיינערנער קאַסטן אין דער הויך און דאָרטן האָב איך געפונען מיין חלום. איצט ליגט די צייטונג פאַר מיר. דזשעק איז טויט! איך קוק אין דער גרויקייט. טראכט טויזנט זאכן מיט איין מאָל, זי—ער — „גאָט איז ליבע" ערגעץ אונטער אַ בערגל ליגט ער. ווייסע שניי ערשט געפאַלענע זאמלט זיך גאַנצע הויפנס. עס רוט דאָרט אַ מענטש, וואָס האָט זיין לעבן אוועק געגעבן פאַר אַלעמען.

מיט אַ ציטערדיגער האַנט שרייב איך, קוק אין דעם פרי־מאָרגן און טראכט אַלערלייי געדאַנקען. נאָר גרויקייט שפּרייט זיך אַרום מיר, איך פאַרמאַך מיינע אויגן מיט מידקייט, איך וויל ניט טראכטן... ניט טראכטן, נאָר זיך פאַרווישן אין פאַרגלייווערטן שווייגן.

וועו איך בין יונג געווען

עס איז געווען האַרבסט; איך האָב ליב אומעטיגע טעג. איך האָב ליב דאָס וויינען פון ווינט, דעם דריבנעם רעגן, די אומעטיגע שטילקייט. נאָר דעם האַרבסט האָט געהאַלטן אין איין רעגענען. טאָג נאָך טאָג דיזעלבע; די קלײדער שוין אַביסל צוריסן, דער קערפּער אויסגעצערט, האָב איך מיין היים געמאַכט אין א לײדיגער הויז ביים וואַסער און גאַנצע נעכט געלעגן אין פיבער. בייטאָג זיך געשלעפּט איבער די גאַסן און געפּרואווט קריגן עפּעס צום עסן.

עס איז געווען סוף אָקטאָבער. א גאַנצן טאָג זיך ארומגעשלעפּט, געקראָגן א פּאָר סענט, נאָר עסן האָב איך ניט געקענט. מיין גאַנצער קערפּער האָט פיבערדיג געברענט; די ליפּן און דער גומען פּאַרטריקנט; קאַלטער שווייס האָט געבאָדן מיין קערפּער. אין דרויסן האָט שוין ניט גערעגנט. נאָר א קאַלטער ווינט האָט זיך געטראָגן פון וואַסער. איך בין געווען ארום צענטער עוועניו. האָב קוים זיך דערשלעפּט צו א קאָרדיאָר פון א גרויסע הויז, אָן ליכט. האָב איך זיך אַוועקגעזעצט אויף די הילצערנע שטיגן און באַלד איז מיר א מידקייט באפאלן. מיט אויגן האַלב־אָפּענע בין איך געזעסן. דערנאָך באַוואוסטלאָזיקייט, פרידן: זומער, מיט א זומער־הימל און אייביגע פרייהייט.

איך האָב געעפּנט די אויגן און געטראַכט, אז איך חלום. א חדר, א בעט—און איך ליג אייננעדעקט וואַרים, ווי אַן איינציג קינד. דער חדר איז האַלב פינסטער. עס איז נאָך האַלבער נאַכט. עס מוז א חלום זיין! דער קאָפּ האַמערט, פּייער פאַר די אויגן. איך הער: די טיר עפּנט זיך; צוויי שאַטנס רוקן זיך צו מיין בעט. איך האַלט איין דעם אַטעם, פאַרמאַך די אויגן. עמיצער בויגט זי איבער מיר. א קאַלטע האַנט באַרירט מיין היסן קאָפּ.

„נו, וואָס זאָגסטו, פלאָרענס?" א ווייבע פרויען־שטים ציטערט אין חדר.

„ער האָט נאָך פיבער", האָט די צווייטע געענטפערט.

„וואָס וועט מיך זאָגן, אַז ער וועט אים זען?"

פלאָרענס שווייגט א ווייל.

„ער וועט זיין בייז און שלאָגן..."

„איך האָב אים געפונען א האַלב־טויטן. מען קען דאָך ניט לאָזן א קינד פֿגרן אין גאָס".

„ער וועט בייז זיין און שלאָגן..."

זי ווערט אַנטשווידיגן און איך האַלט איין קוים דעם אָטעם.

„זאָל ער שלאָגן, מעי! וואָס, בין איך ערגער ווי א צויג? וואָס אַרט אים! זיינס גיב איך דאָך אַוועק. זאָל אים דער קאָפּ ניט דרייען פֿאַר די איבעריקע".

מעי רעדט מיט א ציטערדיגער שטים:

„ער וועט דיך הרג׳ענען, פלאָרענס, דו קענסט דאָך אים!..."

„זאָל ער שלאָגן. אַלץ איינס שלאָגט ער, ווען ער וויל. בעסער געווען דערשטיקט ווערן אין מיין מאַמעס בויך, איידער אַזוי לעבן!..." (עס הערט זיך א שטיל כליפּען).

„וויין ניט, קינד", בעט מעי. „אזא מזל. וואָס קען מען העלפן? עס וועלן נאָך אַנדערע צייטן קומען. וואָס קען מען וויסן? וואָס האָסטו היינטיגע נאכט געמאכט?" — פרעגט פלאָרענס ווישנדיג די אויגן.

„צוואַנציג דאָלער, און צען אַרויסגעשלעפּט ביי א יאָלד פון קעשענע. און דו?"

„אויך ניט שלעכט. נאָר מיין קערפּער איז אינגאַנצן צע־ווייטיגט! ער האָט גערישן מיין לייב, ווי א ווילדער; געקנייפּט און געבישן, ווי א חיה! הינטישע פעל, וואָס זיי זיינען. מען קען זיי קיינמאָל ניט זעטיגן!"

„נו, האָב מיר א גוטע נאכט. ווואו ווועסטו שלאָפן?" — פרעגט מעי.

„מיט אים צוזאמען. איך וועל דאך אים ניט לאזן אליין! מעי פארלאזט דעם חדר. איך ליג מיט א קלאפנדיקער הארץ. דורך א ווינקל פון איין אויג קוק איך, ווי זי טוט זיך אוים. נאך יונג. ניט איבער צוואנציג. מיט קארע אויגן. איך פארמאך זיי, האלט צו מיין הארץ. פינסטער אין חדר. שארנדיגע טריט. באלד וועט זי מיט מיר אויף איין געלעגער ליגן. מיין נאנץ יונג בלוט שטורמט אין מיר. די אויגן ברענען און דאם לייב ציטערט אין פיבער. פלארענס גלעט מיינע האר. אירע הענט ציטערן. די שטילקייט דריקט מיין הארץ! נאר אט ווערט די שטילקייט איבערגעריסן פון איר שטילן כליפן און די פינסטערניש ציטערט אויף און עס ווייניט דער גאנצער חדר.

א גאנצע נאכט האט א קאשמאר געדריקט מיין הארץ. פאר־טאג בין איך אנטשלאפן געווארן און זיך אויפגעכאפט אין מיטן טאג. א בלאסע, קאלטע זון איז געווען צעגאסן איבערן שטאט. איך בין געווען אליין אין חדר. אליין מיט זיך! אמאל אין אזעלבע שעה'ן פלעג איך גאט בעטן, ווארטן אויף זיין טרייסט. נאר איצט האט מיך געדריקט א פוסטע גלייכגילטיקייט. זאל זיין, וואס עס וויל. מעג מיין לעבן אויף אייביג פארגיין! אלץ איינס! אלט בין איך מיט מיינע זיבעצן יאר. מיד בין איך און איינער אליין.

אויפהויבן האב איך זיך ניט געקענט. די גלידער שווער און דער קאפ פיבערדיג. האבן זיך מינוטן געשלעפט ווי אייביקייטן! זיינען די שאטנס פון מידקייט געלעגן פארגליווערט אין די ווינק־לען. אין דרויסן האט די שטאט געשריען צו מיר, גערופן מיך, און איך האב געקוקט דורך דעם פענסטער און געווארט אויף מיינע לעצטע מינוטן.

פלארענס איז געקומען, האט געבראכט זאכן צום עסן, געזען מיינע אפענע אויגן און איז צוגעלאפן צום בעט. איר האנט האט ציטערדיג געהאלטן מיינע. ריידן האב איך ניט געקענט, נאר די טרערן זיינען גערונען איבער מיינע באקן און פלארענס האט גע־ווייניט אויף מיר קוקנדיג.

„מען דארף ניט קינד", האָט זי כליפּנדיג געדעט. „דו וועסט זיין מיט מיר און היטן וועל איך דיך, ווי א צארטע מוטער".

פלאָרענס לויפט ארום א פרייליכע איבערן חדר. נאָך אליין א קינד. זיכער ניט איבער צוואנציג. א לאנגלאך געוויכט, א ווייסע מארמאר־האלז און איצט, מיט דעם ווייסן פאַרטוך ארום איר טאליע, שיינט זי מיט ליכטיקייט. זי קען ניט זיין זינדיג! און ווי קומט זי אהער? איך קען לאנג ניט טראכטן. עס קומט אריין מעי. זיי פריען זיך ביידע. זי האָט פאר מיר א שלאָפראָק געקויפט. זיי טאנצן ארום מיר, ווי קינדער. ווער זאָגט, אז עס איז דא א זינד? איך דערמאן זיך אן דאָסטאָיעווסקי׳ס „פאַרברעכן און שטראָף". מיר ווילט זיך אויסשרייען: „איר זייט ריין פון זינד, ווייל איר זייט א סימבאל פון דער גאנצער געפאלענער מענטשהייט!"

עס איז געווען פארנאכט, ווען „רעד מייק" איז געקומען. פלאָרענס איז בליידג געווארן. מעי איז שנעל ארויס פון חדר. זעקס פום די הויך, מיט פלאָמיגע רויטע האָר, גרויע בייזע אויגן און די ליפן פעסט צוגעדריקט איינס צום אנדערן. א קאלטער שוויים האָט באדעקט מיין קערפער.

א מינוט איז ער געשטאנען און געקוקט אויף מיר. איך האָב פארמאכט די אויגן.

„וואו האסטו געפונען דעם פגר?"—זיין שטים איז געווען האַרט, נאָר ניט בייז. איך האָב געעפנט די אויגן, געזען די טרערן, וואס האבן געציטערט אויף פלאָרענסעס ברעם.

„אין קאָרידאָר איז ער געלעגן, האלב טויט. מען קען דאָך ניט זיין אזוי. פארואן דאָך א גאט?!"

זיין געזיכט האָט זיך א קרים געטאן:

„אז עס איז דא א גאט, זאל ער העלפן! א סך געפייגערטע קעץ און הינט אין גאס. זאל ער זיך ווייזן און זיי העלפן! א סך האָט ער מיר געהאלפן! דו זעסט דאס?"—ער ווייזט איר

מיט פֿאַראַכטונג זיין האַרטע פּויסטן. „דאָס העלפֿט! אַז ניט, פֿגר אין גאָם אוו רוה צו גאָט וויפֿל דו ווילסט!"

פּלאָרענס שווייגט. אירע ליפּן ציטערן.

„דו קענסט אים האַלטן, נאָר פֿארגעס ניט צו גיין וואו מען דאַרף! א סך געלט דאַרף איך האָבן. אוו מענער, וואָס זוכן דיין גליכן זיינען דאָ א סך. טאָ געדענק!"

ער פֿאַרלאָזט דעם צימער. פּלאָרענס לויפֿט צו צו מיין בעט אוו לאָבט מיט טרערן.

אין די ביינאַכטיגע שטונדן וואָס פּלאָרענס איז ניט געווען, איז מיר דער חדר געווען אייגנ. א סך מיידלאָך זיינען געווען אין הויז. אוו אמאל פֿלעגט אייגע בלייבן מיט מיר אוו זיצן ביי מיין בעט אוו מיר מאַכן היימלאַכער די לאַנגע אוונטן. פּוץ בעט אַרונטער האָב איך נאָך ניט געקענט, כאָטש איך האָב שוין געפֿילט א סך בעסער. געוואוסט האָב איך, אז אין גיכן וועל איך דאַרפן פֿאַרלאָזן דאָס הויז אוו ניט געוואוסט וואו איך וועל זיך אהינטאָן.

אין דרויסן האָט געשנייט. דער ערשטער אָנזאָג פוץ ווינטער. דער זייגער איז שוין געווען צען. פּלאָרענס אוו מעי זיינען אַוועק. די שוואַרצע פּלאָרא, וואָס האָט אכטונג געגעבן אויפֿן הויז, איז אַוועק עפּעס קויפֿן. אין הויז איז געווען שטיל. איך האָב נאָך קיינמאל ניט געהערט אזא שטילקייט. געטראכט האָב איך נאָר ניט. דורך דעם פענסטער האָט מען נאָר געזען א שטיק הימל אוו די פֿארשנייטע דעכער. ליג איך אוו קלער, אז עס מוז זיין א צויבער די גאנצע זאך. אוו איך וואַרט, דער הימל זאל ווייזן זיינע וואונדער.

עפּעט זיך די טיר. עס קומט אריין סאניא. זי איז געבליבן אין הויז, וויל זי האָט ניט געפֿילט גוט. דער דאקטאָר האָט געזאגט, אז עס איז יענע קרענק. מייק האָט זיך געבייזערט, נאָר אין הויז איז זי געבליבן. געבראכט טשאקלאָר אוו זיך געזעצט ביי מיין בעט. א שיינע איז געווען סאניא, מיט בלויע אויגן אוו

דאָס נעזיכט, ווי אויסגעטאָקט. צו וואָס, צום שוואַרץ יאָר, האָט זי אַזוי דעם נעזיכט פֿאַרשמירט?

זי נעמט מיין האַנט און פרעגט שטיל:

„ווי פֿילֶסטו, גרויסער יונג?"

„איך וועל באַלד זיין אינגאַנצן נעזונט".

איך קוק אויף אירע אומעטיגע אויגן.

„פון וואַנען קומסטו, סאַניא?"

„פון דאָרטן, פון וואַנען אַלע קומען!" לאַכט זי צינישׁ.

„וואו ביזטו געבאָרן? מיין איך".

„דער טייוול ווייסט וואו! זיכער ערגעץ אויף א בוידעם, וואו שוואַרצע קעץ האָבן געשריען!"

איך שווייג. מען דאַרף ניט פרעגן אין דער וועלט; מען קומט פון אומעטום. יעדעס לאַנד, יעדע שטאָט און שטעטל גיט זיין טייל צום גאַט פון זינד.

„דו ביזט א אידיש קינד?" — פרעגט זי דערנאָך.

„יאָ. געבאָרן אין רוסלאַנד, אונטער א זוניג הימל. בריטע פעלדער און וועלדער מיט סאָסנאָווע בוימער זיינען דאָרטן פאָראַן".

איך בלייב שטיל. דאָס האַרץ וועט שוועך.

„איך בין אויך פון דאָרטן. די זון האָט פאַר מיר קיינמאָל ניט געשיינט. די מאַמע האָט מיך פאַרלאָזן, ווען איך בין נאָך א קינד געווען. מיינע קינדער־יאָרן אין א פּינדל־הויז פאַרברענט. צו זעכצן יאָר אַנטלאָפן און אַזוי לעבט מען!"

„ווי אַלט ביזטו?"

אירע ברעמען ציטערן.

„וואָס איז דער אונטערשייד? אונזעריגע ציען ניט לאַנג! נאָכט־פייגל וועלן געבאָרן און וועלן פאַרלאָרן, ווי די שאָטנס, בייַ־נאַכט..."

„נו, וואַרום גייסטו ניט אַוועק פון דאַנען? די וועלט איז גרויס. קענסט נאָך אַמאָל גליק געפינען".

זי לאַכט הייזעריגלאַך.

„וואוהין גיין? וואר וועט מיין וועריטרינן קערפער וועלן? איך קען ניט ארבעטן. איך האָב מורא פאר דער פאבריק. און וואָס איז זיי בעסער, ווי אונז אָ? וואָס פאר אַ פלייד וואלט אויף זיי? אלץ איינס, מיר זיינען געבאָרן פאר דעם. מענער בלאָנדזשען ארום און דארשטן, ווי אין מדבר, נאָך אונזער לייב, און מיר גיבן זיך אפ צו זיי און צאָלן נאָך צו געגוג פאר זייערע קינדער און קינדס קינדער. איך זאָג דיר, אז גאָט האָט פיינט די וועלט. ער האָט אונז באשאפן זי צו צושמעטערן!"

אַ גאנצע נאכט ניט געקענט שלאפן. פלאָרענס איז געקומען פארטאָג אהיים אָ מידע. געדריקט איר קאָלטן קערפער צו מיינעם. אומרואיג האָב איך זיך געדרייט אויף מיין געלעגער.

„דו שלאפסט ניט, בען?"

זי האָט געראדט שטיל.

„איך קען ניט שלאפן! פארוואָס ביזטו היינט געקומען אזוי שפעט?"

„ניט געוואלט קומען פריער. היינט האָב איך געהאט אַ גוטע נאכט. אפילו זיין געלט ניט געוואלט נעמען, נאָר ער האָט געבעטן, האָב איך געגומען".

„וואר איז ער?"

זי שווייגט אַ מאמענט.

„וואר וויסט, וואר ער איז? מיר פרעגן קיינמאל ניט! ער איז יונג געווען בען. אַ בלאָם געזיכט מיט גרויסע אומעטיגע אויגן. ער האָט מיך געקושט, בען!" — איר שטים ציטערט — „אָרימער, נעבאך. קיין פרייד אין לעבן זיכער ניט געהאט! „ליבסטע!" האָט ער מיך גערופן".

זי בלייבט שטיל. איך פיל, זי וואָרגט זיך מיט טרערן.

„סאניא איז דאָ היינט געווען", זאָג איך. „זי איז קראנק!"

„מיר זיינען אלע וועריטריג, בען. בעסער אנטלויף פון אונזער גלייכן. מיר וועלן אלע פארפוילט ווערן!"

„טאָ פֿאַרוואָס גייסטו ניט אַוועק, פּלאָרענס? די וועלט איז דאָך אזוי גרויס און דו ביזט אזוי שיין!"

„ניטאָ וואוהין צו אנטלויפן. איינמאָל ביזטו אריין אין דעם לעבן, איז אלץ פארלאָרן. עס גייט אריין אין בלוט און מען לעבט אזוי ביז דער טויט קומט. זומער איז „בייב" אַוועק און איז צוריק־געקומען. ניטאָ קיין פּלאַץ פֿאר אונז אין ערגעץ".

א פֿיינלאך שווייגן וועלט פֿארגליווערט אין דער לופט. איך טראַכט ביי זיך, אז איך וואָר אלט אין אט דעם הויז. אוים קינד! אויסגעוואקסן און יאָרן קלאפֿן אין מיין טיר.

„וואָס טראַכסטו?" פרענט פּלאָרענס.

„איך טראַכט, אז איך בין שוין ניט קיין קינד. איך מוז גיך געזונט ווערן, נעמען עפּעס טאָן און דינגען א חדר."

איך בלייב שטיל. מיר איז שווער צו רירן.

„וואָס, דו ווילסט אנטלויפן פון מיר, בען?"

„ניט אנטלויפן, פּלאָרענס. פֿארשטייסט, מיר קענען אזוי ניט לינגן אין איין בעט! איך שלאָף ניט קיין נעכט!"

זי שווייגט. איך הער איר שווערן אטעמען.

„דו דארפסט ניט באַרירן מיין לייב! דו ביזט דאָך נאָר ריין. מיין לייב איז אלעמענס! וואָר עס קען באַצאָלן — דער קען קומען. און קיין זיף וועט דאָס שוין ניט אָפּוואשן".

„רייד ניט אזוי, פּלאָרענס!" מיינע הענט דריקן אירע. „פֿאר מיר ביזטו ריין".

זי דריקט מיך צו זיך און כליפּעט.

דעם ערשטן מאָל, אז איך בין ארונטער פון בעט. די פּים זיינען נאָך אביסל וואַקלדיג, נאָר איין פרייד פילט אָן מיין הארץ. מייק האָט מיך געשיקט רופן. איך גיי דורך די גאַסן, אטעם איין די אייז־קאלטע לופט און איך פיל ווי צו דריקן יערן איינעמס האַנט. עס איז גוט צו לאַכן?"

מייק וואוינט אין א גרויסער הויז, ניט ווייט פון וואסער. די הילצערנע לאָרן, די שוועדע הילצערנע טיר, די פארהאַנגענע פענ־

סטער אטעמען מיט אומעט. איך שלעפּ דעם בענדל. א טעמפּ קלינגען. סעקונדן פליען. די טיר עפנט זיך. א טונקעלער קאַריאַר און דערנאָך א הינטער־ציפער. א פרוי גייט אין פּאַרויס. עס איז צו טונקל צו זען איר געזיכט. דער חדר איז מיט שווערע לאָדן פאַרמאַכט. די לופט איז א שווערע און איך פיל ווי קאַלט שוויים שפּאַרט זיך דורך מיין לייב.

„ווער איז דאָרטן, מיימי?"

מיימי מאַכט אויף די גאַז־ליכט. א שווערע פרוי מיט א רויטן פּנים. עס ווערט האַלב־גרוי אין חדר. איך בלייב זיצן אויף א שטול. איך פיל זיך ווי א שאָטן אין גרויסן חדר. שטיל־ע טריט קומען. זיכער, ניט מייק. ביי דער טיר אין דער האַלבער גרויקייט בלייבט שטיין א מיידל. דערנאָך גייט זי אריין אין חדר.

.מייק איז אַוועק", זאָגט זי שטיל און קוקט שארף אויף מיר.

איך ווייל זיך אויפהויבן. זי גיט א מאַך מיט דער האַנט.

„ער ווערט באַלד קומען. זיץ און וואַרט. דיינע געשעפטן וועלן ניט פאַרלאָרן גיין!"

איך ווייל אַוועק. עפּעס ווילט זיך אַנטלויפן. זי קוקט אויף מיר מיט אירע גרויסע פיבער־אויגן. יונג, נאָך א קינד, העכער פון מי־טעלן וואוקס, מיט א קערפּער וואָס דערמאַנט אָן פרילינג. מיר דאַכט זיך, אז דער חדר ווערט אָנגעפילט מיט דעם אראָמאַט פון בלומען. איר געזיכט עטוואָס טונקל, מיט א קליין שטאָלץ נעזל; מיט ליפּן, וואָס דערציילן פון א סך פרייד.

„נו, ווילסטו וואַרטן אַדער אַנטלויפן פון מיר?"

זי לאַכט קינדעריש.

„איך וועל וואַרטן. פאַרוואָס זאָל איך אַנטלויפן?"

„גוט!" זאָגט זי. „מיימי, ברענג אריין אַביסל דזשין!"

עם הערן זיך די שווערע טריט פון מיימין.

„טרינק! לאָמיר פריילאַך זיין!"

איך נעם דאָס גלעזל, שעם זיך זאָגן, אז איך האָב נאָך קיינ־מאל ניט געטרונקען. עס ברענט אין האלז. איך פֿארביים די ליפּן און שווייג.

„ווי יונג דו ביזט, בען! נאָך געראַרפט זיין ביי דיין מאַמעס פּארטוך".

„וואָס, דו ביזט דען אלט? דו קוקסט אליין אויך ניט אויס, ווי א באָבע!"

זי שמייכלט.

„ביזט א פּיינער יונג. מייקן וועסטו געפֿעלן! און דיר וועט גוט זיין".

עס הערט זיך א טעמפּ קלינגען. זי רויטלט זיך, שפּרינגט אויף, לויפט צום טיר. איך זע מייקן. זיינע רויטע האָר לייכטן דורך דער גרויקייט. ער זעט איר שטיין ביי דער טיר. זיינע אויגן ווערן גרעסער, זיינע גרויסע הענט נעמען זי ארום ווי דער ווינט א בלום. זי פֿארלירט זיך אין זיינע אָרימס. עס גלעט אירע האָר אזוי צערטלאָך, אז ניט ווילנדיק, ווערן מיר די אויגן נאַס.

„מאריא, מאריא!" רעדט ער. „גוט וואָס דו ביזט געקומען. איך האָב געבענקט, מאריא!"

זיי פֿארשווינדן אין נעקסטן חדר.

„הער זיך איין, דו שנעק!" רעדט מייק צו מיר. „דו האָסט א פּאָרוף פון אן אומשולדיקער בהמה און דו קענסט מיר נוצלאָך זיין. מוזט אָבער ניט האָבן קיין שטרוי אין קאָפּ און זיין א יאָלד. דו פֿארשטייסט? וואָס עס זאָל זיך ניט מאַכן—דו האלט דיין מויל פֿארמאַכט. דו וועסט דאָס טאָן, אויב דו ווייסט וואָס גוט איז פֿאר דיר".

זיינע אויגן זיינען געוואָרן האָרט און שטרענג.

איך בין געגאַנגען אהיים און ניט געקענט פֿארטיג ווערן מיט די געדאַנקען, וואָס האָבן געשטויסן איינע די אַנדערע. מייק וועט

מיך מאכן פאר א דאוף־פערדלער. געוואוסט האב איך, אז די ארבעט איז זייער געפערלאך. נאר מיך האט ניט געארט. מיר האט געריצט, וואס איך דארף טאג־טעגלאך שפילן די ראלע פון א העלד און זיך אויסהיטן פון די דיקס (פאלים). איך וועל וועלן א גרויסער רויבער, ווי „ראבין הוד", און וועל העלפן אלע ארימע. מאריא! ווי שטארק און צערטלאך ער האט זי געדריקט צו זיך. אלט בין איך געווארן דעם טאג און וועג איך בין געקומען אהיים, איז מיין אמאליגער לעבן אפגעווישט געווארן, מיינע מוסקולן זיינען שטארקער געווארן און דער אלטער טאג איז אייביג פאר מיר פארגאנגען.

מארגן וועל איך זיין מיט מייקן. מאריא וועט פילייכט דארטן זיין. א לייכטער ווינט מיט פרילינג בלאזט דורך אין חדר. באלד וועט דער שניי צוגיין און א בלויער הימל וועט אראפרופן צו מיר.

פלארענס איז געקומען פאר פרי אהיים. איך האב איר אלץ דערציילט. א בלייכער שמייכל האט זיך באוויזן אויף אירע ליפן. א לאנגע צייט האט זי געשווינגן. אין חדר איז געווארן אומדערטרעגלאך דושנע.

„וואר איז די מאריא?"

פלארענס האט זיך א צאפל געטאן און אנגעכאפט מיין האנט.

„היט זיך, בען!" אירע אויגן זיינען גרעסער געווארן. „ער וועט ניט לאזן קיינעם לעבן, וואר עס וועט שמייכלען צו איר".

איך האב זיך צולאכט, און דער גלעכטער איז מיר געבליבן שטעקן אין האלדז.

„ער האט איר שטארק ליב", רעדט פלארענס אומעטיג.

זי בלייבט שטיל און איך זע טרערן אין אירע אויגן.

„דו הערסט, בען! איך האב א פאר דאלער. איך וויל, אז דו זאלסט עס האלטן ביי דיר. פארט א מאן! און וואר וויסט וואס עס קען מיט א מענטשן פאסירן?"

עס איז געווען וויטקייט אין איר בליק, אייביקייט האט גערוט אויף איר ברעם, און איך האב גאר ניט פארשטאנען. געמעמן

שׁינכאס קראוּעץ

דאָס געלט און רואיג געשלאָפן די נאכט. אז איך בין אַוועק, איז זי געלעגן מיט אָפענע אויגן, א שטומען בליק געוואָרפן צו מיר. איך בין צוגעגאַנגען צו איר, געהאָלטן די האַנט אין מיינער. די זון האָט זיך געשפּילט אין חדר און דאָך איז געווען אַזוי אומעטיג.

„דו גלויבסט אין גאָט, בען?" האָט זי געקוקט אויף מיר.

„איך וויים ניט, קינד! אמאל גלויב איך און אמאל דאַכט מיר, אז קיין זאַך איז ניטא, און מיר זיינען מער ניט, ווי שאַטנס."

זי האָט א שמייכל געטאָן. איך בין אַוועק און קיינמאל מער זי ניט געזען. אַהיים איז זי מער ניט געקומען. און דורך די נעכט פֿלעגט נאָך איר שאָטן רוען ביי מיין זייט. נעוואוסט האָב איך דאָך, אז זי איז מער ניטא אונטער די שטערן, און דער הימל איז געווען דערזעלבער ווי אימער, און דער ווינט האָט פֿריילינג געבראַכט. נאָר איך האָב ביי זיך אין הארצן איר שאָטן געטראָגן.

מאריא האָט ניט געוואוינט מיט רעד מייקן צוזאמען. ער האָט ניט געוואָלט ריזיקירן צו האַלטן זי ביי אים אין הויז. דער שוואַרציאר וויסט, וואָס עס קען זיך מאכן! בעסער איז, אז זי זאָל זיין אַוועק פון געפאר.

א הויז ביים ברעג פון האדסאָן, מיט א גרוים פעלד, א גאָרטן מיט בלומען און ניט ווייט א שיטער וועלד — איז איר היים געווען.

דער אַלטער פּעטרא מיט זיין ווייב זיינען געווען שטענדיק מיט איר. מייק פלעגט אָפט פאָרן צו איר און קומען צוריק א פרייאַכער, נאָר אַן אַנדער מענטש. א סך מאל האָט ער מיר געשיקט צו איר מיט בלומען און אַנדערע זאכן און אז איך פלעג צוריק קומען, האָט ער מיך אַריינגענומען אין זיין חדר און איך האָב אים געמוזט פון אַלץ דערציילן, און ער איז געזעסן א שווייגערינגער, מיט אַן אומעט אויף זיין געזיכט.

אמאל, זיצנדיק מיט אים אין חדר, האָט ער שטיל זיך צוגערעט:

„ווי הינט זיינען מיר. וואָס האָב איך פון מיין לעבן? און ווער וועט ווייניען נאָך מיין טויט? וועט מען מיין טויטן קערפער

אמאל אין א פינסטערן ווינקל געפינען. וועט מען ערגעץ אין א לידיגער פעלד א קבר מאכן און דער ווינט וועט ווייטען איבער מיר".

„עס איז גוט, וואס דו האסט א גאט. אמאל ווילט זיך אויס־ווייטען דאס הארץ. איז ניטא פאר וועמען! אזוי ווי פון א שטיין געבאקן!"

אין אזעלכע מאמענטן האב איך אים ליב און דאס הארץ טוט מיר ווי פאר אים.

פרילינג איז געקומען. א ליכטיקער הימל, א פריידיקע ערד. איך גיי איבער א נאקעט פעלד. די גראז הויבט שוין אן צו שפראצן. אונטן רוישט דער אדסאן. אויבן זינגט דער הימל. מייק האט מיך געשיקט מיט בלומען צו מאריא־ן. א רויטע הויז גלאנצט קעגן דער זון. א ווייסע קלייד שימערירט לעבן דער טיר. איך בליב שטיין. דאס הארץ קלאפט שטארק. מיין יוגנט־טרוים רופט צו מיר. וועל איך באלד זען אירע אויגן; איר ווארימע האנט וועט ליגן אין מיינער.

„מייק! א פיינער פרייַנט ביזטו! איך שעם זיך פאר זיך אליין. א הינטיש הארץ האסטו!" — רייד איך צו זיך אליין.

איך גיי מיט אימפעט צום הויז. מען דארף ניט טראכטן. בעסער אזוי. אט פלאטערט איר קלייד. איך פארמאך די אויגן. נאר זי איז דא. זי וועט אייביג זיין!

מיר האבן ווינציג גערעדט. א פאר מינוט זיינען מיר געזעסן אין דרויסן. איך האב איר דערציילט פון מייק־ן. נאר די וועלט האבן זיך ניט געקלעפט. איך האב אויסגעמיטן צו קוקן אויף איר. א פאר מינוט זיינען אוועק אין שמערצלאכן שווייגן. איך האב זיך געוואונדערט, אויב זי פארשטייט. איך האב לייכט באריירט איר האנט, שטיל זיך געזעגנט און אוועק. איר בליק הינטער מיר האב איך געפילט און אין האלדז האט געשטיקט צו טרערן. איך בין געגאנגען פאמעלאך. די זון איז פארגאנגען; איבערן אדסאן

האָט געפֿאָמט דער הימל. א הילפֿאָזיקייט איז מיך באפֿאַלן. אויף א בערג בין איך געבליבן זיצן ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיך. איין זאַך איז געווען זיכער, אז איך מוז אַוועק. ווייט ביז די ברעגן פון הימל וועלן דערגרייכן די ערד. א נייע וועלט שאפן פאַר זיך, אויב איך וועל קענען. ווייטער אַזוי קען מען ניט לעבן!

און געטראַכט האָב איך, אז איך בין זייער אַלט, און אַלץ האָבן מיינע אויגן שוין געזען, כאָטש פריידיגע מינוטן האָבן וויניג באַרירט מיין לעבן. גרויע פאַבריקן, מענטשן אויטאָמאַטן, מאַשינען־געוויש — אין דעם שטענדיקן שרייען פון אַזוי פיל לעבנס. האָט מיין יונג האַרץ געווייניט און געזוכט באַפֿריאונג, און די טעג זיינען יאָרן געוואָרן; מינוטן האָבן מיך אַלט קאָפּ. מיין וויגעלע אין־בערגעלאָזט ווייט און פֿאַרגעסן. דער גאַט פון מיין קינדהייט איז א שאָטן געוואָרן און קיין אַנדערער איז ניטאָ. און מיין אַלטער קאָפּ טראַכט שוועָרע געדאַנקען, און מיין יונג האַרץ ווייניט נאָך פֿרייד, און די זון פֿאַרגייט, און דאַרטן, הינטער א שאָטנדיקער פעלד איז זי דאָ. איך האָב איר ליב מיט מיינע זיבעצן ווינטערן! און מיין האַרץ ווייניט אויף די זומערן, וואָס הענגען פאַרוואַלקנטע אויף מיין ברעם. שנעל, שנעל לויפֿט דער באַן, שלעפּט שטיקער פינסטערניש מיט זיך. די נאַכט פֿאַרשווינדט. ראָזעווער פרי־מאָרגן גייט־אויף אויף די פעלדער. די זון צושפּילט זיך מיט ליכטיגע פלעקן אויף דעם וואַגאָן־פענסטער. עס נאַגט דאָס האַרץ. עס ציטערט די ברעם. איך וועל פרעמדע ערד באַטרעטן, וואַנדערן דורך נאַסן און זוכן רו. וועל איך מיין בענקשאפט אויף פעלדער פֿאַרזייען, מיין אומעט פאַר דער נאַכט אויסווייניגן. ווייל מיין האַרץ איז יונג און מיין קאָפּ אַלט! — און פילייכט וועל איך מיין וועג געפינען און פון מיין אומעט וועט א ריין לעבן אַרויסשפּראָצן? ווער וויסט? ווער וויסט?

שטויב

עמיצער האָט לייכט באַרירט זיין שולטער. ער האָט פּאַמעלאַך געעפּנט די אויגן, געקוקט ארום זיך און פון דער האַלב־גרויקייט האָט ער זי דערזען.

„וואָס ווילסטו, ליוסי?"

„אַך, דו זינדיגער דו! שלאָפן גאָר אין גאָטס הויז! קום, און מיר וועלן אַלע בעטן גאָט פאַר דיין זינדיגער נשמה".

ער האָט א ווייל געשוויגן, באַטראַכט אירע ווייסע הענט און די צאַרטע הויט פון איר געזיכט.

„צום טייוול, וואָס פאַר א קערפּער! שיין ביזטו, ליוסי!"

אירע ברעמען האָבן אָנגעפּאַנגען ציטערן:

„אַך, ווי זינדיג דו ביזט! גאָט זאָל דיך פאַרגעבן און ראַטעווען דיין נשמה".

„צו שפּעט, ליוסי".

אָן אומעט האָט א שווער געטאָן איבער איר געזיכט און זיך באַהאַלטן אין די שטייפּעווינקלען פון איר מויל. זי איז אַוועק. ער האָט איר נאָכגעקוקט:

„אַך, טייוול! נשמות ווי! זי ראַטעווען!..."

ער האָט געשמייכלט. ער האָט א פיר געטאָן די האָנט צו די האָר און האָט שטי! א זאָג געטאָן צום האַלב־אָפּגעריסענעם טרעמפּ:

„ווי געפעלט דיר ליוסי?"

יענער האָט א וואונק געטאָן מיטן אויג, געמאַכט א קאָמישע גרימאַסע און זיי האָבן זיך ביידע צולאַכט.

די פאַרשיידענע צערעמאָניעס זיינען געווען פאַריבער. יעצט זיינען אַלע געשטאַנען אין שורה און געווארט פאַר דער שווארצער

קאפע מיט ברויט. זי איז געשטאנען אן א זייט, צוגעקוקט, אז אלעס זאל זיין אין אָרדענונג.

אין חדר איז געווען לכיבוד און ער האט פון זיין ווינקל איר רואיג געקענט באטראכטן. א שלאנקער קערפער, די ברוסט עטוואס צו פול. דאס געזיכט א מילדע מיט שאטנס פון אומעט, וועלכע האבן ארויסגעשיינט פון די אויגן.

ער איז געשטאנען פארטראכט. פלוצלונג האט ער דערפילט, אז עמיצער ווילּ זיך אריינקוועטשן פאר אים, צו זיין פארויס. זיינע הענט האבן זיך א צי געטאן. עמיצנס קערפער האט זיך געצאפלט אין זיינע הענט. יענער האט הויך א געשריי געטאן. אלע אין חדר האבן זיך אומגעקוקט: ער וועט אים דערהרג׳ענען!...

זי איז שנעל צוגעלאפן, אנגעכאפט זיין האנט: דו ברוט! אן אלטן מאן ווילסטו שלאגן?...

דערווילּ האט זיך יענער באפרייט, אנטלאפן אין א ווינקל און געציטערט מיט זיין אויסגעדרטן קערפער.

„אך ליוסי, לאז מיך צורו... ווארום איז ער געקראכן, דער הונט?... דער טייוול זאל נעמען זיין נשמה!"

„עס איז אבער אן אלטער מאן", האט זי שוין א בארואיגטע געוועדט — „און דו ביזט אזא הויכער, געזונטער!" האט זי ארונטערגעלאזן די אויגן און שטילּ געזאגט: „מען דארף זיך דערבארימען אויף שוואכערע..."

„נו, זייט ניט בייז, לוסי. זאל ער פארנעמען מיין ארט. כאפט דער טייוולּ די ברויט און קאפע. איך וועל בעסער גיין וואשן טעפ אין רעסטאראן און איך וועל שוין קריגן וואס אפצועסן".

ער האט אנגעפאנגען אוועקצוגיין.

„נו, דאס האב איך דאך ניט געמיינט", האט זי געוועדט שטילּ. און דא איז צוגעגאנגען דער אלטער, ארויפגעלעגט די האנט אויף זיין שולטער און האט שטילּ א פרעג געטאן:

„ווי רופט מען דיך, ברודער?"

ער האָט נאָכגעטראַכט און זיך ניט געאיילט צו ענטפערן.

„אַך, וואָס וויל דער אַלטער פוקס?...“

יעענר האָט אים אָבער געפרענט נאָך אַ מאָל.

„מיין נאָמען איז סאַלאָמאָן!“

„דו ביזט אַ איד?...“ האָט דער אַלטער געזאָגט און אַ שמייכל געטאָן.

„יאָ, מיין טאָטע איז געווען אַ איד!“

דער אַלטער האָט זיך צעשמייכלט. אים איז געפעלן געווען דער ענטפער.

„קום מיט מיר אין יענעם חדר. מיר וועלן זיך דורכרעדן. און דו, ליוסי, ברענג אַריין פֿאַרן ברודער עפּעס צו עסן!“

זי איז אַוועק און סאַלאָמאָן און דער אַלטער זיינען אַריין אין צווייטן חדר.

סאַלאָמאָן האָט אָפּגענעסן און זיך רואיג אָנגעשפּאַרט אָן דעם וועגטל פון שטול. דער אַלטער איז געזעסן לעבן אים און אויף אים געקוקט מיט זיינע אויסגעלאָשענע אויגן. זי איז געזעסן ביים טיש און האָט זיך געמאַכט, ווי זי וואָלט געלייענט די צייטונג, וואָס איז געלעגן פֿאַר איר.

„ווי איך זע, קומסטו פון ערגעץ ווייט“. דער אַלטער האָט זיך פֿאַרהוסט און האָט זיך אָנגעכאַפּט ביים האַרצן.

„יאָ, פון ווייט“, האָט סאַלאָמאָן פֿאַרטראַכט געענטפערט.

„און וואָס דענקסטו יעצט צו טאָן, מיין זון?“

סאַלאָמאָן האָט אָנגעקוקט דעם אַלטן, ווי ער וואָלט זיך געוואונדערט, וואָס ער וויל פון אים.

„דו ביזט דאָ אַ פרעמדער און יעצט איז ווינטער. וואו וועסטו זיך אָהינטאָן?...“

„איך וועל שוין עפּעס געפינען. ניטאָ וואָס צו זאָרגן!“ ער האָט איצט געריבן מיט זייער אַ שוואַכער שטימע. ער איז געווען מיד און שלעפּעריג און אין חדר איז געווען וואַרים און שטיל.

„אויב דו ווילסט, מיין זון, קענסטו בלייבן ביי אונז. דושים, וועלכער פלעגט אכטונג געבן אויף די צימערן, איז יעצט קראנק, קענסטו דערווייל פארבלייבן דא און שפעטער וועלן מיר זען...

סאלאמאן האט אים אים פארדעכטיגט אנגעקוקט:

„איך בין דא א פרעמדער, און איר קענט מיך ניט".

„זיי רואיג. דא איז ניטא וואס צו נעמען. דו דארפט ניט מער ווי האלטן ריין די צימערן, הייצן עס זאל זיין וואַרים און פאר דעם וועסטו קריגן עסן און נאך א פאר דאלער. אויבן איז דא א צימער, וואו דו וועסט קענען שלאפן. נו, דו בלייבסט?..."

ליוסי האט ביי דער פראגע אויפגעהויבן די אויגן, געקוקט אויף אים.

„אך, צום טייוול!" נו, געווים בלייבט ער.

דער אלטער האט געשמייכלט. ליוסי האט באהאלטן אירע אויגן הינטער דער צייטונג.

וועו זיי זיינען אוועק, איז סאלאמאן געבליבן זיצן אליין. דערנאך האט ער פארשלאסן די טיר, א פאר מאל ארומגעגאנגען אין די צימערן. אלטע פארשטויבטע מעבל, הייליגע בילדער און די לופט אזא פארשטיקטע.

ער האט געעפנט א פענסטער. א קאלטער שטראם לופט האט זיך אריינגעריסן, געהויבן די שטויב און אנגעפילט דעם חדר מיט פרישקייט. אך, צום טייוול מיט די וועגן און איינגקויט! אים האט זיך געבענקט נאך דער פרייהייט פון וואלד און פעלד.

ער איז געלעגן אין בעט שוין מיט האלב־פארמאכטע אויגן. ער האט זיך עפעס דערמאנט. אירע פולע ברוסטן האבן זיך גע־שפארט דורך דער פינסטערניש. — אך, דו ביזט שיין, ליוסי!...

עם האט נאך ניט געגרויט דער פרימארגן, כאטש די פינסטער־ניש האט שוין אנגעהויבן ווערן שיטערער, וועו סאלאמאן האט געעפנט די אויגן און איז געלעגן א לאנגע צייט און געקוקט, ווי די פינסטערניש צורינט. מאדנע געדאנקען האבן דורכגעשוועבט

אין זיין קאפ. אט וועט ער אויפשטיין, נעמען זיין פעקל און וועט גיין וויט אוועק פון שטאט מיט די פארדרייטע וועגן, ביז ער וועט קומען צו דעם לאנד פון אייביגן זונענשיין.

ער איז ניט געגאנגען. מיט די ערשטע זונענשטראלן פון פרי־מארגן איז ער אויפגעשטאנען. אין די צימערן איז געווען קאלט און דעמפיג. ער האט געמאכט דעם אוויוון, געשטאנען און געהיט, אז דאס פייער זאל ברענען. עס איז געווארן ווארים, האט ער ג־עפענט א פענסטער, אז די פרימארגן־לופט זאל אפפרישן דעם חדר.

שפעטער האט ער גענומען רייניגן די צימערן. אומעטום איז דער שטויב געווען דיק, ווי ער וואלט אזוי געלעגן פאר יארן. ער האט זיך געפילט דער שימל און די אפגעלאזנקייט, וועלכע האט פארהאקט דעם אטעם. יעצט איז ער געשטאנען ביי א הייליג בילד און געווישט דעם שטויב. מאדנע, אים האט זיך געדאכט, אז דער גאט פון בילד שמייכלט צו אים, שמייכלט מיט זיינע טראגישע, טיף־אומעטיגע אויגן. שטויב! שטויב! און זייערע נשמות מוזן אויך פול זיין מיט דעם שטויב און שימל פון יאר־הונדערטער.

זיי ווילן אים לערנען ווי צו קענען גאט. הא, הא!... ער, וואס האט געזען גאטס וואונדער שרייענדיג פון הימל; ער, וואס זיינע פוס־טריט זיינען פארזייט אויף אלע וועגן פון ווינט. אמאל איז ער געווען אין „גרענד קעניאן". די זון האט געהאלטן ביים פארגיין און האט געווארפן א נעץ פון רויטע שטראלן איבער דעם גאנצן שטיינערנעם פעלד, וועלכעם די נאטור האט באשאפן. לאנגע שאטנס האבן זיך געצויגן פון די בערג צו די אפגרונטן פון די טאלן, שפיצן פון טורמס האבן זיך געבאדן אין רויטן פייער. דער־נאך איז געווארן פינסטער און ער איז אלץ געשטאנען אויפן בארג און ארונטערגעקוקט צום טיפן טאל, וועלכער איז איצט געווען א שווארצע פארגליווערטע פינסטערניש. א גרויסער עלנט איז אים באפאלן; איינזאמקייט, געמישט מיט מורא פאר עפעם אומ־

באוואוסטעם, האָט נעריסן זיין האַרץ. גאָט האָט זיך פאַר אים אַנטפּלעקט אין יענער נאַכט אין זיין גאַנצער מעכטיקייט. הא, הא! זיי וויל אים דערציילן דעם וועג צו גאָט!

אזוי איז ער געווען פארנומען א גאַנצן טאָג. פארנאכט האָט ער זיך אָפּגעראַזירט, זיך ארומגעוואשן און האָט זיך אוועקגעזעצט ביי דעם אָפענעם פענסטער און געקוקט אין דרויסן.

ווען זי איז אריינגעקומען, איז זי געבליבן שטיין ביי דער טיר, זיך ארומגעקוקט, געזען, ווי ער זיצט ביים פענסטער און קוקט שווייגנדיג אויף איר.

„ווי ריין איר האָט אַלץ געמאכט, מיסטער סאלאָמאָן!..“

ער האָט שפּאָטיש א לאַך געטאָן:

„יא, איך האָב אָפּגעשטויבט אייערע געטער. איך האָב פיינט שטויב!...“

„אך!“ האָט זי ארויסגעקרעכצט. „ווי איר לעסטערט גאָט! אייער נשמה וועט אויף אייביג פאַרלאָרן גיין!“

זי האָט גערעדט מיט א שטילער, ציטערדיגער שטים.

„אך, ליוסי! וועמעס נשמה וועט גיין פאַרלאָרן? דו זעסט: איך האָב גערייניגט. זאג, פאַר וועמען?... אָט וועלן באלד אהער קומען די הונגעריגע פון די גאסן און איר וועט פאַר דעם שטיקל שווארצן ברויט זיי פריידיגן מאראל, ריידן וועגן גאָט, ווי בארמהארציג ער איז צו די באשעפענישן פון דער ערד... זאג, ליוסי, וואָס וווייסטו וועגן גאָט?“

זי איז שנעל אוועק אין צווייטן חדר. ער האָט איר נאכגעקוקט. אך, ווי אומעטיג דא איז! באלד וועט דער ווינטער אוועק און דאן וועט ער וויידער וויט אוועק פון דעם שטויב און דעם אלעמען.

ער האָט געהערט פון צווייטן חדר אירע טריט. מיט פאַרמאַכטע אויגן האָט ער געזען איר וויים־דאָזעווע לייב און אירע פולע ברוסטן. אך, א גוטע וויב וואלסטו געווען, ליוסי — א לייב

צו מיין לייב. ערגעץ אונטער דעם פרייען הימל, ביים ראנד פון א וואלד, דארטן, וואו גאט אטעמט ארוים ליכט און שמייכלט פון יעדן בוימל אראפ.

„מר. סאלאמאן!"

ער איז אריין אין צווייטן חדר. דארטן האט זי צוגעגרייט די ברויט און קאווע פאר די הונגעריגע.

„איר ווילט עפעס עסן? עסט מיט מיר צוזאמען".

„אך, ליוסי, איך ווילל ניט אוועקרויבן דיין ארימען מאלצייט. כאטש גערן וואלט איך געגעסן, וואס דיינע ווייסע הענט האבן באצירט.

זי האט זיך פארשעמט געשמייכלט: „וואס פאר א מאדנער מענטש איר זייט. עס וועט זיין ענוג פאר ביידן.

ביידע זיינען זיי געזעסן ביים טיש, געגעסן פאמעלאך, געקוקט אייניער אויף דעם אנדערן און פארביסן געשוויגן. ער איז גע־בליבן זיצן פלוצלונג, אנגעשפארט זיין האנט אויף דעם טיש.

„איך קען איצט ניט עסן, ליוסי. דו ווייסט, אז איך הויב דיך אן ליב האבן. אט ווילט זיך מיר דיר נעמען אין מיינע ארימס און קושן דיינע ליפן. זיי זיינען פרישׂ, ליוסי, ווי די מארגנטוי. אט זאג, אויב גאט האט דיך באשאפן צוליב דעם, כדי צו ראטעווען מענטשלאבע נשמות, אדער זעטיגן מיט דיין קערפער דאס לייב פון א מאן? איז דיין בויך ניט באשאפן גע־ווארן צו טראגן און האבן קינדער, וועלכע ברענגען פרייד אין דער וועלט און צוליב וועמען די זון שיינט? זיינען דיינע ליפן ניט באשאפן אז מען זאל זיי קושן?... און דורך דעם שיקן א דאנק גאט, וואס האט אלעס באשאפן?..."

אנגעשפארט דעם קאפ אן די הענט. די מוסקולן פון געזיכט האבן געציטערט און די טרערן האבן זיך געשפארט פון די אויגן.

„ווייניט, ליוסי! אך, טייוול, וואס פאר א קינד דו ביזט".

ער האט איר געוואלט באצירן מיט זיינע הענט.

„דו זאלסט ניט וואגן!"

זי האט אויפגעהערט ווייגען, זיך פלינק אויפגעשטעלט. די אויגן האבן געגליט מיט האלב־פארשטיקטע פייערלאך:

„דו ביזט א גאסן־יונג! גיי!..."

אים האט זיך געוואלט לאכן, נאר א שוועכער שווייגן האט אים ארומגעכאפט.

איז ער געזעסן אין צווייטן חדר ביים פענסטער און אומעטיג געפייפט און געטראכט פון ווינט, וועלכער רוישט איצט אין נאקעטן פעלד. און דער אומעט האט געווייגט אין זיין הארצן, ווי די בוימער אין הערבסט.

עס זיינען אוועק טעג און וואכן, נעכט פון משוגע־נעם פיין. נאכט נאך נאכט די זעלבע געדאנקען. מיט אפענע אדער פארמאכטע אויגן האט ער געזען די זעלבע בילדער: נאר איר לייב, די פולע ברוסטן, די ליפן, וועלכע האבן זיך איינגעגעסן אין זיינע, די ווייסע צארטע הענט מיט די לאנגע פינגער, וועלכע האבן זיך געקלאמערט ארום זיין האלז. אין די רואיגע מינוטן פלעגט ער ליגן און טראכטן אזעלבע ווייטיגדיגע געדאנקען, ריידן צו זיך אליין:

„אך, סאלאמאן. איז דאס די ענד פון אלע דיינע צילן? איז דיין וועג שוין באשטימט?... דער ווינט האט נאך ניט פארווישט דיינע טריט, וועלכע דו האסט איבערגעלאזן אויף אלע וועגן. דיין שאטן איז נאך ניט פארשוואונדן פון די פלעצער, וואו דיין מידער קאפ האט גערוט. וואו זיינען דיינע טרוימען, וועלכע דו האסט געשפונען, ליגנדיג ביים ראנד פון וואלד אונטער די טראפישע הימלען?"

און אזוי דורך די נעכט אלע מאל נייע געדאנקען: „אך סאלאמאן, צו וואס האסטו זיך אויסגעשיילט פון דעם שטויב פון ביכער, פארוואלרפן אלע געטער, וואס מענטשן האבן באשאפן און פאר זיך אליין געשאפן א גאט — דער גאט פון אייביגן זומער,

פון פרייע פּלעצער און שטילע איינזאמע ערטער, וואו דו און נאָט האָבן געקענט זיך באַהעפטן, זיך געקושט מיט דער שטילקייט, ארויסגעשפּיגן לידער פון דער איינזאמקייט. וואָס איז געווארן פון דיר?... איז דאָס דער וועג פון פלייש, וואָס האָלט דיר געפאנגען? איז דער מענטש טאקע ווירקלאך אזוי אומבאהאלפן? איז די גאנצע קלוגשאפט פון מענטשן מער ניט, ווי א שפּיל פאר די געטער?... פלייש צו פלייש! פון די פינסטערע ווינקלען שרייען די ווערטער: זע, מענטש, דיין גרויסקייט! דו ווערסט פארפֿיניגט צוליב דעם פלייש פון א ווייב! דיין בלוט איז שטארקער, ווי דער פארלאנג פון דיין נשמה!"

און נאָך א מאנאט איז אוועק. טעג פון גרויסן שווייגן; טעג, ווען די הימלען האָבן געווויינט פון מענטשנס אומבאהאלפנקייט. זיי האָבן ביידע ניט געוואוסט, און אז זייערע אויגן פלעגן זיך באגעגענען, פלעגן פייערלאך צאנקען פון בוידנס אויגן, וועלכע שרייען פון באגער. און די געדאנקען צינדן זיך מיט בילדער פון טונקעלע ווינקלען באהאלטן פון מענטשלאכן אויג, וואו דער קערפער זינגט דאָס ליב פון אייבּיגן ניט־באפרידיגטן באגער.

איין אוונט זיינען זיי געווען אליין. אין דרויסן האָט געשטורמט. ביידע זיינען געזעסן שווייגנדיג פאר א לאנגער צייט. דערנאָך האָט זי פאמעלאך אנגעטאָן דעם מאנטל, זיך פארטיג געמאכט אויף צו גיין. און ער, מיט זיין שטענדיגן טעמפּן שווייגן, מיט זיין אויסערגעווינלאכער רואיקייט, האָט ניט געקענט קיין פלאץ געפינען.

„דו וועסט דאָך ניט גיין אין אזא שטורם!..."

„זארג זיך ניט פאר מיר!" האָט זי פארבּיסן געענטפערט.

„וואָרום ביזטו אזוי שלעכט?" ער האָט קוים גערעדט. אזוי פיל האָבן זיך אנגעקליבן די ניט־באפרידיגטע געפילן, אז עס האָט אים געשטיקט. און איינמאל פרייגעלאָזן די שטראָמען, וועלכע האָבן זיך גערוסן פון אים, איז שוין געווען אומעגלאך זיי צו פאר־

האלטן. און זי איז געבליבן זיצן אנגעטאנערהייט און האט האלב פארמאכט די אויגן.

און ער האט איר ארומגעוועבט מיט א נעץ פון פייער, וועלכער האט געמאכט איר קערפער צוקן פון פיבער. און אט האט ער מיט זיינע צייגער זיך אריינגעביסן אין איר האלז און זי האט אים ארומגענומען מיט אירע ווייסע ארימס.

שטארקער האט געשטורמט אין דרויסן. אויבן אין חדר איז געווען שטיל. ביידע זיינען זיי יעצט געלעגן אין בעט, די ארימס ארומגעפלאכטן איינער ארום דעם אנדערן, לייב צו לייב. נאר איצט איז שוין דער פייער געווען אן אויסגעגליטער. און מיד זיינען זיי ביידע געווען, ווי דער ווינט נאכן שטורם, ווער ער לייגט זיך רוען אויף א פעלד. דאס איז דער וועג פון דעם פלייש, ווען גאט שפאסט פון זיין אייגענער באשאפונג.

עס זיינען שווער ווארן, עס האבן זיך געצויגן טעג פון בענקעניש און נעבט פון צוגליטן פייער. האבן די געטער פון די וועלט געהערט דעם אייביגן געזאנג פון היסן בלוט, און ער, סאלאמאן, האט שוין געטרויעט וועגן אנדערע זאכן. יעצט דארף ער ערגעץ קריגן א שטיקל לאנד אין דער וועלט. ער וועט דאס באארבעטן און אליין אויסבויען א הויז, וואו זיי וועלן ביידע וואוינען. און דאס פעלד וועט אימער בליען!

און אז די נאבט פלעגט קומען, האט ער פאר איר אלע זיינע טרוימען אויסגעזונגען. נאר זי איז געזעסן א שווייגנדיגע, איר קאפ אנגעשפארט אן זיין ברוסט און אפט האט ער באמערקט ווי א טרער ציטערט אין איר אויג.

„זאג, ליוסי, ווארום באהאלטסטו פון מיר דיין פיין?"

זי פלעגט שווייגן און ארויסרופן אין זיין הארצן א שווערן אומעט.

עס איז שוין געווען ניט ווייט פון פרילינג. א מילדע זון האט זיך נעגאסן איבער דער ערד. דער שניי האט אנגעפאנגען זיך

שמעלצן. אין אזעלבע טעג פלעגט סאלאמאן זיין זייער אומרואיג. ער האָט געוואוסט, אז באלד וועט קומען דער רוף פון די פייגלעך, דער ווינט וועט ברענגען די פרישקייט פון א דערוואכנדיגן פרילינג, מיט די בלויע הימלען וועלן זיך באנייען און רופן! רופן!

און זי איז געוואָרן אזוי מאדנע די לעצטע צייט, אזוי שווייגנדיג. זי פלעגט איינשרומפן פון דעם באריר פון זיינע הענט. פיל מאל, ווען ער האָט איר געהאלטן אין זיינע אָרימס, האָט ער געזען די שטומע שרעק, וואס לויערט אין אירע אויגן און די טרערן אירע זיינען געוואָרן אזא אפטע דערשיינונג, אז ער שרעקט זיך אזוי!...

און איינמאל איז עס געקומען. ביי טאג זיינען זיי געזעסן ביידע צוזאמען שווייגנדיגע. עס איז געוואָרן אזוי אומהיימלאך, אז דאס לייב איז ביי אים קאלט געוואָרן. ניין, ער קען שוין מער ניט! דאס אומבאוואוסטע, דער אייביגער גריבלען זיך האט שוין באשאפן אין זיין קאפ א צומישענישׂ. ער מוז האבן זיכערקייט, פעסטע ערד אונטער זיינע פיס.

ער נעמט איר האנט, קוקט אויף איר צושראָקן געזיכט. עס ווייטיגט זיין הארץ:

„אך, לויסי! דו מוזט מיר איצט זאגן! איך קען מער ניט!...“

זי קוקט אים אן שטום. עס ציטערן די מוסקולן פון איר געזיכט. זי רעדט ווי פון שלאף:

„מיר מוזן זיך שיידן! איך קען מער ניט!“

א מינוט בלייבט ער שטיין, ווי פאַרגאפט. ווידער אירע טרערן.

„איך האָב מורא!“ ענטפערט זי דורך טרערן. „היינט ביינאכט איז ער ווידער געקומען צו מיר“.

„ווער?“ פרעגט ער דערשראָקן און זיינע הענט ציען זיך צוזאמען. זי ווייזט שטום אויפן וואנט. דארטן הענגט איר פאר־בלוטיגטער גאָט מיט א גאנצער וועלט פון פיין אין זיינע אויגן.

ער לאַכט האַלב־היסטעריש: „צוליב דעם?...“ ער ווייל עפּעס ריידן, ריידן גאַליג און ביטער. זי האַלט צו זיין מויל. „מען דאַרף ניט!“ „ער האָט געלימן פּאַר אונז אַלעמען!“

יאָ, זי האָט מורא פּאַר איר גאָט. נאַכט נאַך נאַכט קומט ער צו איר און רעדט צו איר. אַך, איר נשמה זאָל כאָטש אויף אייביג איצט ניט פּאַרשטויסן ווערן. אזוי פיל געזינדיגט מיט אַן אומגלויביגן! „גאָט, רחמנות מיין נשמה!“ מורמלען אירע ליפּן.

ער פילט ווי צו קניען מיט איר צוזאַמען, בעטען דעם פּאַר־בלוטיגטן גאָט ער זאָל אים העלפן. זיינע ליפּן ווילן שרייען: „איך בין דאַך ניט מער ווי א מענטש! עמיצער האָט דאַך מיר געגעבן דאָס לעבן, עמיצער הערשט דאַך איבער אונז. ווואו איז ער?“ נאָר זיינע ליפּן שווייגן. ער שטייט מיט א געבויגענעם קאָפּ, קוקט אויף איר, זעט איר פּאַרווויינטן געזיכט און ער שווייגט. צופיל ווייטיג איז דאָ אין הארצן.

זי איז געווארן פּאַרפּרעמדט פון אים. איידל־בלאָס איז געווארן איר געזיכט. טיף בלוי ארום די אויגן, די ליפּן שטייפּער צוזאַמענגעפּרעסט ווי זי וואַלט זיי אויף אייביג פּאַרשלאָסן.

און אין דרויסן איז געווארן וואַרים. די וועגן, וועלכע שניידן זיך בורך וואַלד און פעלד, האָבן גערופן. איינגעפּאַקט דאָס ביסל זאַכן, גרייט צו פּאַרלאָזן דאָס הויז פון שטויב. מאַרגן פרי, וען דער פרימאַרגן וועט אָנהויבן גרויען, וועט ער אָנפּאַנגען זיין וואַנדערונג.

שטיל איז אַוועק דער טאָג. דער פּאַרנאַכט איז געווען א בלוטיגער. פון הימל האָט זיך געגאָסן בלוט אויף דער ערד און עס איז געווארן טונקל. זיינען די וואַלקנס געפלויגן ווי סטאַדעס פויגלען, ערגעץ ווייט! ווייט!

און זי איז געקומען, געזען, אז ער איז גרייט צום וועג; האָט זי זיך אַוועקגעזעצט אין א ווינקל, באַהאַלטן דאָס געזיכט און שטיל געווויינט. איז ער דערנאָך געזעסן ביי איר זייט, נעהאַלטן איר

האנט און מער ניט. ביידע האבן געשוויגן. האט גאט אמאל געהערט א פיינלאכערן שווייגן ווי יענע נאכט? און אזוי דורך דער נאכט.

פארטאג, וועז דער הימל האט זיך ענגומען ארומוועבן מיט ליכט, איז ער געשטאנען פארטיג אין וועג. נאר איין קוש האט זי אפגעפרעסט אויף זיינע ליפן. דערנאך אויף די קני פאר גאט, האט א צעווייטיגטע נשמה געווינט.

שטיל איז ער ארוים פון חדר, געגאנגען איבער די שטילע גאסן, ביז ער האט דערגרייכט די ענדע פון דער שטאט. עס איז שוין געווען גוט ליכטיג. דער וועג האט זיך געצויגן דורך א שיטערן וועלד. עס איז געווען שטיל. דער פרימארגן האט אנגעפילט די לופט מיט א מילדקייט. שטיל האט געצויגן דאס הארץ. די פים זיינען מיד געוואָרן.

און אט זיצט ער מיט א געבויגענעם קאפ און דער ווייטיג רייסט זיך פון הארץ. איצט איז ער אליין, אליין! ער פאלט צו דער ערד, באגראבט דאס געזיכט אין זיינע הענט, ליגט פאר א ווייל שטיל. ער קען מער ניט! ער קען מער ניט!

און דער וואלד האט געהערט, ווי סאלאמאן האט געווינט.

האַרטע ערד

די פאַמיליע גרינבערג איז באַשטאַנען פון דרייען: ער, זי און זייער זון — א אינגל פון א יאָר צען.

ער איז געווען אן אָפּעריטאָר ביי העמדלאָך. א הויכער, אייניגערַאַרטער; די אויגן טיף אין קאָפּ, די האָר שיטערע, די אויערן גרויסע און די אונטערשטע ליפּ האָט ביי אים שטענדיג נערוועז געצוקט.

זי, פּערל, איז געווען א נידעריגע, א דאַרינקע, מיט א פּאָר־געלט פּנים, רויטלאַכע האָר און דינע ליפּן; אַן אומרואיגע, א צעשראַקענע מיט א בעלמע אויפן רעכטן אויג און גערעדט האָט זי זעלטן. עס איז געווען א מורא אין איר שווייגן.

דער זון, בעני, איז געבאָרן געווָארן ניט נאָרמאַל. איין טייל קערפּער איז געווען פּאַראַליזירט און אז ער איז עלטער געווָארן, איז געווָארן א ביסל בעסער, אָבער דער אונטערשטער טייל איז ניט געוואקסן, די פּים קלייניקע ווי ביי א פּיצל קינד, דער בויך גרויס, קייַלעדיג, די קאָפּ, שווער, האָט ניט געוואָלט זיצן אויף די אקסלען, די האָר צונטער רויט און אויגן גרויסע, בלוי־ליכטיגע. דאָס איז געווען די גאַנצע פאַמיליע גרינבערג.

גרינבערג איז געווען א העמדל־שטעפער. שוין פופצן יאָר ווי ער אַרבעט אין דעם זעלבן שאָפּ. א סך וואַסערן זיינען אַריבער־געלאָפן אין די יאָרן, די פאַבריק איז אויסגעוואקסן. שוין עטלאָכע מאָל זיך פאַרגרעסערט. ווינציג אַרבעטער פון די אלטע זיינען פאַרבליבן. א סך נערענקט ער, א סך פאַרגעסן. מען איז דאָך פאַר־נומען אַזוי מיט טאָג־טעגלאכע זאָרגן, מיט האַרטוויטיג און אומעט זיינען אַוועק די יאָרן.

גרינבערג גייט פאמעלאך פון דער ארבעט, שארט קוים מיט די פים. ניטא דער אימפעט פון זיין יוגנט. ביי דער מאשין איז ווי דאס איז. די מאשין טרייבט, יאגט, פארגעסט מען זיך, ווי זיי וואלטן באזעסן א באזונדער לעבן. נאך דער ארבעט פילט ער זיך ווי איבערגעבראכן, ווען אימיצער וואלט אים שטארק אנגערירט, וואלט ער אומגעפאלן פון מידקייט. אלעס איז פארטריקנט אין אים, ווי א בוים א פארדארטער אויף וועמען בלעטער האבן שוין לאנג ניט געגרינט און די ארץ דארט וועלט איינגעטריקנט ביז עס צופאלט, ברעכט זיך איבער.

גרינבערג שארט זיך איבער בראדווי. ער ווי ל ניט נעמען די קאר. ער ווי ל איינאטעמען די קאלטע נאכט־לופט, אפרישן די לונגען. א גאנצן טאג געאטעמט שטויב, ווי ל ער איצט פילן די קעלט דורך זיין לייב, זען דעם הימ ל איבערן קאפ. עס איז שוין נאך אכט. די גאס איז פארשטומט, פינסטער שטייען די הויכע געבוידן, וועלכע האבן מיט א פאר שטונדן צוריק פולסירט מיט אימפעט און לעבן. שאטנס פארציען די גאס. דא און דארט שיינט א לעמפל, טונקט זיך אין דער גרויסער פוסטקייט און וועלט פאר־לארן.

ער קומט אהיים, גיט א שאקל מיטן קאפ. די ווייב ענטפערט אפילו ניט. זי שמייכלט קיינמאל ניט! אים פארדריסט, כ׳אלט זי אמאל א שמייכל טאן. נאר זי שווייגט, פארעט זיך אין קיך, גרייט צו עסן. עס דאכט זיך אוים, אז צוויי שאטנס האבן זיך פאר־פלאכטן, דרייען זיך ארום אין הויז און זוכן גאט וויסט וואס...

בעני ליגט שוין אין בעט. די ביסל אנשטרייננונג וואס ער מאכט מיט זיין צוקאליעטשעטן קערפער, מאטערט אים אוים. מיט שוועכע מי גייט ער אין שול, קומט צוריק, זיצט ער ביי דעם פענ־סטער און קוקט אין דרויסן. זיינע גרויסע אויגן וואנדערן ערגעץ אין דער וויטקייט, ערגעץ אין פרעמדן לאנד. ער טראכט, ווי וואונדערבאר עס מוז זיין דארטן אויבן, וואו דער הימ ל איז. ער חלומ׳ט וועגן די וואלקנס, וועלכע זיינען אזוי נאענט צו אים, אז ער

דאָרף מער ניט, ווי אויסציען זיינע הענטלאך און דערגרייכן זיי. דורך דעם פענסטער זעט ער ווי דער הימל זינקט נידעריגער אַרונטער און ערגעץ ווייט קושן זיך זיינע ברעגן מיט דער ערד. אך, ווי ער וואָלט געוואָלט זיין אין יענעם ווייטן לאַנד! ערד־הימל! דאָרט מוז זיין אַזוי וואונדערלאך! ער פאַרמאַכט די אויגן און חלומ׳ט.

דערפילט ער אַז דער טאַטע קומט, ליגט ער אין וואַרט. גריניר בערג גייט צו, זעצט זיך אויף זיין בעטל, פלעכט דאָס קינד זיינע הענטלאַך אַרום זיין האַלז און זאָגט: „טאַטעשי, וואָרום ביזטו געקומען אַזוי שפּעט?“

גלעט אים גרינבערג איבער זיינע האָר, קושט אים די אויגעלאך און דאָס האַרץ טוט אים אַזוי ווי אויף זיין אַרים קינד. עפּעס וואָלט ער געוואָלט טאָן פאַר אים. אָט ווען ער קען אַפּהאַקן זיינע פּיס און אים זיי אַפּגעבן! עס ווייניגט דאָס האַרץ אין אים, גלעט ער די האָר פון קינד און שווייגט, און שווייגט.

ער עסט, עס שטיקט אים אין האַלז. יעדער ביסן קומט אים אַן שוועד. ער איז מיד, מיד און אומעטיג איז אים אין דער שטומער הויז. ער לאָזט איבער דאָס עסן אויפן טיש. די ווייב זאָגט גאָר ניט. ער גייט אין קינד׳ס חדר. דאָס קינד קוקט דורכן פינסטער, הערט אים קומען:

„זיץ מיט מיר, פאַפּאַ, אַביסל!“

„איך בין מיד, זון, זייער מיד!“

„טאָ שלאָף מיט מיר היינט. יאָ, פאַפּאַ?“

ער טוט זיך אויס, ליגט זיך מיטן קינד אין בעט. דאָס קינד נעמט אים אַרום מיט זיינע וואָרימע הענטלאַך, דריקט זיך צו אים. גרינבערג וואָלט געוואָלט זיין אַלײן איצט, און שטיל זיך אויסווייגן. נאָר איצט שמייכלט ער דורך טרערן.

ער רעדט צום קינד:

„אז עס וועט אויספאלן א שניי, וועל איך נעמען דאס שליטל, דיך אריינזעצן און איך וועל דיך שלעפן אפשר א שטונדע צייט. דו וועסט זען וואס עס וועט זיין".

דאס קינד שמייכלט. זיינע קלוגע אויגן פארמאכן זיך. זיי ליגן שטיל. איצט וועט אים דער פאפא דערציילן א מעשה, א וואונדערלאכע געשיכטע. אין חדר וועט זיין פינסטער און ער וועט זען פרעמדע ווייטע לענדער. „ערגעץ, ערגעץ אונטער א בארג", אדער „אמאל איז געווען"...

אזוי וועט ער הערן, ביז דער מאנטל פון שלאף וועט פארציען זיינע אויגן און ער וועט חלומ׳ען ביז די זון וועט זיך אין גאלד צוגיסן און פרוידיג אים באגריסן. בעני האט ליב חלומ׳ען. אין חלום קען ער אלע מאל ארומלויפן אפילו פלינקער ווי אנדערע קינדער, אז ניט קריגט ער פליגלען און פליט ווי א פויגל אין די וואלקנס. א גאנצן טאג ווארט ער, אז די נאכט זאל קומען. וען די זון פארגייט איבער דער ערד און דער הימל צובליט זיך מיט פייער, גייט אויף בענים טאג. און אז דער ערשטער שטערן באווייזט זיך אין הימל, הויבט זיך אן בענים לעבן. קיינער פארשטייט אזוי ניט דעם הימל, די שטערן און די לבנה, ווי ער! פאר אים זינגען זיי די שענסטע מעשה! ער קען שפאצירן אין זייערע פארבארגענע וועגן.

גרינבארג דערציילט:

„ווייט, ווייט, דעם וועג אהין וויים איך ניט. דער ווינט דערגרייכט דארטן קוים. הינטער די בלויע מארגן־בארג, נאך דעם ווייטן מדבר, וואוינט דער פרינץ שיע קאן. שיע קאן איז דער קעניג פון דער לאנד פון מארגן. די לאנד פון מארגן איז די לאנד פון פרייד, איז די לאנד פון וואנען אלע גוטע קינדער קומען און פון וואנען די וויסע שניי און די זון קומט, און שיע קאן איז דער קעניג פון פרייד אין דעם לאנד פון מארגן.

„שיע קאן האט ליב קינדער. זיי פארלאזן זיין לאנד וויסינקע ווי שניי. אמאל, לאנג צוריק, איז אויף דער ערד אומעטיג געווען,

די זון האָט נאָר געשיינט איבער א גרויסן מדבר, די ערד איז געווען קאַלט ווי אין ווייטן נאָרד. האָס האַרץ פון דער ערד האָט גע־ברענט מיט ווייטיג, איז געקומען די זון צו שיע קאָן, מיטגעבראכט די לבנה און שטערן און צו אים אַווי געזאָגט:

„קעניג פון דעם לאַנד פון מאַרגן! וועלכע איז די לאַנד פון פרייד? אומעטיג איז די ערד. ניטאָ קיין פרייד. די האַרץ האַלט אין איין ברענען. מיינע שטראַלן שפּיגלען זיך אפילו אין וואַסער ניט אָפּ. איינזאַם שטייט דער בוים אין פעלד און דאַרט. די גראָז איז גרעל און דער אומעט האָט ווי די נאַכט אויסגעשפרייט די פלינלען איבער דער ערד. א גרויסער קעניג פון פרייד! גיב א שמייכל איבער דער ערד, פאַרטרייב דעם אומעט, און זאָל דער געלעכטער פון דיינע קינדער זיך קאטשען איבער בארג און טאָל.

„האָט דער קעניג שיע קאָן רחמנות געקראָגן אויף דער ערד. א גוטער איז ער געווען, האָט ער צוזאַמענגערופן די קינדער פון דעם לאַנד פון פרייד און האָט צו זיי אַזוי געזאָגט:

„איר וועט פאַרלאָזן די לאַנד פון מאַרגן, כדי צו ברענגען פרייד אויף דער ערד, ווייל אומעטיג איז דאַרטן, די גראָז איז פארגעלט אין די בלומען ווילן ניט בליען".

האָבן די קינדער זיך געבעטן:

„מיר ווילן ניט אוועק פון דאַנען."

„האָט שיע קאָן צו זיי געזאָגט: „גייט, איר וועט צוריק קומען! איך שוואר ביי די בלומען!" האָט ער זיי געקושט, און די זון האָט זיי גענומען אויף די פליגלען און פארשפרייט זיי איבער דער ערד. און א פרייד־יגער געלעכטער האָט אנגעהויבן קלינגען און בלומען האָבן אנגעהויבן בליען, די גאַנצע ערד איז געוואָרן באַ־דעקט מיט גרינקייט און פרייד. דאָך בענקען אלע נאָך דעם לאַנד פון מאַרגן, און וועז די זון פארגייט און שאטנס פארשפרייטן זיך אויף דער ערד, ווערט אַזוי אומעטיג און עס בענקט זיך, עס בענקט זיך".

„נאָר איך בין זיכער, אז מיר וועלן צוריק קומען צו דעם לאַנד פון מאָרגן, כאָטש די וועג איז ווייט הינטער די בלויע בערג, דאָך וועלן מיר קומען, וויל אזוי האָט געזאָגט שיע קאָן, דער קעניג, און עס וועט זיכער זיין אזוי!“

עס ווערט שטיל און די שטילקייט ציטערט. בעני נאָרעט זיין קערפערל צו אים, פאַרמאַכט די אויגן און חלומט. גרינבערג ליגט מיט אָפענע אויגן און די מידקייט ווילט אים איין. הינטער דער האַלב־אָפענער טיר שטייט פערל, די שווייגנדיגע ווייב, וועלכע שמייכלט קיינמאָל ניט, און ווישט ניט אָפּ די טרערן, וועלכע רינען איבער אירע דאַרע באַקן.

ער גייט אוועק פרי פון הויז. ער האָט ליב ארומגיין איבער בראָדווי, איידער זי דערוואַכט. עס איז שטיל און גרינבערג קען טראַכטן. די לעצטע צייט פילט ער אזוי מיד, קען קוים רירן מיט די הענט. ער האָט דאָס געפיל, ווי דער טויט וואָלט אין אים זיין היים געמאַכט און ביסלאַכווייז דערשטיקט ער יעדן פונק לעבן אין אים, און באַלד וועט די גרויסע נאַכט אָנקומען און ער וועט פון מידקייט פאַרמאַכן זיינע אויגן אויף אייביג. ער הויבט אויף די אויגן צום הימל, באַטראַכט יעדן וואָלקנדל באַזונדער, און ווישט די טרערן אָפּ מיט זיין ציטערדיק אויסגעדאַרט האַנט... „שווער צו לעבן און שווער צו שטאַרבן!“

א קאַלטע ליכט צוגיסט זיך איבערן שטאָט. א טויטע ליכט, און ער, גרינבערג, שפּאַצירט אין א טויטער שטאָט.

דער שאָפּ איז א וועלט פאַר זיך. די מאַשינען פאַרשלינגען די טעג, פאַרשרייען אַלעס מיט זייער טומל. ניטא דער מענטש אין שאָפּ. עס זיינען נאָר דאָ רעדלאַך, גרעסערע און קלענערע; עס זיינען נאָר דאָ טיילן, באַוועגונג, די נאָדל־שטאַנד אַרויף און אַראָפּ. די ציינער, ווייטער־ווייטער, דער רעדל דרייט די געדערים, די געדערים — יעדן טויל באַזונדער; די אהער, די אהין; די אַראָפּ, די אַרויף; ניטא קיין מענטשן! באַוועגונג! די רעכטע

האָנט האָלט אַווי, די לינקע אַזוי; טרייב דורך דעם העמער— איינס־צוויי־דריי טאָג נאָך טאָג; יאָרן; ווינטער — זומער, דאָס־זעלבע. דער אומעט פון שאָפּ אויף אַלעמען און אַלעס.

א סך אַרבעטער אין שאָפּ זיינען נאָך קינדער און ביי זיי ברענט נאָך דער מענטשלאָכער פלאָם. עס פלאַקערט אויף! גרינ־בערג ווייסט אָבער, אז דער פלאָם וועט דערשטיקט ווערן, די ליד וועט פארשטומט ווערן, דער גלאַנץ פון די אויגן וועט פארלאָשן ווערן; עס וועט מער ניט בלייבן אין זיי ווי די מאשין־באַוועג־גונג. וועלן זיך די פינגער קנייטשן, דער רוקן וועט זיך בויגן, דער אומעט פארשפרייטן, אין קאָפּ וועט זיך די שווערע כמאַרע קלייבן, דערטרינקען דעם מענטשן און איבערלאָזן נאָר די מאַנאָטאָנקייט פון לעבן טאָג נאָך טאָג. א טייל וועט באַפרייט ווערן, די איבעריגע וועלן זיך פארלירן אין זייער מידקייט און בלייבן וועט מאשין.

די אַלטע ארבעטער ווערן ווינציגער. אַפּגעניצטע געצייג! גרויע האָר — וואקסן בלעטלאָך אויפן קבר. ביזטו צו מיד צו שפּייזן די מאשינען — טאָ שטאַרב! גראָב דיין אייגן קבר, ניטאָ מער קיין פּלאַץ פאר דיר. דו ביזט געבאָרן געוואָרן פאר דער מאשין. דיין מוטער האָט געוווייטיגט פאר זיי — א קרבן צו די געטער. דער הימל — נארישקייט! עס איז רויך! די זון איז א בלענדעניש, זי פארגייט! די מאשין נאָר לעבט אייביג! שווייגט קיין מאָל ניט! זי איז די הערשערן אויף לעבן און טויט! די איבעריגע ארבעטער זיינען לאַנג שוין ניטאָ, שוין לאַנג פארשלונגען געוואָרן. אמאָל איז געווען א מענטש. מער ניטאָ. איצט — באַ־וועגונג און גרויקייט!

גרינבערגן האָט נאָך דאָס לעבן אינגאַנצן ניט פארשלונגען. אמאָל חלומט ער נאָך. דער קערפער איז מיד, אָפּט פארגליווערט, אין קאָפּ גרויקייט, נאָר אמאָל קומט א חלום, דין ווי שפּינוועב, רייסט דורך די גרויקייט, ווי א זונען־שטראָל רייסט דורך א גע־דיכטן וואלד. א סך מאָל, ווען ער ליגט מיט בענין אין בעט,

דאָס קינד דריקט אים מיט זיינע הענטעלאך, זיין בייבל שפּאַרט זיך צו אים, אוּן ער דערציילט אים א מעשה, איז דאָס איינע פון גרינ־ בערגס חלומות. ער אליין חלומט פון דער ווייטער פרעמדער ערד, פון דעם לאַנד פון פרידן. ער זעט די בלויע בערג, דעם ראַנד פון הימל אוּן נאָר זאָכן זעט ער, וואָס ער קען דעם קינד עס ניט דערציילן. ער לעגט דעם קינדס קעפּל צוגעדריקט צו זיך, זיין אומגליקלאָר קינד! עס רייסט דאָס האַרץ! עס ווייגען די שאָטנס, נאָר אָט פאַרלירט ער זיך אוּן חלומט זיין חלום!

גרינבערג טראַכט פון זיין וויסטיגן לעבן. טראַכט וועגן זיין שטומער פאַרצאַרנטער ווייב מיט דעם טויטן פּנים, די שטענדיג פאַרווויינטע אויגן, אָט דער איינגעטריקנטער קערפּער מיט דער פלאַ־ כער ברוסט. אָפּט טראַכט ער, אַז זי איז ניט זיין ווייב, נאָר די גרויקייט פון זיין לעבן, זיין שאָטן, וועלכער מאַכט טונקל זיין הימל אפילו אין א זונעדיגן טאָג!

גרינבערג באַהאַלט זיינע חלומות אין דער טיפעניש פון זיין האַרצן. קיינער טאָר ניט וויסן פון דעם. אַמאָל ליגט ער בײ־ נאַכט אוּן טראַכט וועגן איר, וואָס האָט געדאַרפט זיין זיין ווייב. ער דערמאָנט זיך די טעג, מיט יאָרן צורוק; ער דערמאָנט זיך אָן איר ראַזוועור לייב. אַמאָל איז זי זיין ווייב געווען. יענע איז שוין לאַנג ניטאָ! יענע איז געווען א שטיפערישע, א פרייליכע! יענע האָט וואַרים געמאַכט זיין היים, געבראַכט פרידן אוּן רו אין זיינע שוועכע מינוטן. יענע איז טויט! איצט דרייט זיך אַרום דער טויט אין זיין הויז. וועג ער קומט פון דער אַרבעט אוּן זיין האַרץ בענקט נאָך א שמייכל, נאָך א וואַרים וואָרט, באַגעגנט ער איר, אוּן זיין האַרץ וועלט פאַרגליווערט אוּן א קעלט פרירט זיין רוקן.

דער טויט שפּאַנט אַרום אין די ברודיגע צימערן. זי דערמאָנט אַזוי פיל אָן א פאַרדאַרט בלאָט אין הערבסט. זי איז שוין לאַנג טויט. נאָר איר שאָטן ציטערט נאָך אין הויז, מאַכט זיין לעבן אומדערטרעגלאָך.

א גאנצע נאכט שנייט. גרינבערג שלאפט ניט. די פוכקע ווייכקייט פארדעקט די גאסן און די הייזער און די לבנה כשופ׳ט אין דער שניי׳ם קלארקייט. טראכט ער וועגן זיינע קינדער־יארן, וועגן זיין היים און זיינע ליבסטע; דער דארף מיט די קליינע כאטקעס און שטרויענע דעכער, דער וויסער שניי, וועלכער האט פארוואנדעלט יעדע כאטע אין א חלום. ער זעט דעם רויך וועלכער שוועבט ארויס פון קוימען און הויבט זיך הויך צום הימל.

באוועגלאז ליגט גרינבערג. בענים וואס רימע הענטל דריקט זיין פארגליוועטן קערפער. שפעטער האט די זון זיך געריסן דורך דעם פענסטער, גערופן צום לעבן; נאר גרינבערג האט שוין מער ניט דערוואכט.

זיין זיג

און קיינער האָט ניט געוואוסט, קיינער האָט ניט פֿארשטאַנען, ווי אזוי עס איז געשען. האָבן די מענטשן געשמייכלט, געקוקט אויף זיי און האָבן זיך געוואונדערט. דער קאָנטראַסט צווישן אים און איר איז געווען אזוי גרויס, אז יעדער אייניציגער האָט עס גע־מוזט באַמערקן.

ער איז געווען יונג — ניט איבער צוואַנציג. א הויך געוויק־סיגער, מיט גרויסע לעבעדיגע אויגן, וועלכע האָבן ניט געהרט. ער איז געווען ווי א ווילד צאַפּלדיג שטיק לעבן. מענטשן האָבן אים ניט ליב געהאַט פֿאר זיין ווילדקייט. ער איז אַבער געווען צו קינדערש מען זאָל אים נעמען ערנסט. פּלעגט מען אים גוטמוטיג אלץ פֿארשווייגן.

זי איז געווען שוין איבער דרייסיג, א הויכע, א דאַרע, מיט א גאָל געזיכט און מיט אויסגעלאָשענע אויגן. אירע ליפּן זיינען געווען ווייס, ווי אָן א טראָפּן בלוט. זעלטן פּלעגט זיך א שמייכל באַווייזן אויף זיי. און אימער פּלעגט זי זיצן שווייגנדיג.

און אז זי האָט אים צום ערשטן מאָל דערזען, איז זי געוואָרן נאָך שווייגנדיגער; איר געזיכט האָט זיך מער אויסגעצויגן, די אויגן זיינען געוואָרן מוטנער און וואַסערדיגער. עס האָט אוים־געוויזן, אז זי טראַכט עפּעס וועגן לאַנג־פֿאַרגעסענע צייטן.

איינמאָל איז ער געקומען אין הויז א שווייגנדיגער. זיין גע־זיכט איז געווען אויסערגעווייניטלאָך בלאַס און די אויגן האָבן פי־בערדיג געברענט. ער האָט זיך באַקלאָגט, דאָס ער פילט ניט ge־זונט און אז די קאָפּ טוט אים שטאַרק וויי. קיינער האָט אים ניט געגלויבט ערנסט. מען האָט געדענקט, אז דאָס איז איינער פון

זיינע פילע קאפריזן. ער איז אבער באלד אוועק אהיים. א פאר טעג זיינען אריבער און ער האט זיך ניט באוויזן. אז מען איז אוועק צו אים האט מען אים געטראפן אין בעט מיט אן אפגעצערט געזיכט און אין א הויכן פיבער. און אז זי האט דערהערט דאם ער איז קראנק, איז זי א שווייגנדיקע אוועק צו אים און איז דארטן געבליבן, ביז ער איז געזונט געווארן. נאנצע נעכט האט זי שווייגנדיג געוואכט איבער אים און אים געהיט ווי ער וואלט איר אייגן קינד געווען.

און אז ער איז געזונט געווארן און האט זיך צום ערשטן מאל באוויזן אין נאס, איז ער געגאנגען אנגעשפארט אויף איר ארעם. דאם איז געווען דאם ערשטע מאל, וואם מען האט געזען א שמייכל אויף איר געזיכט.

די צייט איז דערווייל ניט געשטאנען. עם זיינען פארשוואונדן א פאר מאנאטן. ער האט ווייטער אנגעהויבן שטיפן, און זי פלעגט זיצן א שווייגנדיגע און קוקן אויף אים. מער ניט, אירע אויגן האבן פארלאזן די טויטע מידקייט און א קוים באמערקבארער פייערל האט זיך באוויזן דארטן, און אויף איר געזיכט האט זיך א שמייכל באהאלטן.

אמאל פלעגט מען זיי טרעפן צוזאמען אין גאס. נאר קיינער האט ניט געחלומ׳ט, אז עס וועט עפעס זיין צווישן זיי.

און אין איין טאג האט זיך די ניים פארשפרייט, אז זיי האלטן ביי חתונה האבן. קיינער האט עס ניט געגלויבט. עס האט אוים־געזען אזוי קרום, אז מען האט אפילו ניט געוואלט רעדן וועגן דעם. נאר עס האט פאסירט. די פריינט האבן פלוצלונג דערהאלטן קארטלאך — אן איינלאדונג צו דער חתונה.

די פריינט האבן זיך פארזאמלט, געזעסן ארום די טישן, גע־טרונקען און זיך געפריים און געקלערט: ווי קאמיש גאט׳ס וועלטל איז! זי איז געזעסן א פריידיגע. די געלקייט פון איר געזיכט איז פארשוואונדן און די אויגן האבן באקומען א גלאנץ... ער

האָט געשטיפט, געלאָכט הויך אויפן קול, שוין צו הויך, ווי ער וואָלט געוואָלט אָן עפּעם פּאַרגעסן.

עס איז אַוועק א שטיקל צייט. מען האָט זיי זעלטן געזען. אז מען פלעגט אים אמאל טרעפן אין גאס פלעגט ער ריידן נאָר א פּאָר געצייַלטע ווערטער און זיינע אויגן פלעגן דערשראָקן אַרומ־לויפן, ווי ער וואָלט זיך פּאָר עפּעם געשראָקן.

זיי האָבן זיך פּאַרקליבן אין א פּאַרוואָרפענער גאס — ווייט פון אַלע פריינט. זעלטן האָט אימיצער צו זיי פּאַרבלאָנדזשעט. ער איז ניט געווען צופריד, ווען אימיצער איז געקומען צו זיי אויף א באזוך. ער פלעגט זיצן א שווייגנדיגער און זיך צוהערן צו יערן וואָרט אירן. אמאל פלעגט זיך ניט־ווילנדיג ביי אים אַרויסריסן פון מויל א פּאָר ווערטער, פלעגט זי אויף אים א קוק טאָן און א שמייכל גיבן, ווי א קינד, און ער איז געבליבן שטיל.

ער איז געוואָרן בלייך, די אויגן האָבן פּאַרלאָרן דעם גלאַנץ, און זיינע באקן זיינען באדעקט געוואָרן מיט געלע פלעקן, וואס פלעגן זיך ריסן פון אונטער דער הויט.

אומעטיג איז אים געווען. אפט האָט זיך אים געוואָלט לויפן איבער די רוישיגע גאסן פון שטאָט און איינאָטעמען דעם לעבן, וואס האָט זיך אזוי אימפּעדיג געטראָגן, און שרייען הויך און שטיפן, ווי אָט די קינדער אין גאס.

ער האָט אָבער גאָר ניט געטאָן, זיך געשראָקן פּאָר דער פרוי, וועלכע האָט געהיט זיינע טריט. ער האָט ניט געוואָגט א טראָט טאָן ניט פרעגנדיג ביי דער מאמע־פרוי, וועלכע פלעגט אים אימער באגעגענען מיט דיזעלבע פּאַרשנדע בליקן און געווכט אין זיי עפּעם וואס ער האָט ניט פּאַרשטאַנען.

אמאל, ווען ער איז געלעגן בייגאָכט אין בעט און דער שלאף איז ניט געקומען, פלעגט ער ליגן און טראכטן. אלץ איז געווען אזוי שטיל, ניט מער ווי איר אטעמען, וואס האָט ביי אים אַרויס־געפופן א נערוועזן ציטער, האָט זיך געהערט. זי איז געלעגן ביי

זיין זייט און געאָטעמט אומרעגלמעסיג. די שוויים פון איר קער־
פער פלעגט אין אים ארויסרופן אַן אומאָנגענע געפיל. און אַז
זיינע הענט פלעגן איר באַרירן, האָט זיך אים געדאַכט, אַז אַ טויטער
קערפער ליגט לעבן אים — קאַלט און קלעפיג! די שרעק איז אין
אים געוואַקסן. ער האָט זיך אָפגערוקט צום ברעג בעט און זיך
שטייף ארומגעוויקלט מיטן צודעק.

פלעגט ער ליגן מיט פאַרמאַכטע אויגן און טראַכטן, און באַ־
שאָפן אין זיינע גדאַנקען אַלערלַיי בילדער. אָט ליגט נעבן אים
אַ פרוי מיט אַ וויים־שמעקעריג לייב און רערט צו אים אַזוי שטיל...
זי רייצט אים מיט איר יונגן צעוואַרימטן קערפער און שעפטשעט
נאַרישע צערטלאַכע ווערטער: נעם מיך ארום, קוש מיך! אָטעם
אין מיר אריין אַ טיל פון דיין לעבן — איך בענק אַזוי!...

זיינע גדאַנקען ווערן איבערגעריסן. עס הערן זיך די שווערע
באַוועגונגען פון איר קערפער. זי בייזערט זיך אויף אים, ווַארום
ער לאָזט איר ניט שלאָפן. עס פאַרקלעמט אים דאָס האַרץ און
ער בלייבט ליגן אַזוי, ווי יעדער פונק לעבן וואָלט אים פארלאָזן.

איינמאָל, אין אַן אַוונט, האָט ער עפעס באַמערקט אין אירע
אויגן עפעס אַזוינס, ווַאָס ער האָט פריער ניט געזען. ער האָט
זיך געוואונדערט, אָבער געשוויגן. זי האָט אים מיט האַלב־ארונ־
טערגעלאָזענע אויגן אַנטדעקט דעם גרויסן סוד...

די האַרץ האָט ביי אים אַ צאַפּל געטאָן. ער האָט פלוצים
דערפילט, אַז ער איז ווי אויסגעוואקסן און אַז דאָס לעבן האָט
אים געגעבן אַן אינהאַלט. דערנאָך אָבער זיינען געקומען מאַנאַטן,
ווַאָס האָבן אין זיין נשמה נאָך וואונדן געמאַכט. זי איז געלעגן
גאַנצע טעג אין בעט אין אַ האַלב־לעטאַרגישן צושטאַנד. פלעגט זי
אמאָל שוין איבערגיין די הויז מיט איר צעשוואומענעם קערפער
האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז זי קריכט קוים. איר געזיכט איז גע־
ווַארן נאָך געלער און האָט אין אים ארויסגערופן אַ ווידערגעפיל.
אָפט, ווען ער איז געקומען פארנאַכט פון דער ארבעט פלעגט

ער זי טרעפן אין בעט מיטן געזיכט פארגראבן אין קישן, קרעכצנדיק און שטיל ווייניגן. אין אזעלכע מינוטן האט אין זיין הארץ עפעס אנגעהויבן נאגן און האט געפילט ווי ער איז אין עפעס איר שולדיג. ער פלעגט צוגיין צו איר, זיך איבערבויגן איבער איר קערפער און ריידן אזעלכע צערטלאכע ווערטער. זי פלעגט ליגן באוועגלאז און פון אירע אויגן אבער האט א וואַרימקייט געשיינט. און גוט איז אים געווארן. עפעס פריידיגם האט זיך ארייננעגליטשט אין זיין הארצן. באלד האט אבער עפעס א גרויל געטאן. ער האט פארמאכט די אויגן און איז געבליבן זיצן א שווייגנדיגער.

נאנצע נעכט פלעגט ער ליגן מיט אפענע אויגן און טרוימען וועגן דעם נאך ניט געבארן קינד. א רויטס, א פעטינקס וועט דאס קינד זיין. אט ליגט דאס קינד אין וויגעלע און וואַרפט מיט די פיסלאך און שרייט און אין יערן ווינקל הילכט אפ זיין קול — ווי דאס לעבן וואלט זיך מיט גוואלד ארייננעריסן אין חדר און געזיגט.

אבער אז דאס קינד איז געבארן געוואַרן און ער האט עס צום ערשטן מאל דערזען, איז אים נאך אומעטיגער געוואַרן אויפן הארצן. דאס קינד האט געהאט דעם זעלבן קרענקלאכן אויסזען ווי די מאמע. אפילו דיזעלבע מידע טויטע אויגן. ער האט געקוקט אויפן קינד, דערנאך אויף איר. זיינע אויגן האבן געוואַנדערט פון איינעם צום צווייטן און א פארדרום האט אים ארומגעכאפט.

נאר אז דאס קינד האט אנגעהויבן פישטשען און האט פארקרימט דאס פנימל, האט זיך א רחמנות־נעפל ארייננעכאפט אין זיין הארצן און האט זיך איבערגעבויגן איבער דער וויגל און געקושט דעם קלייניעם פנימל. פארט אייגען בלוט און פלייש.

עס זיינען אוועק א פאר וואכן. זי איז שוין געווען געזונט, נאר טאג און נאכט פארנומען מיטן קינד, וואס פלעגט ליגן אין וויגל באוועגלאז און מען האט געקענט מיינען, אז עס איז נאר ניט קיין לעבעדיג וועזן, נאר א שטיק געלע וואקס, פון וועלכן מען

האָט אויסגעקנאָטן א געזיכט. דער דאָקטאָר פלעגט זיין טעגלאָך אין הויז, באטראכטן דאָס קינד און אוועקגיין. זי פלעגט בלייבן מיט שרעק אין איר הארצן.

אין אַן אוונט איז עס געשען. דאָס קינד האָט זיך פלוצים צעווויינט, האָט דערנאָך א כאַרכל געטאָן, א פאָכע געטאָן מיט א הענטל און איז געבליבן ליגן באוועגלאָז. אז זיי זיינען צוגעלאָפן צום וויגעלע איז שוין געווען נאָך אלעמען. זי האָט זיך צעיאָמערט און ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיך. אין הארצן איז געווען לייריג און די קאָפּ איז געווען שווער. וויינען אָבער האָט ער ניט געקענט.

האָט מען דעם טויטן קערפערל אוועקגענומען און אין הויז איז געווארן נאָך אומעטיגער. עפעס האָבן די וועגט געוויינט. און די וויגל איז געשטאַנען לייריג צוגעדעקט מיט וויסן און זיי פלעגן ביידע וואַרפן פאר־גנב־עטע בליקן אהין און דאָס הארץ האָט גע־ריסן.

זי איז געווארן נאָך קרענקלאָכער פון טאָג צו טאָג. די באַקן זיינען געווארן אייגנערטער, די אויגן האָט מען שוין קוים ארויס־געזען. איז דער דאָקטאָר געקומען און זי באטראכט און געזאָגט, אז זי מוז פאָרן אין די בערג, אז ניט וועט זי ערנסט קראַנק ווערן. האָט זי באשלאָסן פאָרן.

ער האָט איינגעקויפט אירע זאכן, אפגעפירט צום באן, זיך געזעגנט און געווארט אז דער באן איז אפגענאַנגען און איז דערנאָך געגאַנגען פאמלאך איבער די גאסן.

צום ערשטן מאל אין די דריי יאָר איז ער געווען אליין. האָט ער יעצט געוואַנדערט איבער די גאסן און זיך געוואונדערט אויף אלץ וואָס זיינע אויגן האָבן געזען. אים איז פארגעקומען ווי ער וואלט דעם ערשטן מאל באטראכטן די גאסן פון א פרעמדער שטאָט, און ער וויסט ניט וואוהין צו גיין און וואָס צו טאָן. ער איז פארבייגעגאַנגען א פארק, האָט ער זיך אוועקגעזעצט אויף א באנק

און געלאזן זיינע געדאנקען וואנדערן. אין זיין האַרצן האָט זיך די בענקעניש פאַרקליבן און האָט פון דאַרט ארויסגעווייזט. ער האָט זיך דערמאַנט אויף די יאָרן וואָס זיינען אַוועק, אויף די טעג, וועלכע האָבן זיך אָפּגעריסן פון זיין לעבן און אין זיין נשמה איז דער אומעט געוואקסן. שוואַרץ איז אים געוואָרן פאַר די אויגן.

וועג ער איז געקומען אַהיים איז שוין געווען פינסטער. ער איז געבליבן שטיין ביי דער טיר און זיך געשראָקן פאַר די פינסטערע צימערן. האָט ער ליכטיג געמאַכט, האָט אים די פוסטקייט אַ שפּאַר געטאָן אין פּנים און אומהיימלאַך איז אים געוואָרן.

עס איז געווָרן אומהיימלאַך און ענג, איז ער באַלד אַוועק צוריק אין די טומלדיגע גאַסן און אַזוי בלאָנדזשענדיג איז ער גע־קומען צו דער חויז, וואו עטל האָט געוואוינט.

איז ער געשטאַנען ביי דער הויז און בולטשער האָבן זיך ג׳ע־ריסן זיינע געדאנקען. שוין לאַנג אז ער האָט זי ניט געזען. און ווי אַ ליכטיגער שטראַל האָט זי דאָך דורכגעבלאָנדזשעט זיינע ווענ־דען. און ער האָט זיך געוואונדערט ווי אַזוי עס איז פאַר אים מעגלאַך געווען זי ניט צו זען גאַנצע דריי יאָר. אמאל איז ער דאָך אַזוי האַרציג נאָענט געווען צו איר.

אַזוי טראַכטנדיג האָט ער געזען ווי זי איז ארויס פון חויז. זיי האָבן זיך באַגעגנט. ער האָט זיך אַ וואַקל געטאָן. די אויגן זיינען ביי אים גרעסער געוואָרן. ער איז אָבער געבליבן שטיין. זיי האָבן זיך באַגריסט. ביידע האָבן ניט געפונען קיין ווערטער צום רעדן. זיינען ביידע אַוועק אין די גאַסן שווייגנדיג, פאַרנומען מיט דיזעלביגע גערַאנקען.

די צייט איז געגאַנגען. אימיצער, וועלכער הערשט איבער אונזער לעבן, האָט זיי שטאַרקער צוגעבונדן, און דער אייביגער שפּיל האָט זיך אָנגעפאַנגען.

עס האָט אָבער איבער זייער לעבן געפלאַטערט און געלויערט אַ שרעק, און ווי שרעקעדיגע קינדער האָבן זיי נאָך נעענטער זיך געטולעט איינער פון צווייטן.

און פון איר האָט ער אָנגעהויבן קריגן בריוו, אז זי רעכנט באַלד קומען אַהיים. יערער בריוו האָט אָנגעפילט זיין האַרץ מיט אָנגסט. זי פלעגט זען זיין בלייכן געזיכט און צעשראָקענע אויגן, האָט זי שוין אַליין פאַרשטאַנען די אורזאַך פון זיין אומרואיקייט און שרעק.

איינמאָל איז ער געקומען אַהיים און געטראָפן א טעלעגראַמע, אז זי קומט מאָרגן. זאָל ער זי אָפּוואַרטן ביים באַן. ער איז לאַנג געשטאַנען באַוועגלאָז. די בוכשטאַבן האָבן געטאַנצט פאַר זיינע אויגן און א האָפענונגסלאָזער אומעט האָט געדריקט זיין ברוסט. ער איז געזעסן אין דער האַלב־טונקלהייט און זיך צוגעהערט צום רויש פון שטאָט. בילדער פון זיין לעבן מיט איר זיינען פאַר אים אַרויסגעשוואומען. איר געל־וואַקסענער געזיכט, אירע לעבנסלאָזע אויגן האָבן אים אויפגעשוידערט. און מיט איר וועט ער דאַרפן אייביג וואוינען אין די איינגע צימערן, וואו זי וועט זיך אים פלאָנטערן פאַר די פּנים. ווי א שווערן שטיין אויפן האַלז וועט זי אים אַרונטערשלעפּן צו איר פוסטן, באַוועגלאָזן לעבן. ווי וועט ער קענען זיין נאָענט צו איר. לינן מיט איר אין איין בעט און איינאָטעמען דעם שוויים פון איר קרענקלאָכן קערפער. און זי וועט אים אַרומנעמען, מיט אירע קאַלטע און קלעפּיגע הענט באַ־רירן זיין וואַרימען קערפער. פילייכט וועט זי נאָך אים אַמאָל קושן, און אויף די ליפּן, און ער וועט פילן איר אָטעם אַזוי נאָענט צו אים, און זיין לייב וועט צוקן און ציטערן פון איר באַריר.

ער האָט געפילט, אז זיין קאָפּ וועט אָנגעפילט מיט שטיקער פייער און זיין מאַרך ברענט. דער אוונט איז פאַרשוואונדן און די ערשטע שטונדן פון דער נאַכט האָבן אַראָפּגענידערט אויף דער שטאָט, און ער איז געגאַנגען איבער די גאַסן באַגלייט פון דעם אומעט פון זיין נשמה, און זיין האַרץ האָט געווויינט, זיך געריסן פון זיין ברוסט. זיינע אויגן האָבן געוואַנדערט איבער די הייזער און געזען די פייערלאָך שימערן — ווי זיי וואָלטן אים געוואונטשן א זיי־געזונט צו זיין ווייטער רייזע.

ער איז צוגעקומען צום בריק, וועלכער איז געהאנגען איבער די טונקעלע וואסערן, און די הויכע קופּאלן מיט די ריזיגע שאטנס האבן זיך געוועבט ארום אים. אים האט אנגעפאנגען נאגן אין האַרצן. ער האט זיך דערמאנט אן עטלעז. טרערן האבן זיך א שפּאר געטאן פון זיינע אויגן און ער האט אנגעשפּארט זיין קאפּ אן דעם קאלטן אייזערנעם פּארענטש און געווויינט הויך אויפן קול.

ער האט זיך אויסגעוויינט. שטיל איז געווען. די עלעקטרישע פייערלאך האבן געהיימניספול געוואונקען. ער איז געשטאנען אין־בערגעבויגן איבער דעם פּארענטש און ארונטערגעקוקט צום וואסער. נאך איינמאל האט ער זיך אויסגעדרייט, א קוק געטאן צו דער שטאט וואס איז געלעגן הינטער אים און דערנאך האט ער פּאר־מאכט די אויגן און דורך דער לופט האט זיך דורכגעטראגן א שווארצער פלעק.

עם האט זיך געהערט א שטילער ציטער איבערן וואסער. דער־נאך איז אינגאנצן שטיל געווארן.

ער האט געזיגט.

די הייליגע מאַריאַ

איך האָב זיך באַקענט מיט מאַרטינ׳ען אין די אַרעגאָן־וועלדער, וואו מיר האָבן ביידע געאַרבעט אַלס לאָמבער־דזשעקס. מיר פלעגן ביידע טרינקען א סך צוזאַמען, דערנאָך זיך אַוועקזעצן אין דרויסן בא דער לבנה־ליכט און רעדן וועגן אונזערע וואַנדערונגען.

מאַרטין איז געווען איבער זעקס פוס הויך; זיינע מוסקולן זיינען געווען האַרט ווי שטאָל, ברייט ביינערדיג מיט א מאַסיוון קאָפּ, די האָר געקרייזלטע און דער געזיכט פֿאַרבראָוינט פון שטענדיגן זיין אויפן זון. זיין שטים איז געווען א פולע און פלעגט אָפּקלינגען אין דער שטילער נאַכט ווי א דונער. מיך האָט ער ליב געהאַט אַזוי שטאַרק, ווי ער האָט אַנדערע געהאַסט; אַלע פלעגן אים אויסמיידן, מורא האָבנדיג פֿאַר זיינע האַרטע פויסטן און זיין היים בלוט.

עס איז געווען אין אָנהויב יוני. א פֿאַר טעג פריער האָבן מיר פֿאַרלאָזן די שווייסיגע בעטלאָך אונזערע, זיך געזעגנט מיט די קאַמעראַדן און זיינען אַוועק וואַנדערן. שפּייז האָבן מיר געהאַט genug און די וועלדער האָבן פֿאַרשפּרייט א זיסע ליידנשאַפט אַרום אונז: מען האָט בלויז געדאַרפט פֿאַרמאַכן די אויגן און דער ווינט זאָל זיך גליטשן דורך די האָר, אז אַלץ זאָל ווערן פֿאַרוואַנדלט ווי דורך א צויבער אין אַנאַנדער וועלט.

מיר האָבן צוזאַמענגעשטעלט אונזער טענט, באשלאָסן צו בלייבן אַביסל אין די שאַטנס פון די וועלדער. א פינסטערע נאַכט, אָן שטערן, די בוימער זיינען געווען באַוועגלאָז, מער ניט די שאַטנס האָבן זיך געפלאָכטן אַרום אונז און געטאַנצט דעם טאַנץ פון דער נאַכט.

אזוי זיצנדיק ארום פייער, צום ערשטן שטיל, דערנאך ריידנ־דיג פאַרבענקט וועגן אונזערע טעג, האָט מיר מאַרטין דערציילט וועגן דער הייליגער מאַריא.

„דו זעסט, דזשים, אין אזא נאַכט האָב איך אָנגעהויבן מיינע וואַנדערונגען!" ער קוקט שטאַר אין דער פינסטערניש. „איך בין דעמאָלט יונג געווען און שטאַרק אייזן צו בויגן. איצט וואַר איך פעט ארום נאַרטל און די האָר גרויען שוין ארום די ווינקלען. נאָר דעמאָלט איז מיין קערפער געווען גלייך און שטאַרק, און די זון האָט שטענדיג געשפילט אויף מיינע ליפן. וואָס פאַר א טרוימען איך האָב געהאַט! גרויסע, לויכטיגע טרוימען. יעדער נאַר טרוימט אזוי! בויט לופט־שלעסער און דערנאך פלאַצט עס ווי זייפן־בלאָזן, און דו בלייבסט מיט א פוסט הארץ, אלץ בלייבט לוידיג, און דו הויבסט אָן דיין וואַנדערן, דו זוכסט דאָס נעבטיקע, וואָס איז שוין מער ניטאָ, און די פוסטקייט לאַכט ארום דיר.

געבוירן געוואָרן אין אַרימקייט, אָן זונענשיין, האָב איך דאָך געבראַכט די ליכט צו מיינע פענסטער. איך האָב געפרואווט זיין עטוואָס מער ווי אַנדערע. מיט מיין שמייכל אַדער מיט מיינע האַרטע מוסקולן האָב איך דורכגעבראַכן מיין וועג: בין געפאַלן און אויפ־געשטאַנען און געשמייכלט מיט צאָרן צו דער וועלט און ענדלאָך האָב איך געזיגט: ווילדע בלוטן האָבן זיך גערוסן דורך מיר, איך בין געווען דער זיגער. נאָר גאָט האָט גלאַכט, ווייל מיינע וועגן האָבן דערגרייכט דעם אָפגרונט. א נאָר גלויבט צופיל אין זיך, זעט ניט זיין אונטערגאַנג.

די הייליגע מאַריא האָב איך באַגעגנט אין א קאַבאַרע אין ניו יאָרק. עס איז געווען מיין ערשטער מאל דאָרטן. עס איז איינע פון די פלעצער, וואָס מען באַמערקט ניט אין דרויסן. שטיל אין פינסטער ארום הויז, נאָר הינטער פאַרמאַכטע טירן שרייען בלוטן: קאַרטשן זיך מענטשן און ווילדן לוידנשאַפט! — אַנדערע קומען אהין פאַרגעסן זייער אומעט, אַנדערע צו טרינקען פון לעבן

אומגעשטערט. די מוזיק שפילט, קערפערס פלעכטן זיך איינע אין די אַנדערע, צערטלאַכקייט, וויפיל דו ווילסט, אויב דו קענסט נאָר באַצאָלן: — און מענטשן ווילן פֿאַרגעסן, ווילן כאָטש איין נאַכט פֿילן לעבן זיך די גלאַטע לייב פון פרויען־קערפֿער, הונגעריגע פון יאָרן עלנד און בענקעניש נאָך א פרויען לייב, קומען זיי מיט ציטערדיגע הענט און נעמען פון לעבן דאָס לעצטע מאָל, איידער דער לעצטער באַגער לעשט זיך אויס.

איך בין געזעסן אַזוי אויף א טערקישן דיוואַן, האַלב אָנגעלענט און געקוקט אויף די וואַלקענס רויך, וואָס האָט אָנגעפילט דעם חדר. די מוזיק האָט זיך ווילד צעשריען און די טאַנצענדע פֿאַרלאָך האָבן זיך געדרעהט איינע צו די אַנדערע. ווייסע האָר און פֿאַרלאָשענע אויגן האָבן זיך אויסגעמישט מיט די האַלב־נאַקעטע קערפֿערס פון די פרויען און די ראָזאָווע ליכט האָט באַשיינט דעם חדר און געפון, געפון!

עמיצער האָט מיך לייכט באַריט, א הענט האָט זיך אייגעפלאַכטן אין מיינע האָר און לעבן מיר אויפן דיוואַן האָט זיך א לידנשאפטלאכער פֿערפיום פֿאַרשפּרייט.

„וואָס זיצסטו עפעס אַליין?" זי האָט אויסגעבויגן איר קערפֿער און איר פוס ברוסט האָט מיך אָנגעריט; מיין בלוט האָט זיך אין מיר צעשריען.

„ווער ביסטו, מיידעלע?" זי האָט שעלמיש א לאַך געטאָן, — „איך בין די הייליגע מאריא! איך בין געקומען דיך אויסלייזן פון דיין אומעט!" זי האָט זיך שטיל צעלאַכט און אירע אויגן האָבן זיך אַזוי העל אָנגעצונדן. — איך בין געזעסן פֿאַר א מינוט שווייגנדיג, געקוקט אויף איר און די אומרואיקייט איז אין מיר געוואקסן און זי האָט פרעד געשמייכלט.

זי איז געווען רייצנדיג! דזשים, באַי, אפילו דו וואָלסט איר באַגערט, הויך און שלאַנק. איר געזיכט א קינדערשער, מיט קרויזן האָר ווילד אויף איר קאָפּ, און אויגן, וואָס האָבן געפלאַמט און

געצונדן דיין בלוט! מיין גאנצער קערפער האָט געציטערט פון איך ריר: בלויז דער שטן האָט געקענט באשאפן אזא פרוי.

זי האָט צוגעלייגט איר באַק צו מיינער, געדריקט איר קערפער צו מיר.—נאָר איך האָב ניט געקענט רירן מיינע הענט: אומזיכטבארע פעדים האָבן זיך געצויגן פון איר צו מיר אין הארצן אריין! מאָדנע, איך האָב דערפילט א ווייטאָג אין מיין ברוסט, זיך געפילט באַליידיקט פון עפעס און מיינע פויסטן האָבן זיך געדריקט פון צאָרן.

„א פיינער מאן!" האָט זי זיך פרעך צעלאַכט, „גיי אהיים צו דיין מאַמעס פארטער, דו גרויסער יונג! א שלעכטע מיידל קען נאָר דיך פארפירן!"—זי האָט געוואָלט אוועקגיין, איך האָב איר אָנגעכאפט ביים ארעם, שטארק צענויפגעדריקט, זי איז געוואָרן עטוואָס בלאַס און האָט זיך צוריק אוועק געזעצט.

„דו האָסט מזל מיידל; ווען אן אנדערע זאָל מיך אזוי באַלייגן, וואָלט איך איר פיין צעקלאַפט".

„טא וואָרום טוסטו דאָס ניט מיט מיר?" אירע אויגן האָבן אויפגעפלאַמט.

„איך וויים ניט, דער טייוול זאָל דיר נעמען, ווי שיין דו ביסט!"

„האַ, איך געפעל דיר?—טא וואָס זיצסטו ווי א פגר?—דו ביסט אויך א היבשער יונג: שטארק מוזטו זיין, ווען איך וואָלט נעוועז אן אנדערע, וואָלט איך דיך פאר מיין געליבטן געמאכט!"—פאר א מאַמענט איז זי געוואָרן טרויעריג, דערנאָך האָט זי אָנגעהויבן זינגען א גאסן־לידל. „קום אין מיין חדר, געליבטער, קום, איך וואָרט אויף דיר!"—

„זיי מיט מיר הייגט"—האָב איך שטיל געזאָגט.—„איך וועל דיר גוט באַצאָלן".

זי האָט מיך אָנגעקוקט פארדעכטיגט.

„זאָג נאָר, געלט האָסטו?"

איך האָב אַרויסגענומען עטלאַכע דאָלער און איר געגעבן.
„דו ביסט צופרידן?"
זי האָט ניט געענטפערט, נאָר מיך אָנגעקוקט מאָדנע.
„דו ווילסט גיין אין מיין חדר?" אירע אויגן האָבן געשמייכלט.
„דו וואוינסט ווייט פון דאָנען?"
„ניט ווייט, כ׳וועל דיך ניט פאַרפירן"
אין א קורצער צייט זיינען מיר געווען בא איר אין חדר.
צוויי צימערן, רייך מעבלירט, זיידענע גאַרדינען, אויף די פענסטער א פאָר בילדער פון נאקעטע פרויען, ניט שלעכט געמאָלן, אן עטאושערקע מיט ביכער בא דער וואנט און אין א ווינקל פון חדר אן אלטאר, מיט׳ן בילד פון דער הייליגער מאריא, בא וועלכן עס האָט געברענט א גרויסע ליכט. איך בין געשטאַנען פאָר א מאָמענט און געטראַכט וואָס פאר א מאָדנעם קאָנטראַסט צווישן דער לעבעדיגער מאריא — און די הייליגע מאריא פון בילד, ד י מוטער פון געקרייציגטן גאָט: עפעס איז געווען טראַגישעס אין דעם אלעמען: — און פילייכט איז דאָס נאטירלאָך. ביידע זינדיגע, און יעזוס, דער זון פון זינד, דער פארטיידיגער פון אלע געפאלענע. און איך דערמאָן זיך די ווערטער, „דער, וואָס איז ריין פון זינד, זאל וואַרפן דעם ערשטן שטיין!"
„גיב מיר דיין הוט און זעץ זיך". איך האָב א ציטער געטאָן.
„הייליגע מאריא!" — האָב איך אַרויסגעשעפטשעט און אין האלז האָט עפעס געווארגן.
רויטע ליכט ארום מיר, א מידקייט איז מיר באפאלן. איך קוק שטאַר און זע קיין זאך ניט. עפעס אין רויטן שיין וועבט זיך, וועבט זיך! און פון די זיידענע גארדינען, וואָס פארשטעלן די בעט, וועבט דורך די געשטאלט פון איר. א וויסע לייב און פולע ברוסטן! א הייליגע לידנשאפט! אויבן זיצט גאָט און מיט זיין ווילן מאכט ער רויטע בלוט פלאמען, טאנצן פאר די אויגן. רויטע שיין, וויסע לייב, א הייליגע שטילקייט, א דורכזיכטיגע זיידענע

נאכט־קלייד, ווייסע רונדע גלידער. זי זעט מיך ניט, נאר גייט מיט געמאסטענע טריט צום אלטאר, רויטע פלאמען ארום איר, א הייליגע קניט זי מיט א געבויגענעם קאפ:

„הייליגע מאריא! מוטער פון אלע זינדיגע! דיין זון איז געווען אונזער אייניציגער פארטיידיגער, און דעריבער האבן די מענטשן אים געקרייציגט! מיט מיין קאפ אויף דיין ברוסט לייג איך איצט, און ווי א מאמע לייג ארויף דיינע הענט אויף מיר און גיב מיר טרייסט!"

עס ציטערן בא מיר די ברעמען, איך קני לעבן איה, איך פיל איר ווייס ראזווע לייב, די הענט ציטערן.

„הייליגע מאריא! הייליגע מאריא!"

מיר זיצן ביידע אויפן דיקן ראג, איר קאפ אנגעלענט אן מיר, זי רעט שטיל:

„דו האסט מיר געדארפט ארומנעמען און דריקן צו זיך, מיר וועלן שפילן אין געליבטע. — וואס זאגסטו בחור?"

מיינע הענט אויף אירע ברוסטן ציטערן.

„דו ביסט א מאדנער, זייער א מאדנער! ווען איך בין אן אנדערע, וואלט איך דיך פאר מיין געליבטן געמאכט. ווי אלט ביסטו?"

זי פארמאכט די אויגן.

„דריי און צוואנציג".

„און איך בין נאך אינגער!"

„ס׳וואלט גוט געווען אזוי צו זיצן מיט דיר, מיט אזא יונג און דו וואלסט מיר געזאגט ווי שיין איך בין! — איר שטים ציטערט.

„זאג נאר, האסט אמאל געקושט א מיידל?"

איך הויב אן לאכן.

„וואס מיינסטו, איך בין איצט געבוירן געווארן?"

„טא נעם מיך ארום שטארקער, קוש מיך ווי דו וואלסט געקושט דיין מיידל, דיין געליבטע."

אונזערע לײַט ציען זיך אײנע צו די אַנדערע. אירע לײַדן זײַנען היים, פּיבערדיג! אירע הענט פּלעכטן זיך אַרום מיין האַלז, איר זודיגע ברוסט דריקט מיינע.

„זאָג, אַז דו האָסט מיך לִיב, זאָג, וואָס אַרט דיך, מאַרגן וועסטו צוריק אַוועק אין דיין וועלט און איך וועל לִיגן און טרוימען".

איך וויים אַליין ניט וואָס מיינע לײַדן זאָגן. דער חדר ברענט מיט רויטע פּלאַמען, די אויגן, דער מאַרך, אַלץ האָט זיך צעגנופּט־געגאָסן מיט דעם רויטן שיין! מיינע דריי און צוואַנציג זומערן האָבן זיך צעשריען אין מיין בלוט. לִייב צו לִייב — עם גיסט זיך א מידקייט. שטיל אַרום און די אויגן שלִיסן זיך. איר אָטעם נאָענט לִעבן מיר, איר האַנט אַרום מיר און די נאַכט פּאַרוויגט אונז מיט שטילע טרוימען.

א גאַנצן טאָג האָט געשנייט, איך בין ניט אַרויס פון מיין חדר. שוין צוויי טעג, אַז איך האָב ניט געזען די היילִיגע מאַריאַ, שוין צוויי נעכט, אַז איך האָב ניט פאַרמאַכט די אויגן. א ווילדער הונגער האָט געשריען אין מיין האַרצן — דו מוזט גיין צו איר, דו מוזט! ענג איז מיר דער חדר. אין דרויסן וווייסקייט, אומ־ענדלִאַכע וווייסקייט גיסט זיך איבער מיר.

נאָך אַמאָל בא איר אין חדר. זי קלִייבט זיך אַוועקגיין. זי קוקט אויף מיר, נעמט מיך אונטערן אָרעם און זאָגט שטיל:

„קום".

מיר גייען איבער די גאַסן, זי דריקט שטאַרק מיין אָרעם, איך פּיל דעם לִייכטן ציטער פון איר קערפּער.

„עס איז דיר קאַלט?" זי שאַקלט מיטן קאָפּ.

„ניט קאַלט, איך האָב נעדיינקט, אַז דו וועסט כּער ניט קומען."

זי בלִייבט שטיל, איך זע די טרערן אין אירע אויגן.

„וואַרום האָסטו נעדיינקט אזוי?"

„אָט איך וויים, דו ביזט א שיינער! — איך בין דאָך מער ניט איינע פון יענע. מען גלעט מיך, קושט מיך און דערנאָך גייט מען אַוועק. איך האָב זיי, מיר ווילט זיך שרייען פּאַר וווייטאָג, נאָר

די ליפּן שמייכלען. שוין פּאַרשאָלטן אַזוי! אָלע בּאַ אונז דאָס זעלבע. ווי די מאַמע, ווי די קינדער: די בלוט אַזאַ. וואָס קען מען טאָן! דו ביסט אַן אַנדערער, ריין ביסטו, דיינע אָרעמס האָבן אַזוי שטאַרק געדריקט און דיינע קושן ברענען נאָך איצט מיין לייב! — קום אין מיין חדר, דאָרטן וועלן מיר זיצן צוזאַמען כאָטש נאָך איינמאָל, קום —".

איך ענטפער ניט. מיין קערפּער צוקט און ציטערט.

אין חדר גיסט זיך אַ מידע וואַרימקייט. מאַריאַ איז אין צווייטן חדר. איך קום צום טיר. מיין האַרץ קלאַפּט אַזוי שנעל. אימפּעטיג טראָגט זיך דאָס בלוט דורך די אָדערן. פּאַמעלאָך מיט נעמאָסטענע טריט קומט זי אַריין. איר ווייסער קערפּער שיינט דורך דער דורכזיכטיגער קלייד, די ברוסטן שפּאַרן זיך און שרייען צו מיין בלוט, זי קניט פּאַר מיר.

„דו ביסט שיין, מאריא; זאָג, אַז דו ביסט צו קיינעם ניט גע־קומען אַזוי". אירע ליפּן ציטערן.

„גאָט, ווען עס וואָלט געווען אַזוי". איר שטים ציטערט.

„מען דאַרף ניט, פּאַר מיר ביסטו ריין, דיין קערפּער, איז ווייס און פּרישׁ, ווי פּון אַ יונג־פּרוי, וועמעס לייב קיין מאָן האָט נאָך ניט בארירט." זי כליפּעט, אַ שטילער שלוכצן.

„וואָלט איך געווען שטאַרבן אין מיין מאַמעס בויך — פּאַר־שאָלטענע בלוט, ווי די מאַמע, אַזוי דאָס קינד".

איך לאָז איר ניט ענדיגן. מיינע ליפּן בענקען נאָך אירע. צוויי פּלאַמען גיסן זיך צוזאַמען, עס פּלאַמט די וועלט אין רויטן גליט, עס זינגט די שטילקייט.

אַ גאַנצן טאָג אַז איך בלאַנדזשע ארום אין די גאַסן. ווי אַ הונט וואויעט אין מיר מיין אומרו. איך שטיי בּאַ איר הויז און וואַרט. עס גייט אַריין אַהין אַ הויכער יונגערמאַן מיט גרויסע פּלאַמענדיגע אויגן.

דאָס מוז זיכער זיין צו איר.

זי ווארט פילייכט מיט אפענע ארעמס פאר אים! די זיידע־נע דורכזיכטיגע קלייד פארדעקט איר ווייסן לייב און ער שלינגט איר מיט די אויגן! א שוויים באדעקט מיין קערפער. איך גיי מיט ציטערדיגע טריט צו איר טיר. איך קלאפ נערוועז, קיינער קומט ניט ארויס! זי וועט איצט ניט עפענען. עס שטיקט מיך א ווילדער געלעכטער. געבוירן פאר דער נאס, איר קערפער באַ־לאנגט צו אלעמען. יערער איינער, אין וועלכן עס וואויעט דער הונגער נאך א פרויען־לייב, קען קומען און זעטיגן זיך. עס גרוילט מיר, איך שפאר אן מיין קאפ אין דער טיר און ווי דורך א וואונדער עפנט זיך אויף. איך קוק מיט שטארע אויגן אין חדר — קיינער איז ניטא. פון צווייטן חדר קומט א שטילער מורמל, ווי וואסער וואלט געפאלן פון ערגעץ הויך. איך לויף מיט אימפעט צו צו די גארדינען, ריים זיי פאנאנדער און בלייב שטיין מיט ציטערדיגע ליפן. עס ברענט די ליכט מיט איר לעצטן ציטער. מאריא ליגט אויף די קני, איר געזיכט באגראבן אין די הענט און כליפעט שטיל:

„פארשאלטן זאל ווערן מיין שלעכט הארץ!"

איך קריך אויף די קני פאר איר. איך ציטער זי איצט צו בארירן! אומריין בין איך! געבארן געוואָרן אין א שווארצער מינוט. זי הויבט אויף די פארטערטע אויגן, די ברעמען ציטערן.

„הייליגע מאריא!" — אירע אויגן שמייכלען דורך טרערן.

„פארגיב מיר!" שרייען מיינע ליפן, „ איך בין א געפאלענער, אן אומריינער." זי לאזט מיך ניט ענדיגן. אירע ארעמס דריקן מיך צו איר, זי גלעט מיינע האר.

„גאט, פארגיב מיר. מיין הארץ איז פארשאלטן".

א געוויסן אוונט בין איך געקומען צו איר און זי איז ניט געווען אין חדר. איך בין געשטאנען שטונדן־לאנג און געווארט און זי איז ניט געקומען. שטיקער אומעט האבן געוויינט אין מיין הארצן, שטיקער פלאמען האבן געברענט דעם קאפ, פון אויבן האט אראפגעקוקט א קאלטער, פארפרוירענער הימל,

און אונטן האָט דער שניי געלאָכט מיט זיין ווייסקייט, געלאכט פון מיין ווייטאָג.

שפּעט איז זי געקומען אהיים. איך האָב איר נאָכגעפאָלגט צו איר חדר, אירע טריט זיינען געווען וואקלדיגע. שוין ווייטער געטרונקען! בא דער שיין פון דער ליכט זיינען מיר ביידע געשטאַנען, איך מיט פּאַרדריקטע פויסטן און זי באהאלטנדיג דעם געזיכט און ציטערנדיג ווי א קינד. די פּים זיינען מיר שווער געוואָרן און א מידקייט האָט זיך געגאָסן אין די גלידער. אהיים: — גאָסן פּאַרלאָזענע, פוסט ווי מיין נשמה, עלענדע הינט בלאָנדזשען, ווי איך, — וועל איך אמאל רו געפינען? !

טעג נאָך טעג, דער זעלבער אומעט. אליין, אליין, נעכט שטילע ציען זיך און פייניגן מיך. אומזיסט זוך איך צו טראכטן שלעכטע זאכן וועגן איר. — די בלוט ווייזט אין מיר און דער פּאַרשטאַנד קען ניט דיינקען. ענג איז מיר דער חדר! די זון פּאַרגייט, נאָך א טאָג אַוועק, עס ציטערט דער לעצטער שטראל אויף מיין פענסטער! נאָך א שיין און פּאַרלאָשן. אויסגעוועבט און מער ניטא, מער ניטא.

דער ווינט האָט זיין ליד געזונגען — דאָס האַרץ פון דער וועלט רייסט זיך צו באפרייאונג: ווער קלאָפּט דאָס אזוי שפּעט אין מיין טיר? — איך עפן פאמעלאך. הייליגע מאריא! — אירע אויגן פול מיט אומעט; פּריש איז זי ווי דער פרימאָרגן.

„פּארגיב מיר", איך ליג פאר איר אויף די קני. די טרערן רייסן זיך פון די אויגן, הענט אין הענט פלעכטן זיך, הייסע פיבערדיגע ליפּן. ביידע זיינען מיר באשאפן געוואָרן אין א מינוט פון גרויסן אומעט און אייביג וועלן מיר זיין ווי א שאָטן אויף פרעמדע וועגן.

די נאכט. אט איז איר האַרץ ריין געוואָרן. עס איז פּאַרשאלטענע בלוט! ווי די מאמע אזוי דאָס קינד. עפעס שטארקער פון איר ווילן שטופּט זי אין אָפּגרונד: — מיר וועלן אוועק ערגעץ ווייט און בויען א היים און אנהויבן א נייעם לעבן.

און די טעג זיינען געלאָפן, ווי א וואסער בארג און געפאָרן זיינען מיר אין ערגעץ ניט! מאריא האָט אימער עפעס געפונען אַן אורזאַך פאַרוואָס ניט פאַרלאָזן די שטאָט. טיף אין מיין הארצן האָט א וואָרעם געגריזשעט. איך האָב מער ניט געדארפט פארמאכן די אויגן און באַלד האָב איך איר געזען אין די אָרעמס פון אַן אנדערן. טעג פלעג איך ארומגיין מיט א ווייטאָג אין הארצן, נעבט פון פארצווייפלונג, איך פלעג שילטן מיין אָרימע הארץ, נאָר באפריידיגן האָב איך זיך ניט געקענט.

און איינמאָל בין איך געקומען אומדערוואַרטעטערהייט צו איר אין חדר. די טיר איז געווען פארשלאָסן און איך בין געשטאַנען א פינסטערער בא דער טיר, און פלוצים איז די שווערע שטילקייט איבערגעריסן געוואָרן. איך האָב געהערט א שטילן געלעכטער אין איר צימער. איך בין געשטאַנען א מינוט מיט־ן בלוט פארפרוירן אין די אָדערן. א קאַלטער שוויים האָט זיך געשפּארט דורך מיין קערפער, און מיין הארץ האָט געווײַנט אַן טרערן! מיט שטילע טריט בין איך ארויס אין דרויסן, די פּים זיינען געווען שווער און אין הארצן פוסט. א מידער בין איך געבליבן זיצן אין פּארק און געלאָזט דעם קאַלטן ווינט שניידן מיין קערפער. די זון איז פארגאַנגען און שטיקער כמארעם האָבן זיך געצוינגן איבערן הימל. אייביג, ביז מיין לעצטע זון וועט פארגיין וועל איך געריינקען דעם פארנאכט פון מיין אונטערגאַנג.

דריי טעג בין געלעגן פארשלאָסן אין מיין חדר און זי איז ניט געקומען! און דערנאָך האָב איך דערהערט אירע טריט בא מיין טיר. שטילע טריט שארענדיג זיך אין דער שטילקייט. איך האָב די טיר פארשלאָסן. איך דארף זי מער ניט זען. קלאַפּ... קלאַפּ... איך עפן ניט, איך לייג ווי א הונט אויף דער ערד און ריים מיין הארץ! קלאַפּ!... קלאַפּ!—די טערן ציטערן אויף מיין ברעם. איך וועל ניט עפענען! הינטערן טיר א שטילער געוויין: א כליפּן ווי פון א קינד: פארשאָלטן זאָל ווערן מיין שטאָלצע

האַרץ, איך האָב ניט געעפנט. שארענדיג זיינען פארשוואונדן אירע לעצטע טריט.

א גאנצע נאכט בין איך געשטאנען בא איר הויז און ניט אריין. פארטאג בין איך מיט שטילע טריט צוגעגאנגען צו איר טיר. שטיל און פינסטער. די טיר איז געווען אפן. ווי א שאטן האָב איך זיך אריינגעגליטשט אין חדר. פינסטער אומעטום, נאר פון צווייטן חדר דער שיין פון ליכט. אינווייניק, בא דעם אלטאר, בא דעם בילד פון דער הייליגער מאריא, איז געלעגן איר קערפער. די ליכט האָט געהאלטן באם צאנקען, די שאטנס האָבן זיך אויס־געשפרייט, אנטלאפן פארן טויט.

מיין קערפער איז געווארן ציטערדיג און דאָס האָרץ האָט געווויינט. מיינע ארעמס ארום איר האָבן אזוי ווייטאגדיג גערינגן, נאר איינמאל האָט זי געעפענט אירע אויגן, א טרער האָט זיך געשפארט איבער אירע בלאסע באקן. אירע ליפן האָבן געזוכט מיינע. איר לעצטער קוש האָט געמאכט, אז מיין האָרץ זאל אייביג ווייטען. שטיל איז געווארן ארום אונז. די שאטנס זיינען פאר־פרוירן געווארן אין די ווינקלען, און יעצט האָב איך דעם טויט געדריקט צו מיר. די ליכט האָט אויסגעצאנקט און אין דער האלב טונקלהייט פון פרימארגן האָט זיך מיין רו אויף אייביג אויסגעווארבט———

ער איז געבליבן שטיל און געקוקט אויפן פייער. מארטין האָט געווויינט אן טרערן, שטיל בין איך אוועק אין מיין טענט און אים געלאזן זיצן באם פייער. אין פרימארגן האָב איך אים נאך געטראפן קוקענדיג שטאר אויף די אשעם, וואו א פונק האָט נאך געגליט.

די שטים פון בלוט

זיי זיינען געבליבען שטיין ביי א ראָג פון גאָס און געקוקט אייגער אויף דעם אַנדערן שווייגנדיג.

„וואָס גייסטו טאָן, באָב, הא?"

באָב האָט א פיר געטאָן מיט זיין גרויסער האַנט אין זיין קערפּער, וואָס איז געווען אַביסל אייגנעבויגען, האָט זיך אויפגעגלייכט.

„וואַנדערן איבערן שטאָט אַביסל, בען! שוין לאַנג ניט געווען דאָ. און וואָס וועסטו טאָן, בען?"

„איך? איך גיי אַהיים".

„אַהיים? וואָס מיינסטו, בען?"

בען רערט און קוקט פאַרטראַכטערהייט אין דער לופט:

„דו ֿפאַרשטייסט, באב, דאָ איז מיין היים. אין א גרויסער הויז בין ֿאיך דאָ ערגעץ געבאָרן און מיין ערשטער אויסגעשריי האָט זיך אויסגעמישט מיטן טומל פון שטאָט... נאָר שטענדיק האָט מיך געצויגן ערגעץ ווייט, ווייט... האָב איך מיט שטיל־ע טריט פאַרלאָזן די שטאָט און געוואַנדערט און גאָר ניט געפונען. דאָס גאַנצע לעבן איז פון איין שטיק אויסגעוועבט, און וואוהין מען זאָל ניט גיין, איז דער הימל דערזעלבער.

„דעם לעצטן מאָל", האָט בען וויטער פאַרטגעזעצט, „וועז איך בין צוריקגעקומען, האָב איך שוין געדענקט דאָ אימער פאַרבליבן. עמיצער האָט זיך אַנגעקניפט אָן מיין לעבן און צו מיר שטיל גע־זונגען וועגן אָן אייגן ווינקל. נאַנסי! מיין נאַנסי! קלוגע, ברע־נענדיגע אויגן, רויטע ליפּן און שטייפע ברוסטן האָבן זיך אזוי צוגעדריקט צו מיר... נו, וואָס נאָך דאַרף א מאַן? דאָס איז דאָך לעבן! האָב איך א היים געמאַכט און געטרוימט וועגן גרויס מאַכן

מיין נאמען... נאָר נאָט האָט געלאָבט. אין א שטילער נאַכט, מיט מיינע הענט אַרום איר יונגן קערפער, איז אלץ אין מיר פּוסט געוואָרן... איינג די צימערן, עקלדיג איר פּרויען־לייב... דער ווינט האָט מיך געדרופן מיט טויזנט יאָמערן. זי האָט פּאַרשטאַנען... „גיי, זאָגט זי, וואַנדער! און וועג דו וועסט צוריק קומען א מידער, וועט די טיר פּאַר דיר אָפּן זיין. איך וועל היטן דיין היים, וואַרים האַלטן די בעט מיט מיין לייב און וואַרטן אויף דיר".

„איך גיי צוריק, באב! אומעטום דאָסזעלבע. און מיד, זייער מיד בין איך. און קאַלט און שטייף זיינען מיינע גלידער". ער דריקט שטום באב'ס הענט און פּאַרשווינדט אין א צוויטער נאַס.

באב שטייט, קוקט אים נאָך, פּירט די פינגער איבער זיינע געדיכטע האָר; דערנאָך גייט ער פּאַמעלאָך אַוועק, ווי זיינע פּים וואָלטן אים פּלוצלונג שוואַר געוואָרן.

עס איז קיל. דער הימל איז ווייס און דורכגעוועפט מיט האַלב־גרויע וואָלקנס. א הערבסט־ווינט פּילט אָן מיט אומעט די גאַסן. נאָר באב גייט פּאַמעלאָך מיט האַלב־פּאַרמאַכטע אויגן. זיין זון־פּאַרבריינט געזיכט מיט די דיקע ברעמען שמייכלט: „מיר איז גוט, א פּרעמדער אומעטום, פּריי ווי דער ווינט!" דער קאַלטער האַרבסט־ווינט טאַנצט אַרום אים: פּריי!... פּריי!... עס איז גוט אַזוי צו וואַנדערן אין א פּרעמדער שטאָט. אלץ איז אַנדערש. איצט געקומען פון ווייטע וועגן, וואו די בערג זינגען דאָס ליד פון אייז־זאמקייט, האָט אויפגעשלאָגן א געצעלט אין די געדיכטע וועלדער פון אַריזאָנא, וואו יעדער בוים דערציילט פון אייביקייטן... און געזעסן ביי דעם טייכל וואָס ציט זיך ווייט אַוועק און פּאַרלירט זיך צווישן די בערג, האָט געוואַרט ביז די זון פּאַרגייט און די רויט־באַפּלעקטע וואַסער שפּינט א ליד פון ניט־געבאָרענע וועלטן...

איצט — א פּרעמדע שטאָט, גרויע וועגן און א טומל, וואָס רייסט זיך פון דער טיפעניש פון דער ערד; א שטאָט ווי א ריזן־פּאַסטקע, האַלט אַלעמען אין אייזערנע קלאַמערן... הא! הא! ניט

אים... באב איז פריי ווי דער ווינט און אומעטום איז זיין היים... ער שמייכלט צופרידן.

גאס־איין, גאס־אויס, אומעטום די זעלבע מענטשן־שטראמען מיט קאלטע געזיכטער און אויסגעלאשענע אויגן. מאשינען רוישן, טראגן זיך איבער די גאסן מיט ווילדן אימפעט.

עמיצער רופט זיין נאמען.

ער וואונדערט זיך, קוקט זיך ארום. אויף דער אנדער זייט גאס שטייט א מאן און רופט אים. באלד באווייזט זיך א שמייכל אויף זיין געזיכט און ער דריקט יענעמס האנט.

„צום טייוול, פרענק! וואס איז געווארן מיט דיר, און ווי קומסטו אהער?"

פרענק ענטפערט ניט, שטייט א וויילע שווייגנדיג.

„דערזעלבער באב! א סך מאל געטראכט פון דיר, זיך גע־וואונדערט צי מיר וועלן זיך אמאל טרעפן".

באב לאכט.

„דו מוזט זיין רייך פרענק. ווי בלאם דו ביזט, און וואס, צום טייוול, האסטו אנגעטאן אזא גרויסן דימענט אויף דיין האנט? עס שרייט אראפ פון דיר און מאכט דיך נאך בלייכער. אך פרענק, פרענק ניט געטראכט דיך אזוי צו טרעפן. וואס האט פאסירט?"

פרענק טראכט: „דיר איז גוט, באב, דו האסט קיין אנדער זאך ניט. א מזל אזא! און איך בין מיט אן אנדער מזל".

„דו געדענקסט, ווען מיר האבן ביידע געארבעט אין די פעל־דער, דערנאך געוואנדערט דורך די ברייטע פעלדער פון טעקסעס? א גליק געווען, א הארציג לאכן! אלעס ענדיגט זיך, באב. דער פאטער איז געשטארבן און איך האב געמוזט זיך אומקערן איבערנעמען די נעשעפטן. אזוי ווערט מען אריינגעצויגן און פארפאלן! שוין ge־היראט און מען זינקט טיפער... געשעפטן, געזעלשאפט, מאשינען; אזוי אין שטענדיגן פלאנטער".

באב שמייכלט טרויעריג: „ארימער פרענק!"

„דו מוזט קומען, באב. איך בין אזוי עלנד צווישן אזוי פיל מענטשן! דו מוזט!

ער נעמט זיין אדרעס. וואַרט ביז יענער פארשווינדט אין זיין אויטאָמאָביל און שמייכלט טרויעריג: „אַרימער פרענק!"

פארנאכט. עס צינדן זיך פייערן. די זון איז מער ניטאָ. דער הימל ווערט גרויער און גרויער. בען זוכט א חדר אין די הינטער־שטע גאסן פון שטאָט. אלטע, גרויע הייזער, האלב פינסטערע.

ער קלאפט אין טיר. זי עפנט זיך פאָמעלאך. די שאָטנס לויפן אים אנטקעגן, א הייזעריגלאכע שטים פרעגט וואָס ער וויל, פירט אים ארײַן אין חדר, ער באצאָלט און בלייבט זיצן אויפן בעט אוז קוקט אין דער פינסטערניש.

ער עפנט דעם פענסטער. א קאלטער ווינט רייסט זיך אריין, טאַנצט ארום אין חדר און זינגט פון אומעט.

ארומגעוואשן, זיך אָפּגעגאָלט און דרייט זיך ארום אין די פינסטערע אלייען. טונקעלע געשטאלטן שאָרן זיך און פארשווינדן. ער שטייט ביי דער הויז, רויכערט און קוקט אין דער פינסטערניש. עמיצער קומט, און פון די שאָטנס באווייזט זיך א מיידל, קומט צו דער טיר, בלייבט שטיין און שמייכלט:

„דו ווילסט גיין, הא?"

ער נעמט איר האנט. זי שווייגט. א קלייניע, ווייבע הענטל; א שלאנקער צארטער קערפער. זי רוקט זיך צו נאָענט צו אים. עם ברענען א פאָר פייערדיגע אויגן... ער נעמט איר אריין אין זיינע גרויסע ארימס. זי דריקט איר וואַרימען קערפער צו אים:

„ווי שטאַרק דו ביזט, פרעמדער!"

ער שמייכלט:

„א שאָד, וואָס איך האָב קיין געלט ניט, מיידל. דיין לייב איז היים און פיבערדיג. א גוטע ווייב וואלסטו געמאכט. וואָס טרייבט דיך אין די גאסן, קינד? דו וועסט דאָך צו גיך פאַרוועלקן..."

זי רייסט זיך אַרויס פון זיינע הענט: „איך דאַרף ניט דיין געלט! איך בין ניט איינע פון יענע... מיין בלוט ווייניט אין מיר. בין איך געקומען צו דיר. איך האָב דיך פֿאַרנאַכט געזען. די זון האָט דיך באַגלייט אַהער. דו ביזט גרויס און שטאַרק, בין איך דיר נאָכגעלאָפֿן, געוואָלט זעטיגן מיין לייב. איצט איז פינסטער און ער איז ניטאָ. אַלט איז ער און זיין לייב איז קאַלט און עקלדיג. איך האָב אים ניט געוואָלט, נאר דער טאָטע האָט געשלאָגן און איך האָב מורא געהאַט... אַזוי האָט ער מיין מאַמען אויך דערהרג׳עט... שטענדיג שיכור׳ט מיט דעם שרעקליכן געוואָרף פון זיין מויל... אַלץ איינס — האָב איך געטראַכט — דאָס לעבן איז מער ניט ווי אַביסל שמוץ, איז וואָס איז דער אונטערשייד וואו מען וואַלגערט זיך?... קום! היינט וועט ער אַהיים ניט קומען. א ווייסע בעט איז דאָ, און דו ביזט אַזוי שטאַרק... איך וועל מיין קאָפּ באַהאַלטן ביי דיר אויפן ברוסט. מיין לייב איז ווייס און ריין... קום!" זי נעמט זיין האַנט, און ער גייט איר שווייגנדיג נאָך, נאָר די הערצער קלאַפֿן, קלאַפֿן...

„רוף מיך רוט", מורמלט זי, „און האָב מיך ליב!"

איר שטים ציטערט פון אויפרעגונג. עס ציטערט די נאַכט אַרום זיי און זיי פֿאַרשווינדן אין די שאָטנס.

פֿאַרטאָג איז ער שוין אין גאַס. א מידע וואַרימקייט פֿליסט אין קערפער און דער ווינט גליטשט זיך דורך די האָר. אים דאַכט זיך, אז אירע פינגער פֿלאַנטערן זיך דאָרטן און איר הייסער אָטעם ברענט זיין געזיכט.

„א טייער מיידל", טראַכט ער. „מיט אזעלכע רונדע גלידער, אזא ברענענדיג לייב... א שאָד, וואס ער וועט ניט זיין דא לאַנג".

דער הארבסט־אומעט, וואָס פֿארשפרייט זיך צווישן הימל און ערד, ברענגט אים אויפן געדאַנקן וועגן וועג.

ערגעץ שיינט און וואַרימט די זון, און די בוימער און בלומען בליען. ער וועט זיצן ביים טייכל, כאָפּן פיש און אָטעמען שטיל־

קייט... אדער ליגן אויפן בערגל און טרוימען פון ניט־געבאָרענע וועלטן...

יאָ, אינגיכן וועט ער פארלאָזן די שטאָט און די גרויע וועגט. א שאָד, א טייער מיידל! רונדע גלידער און א וואַרים לייב...

דעם זעלבן אוונט איז באב געגאַנגען באזוכן פרענקין. דער וועג האָט זיך געצויגן ביים האַרסאָן. א קאַלטערווינט האָט זיך געטראָגן פון טייך און געשפרייט געלע, פארדאָרטע בלעטער אין דער לופט. וווייסע זענגל־שיפן האָבן געוואונקן פון דער ווייטן. פייערלאָך האָבן אויפגעשיינט און זיינען געוואָרן פארלאָשן. דער הימל איז געהאַנגען שוואַר און וואַלקנדיג.

א גרויסע הויז אין גאָרטן, איינגעטונקט אין עלעקטריש ליכט; טיפע שאָטנס לויערן פון די ווינקלען.

ער קלינגט אָן. א דינער ווייזט זיך ביים טיר, קוקט פרעגנדיג אויף זיין הויכער פיגור און ביליגע קלײדער... פירט אים אַריין אין וואַרט־צימער און פאַרשווינדט.

באב פילט זיך מאָדנע אומעטיג. גרויסע צימערן, רייך דעקאָרירט, טייערע מעבל — נאָר עס איז קאַלט און אומהיימלאָך. צו וואָס, טראַכט ער, באַדאַרף מען דאָס אַלץ? עס מוז זיין אומעטיג דאָ צו לעבן. אך, אַרימער פרענק! אַרימער פריינט!

א גאַנצן אוונט האָט באב וועניג גערעדט. עס האָט אים געדריקט א פיינלאָך שווייגן. א סך געסט זיינען דאָרט געווען דעם אוונט; די צימערן זיינען געווען צו העל באַלויכטן, און די שאָטנס אין די ווינקלען האָבן זיך געדיכטער צונויפגעשפּאָרט. אלע האָבן געריידט אזוי שטיל, אז עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אז די וועגט מורמלען אַראָפּ. אז באב פלעגט עפעס זאָגן, פלעגט זיין פולע בוסט מאַכן ציטערן די לופט און אלע פלענן מאָדנע קוקן אויף אים. באב האָט זיך געוואונדערט, צי זיי זיינען ניט קיין שאָטנס.

דער גאנצער אוונט איז געווען אין א פרעמדער וועלט. עס איז געווען גוט נאך א מאל צו פילן די קאלטע לופט, נאך א מאל זען דעם שוואר־פארוואלקנטן הימל, און מאדנע געראנקען האבן זיך געפלאנטערט אין זיין קאפ.

פרענק האט אים געבעטן, ער זאל אינגיכן נאכאמאל קומען און באב האט אים פארשפראכן. זיין פרוי, א הויכע, א שלאנקע, מיט בלויע אויגן, האט זייער וואהרים געשמייכלט צו אים: נו, געווים וועט ער קומען! ער דערמאנט זיך אן עפעס, עס ווערט אים קאלט און זיין קערפער גיט א ציטער.

א מאדנע מיידל, גארניט ווי פרענק. קיינמאל וואלט ער ניט געטראכט, אז דאס איז פרענקס א שוועסטער. שלאנק און בויגיג, דאס געזיכט א לאנגליך מיט שארפע שטריכן. און גאט, וואס פאר א אויגן! טונקל בלויע, וואס בייטן זיך שנעל. אט שמייכלען זיי, אט ווערן זיי פארוואנדלט אין נאכט־פייערן, וואס שיינען אזוי געהיימניספול...

זי האט געקוקט אויף אים מיט איין ווינקל פון איר אויג, און איר ברוסט האט זיך שטארק געהויבן. ווי גיך אירע פינגער האבן זיך באוועגט איבער די קלאווישן פון דער פיאנא. און איר שטים האט נאך אומעטיגער געמאכט. אפגעריסענע טענער האבן געציטערט אין דער לופט און זיך געריסן ערגעץ ווייט...

ערגעץ איז זומער. עס בליען די בלומען. דא איז קאלט און אומעטיג. נאר רוט האט רונדע גלידער און א ברענענדיג לייב...

ער וועט אינגיכן פארלאזן די שטאט, פעלד און וואלד, דורך געדרייטע וועגן — זיי פירן צו באפרייאונג...

א גאנצע נאכט קען באב ניט שלאפן. ליגט ער אין זיין בעטל, קוקט אין דער פינסטערניש און טראכט: טונקל בלויע אויגן, א צארטער קערפער, שלאנק און בויגיג.

ער שפרייט אויס זיינע ארימס, דריקט די פינסטערניש צו זיך. די לופט וועלט דין און שמעקעדיג און א צארט ווינט טראגט זיך אין חדר. ניט־ווילנדיג מורמלען זיינע ליפן: „פלאָרענס!“

ער גיט א ציטער... אך, צום טייוול! מער ניט ווי א שאטן... ער דערמאנט זיך אן רוטין. א פיינע מיידל, א שאד וואס איר אלטער איז איצט אין דער היים. א פלאג צו אים! וואלט ער זי שטארק געדריקט צו זיך... היים, קאכיג בלוט, רונדע גלידער... אלע שאטנס וואלטן פארשוואונדן און זיינע שטארקע הענט וואלטן געציטערט... נאר איצט טאנצן די שאטנס ארום אים, און אין מיטן — פלארענס. אירע פינגער אויף דער פיאנא, איר שטים ציטערדיג-שטיל. אך, צום טייוול! גרינע פעלדער, ווייטע ווענן און פרייהייט.

רעגנדיגע, נעבלדיגע טעג ציען זיך מאנאטאן. גאנצע טעג שלעפט זיך באב ארום ציל-לאז איבער די גאסן. שטונדן-לאנג שטייט ער ביים וואסער און קוקט אויף די שיפן, וואס קומען און פארשווינדן. ניט ווייט שטייט א הויז מיט א גרויסן גארטן און אלע ווענן פירן אהין. דערזעט ער די הויז, אוילט ער זיך שנעל אוועק, און דאס הארץ קלאפט אזוי אומרואיק.

געלע בלעטער אומעטום. ווייסע זעגל טונקן זיך אין בלויקייט. דער קערפער ווערט פיבערדיג. א מאדנע, מאדנע מיידל.

דער אלטער איז אוועקגעפארן. רוט וואוינט אויף אים. ניטא קיין פיבערדיג אוילן זיך. אומעטיג איז באב'ן, אזוי אומעטיג, אז עס גלוסט זיך אים ווייגען. נאך קיינמאל האט ער ניט געפילט אזוי. ער מוז געווים זיין קראנק. מארגן גייט ער זען פרענקין, פילייכט זיך געזעגענען. פלינקע פינגער באוועגן זיך אויף דער פיאנא... טענער און קלאנגען ציטערן, פלעכטן זיך ארום אים... פילייכט וועט זי א קוק טאן מיט אירע גרויסע אויגן און צו אים שמייכלען... ער בלייבט שטיין, פארמאכט די אויגן.

דער פייער האט זיך אויסגעוועפט. מיד איז ער, מיט א שרעק-ליכער פוסטקייט אין הארצן. רוט האלט אירע הענט ארום זיין קערפער און שלאפט ניט. און די שטילקייט ארום זיי וועבט זיך און שרייט מיט טויזנטע שטימען.

„אך, וואס וואלסטו געטאן, וועו דיין אלטער קומט ארײן און טרעפט אונז אזוי?"

זי לאכט:

„זאל ער קומען! זאל דער טייוול אים א כאפ טאן! אמאל וואלט איך מורא געהאט, ניט היינט. איך בין שוין ניט קיין קינד. מיין קערפער איז שטארק און איך וואלט אים מיט איין האנט געקענט דערווערגן".

זי לאכט:

„אז ער וועט קומען, פארלאז זיך אויף מיר! איך וויים שוין ווי מיט אים צו האנדלען!"

זי דריקט אים פעסט צו זיך, און ער פילט, ווי אירע הענט ציטערן פיבעריש.

„דו וועסט שטענדיג זיין מיט מיר, באב, דו מוזט! מיין גאנץ לעבן ביז איצט איז געווען פינסטער. די מאמע איז יונג געשטארבן און דער טאטע האט שטענדיג געטרונקען. ענגע, שמוציגע צימערן, נאסע וועגט. און איך האב אלץ געטראכט, אז עמיצער וועט קומען און מיך אוועקנעמען. יונג און שטארק בין איך געווען. און די בלוט איז אימער קאכיג... נעבט ניט געשלאפן, געוואלרט, אז עמיצער זאל קומען און רייסן מיין נאקעטן קערפער. קיינער איז אבער ניט געקומען. און מיינע ברוסטן זיינען געוואקסן פולער, פלעג איך זיי אליין דריקן... דריקן...

„דער טאטע האט געזאגט, אז איך מוז דעם אלטן נעמען און איך האב זיך פאר אים אזוי געשראקן... הארטע פויסטן האט ער געהאט. אך, פלעגט ער שלאגן! דער־הרג־ענען די מאמען! גוט, וואס ער איז געשטארבן. כאטש מיין טאטע — א הינטישן לעבן האט ער געפירט, און געשטארבן, ווי — ביי זיין קבר קיינמאל ניט געווען. די ערד מוז דארט שווארץ זיין.

„איך נעדענק די ערשטע נאכט. דא, אין דער זעלבער בעט. ווי א הונט אן ציינער אזוי האט דער אלטער זיך געווארפן אויף

מיין קערפער. זיינע הענט האבן געציטערט, און זיין מויל האט זיך אזוי נאריש פארקרימט... דאך האט מיין בלוט געברענט. ער איז דאך געווען א מאן... נאכדעם איז ער געלעגן מאכטלאז, ווי א פגר... און אז איך האב באירט זיין לייב איז מיר געווארן קאלט ווי דער טויט וואלט מיך באירט..."

זי בלייבט שטיל, דריקט זיך צו, און באב טראכט גאט וויסט וועגן וואס.

אויף מארגן איז באב געגאנגען צו פרענקן און אים ניט געטראפן. פלארענס איז געווען אליין אין הויז. זי האט אים קאלט באגריסט, אים געבעטן זיצן און אליין איז זי געבליבן שטיין ביים פענסטער און געקוקט אין דרויסן.

באב איז געזעסן און מורא געהאט זיך רירן. קיינמאל האט ער אזוי ניט געפילט. א מאדנע ציטערניש פון הארצן, אזא גרויסע בענקעניש... וואס איז מיט אים? דער ווינט רייסט זיך אין דרויסן, שרייט אין דער נאכט אריין, און דאס הארץ נאגט... נאגט...

זי קערט זיך אוועק פון פענסטער. הארבסט. דאס ליכט פון אירע אויגן פארלעשט זיך און שווארצע אפגרונטן שפרייטן זיך אויס. איר שטייפע ברוסט גיט א ציטער און זי פארמאכט האלב די אויגן.

און באב זיצט הילפלאז. אזוי פיל האט ער צו זאגן, נאר עס שטיקט אים אין האלז. גאט! אומעטיג איז אים דא און ער איז אזוי הילפלאז!

עס קלינגט ביים טיר. זי שפרינגט אויף. פייערלאך ציטערן זיך אין די אויגן, פיבערדיג גליען די באקן. ער קומט אריין הויך און שלאנק, א ווייכע שטים און וויסע הענט. זי וויל עפעס זאגן, און קוקט צופרידן אויף באב'ן. עס שטעכט אין גאנצן קערפער, מיד און פארגלווערט זיינען די פים — ער מוז גיין.

ער זאגט עפעס שטיל. זי שמייכלט... צוריק דורך דעם גארטן. די גאנצע וועלט מיט אומעט רייסט זיך אין הארצן. וויסע שוים

קאָבט אין וואָסער. ער בלייבט שטיין אָנגעשפּאַרט אָן א שטיין אין לאָזט דעם ווינט זיך רייסן דורך זיינע קלײדער. אַלץ איינס, אַלץ איינס! וואָלט ער ניט געווען געבאָרן ווערן!... זיין קאָפּ פאָלט אַלץ נידעריגער און פון די באַקן פאַלן די טרערן אַראָפּ צו דער שוואַרצער ערד.

אין זיין חדר אַליין. א פּאַרגליווערטע פינסטערניש. ווי א שאָטן ליגט ער צוזאַמענגעדרייט אויפן בעטל. דער ווינט רייסט זיך דורך דעם אָפּענעם פענסטער און באַהאָלט זיך אין די ווינקלען.

באב'ן דאַכט זיך, אז דער ווינט לאָכט און מאַכט שפּאָס פון זיין הילפלאָזיקייט. ער דריקט צוזאַמען די פויסטן; דערנאָך בלייבט ער ליגן הילפלאָז.

איצט וועט דער אומעט אים באַגלייטן אומעטום, אויף די אײנזאַמע וועגן וועט ער מער ניט זינגען זיין ליד. זיין לעבן איז איבערגעריסן געוואָרן און איצט וועט זיין אַזוי מאַנאָטאָן צו לעבן. וואוהין זאָל ער גיין? אַלע וועגן זיינען שמאָלע און קורץ זיינען זיי. און אַלע וועגן פירן צום זעלבן וועג — צו אונטערנאַנג.

דרייסיג זומערן געלעבט. צו וואָס? די מוסקולן פון שטאָל האָבן אַלע ארבעטן געטאָן: הייזער געבויט, וועלדער געהאַקט, רעלסן געלעגט, און צו וואָס דאָס אַלץ? וועמען האָט דאָס גליק געבראכט? אים ניט! א לאַנגן וועג, א שטיינערדיגן, איז ער געגאַנגען; אויסגעלייענט און אויסגעזוויגן די שטויב פון דיקע בי־כער. און וואָס פאַר א נוצן האָט עס אים געבראכט? וואו איז דער אָנפאַנג? און וואו איז דער סוף? וואָס פאַר א זין האָט דער גאַנצער שפּיל?

דער ווינט טאַנצט אַרום אים און לאַכט: ווייַן, דו נאַר, ווייַן! מיליאָנען פאַר דיר און מיליאָנען נאָך דיר וועלן זייער אומעט אויס־ווייַנען אין דער נאַכט.

באב האָלט צו דאָס האַרץ. דאַרטן ווייַנט זיין בענקשאַפט: „וואו איז דיין ויגעלע געשטאַנען? און וואו וועט דיין קבר זיין?

און דער ווינט לאַכט, א פּאַרוואַגלטער קלאַנג בלאַנדזשעט אַרום, ביז דו וועסט זיך אויסוועפן און פּאַרגיין און וועסט מער ניט זיין".

וואוהין וועט דיין וועג פירן? אומעטום! דו וועסט זוכן און דיין אייגענעם שאַטן געפינען. וויל די וועלט איז קליין און איז פּאַרבאַרגן טיף אין דיין נשמה. און וואו דו וועסט ניט זיין, וועסטו פון זיך ניט אַנטלויפן.

באַד פּאַרמאַכט די אויגן, די טרערן גליטשן זיך אַרונטער פון די באַקן און פון די ווינקלען פון חדר הערט זיך א שטענדיג גע־מורמל: „דו נאַר! דו נאַר!"

ווי לאַנג און מאַנאַטאַן עס ציען זיך די טעג. יעדער טאָג אַן אייביקייט און יעדע נאַכט א וועלט מיט ליידן. די באַקן ווערן בלייכער און זיינע אויגן שיינען אַזוי שרעקליך פיבערדיג.

עס איז שפּעט אין אַוונט. רוט קוקט אומרואיג אויף באַבן. עס ציטערט א טרער אין אויג... זי האַט מורא ריידן. נידעריגער בויגט זי זיך איין צו אים, ביז איר ברוסט איז אַזוי נאָענט צו אים. נאָר ער זיצט א שווייגנדיגער און קוקט שטאַר אין דער לופט. זיינע הענט צוקן ניט. ניטא קיין פייער. זיינע אויגן ברענען אַבער פיבערדיג.

„וואָס איז מיט דיר, באַב?"

זי רעדט שטיל, בייסט די ליפּן און האַלט אַיין די טרערן.

ער שטרעקט אוים די האַנט, גלעט אירע האָר און רעדט צי־טערדיג:

„עס וועט נאָך זיין גוט, קינד. עס וועט פאַריבער".

ער בלייבט זיצן שווייגנדיג און זי זעט, ווי א טרער רייסט זיך פון זיין אויג.

„א שאַטן האַט זיך פאַרפלאַנטערט אין מיין פרייַדיגן וועג. און איצט ווייַנען אין מיר טויזנטער יאַמערן".

ער רעדט האַלב ווייַנענדיג:

„וואוהין זאָל איך זיך וועגן? איך ביז, רוט, אַליין, אַליין"...

רוט פֿאַרדעקט די אויגן און כליפּעט. איר קערפּער ציטערט. ווי זודיג כליי גיסן זיך די טרערן אין זיין האַרצן און מאַכן זיין וווייטיג גרעסער.

דעם רוקן איינגעבויגן, זיצט ער און קען זיך ניט רירן. זי נעמט זיין געזיכט אונ האַלט מיט ביידע הענט און מיט פֿאַרווויינטע אויגן קוקט זי אין זיינע. ער ווערט זיך ניט. דאָס האַרץ נאָגט און ווייגען קען ער ניט.

„אַרימער באָב!"

זי באַדעקט זיין געזיכט מיט קושן. איר קערפּער ציטערט. זיינע הענט אַרום איר, זיצן זיי ביידע צוואַמען, ווי הילפֿלאָזע קינדער, און די נאַכט ווייגט אַרום זיי.

די גאַז צאַנקט. באַלד ווערט אַרום זיי ווערן פינסטער. הימל און ערד ווערן זינגען דאָס ליד פון אונטערגאַנג, אונטערגאַנג..

„זאָג, אַז דו ווערסט מיך ניט פֿאַרלאָזן, באָב! ווּאָס ווערט איצט ווערן פון מיין לעבן? א פּרעמדע ווערט קלאַפּט ביי מיין טיר, און איך האָב אַזוי מורא... איך וויים, אַז דו האָסט מיך מער ניט ליב, און פילייכט האָסטו קיינמאָל ניט געהערט צו מיר? ווי א צויג בין איך דיר נאָכגעלאָפֿן, דיך געבעטן, אַז דו זאָלסט זעטיקן מיין קערפּער. נו, ווּאָס האָסטו געקענט דענקען פון מיר? מיין בלוט האָט געשריען, פייער האָט דאָרטן געגליט! און דו האָסט זיך צו מיר באַווויזן, האָט מיין קערפּער צו דיר געהערט; און אַז דיינע פינגער האָבן באַרירט מיין ליב, האָב איך געוואוסט, אַז יאָרן האָב איך געווארט אויף דיר; געהאַלטן ריין מיין קערפּער, געקליבן דעם פייער אויף דיר צו זעטיגן... ריים ניט איבער מיין לעבן! איך ווע שווייגן שטיל און זיך צוהערן צו דיר. איך ווע אין די שטילע שטונדן גאָט בעטן פאַר דיר, ער זאָל דיך אומקערן צוריק צו מיר".

זי בלייבט שטיל, נאָר דאָס האַרץ כליפּעט.

און ער ברעכט פאַרצווייפלט די הענט.

זי טוליעט זיך צו אים, רייסט די קלייִדער פון זיך, דריקט זיך צו אים. שטראָמען פייער טאַנצן אין זיין בלוט. רונדע גלידער, א ברענענדיג לייב. ניטאָ קיין אומעט — אלץ גיסט זיך צוזאמען...

גאנצע טעג רעגנט, גאנצע טעג און נעכט דרייט ער זיך ארום, ווי א הונט, ביי דער טיר, און גייט ניט אריין.

ס׳ציען זיך די שטונדן. דער ווינט שרייט אראָפּ פון די הימלען. עס איז קאלט און קלעפיג. ער ווארט. דער קערפער איינגעהוי־קערט, די ליפּן ציטערן, שוין פארלאָשן דאָס ליכט. ער גייט ארום און אין קאָפּ שטעכן שפּיזן. די פים וואקלען זיך. מיד איז ער און קיין רו איז ניטאָ. אלע שלאפן. די ארבעט איז פאריבער, מארגן איז א נייער טאָג, נאָר פאר אים זיינען קיין טעג ניטאָ אלץ איינס! היינט, מארגן, אייביג, שטענדיג דאָס זעלבע. ער ליגט אויף די קני: איך בין אזוי מיד, אזוי מיד!

שטיל ארום אים. שטיל! נאָר קיין רו איז ניטאָ, ניטאָ!

א קאלטער אוונט, א פארפראָרענער הימל, די לופט איז שטיל־באוועגלאָז.

באב דרייט זיך ווי א שאטן ארום הויז. זיינע אויגן שיינען פיבערדיג. פּאמעלאך גייט ער דורך דעם גאָרטן. א ווייסער סווע־טער נעמט ארום שטייף איר ברוסט. ער האלט איר ארים. באב דריקט די פויסטן צוזאמען און קען זיך ניט רירן.

באב שאָרט זיך נאָך מיט שטילע טריט ביים וואסער, קוסטעם, געדיכטע בוימער. ער שטייט מיט אן איינגעהאלטענעם אטעם, פייער שיסט פון די אויגן.

אט זעצן זיי זיך אוועק. זיי רעדן שטיל. ער האלט איר האנט און שפּארט אן איר קאָפּ אויף זיין אקסל... באב דריקט צוזאמען די פויסטן. שטילע קושן. הענט פלעכטן זיך איינע ארום די אנ־דערע, איר ברוסט שטייף צוגעדריקט צו יענעם...

און באב שטייט ווי אן אלטער הונט, און קען אפילו ניט בילן... א נערוועזער לאָכן. די לופט ווערט אנגעפילט מיט געדיכטע פאסן

רויך... גרוי פאר די אויגן... נאך איין קוק... יענער קנייפט איר נאקעט לייב... פינסטערניש, גרויסע פינסטערניש! פארוואס איז אזוי שטיל?

ער עפנט די אויגן, הויבט זיך אויף פון דער קאלטער ערד, קוקט ארום זיך, שטיל און לויזיג, קיינער ניטא. מיט שוועכע טריט שלעפט ער זיך צום פלאץ, וואו זי איז ניט לאנג געזעסן. ער בלייבט שטיין. עס דאכט זיך אים, אז די לופט איז נאך פול מיט דעם ריח פון איר פארפומירטן קערפער. איר שאטן זיצט און ווארט אויף אים. די פיס ווערן מיד, ער זיצט אויף דעם זעלבן פלאץ, וואו יענער איז געזעסן.

באב שפרייט אוים זיינע הענט. זיינע ארימס בלייבן לויזיג. פוסט אומעטום. א קאלטער הימל, א קאלטע ערד. דא איז ער געזעסן און יענער האט מיט זיינע פינגער באריהרט איר לייב — אלץ איינס, וואס קען שוין העלפן? ער פילט זיך אזוי אלט און די יארן דריקן אים אזוי שווער. וועט אמאל די באפרייאונג קומען? שטיל ארום אים, א קאלטער הימל, א קאלטע ערד!

קוים וואס ער שלעפט די פיס. די גאסן זיינען פארלאזן. ער און זיין שאטן וואנדערן נאך ארום. עמיצער קומט אים אנטקעגן. אן אלטע פרוי מיט ווייסע האר, קוים וואס זי שלעפט די מידע פיס. „שענקט עפעם!" — בעט זי זיך. ער שטייט און קוקט אויף איר.

„נעם! דאס אלץ וואס איך האב!"

זי קוקט אויף אים דערשראקן און שאקלט מיטן ווייסן קאפ.

„נעם, פריינד. שוין אלץ סיי־ווי־סיי פארלאזן! ער שלינגט די טרערן: „גאט האט מיך פארלאזן, מאמע, א גאנצן לעבן געהארעוועט. צו וואס, מאמע? ניטא קיין פרייד, ניטא!"

זי שאקלט מיטן ווייסן קאפ און איבער אירע צעקנייטשטע באקן קאפן טרערן.

ער שטופט איר אריין דאס געלט און ווארט ניט. מיט שנעלע טריט פארשווינדט אין דער פינסטערניש.

נאָר אמאל אין חדר אריין. דער קאָפּ אָנגעשפּאַרט אָן דער קאַלטער שויב, קוקט ער אין דער אינזאמער גאָס. שטיל און טויט ארום אים, נאָר אין האַרצן ווייַנט דער אומעט. קאַלט שמייכלט דער הימל, די שטערן שווימען פּאַמעליך און גיסן אַראָפּ א קאַלטן שיין. וואָס קלאָגסטו, קליין נישטיג מענטשל? איך בין דאָך א וועלט פּאר זיך — שרייט אין אים א שטימע — מיינע לייַדן זיינען אזוי גרויס, ווייל איך בין קליין, ווייל איך פּאַרשטיי אַליין ניט וואָס מיינע לייַדן זיינען...

ער פּאַרמאַכט די אויגן, נאָר א שטימע רעדט: נו, וואָס וואַלט געווען, ווען ז׳ איז דיינע? וועז זי איז מיט דיר אַליין אין חדר, וואַלט איר לייב דיך מער געזעטיגט ווי רוט׳ס? זיינען אירע גלי־דער ווייבער, רונדיגער און איר לייב ברענענדיגער? טאָ וואָס גיסטו אויס דיין בענקעניש צום הימל? אַלץ איז בלוט און פּלייש, אַלע דאָס זעלבע!

וואר לאַכט דאָס אזוי צינוש? ער פּאַרשטעלט די אויערן. נאָר די שטימע רייסט זיך דורך: פּלייש און בלוט! לייב און לייב! אַלע דאָס זעלבע. דו האָסט געזען, ווי יענער האָט געפּירט מיט זיינע פּינגער איבער אירע ברוסטן? האַ! האַ!... פּלייש און בלוט! אַלץ דאָס זעלבע!...

א שטילע נאַכט, א ווייסע בעט. רוט ביי זיין זייט. אַרימס פּלעכטן זיך איינע ארום די אַנדערע. פּיבעריש ציטערן די קער־פּערס. ער פּאַרמאַכט די אויגן — פּלאָרענס ליגט לעבן אים, עס איז איר לייב... א טרער בלאָנדזשעט אַראָפּ פון אויג. רוט גלעט אים און רופט! דער אייביגער שפּיל. אזוי איז עס געווען און אזוי וועט עס זיין. פּלייש און בלוט! און פון די ווינקלען א שטילער געלעכטער... אים ארט ניט. שטייפער איינער צום אַנדערן. דאָס בלוט שרייט! בעסער אזוי — ער וויל ניט הערן דאָס ווייַנען פון זיין האַרצן...

וואַנדערער

איך בין מיד, דו ביזט מיד
זוכן מיר ביידע דעם האַפן פון רו,
קום, לאָמיר וואַנדערן צוזאַמען,
צום אייביגן האַפן צו.

און איך זאָג: פֿאַרשאָלטן איז דער מענטש, וואָס האָט צופֿל! וויל א מענטש, וויי א פויגל, מוז האָבן פֿרייהייט זיך צו באַוועגן. גלייקלאָך איז א וואַנדערער, וואָס געפינט זיין היים אומעטום, וואָס קען וואַנדערן אלע זיינע טעג ביז ער דערגרייכט דעם אייביגן האַפן.

א געדיכטער טומאַן האָט פֿאַראייניגט הימל און ערד. א געדיכטע קלעפּיגע מאַסע האָט זיך אַנגעהאַנגען אויף די ברעגן פון הימל, ביז עס האָט דערגרייכט די ערד. דער נעבל־אויסגעשרייַ פון די שיפן ביי די ברעגן, איז געווען דער אייניגער אויסגעשרייַ, וואָס האָט צושטערט די שטילקייט פון דער זומער־נאַכט. ווי ריזיגע נאַכט־פויגלען האָבן זיי גערופן צו דער שטילקייט.

נאָר די שטאָט איז מיד געווען. מיד פון לעבן און געוויש, און יעצט האָט זי גערוט.

וואָרים באַלד וועט די זון זיך צעברענען און די מענטשן וועלן, ווי מוראַשקעס, קריכן דורך אירע געדערים, און דאָס לעבן וועט קלאַפן און איר ניט געבן קיין רו.

ווי א נאַכט־פויגל האָט זיך קלאַדקא געוויגט אין טומאַן. די ערשטע נאַכט וואָס ער איז געקומען קיין ניו יאָרק. יעצט אריבער־געפאָרן מיט דער פערי פון דער דזשוירזי זייט.

„באַטערי פּאַרק" איז געלעגן אויסגעצויגן ווי א ריזיגער שאַטן. און קלאַדקא האָט זיך ניט געאיילט.

קיינער וועט ניט וואַרטן פּאַר אים: ער קען בלאָנדזשען איבער די גאַסן, וויפיל ער וויל. קיינער וועט זיך ניט אַרומקוקן אויף אים.

און עס איז בעסער אַזוי! ער וויל זיין אַ פּרעמדער אין אַ פּרעמדער שטאָט, פּריי קענען באַוועגן מיט זיינע פֿליגלען. און אויב פֿליגלען זיינען ניטאָ, איז כאָטש קענען קריכן, ווי אַ וואָרים, אַבי זיך פּריי באַוועגן אונטערן הימל.

קלאָדקאָ האָט זיין היים פֿאַרלאָזן, אַ היים מיט בלומען, אַ קינד מיט בלויע אויגן, מיט רויטע לייפּלאַך, וועלכע האָבן אַריינגעשמייכלט אין זיין הארצן. און קיינמאָל נאָך האָט זיין הארץ אַזוי ניט געווויינט ווי דעם אָוונט, וועו ער איז געשטאַנען ביי זיין בעטל און אים צום לעצטן מאָל אָנגעקוקט; און וועו זיין האָנט האָט בארירט זיין קליינעם קערפּערל, האָט אַ טיפער ווייטיג געשניטן זיין הארץ.

אוועק האָט ער אָבער געמוזט! ניט געווען קיין אַנדער אויסוועג. וויל צו־זאָט איז ער געוואָרן און די זאָטקייט האָט זיך צוגאָסן אין זיין בלוט און האָט גיפט געשיקט צו זיין הארצן!

וויל זיין נשמה האָט געבענקט נאָך פרייהייט, און זיינע מוסקלען האָבן געבענקט נאָך ארבעט! און אין זיין הארצן האָט זיך געמערט דער גרויסער פּאַרלאַנג פּאַר פרייהייט! און אוועק האָט ער געמוזט, וויל זיין נשמה האָט אָנגעהויבן וועלקן און ער איז געוואָרן אַ פּוסטער בוים...

פּאַסירט האָט עס אַזוי:

די שיף איז געשוואָמען קיין בארמיודא. סימיע איז געווען אייגע פון די פּאַסאַזשירן, וועלכע איז געפּאָרן זוכן פּרייד ביי אַן אַנדער ברעג.

קלאָדקאָ האָט געארבעט ביי די גרויסע קעסלען, וועלכע האָבן פלאָמען געשלונגען, איינגעוויקלט אין די שטויב פון די קוילן. די שוויים צוגעקלעפּט צום לייב, האָט זיין קערפּער געזונגען מיט דער קראָפט וואָס איז געווען אין אים, און דורך אַ צופאַל האָבן זיי זיך באַגעגנט.

ווייסע לייב מיט ווייכע הענט, וועלכע האבן קיינמאל קיין ארבעט ניט געטאן, און א פארברוינטער קערפער פון הארטע מוסקלען האבן זיך צוזאמענגעטראפן.

און די לבנה האט געשיינט. און דער טראפישער הימל האט גערופן, און די רייכע טאכטער, געהאדעוועט אויף קאפריזן, און דער זון פון שווערער ארבעט מיט דער רויער קראפט אין זיין קערפער, האבן זיך געטראפן אונטער דעם פרייען הימל. און די וואסער האט געזונגען צו זייער בלוט, און אזוי איז עס געשען.

די טעג זיינען אוועק און פון די טעג זיינען יארן געווארן. צו ערשט האט קלאדקא געפילט א זיסע מידקייט, און דערנאך איז ער געווארן מעלאנכאליש.

עס איז געווען א שטילע בענקעניש, וועלכע האט זיך צעגאסן אין זיין בלוט. גאנצע טעג אן ארבעט; ביינאכט זיך פארפוצט און געשפילט די ראליע פון דעם געהויבענעם הער. אמאל פלעגט ער אנטלויפן אויף א פאר טעג אין דער הילצערנער קאבין (הויז), וועלכע איז געווען אין וואלד, ארומגערינגלט מיט הויכע בוימער. אנדערע צייטן פלעגן זיי באנוצן די הויז פאר ליבעס פארלאך, וועלכע פלעגן וועלן פארגעסן די וועלט און גענישן אומגעשטערט.

סימיע איז געווען פארנומען מיט טויזנטער זאכן און פלעגט אים לאזן אליין.

און ער פלעגט בלאנדזשען איבער די גרויסע צימערן און די אומרואיקייט איז אין אים געוואקסן. מיט האלב־אפענע אויגן אין דער זונען־ליכט האבן טרוימען אים געמאטערט.

אמאל שיפן, וועלכע שניידן דורכן וואסער, אמאל א פארלאזן וועג מיט א פעקל אויף דער פלייצע און מיט א גרויסער פרייד אין הארצן.

איצט ווינט די הארץ. ווי א פויגל קלאפט ער מיט די פליגלען. און אומעטום איז פארשטעלט. הארטע וועגט שטארן זיין וועג און אזוי וועט ער ענדיגן זיינע טעג. א גאלדן שטייג איז אליץ א שטייג און דער ווייטיג איז דערוועלבער.

סימיע איז געווען צארט ווי א שמעטערלינג. קלאדקא, כאטש זיין קערפער איז שיין, ווייך געווארן, איז געווען ווי א דעמב קענן איר. זי איז געווען ווי א קינד, וועלכע וויים נאר די פרייד פון דער וועלט, און יעדע זאך אין לעבן איז מער ניט באשאפן, ווי פאר שפילציינ פאר איר.

קלאדקא איז געווען א שפילציינ. זי האט ליב געהאט זיין קראפט. ער האט איר געגומען מיט שטורם! זי אליין איז געווען צופיל פארנומען מיט אירע קינדערשע זארגן צו באמערקן, אז ער איז אומרואיג.

עס איז געווען די זיכערקייט פון באויצער, וועלכע פרעגט ניט, נאר באשטימט, אז אווי איז דאס און עס קען אנדערש ניט זיין! און וואס טאקע ניט?

האט זי אים ניט באפרייט פון זיין ארבעט, באפרייט פון די קייטן דעם ריז און אים געבראכט צו דעם לאנד פון אייביגן פרייד?

און א קינד איז געבארן. א מאדנער געפיל האט ארומגעבאפט קלאדקאן: פליישׂ פון זיין פלייש. איז א וועלט געווארן און עס וועט וואקסן און בויען זיין וועלט. און ער, קלאדקא, וועט וועלקן און אויסצאנקען ווי א ליכט?

און סימיע האט א נייע שפילציינ געפונען און פארגעסן אז דעם ריז, וועלכע רייסט זיך צו באפרייאונג.

און נאך א יאר איז אוועק. א אומעטיגער יאר, מיט שלאפלאזע נעכט און מיט א בענקשאפט, וועלכע האבן זיינע מוסקלען געמאכט ציטערן!

פלאדידא, וואו זיי האבן זייער היים געמאכט, מיט דעם טראפישן הימל, מיט די פאלמען און די לוידנשאפט פון די פרילינגם-נעכט. האבן די פלאמען געצונדן יענע בלוט! אוועק וועט ער מוזן!

און געווארט האט ער אויף דעם טאג, וען ער וועט זיין אומרו מער ניט קענען צאמען. און דאן וועט ער אויף אייביג אוועק, ווייל

געוואוסט האט עס אז אייגנטלעך באפרייט וועט ער זיין, ווי דער ווינט, וועלכער האט קיינמאל מער ניט קיין רו...

א גרויע הויז און אויפן טיר מיט גרויסע ווערטער „סאלוויישאן ארמי". אויף א טאבעלע שיינען די וויסע ווערטער מיט דעם אנזאג פון גאט'ס וואָרט: „גאט איז ליבע" און דערנאך: „אלע וואס זיינען עלנט, קומט אין מיינע ארימס און געפינט טרייסט!"

אויבן רעש'ט דער עלעווייטאר, שרייט מיט מענטשלאכע חוצפה, קלאפט זיין ליד אין שטאל און אייזן. אונטן שארן זיך שאטנס. מידע פים ציען זיך צו גאטס הויז, צו שטילן זייער הונגער מיט שווארצע קאפע און הארטע ברויט און הערן וועלטער פון טרייסט.

אכט אזייגער. די האל איז געפאקט. שרייט דער הונגער פון יערנס געזיכט. וויינען די געדערים צום הימל. נאר צייט איז נאך דא. צום ערשטן וועט ריידן א קיילעכדיג מענטשל, מיט לאכנדיגע אויגן. ער וועט דערציילן, ווי גאט האט אים געהאלפן, וויל ער האט אין אים געגלויבט. יעצט האט ער פאבריקן. ווי אויסגעמוטשעטע שקלאפן ארבעטן פאר א הונגער לוין, וויל גאט האט אזוי געוואלט! וויל גאט איז גוט און העלפט יערן איינעם, וועלכער קומט צו אים. אוז זיינע לאכעדיגע אויגן גלאנצן צום הימל.

דערנאך קומט ארויף דער פרעדיגער. אן עלטערער מאן מיט א באסאוער שטים.

„אלע די וואס זיינען זינדיג, זאלן אהער קומען! מיר וועלן גאט בעטן פאר אים!"

א האלב־באזויפענער הויבט זיך אויף און גייט צו צום פלאט־פארם, וואקלט זיך הין און צוריק. דערנאך שטייט ער מיט פאר־מאכטע אויגן און די טרערן רינען איבער זיינע באקן.

אלע בעטן גאט, ער זאל שטילן זייער הונגער, ער זאל זיי שוין געבן די שווארצע ברויט. זאל ער שוין ווייזן זייז באַרימהאר־ציקייט!

קלאדקא וויל ניט עסן. ער איז זאט! ער האט נאך גאר אין טאש. ער קען זיין הונגער שטילן — נאר זיין הונגער איז אן אנדערער. קליינע העגטלאך ציען זיך פון דער ווייטן, שמייכלען אין זיין האַרצן. ער האט ניט געוואוסט, אז עס וועט אזוי שווער זיין! גאט, ער מוז פארגעסן! ער קען זיך צו אזא לעבן צוריק ניט אומקערן.

פריער האט ער איר שוין באמערקט. אן אויסערגעווייניקאַע בלייבקייט אין אירע אויגן. אט האט ער אמאל געזען א בילד פן דער „מאדאנא" מיט אזא אומעטיגן געזיכט. אירע הענט באַוועגן זיך שנעל. יעדער קריגט זיין ברויט און קאפע. פאר יעדן איינעם איז דא א שמייכל. ער וואונדערט זיך, ווי אזוי זי האט פאר־בלאַנדושעט אהין. פארטיג געוואַרן, באמערקט זי קלאדקאן שטיין אין א ווינקל און גייט צו צו אים.

„וואַרום שטייסטו, ברודער, אין א ווינקל? שעמסט זיך צו נעמען דיין ברויט?"

„גיין", לאַכט קלאדקא. „איך בין ניט הונגעריג. גיב עם אוועק אימיצן אַנדערש".

„דו ביזט א פרעמדער דא, ברודער?"

ער שווייגט א מאמענט.

„נעכטן פארטאג געקומען, ווען דער טומאן האט פארדעקט די ערד".

„האסטו שוין א צימער? אויב ניט, קענסטו דערווייל דא דיין היים מאכן. גאט האלט זיינע טויערן אפן פאר אלע וואנ־דערער!"

„און וויפיל וועל איך דארפן גאט בעטן דערפאר?" רעדט קלאדקא סארקאסטיש. אירע ליפן גיבן א ציטער.

„רייד ניט אזוי, ברודער!" אירע אויגן צאנקען אויף און דער־נאָך ווידער דיזע לבע ווייכקייט, דערזע לבער שמייכל.

„וואָם וועסטו טאָן, פרעמדער? עס איז א שווער לעבן דאָ אין שטאָט. זיי דאָ און מיר וועלן פֿאָר דיר ארבעט געפינען!..."

„זאָרג זיך ניט, באַרמהערציגע! ארבעט וועל איך שוין אַליין געפינען. איך וויל ניט אייערע נאגאדן און אייער זיך אָננעמען די קריוודע פון גאָט!"

אירע ברעמען ציטערן. דאָבט זיך, א טרער האָט זיך געוויגט אויף איר ברעם. ער וויל עפעס זאָגן, נאָר זי פֿארשווינדט אין נעקסטן חדר.

קלאַדקא איז בייז אויף זיך אַליין. וואָם האָט ער צו איר? נאָר ער וויסט, אז ער איז ניט שולדיג.

זיין לעבן איז צוריסן און וועט שוין קיינמאָל נאָנץ ניט ווערן. ער קען צוריק ניט קומען. ער וועט דאָרטן זונטערגיין און דאָ וועט ער זיין, ווי א שאָטן, וועלכער וועט זיך ארומשלעפֿן און קיין רו ניט האָבן.

קלאדקא האָט קיין ארבעט ניט געפונען. גאָנצע טעג זיך ארומשלעפֿן איבער די גאַסן אָדער שטיין ביים וואָסער און קוקן אין דער ווייטקייט. וואו ער איז געגאַנגען איז געווען, דאָסזעלבע! גאָט, וואָרום קען ער ניט פֿארגעסן?

סימיע מיט אירע בלויע אויגן, טרערנדיגע אויגן און דאָס קינד מיט די הענטעלאָך ארום זיין האלז! און וואָם איז א היים? א בודקע, ווי פֿאָר א הונט, צוגעבונדן אויף א שטריק, אָדער א שטייג פֿאָר א פויגל!

און די וואָסער קלאַפּט אָן די ברעגן, זינגט פון ווייטע לענ־דער. ער וועט אהיים מער ניט גיין. ער וועט בלאַנקען און זוכן. פֿילייכט וועט ער פֿארגעסן?!

סימיע וועט זיכער אים פֿארגעסן און וועט אן אַנדער שפּיל־צייג געפינען. און דאָס קינד?

עס איז געווען שבת בייטאג, ווען גייענדיג לעבן יוניאן סקווער האט קלאדקא באגעגנט דאס מיידל פון „סאלוויישאן ארמי". זי האט א בלייכן שמייכל געטאן און געבליבן שטיין. קלאדקא האט עפעס געוואלט זאגן סארקאסטישעס, נאר קוקנדיג אין איר בלייכן געזיכט, איז ער שטיל געבליבן.

„איר ארבעט שוין?" פרעגט זי שטיל.

ער שווייגט א ווייל.

„נאך ניט".

זיי גייען ביידע פאמעלאך. קלאדקא טראכט, אז זי איז שיין, כאטש ניט אזוי יונג. ביי די דרייסיגער אודאי, דאך ליגט א פרישקייט אויף אירע ליפן, ווי א מיידל, וועלכע האט קיינמאל ניט באריבט די ליפן פון א מאן.

„וואס איז דיין נאמען?" פרעגט ער.

אירע אויגן גיבן פאר א סעקונדע א שיין, א שטיפערישער בויג מיט איר קערפער און די ליפן גיבן א שמייכל.

„נעלי איז מיין נאמען".

קלאדקא לאכט:

„נעלי? א שיינער נאמען. קום, לאמיר צופאלן אין פארק. דער טאג איז היים און דארטן איז כאטש אביסל ווינט דא".

זי שווייגט. גייט מיט אים. זיי גייען ארונטער פון באך ביי ריווערסייד דרייוו, זעצן זיך נאענט צום וואסער. די זון צוגיסט זיך איבער די בלויקייט פון הימל ארא. א קינדערשע פרייד כאפט זיי ארום.

„פון וואנען קומסטו?" פרעגט זי שטיל.

זיין ברעם גיט א ציטער, די אויגן ווערן וואסערדיג.

„איך קום פון ווייט. פאלמען האבן געוואקסן ביי מיין טיר, דער הימל האט געשמייכלט און א היים איז געווען דארטן".

ער בלייבט שטיין און פארמאכט די אויגן.

„טא וואוהם ביזטו פון דארטן אווע?"

אירע אויגן, ווייכע, לאַסטשען. עס גיט אַ ציטער זיין האַרץ. ער נעמט איר האַנט אין זיינער. זי שווייגט. ער רעדט האַסטיג, עס שטיקט אין האַלז.

„אַ קינד האָב איך דאַרטן געלאָזן. נעלי! אַ שטיק פון מיין לעבן, און געמוזט אַוועק! דו ווייסט, וואָס דאָס מיינט: אַ הונט אויף אַ קייט! דאָס בין איך געווען. אַלעס האָב איך געהאַט, נאָר פוסט איז געווען דאָס האַרץ און געמוזט האָב איך אַוועק!"

„וואָס איז דיין נאָמען? קלאַרקא?"

זי שווייגט אַ מינוט.

„דו ביזט מאַדנע, ווי דיין נאָמען. ווען איך האָב דיר דעם ערשטן מאָל דערזען, האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז אַ דעמב האָט מען אויסגעריסן מיט די וואָרצלען און פאַרוואַרפן ערגעץ, וואו ער וועט מוזן שטאַרבן! גיי אַהיים, ברודער! דיין ווייב וועסטו פי־לייכט פאַרגעסן. דיין קינד — קיינמאָל ניט. גיי צוריק. דו וועסט קיין גליק ניט געפינען..."

„צוריק וועל איך ניט גיין. איך וועל בעסער אונטערגיין דאָ. צו זאָט בין איך דאַרט געוואָרן. מיין פרייד האָט אויפגעקוועלט און גלאָזן מיין נשמה לויריג. צו דען איז דער מענטש באַשאַפן פאַרדעם? איך קען רואיג ניט זיין. מיין בלוט איז אַנדערש. צו מיר רופט דער וואַסער און שפּרייט זיינע אָרימס צו מיר. די ליד פון וואַנדערער איז מיין ליד. דאָס גלעטן פון ווינט איז דער קוש פון הימל פאַר מיר. דער הויכלאָזער קען מיין ברודער זיין. די געפאַלענע קען איך צו מיין האַרצן דריקן. די נאַכטיגע שאַטנס רופן מיך. אַהין, צו דער פּוסטקייט, קען איך זיך ניט אומקערן. זאָל עס זיין, וואָס עס וויל..."

נעלי ווישט די טרערן.

„יעדער מענטש מיט זיין פּיין. ניטאָ קיין פרייד! אַמאָל איז אַנדערש געווען. פרייד האָט זיך געגאָסן איבער מיר, ווי די זון פון הימל. און געטרונקען האָב איך די פרייד פון לעבן, ביז די

פרייד האָט זיך אויסגעוועבט. פון דער זיסקייט איז ביטערקייט געוואָרן און מיין וועלט איז געוואָרן פוסט.

„ניטאָ קיין פרייד, וואָס האָט ניט באַרירט מיין לעבן! ניטאָ קיין קוואַל, פון וועלכן איך האָב ניט געטרונקען. א קינד פון רייכע עלטערן. און זיי זיינען אַוועק און איך בין געבליבן אַליין. האָב איך געטרונקען ביז ענדע. אז דער בעכער איז ליידיג געוואָרן איז געבליבן א פוסטע וועלט.

„ווי א שטורם וואָלט צעשמעטערט אַלעס אין מיין לעבן, אַזוי איז עס פלוצלונג געקומען. איך האָב אים באַגעגנט דורך א צופאַל. בלייך איז ער געווען. אויגן וועלכע האָבן געזען די ליכט פון דער וועלט. מיטן ערשטן בליק האָב איך געוואוסט, אז מיין לעבן וועט ווערן צוזאַמענגעקניפט מיט זיינעם. איך האָב ניט געוואוסט, אז ער איז קראַנק, אז די פאַבריק האָט אויסגעצויגן זיין לעבן.

„איך האָב אים אין די בערג גענומען, און מיט יעדער נאַכט האָט דער טויט געשפאַנט מיט זיכערע טריט איבער אונז. יעדער זונען־אויפגאַנג איז געווען א פרייד פאַר מיר. ווי א ניי לעבן וואָלט אַראָפגענידערט פון הימל. דערנאָך איז די נאַכט געקומען. געוואוסט האָב איך, אז די זון וועט מער ניט שיינען...

„א דאַנק גאָט פאַר די פרייד וואָס ער האָט מיר געגעבן מיט אים. פאַר די טעג, וואָס ער האָט מיר געשיינקט! גאָט איז גוט און איך דאַנק אים פאַר יעדן טאָג פון מיין לעבן, וואָס ער ניט מיר...“

נעלי האָט געוואוינט אין סטעטן אייַלאַנד מיט אירער א טאַנטע. א רויטע הויז שפיגלט זיך אין דער זון און אַרום פעלדער ציען זיך אומענדלאַך. פלאַצע, ערד שוואַרצע, וועלכע זיינען שוין לאַנג ניט קולטיווירט געוואָרן און וויַלדע גראָזן רייסן זיך צום הימל. אַרום הויז א גרויסער גאַרטן. ביי די זייטן בלומען. א שטיַלער וויַנקל פאַר פרייַדיגע מינוטן.

עס איז זונטיג. די טאַנטע מאַכט עסן. קלאַדקא מיט נעלין שפּאַצירן ביי די ברעגן פון א שיטערן וועלדל, הערן זיך צו צום

זשומען פון די פליגן. די בוימער באוועגן זיך קוים, ווי סאמעטענע פינגער וואלטן זיך געגליטשט צווישן די צווייגן. א פארלאזענער פלאץ. לאנג צוריק, אז א מענטש האט באריבט די ערד. יעצט ציטערט די גראז, ווילדע בלומען באהאלטן זייערע קעפ, דער הימל צוגיסט זיך מיט ליכט און באנייט די ערד און אלעס וואס וואוינט אויף איר.

זיי זיצן אויפן גראז. קלאדקא קוקט צום ברעג הימל, נאר די געדאנקען זיינען ערגעץ אנדערשוואו. ער טראכט, אז נעלי איז וואונדערבאר דעם פרימארגן: די ליפן, פולע, רופן, רופן!

ער ווייל טראכטן פון עפעס אנדערש, נאר אלעס פארשווינדט און ער זעט נאר איר. זיי קוקן זיך ביידע איבער. אירע ליפן טונקען זיך אין פיבערדיגער ליכט. זיין קערפער גיט א ציטער. די אויגן, הונגעריגע, שרייען צום הימל. איר האנט אין זיינע. זיינע ארימס ארום איר. פיבערדיגע ליפן. די זון ווערט מער ניט ווי א בלאסער שיין. די פליגן זשומען ניט. די גאנצע ערד ווערט צוזאמענגענומען אין א לייכטלאכן קנויל און עס ווערט שטיל. אזוי שטיל, אז דער הימל בלייבט פארגליווערט.

קלאדקא האט ארבעט געפונען. א גאנצן טאג אז ער ארבעט ביים וואסער. שווערע ארבעט! שיפן אנגעלאדן פאר פרעמדע לענדער. ערגעץ ווייט דארטן איז אן אנדער ערד דא. ער ווען פארן אהין. וואנדערן, ביז זיין ביינקעניש ווען ווערן איינגעשטילט און זיין אומרואיג בלוט ווען אויפהערן שרייען.

נעלין האט ער שוין עטלאכע טעג ניט געזען. ער ווייל ניט זען אירע טרערן. היינט ווען ער איר זען און איר בעטן איר פארצייונג.

און סימיע? פילייכט ווייניט זי און דערמאנט אים. אמאל איז זי דאך אין זיינע ארימס געלעגן! און צום ערשטן מאל אויף דער שיף האט איר לייב זיך צוזאמענגענומען מיט זיין לייב. יעצט פארגייט די זון. מארגן ווען זי ווייטער אויפגיין. און ווי מיד ער איז פון דעם אלעמען.

נעלי האָט געווארט פאר אים. זי האָט געשווינגן. נאר אירע אויגן האָבן געברענט מיט א נייעם פיבער. פאמעלאך זיינען זיי געגאנגען דורך די גאסן. זי האָט געהאלטן איר האנט אין זיין ארים און געשווינגן, ביז זיי האָבן דערגרייכט די פעלד, וועלכע פירט צו איר הויז.

עס איז שוין געווען פינסטער, איבערן פעלד איז געווען אויס־געשפרייט א העלער הימל מיט שטערן. פייער־פליגן האָבן געשיינט אויף די צווייגן. דערווינט האָט קוים באירירט די בוימער און איז שטיל געוואָרן.

ניט ווייט פון הויז שטייט א באנק, ארום און ארום געפלאָכטענע צווייגן. זיי האָבן זיך דאָרטן אוועקגעזעצט.

זיי האָבן ביידע מורא געהאט צו רעדן, און דערנאָך האָט קלאדקא אָנגעכאָפּט איר ארים און אימפעדיג ארויסגעשריען:

„נעלי!"

ער האָט מער ניט געדארפט. זי האָט געהאלטן זיין גרויסע האנט אין אירע און ער האָט געפילט דעם ציטערן פון איר קערפער.

„וואָרום שווייגסטו אזוי, נעלי?"

זי האָט זיך א וויג געטאָן הין און צוריק.

„אמאל פלעגן ווערטער; אמאל קען מען זיך ניט פאָנאנדערקלייבן אין די געדאנקען און עס איז ניטא וואָס צו זאגן".

„איך האָב ניט געמיינט צו זיין שלעכט, נעלי! דו וועסט מיר פארגעבן?..."

זי האָט שטייף געדריקט זיין האנט.

„איך האָב גאָט געבעטן פאר אונז ביידן! דו ווייסט, אז אפט דענק איך, אז גאָט האָט דיך צו מיר געשיקט, וויל מיר זיינען ביידע עלנדע..."

קלאדקא שמייכלט דורך דער פינסטערניש.

„נעלי!"

„וואָס איז, פריינט?"

„אט, איך טראכט: א מענטש איז מער ניט ווי באשאפן געווארן צו זינדיגן! און וואס איז זינד?... פרייד! דער פרייד פון לעבן! דער פרייד פון זיין און פארגעסן! און וואס איז לעבן? אויב ניט זינד! נאט דינען קען מען נאר וען די ארץ איז פול מיט פרייד, וען מיט יערן אטעם זינגט דאס בלוט א ליד צו דעם באשעפער! א הונגעריגער קען ווייטן פון מאכטלאזיקייט, אן עלנדער קען פון זיין אומעט ווייטן. א פריידיגע ארץ קען נאר גאט דינען!"

„מען דארף ניט רירן אזוי!"

„פארוואס ניט, נעלי?"

„ווייל פילע האבן זיך געאפערט פאר דאס גליק פון אנדערע! און יעזוס איז געווען א מארטירער, ווייל ער האט געוואלט גליק פאר אנדערע ברענגען. יערן טאג, יערע מינוט וועסטו אזעלכע געפינען. די גאנצע געשיכטע פון דער מענטשהייט איז דורכגעווייקט מיט בלוט פון די מענטשן!"

„קיינער קען ניט ברענגען קיין גליק פאר אנדערע. יערער מוז דאס אויסקעמפן פאר זיך, ווייל גליק, ווי פרייהייט, איז אן אינערלאכער פארלאנג, וועלכער ווערט געבארן ביי דעם מענטשן אין דער נשמה. ווייל גליק איז אן אומבאשטימטער באגריף און יערער מוז דאס געפינען אויף זיין אייגענעם אופן. איינער געפינט דאס אין איינזאמקייט, דער צווייטער—אין אפערן זיך פאר אנדערע".

אליין איז ער געגאנגען אהיים. און געפילט האט ער, אז ער איז ליידיג געווארן, אז ער בלאנדזשעט ארום אין א פוסטער וועלט! און דער הימל האט ארונטערגעלאכט פון אויבן! און די פוסטקייט האט געלאכט פון אים.

דאס איז דער מענטש. אימיצער האט א צי געטאן די שטריקל און די פופע באוועגט זיך. ווער איז דיין ווילן, קלאדקא? יעצט ביזטו פיזיש זאט און דער אומעט איז נאך שטארקער! און וואס וועט מארגן זיין?—דאס זעלבע. נאר דער הימל האט געשוויגן און קלאדקא איז געבליבן אליין.

צו די שטערן

„אזא נאכט, קיין הונט דארף מען אין גאס ניט לאזן!"
פערין האט א שוידער געטאן, שטייפער ארומגענומען זיין ראק, און ראבי האט געשווינגן.

דער רעגן האט זיך געשטארקט. דער געריכטער בוים, אונטער וועלכן זיי זיינען געזעסן, האט שוין מער קיין שוץ ניט נעגעבן. אנטקעגן האט דער זייגער געשלאגן צוויי. מאנאטאן, מעטאליש האט דער קלונג גהילכט איבער דער פוסטער גאס.

פערין האט א קרעכץ געטאן:

„ניט געדארפט קומען אהער! מירן נאך פגרין אין גאס. א פארשאלטענע שטאט!"

ראבי האט ביזן א שמייכל געטאן:

„גאט וועט דיין הינטישע פעל ניט אוועקנעמען! די קישקעס וועלן נאך דיר נוט אויסדרייען פאר הונגער!"

פערין האט זיך הייזעריג צעלאכט.

„דיר איז גוט, ראבי, דו ביסט אזוי יונג! איך הער שוין די טריט פון טויט. וועל זיך שוין אזוי לאנג ניט מוטשן. א פגר וועט מען אמאל געפינען. קיינער וועט ניט וועלן באריהרן מיין שמוציגע לייב. נאר אלץ איינס, א קבר וועט זיין. פאטערס־פעלד איז גרויס, און די ערד איז פעט און גראז וועט וואקסן".— ער פארהוסט זיך און האלט צו דאס הארץ. „קאלט צום שווארץ־יאר! די אלטע פעל ווי מער ניט וואריעמן."

ראבי לאכט.

„נו, נא, טרינק, אלטער. ווארים זיך אן!"

דאס פלעשל ציטערט בא פערין אין האנט.

„א דאנק, זון, א דאנק! איצט ווייל איך שלאפן. מיד צום שווארץ־ווערן. ניטא קיין קרעפטן מער".

דער רעגן הערט ניט אויף גיסן, קאפעט איבער פּערינ׳ס גע־זיכט, און ער לייגט מיט פּארמאכטע אויגן און אטעמט ניט. ראבי הערט זיך איין. שטיל, זייער שטיל. דאס הארץ באוועגט זיך, און ראבי שמייכלט צופרידן.

ראבי מיט פּערין קומען פון וועג. זיך באגעגנט אין דער שטאט אריזאנא. פּערינ׳ס קאפּ איז וויים־באזיילבערט. דאס געזיכט גייל ווי א פּרעירי־פּעלקל. דער קערפּער דין, אויסגעדאָרט. נאר די פּיס דינען נאך. פּעלדער פון זון מיט גרינע גראָזן. פּארוואָרפענע וועגן. אומעטום געווען און איצט בענקען זיי נאך רו.

ראבי איז פינף און צוואנציג; א הויך־געוואקסענער, מיט א זון־פּארברענט געזיכט. די אויגן האבן אריינגעזויגן די זון פון די בערג און זי לייכט ארויס פון זייער אויגן. די מוסקולן הארט און די פּויסטן גרייט אלע מאל צו קעמפן פּאר׳ן לעבן.

ראבי פּארמאכט די אויגן. דער רעגן איז קלענער געוואָרן; דער הימל דריקט מיט א שוואַרצער כמארע. עס ווערט שטיל דער ווינט האט אויסגעווייונט דאס הארץ, און איצט איז ער מיד. שטייפער אויסגעצויגן די גלידער. קערפּער צו קערפּער. שטיל, שטילער, אלע רוען.

א כמארנער פּרימארגן. די זון ראנגלט זיך מיט די שוואַרצע וואלקנס. ראבי הויבט זיך אויף, ציט אויס די גלידער. עס דריקט אים א שווערע מידקייט. פּערין לייגט אומבאוועגלאך, ווי א פּאר־גליווערטער. ראבי בויגט זיך איין, גיט אים א לייכטן טרייסל. פּערין עפנט די אויגן. ראבי שפּרינגט אף דערשראקן. א פּיבערי־שער גלאנץ מיט אזא פּרעמדקייט שפּארט זיך פון דאָרטן.

„וואס איז אלטער?"

פּערין קוקט אים אן מאָרנע. די ברעמען פּארמאכן זיך האלב.

„שרעק זיך ניט, זון!"

„ווי געלע בלעטער פון די בוימער, אזוי פאלן מיינע טעג!"

„רעד נישט קיין נארישקייט, אלטער! מיר וועלן נאך א סך וואנדערן צוזאמען, אלטער! צי דען האב איך דיך געפונען פאר א טאג? קום מיט מיר. א צימער פאר דיר וועל איך קריגן. א פאר דאלער איז איינגעענייט אין מיין ראק. קיינמאל ניט געוואלט דאס באזירן! דאס האט מיין מאמע מיר געגעבן, איידער זי איז אוועק! א גוטע איז זי נעווען, אלטער! אוועק און מיך איבער־געלאזן! א סך מאל מיך צו איר הארצן געדריקט. די אויגן מיט גרויסע טרערן האב איך קיינמאל ניט פארגעסן. דער פאטער אוועק, וועו איך בין נאך א קינד געווען. דער ים איז געווען אין זיין בלוט! קיינמאל אים מער ניט געזען. ווער ווייסט, וואו זיינע ביינער רוען? ערגעץ איז ער דא. אייביג וועט ער זיין. זאל ער טרוימען! אלע זיינען מיר אזוי, פערין. דער אומרו פון ווינט אין אונזערע גלידער. און אייביג וועלן מיר גיין אין די אינזאמע וועגן".

באם וואסער שטייט א גרויס הויז, אלט און אפגעקראכן. ניט ווייט קלאפט און רוישט דער האדסאן. די גאס איז א שמאלע, און ווי קברים רייסן זיך די אלטע הייזער צום אפגרונד. ראבי האט א חדר געגומען. פערין ליגט אין בעט. קוקט אויף דער פאר־לאזענער גאס. שטיל ארום אים. ראבי איז אוועק קויפן עפעס עסן, און פערין איז אליין. דער חדר שמעקט מיט שימל. די וועגט אפגעריסן. נאר עס מאכט ניט. דורך דעם אפענעם פענסטער זעט ער א שטיק הימל. ווער ווייט וואו? באלד וועט זיין טאג פארגיין און אלץ וועט זיין אזוי שטיל, אזוי שטיל!

ראבי גייט ארויס, שטעלט אוועק די זאכן, וואס ער טראגט.

„נו, אלטער, וואס ווילסטו?"

פערין שמייכלט מיטן געלן געזיכט.

„איך האב פארשטאנען, דו אלטער, האב טאקע געבראכט".

אויפהויבן קען זיך ניט פערין. ראבי העלפט אים. ער טרינקט, און א מאדנער כארכלען רייסט זיך בא אים פון האלז.

„איצט ווי׳ל איך שלאָפן, זון. מיד בין איך, אזוי מיד".

דער אלטער שלאָפט מיט האלב־אָפענע אויגן. ראבי שארט זיך שטי׳ל ארויס פון חדר. אונטן באגעגנט אים ראשע׳ל, זי איז די הויז־פרוי, בא וועמען ער האָט געדונגען דעם חדר.

„נו, וואָס מאכט דער אלטער?"

„איך ווייס ניט", זאגט ראבי, „געדארפט רופן א דאקטאָר". זי צעלאכט זיך.

„ער וועט געזונט ווערן אזוי! אָה! איך ווייס די הינט, ניין לעבנס האבן זיי."

ראבי טוט אויף איר בייז א קוק. ער ווי׳ל עפעס זאגן, ווען פון צווייטן חדר באוויזט זיך א יונג מיידל. דער קערפער נאר האלב פארדעקט. זעט ראבי׳ן אין צעלאכט זיך.

„מיין טאכטער", שמייכלט די אלטע צופריידן, „איך האב נאך איינע, שלאָפט זי נאָך. ארומגעשלעפט זיך מיט א יאָלד א גאנצע נאכט, און מער ווי פינף און צוואנציג ניט געמאכט! א קריינק אין זייערע ביינער! קאָרגע הינט, וואָס זיי זיינען!"

ראבי שטייט א שווייגנדיגער. מארי די טאכטער, א הויך־געוואקסענע, א יאָר אכצן, מיט א שטארק אנטוויקלטן קערפער, קאָרע אויגן מיט לאנגע ברעמען. דאָס לייב א ווייסע מיט א געזונטן קאָליר.

„מאמע, פארשפי׳ל מיר דעם קאָרסעט־קאָווער, און זאג דיין יאָלד, ער זאָל אזוי די אויגן ניט ראטשן אויף מיר".

מאריא צעלאכט זיך פרעך.

„גיי שוין מויד, אזוי צעלאָזן! שעמט זיך נאָר ניט פאר פרעמדע". די אלטע ניט א שמייכל צו ראבי׳ן. און ער שארט זיך פאמעלאך ארויס פון חדר. „א געזונטע מויד א קלאָג צו איר", טראכט ראבי. „א הינטישע לייב. ווי פרעך זי איז!" ער דערמאנט זיך אן פערינ׳ען. ארימער אלטער. ער בלייבט שטיין און עס דריקט אים שווער דאָס האָרץ.

געקומען איז ראבי אהיים שוין פֿארנאכט. נאכט־שאטנס זיינען געווען אויסגעשפּרייט איבער די גאסן. אין הויז איז געווען שטיל. מאריא איז געלעגן אויף דער סאפּע, געדויכערט און געלייענט א בילדיגן זשורנאל. די אלטע איז ניט געווען. מאריא האט זיך אויסגעדרייט, א שעלמישן בליק געוואַרפן. איר ברוסט האט זיך א הויב געטאַן. און א לויפנדשאפּטלאכע כוואליע האט זיך דורכגעריסן זיין בלוט. שנעל איז ער ארויף אויף די שטיגן. אין די שלייפן האט אים געהאמערט. אין חדר איז ער געבליבן שטיין, ניט געוואוסט וואס צו טאַן. ווייאלא איז געשטאנען לעבן פּערינ'עז. ווי די שוועסטער, א הויך־שלאנקע, נאר די אויגן ווייכע לאסטשענדיגע. ביינקשאפט האט פּלוצים באריבט זיין האַרץ און שטיל איז געוואַרן ארום אים, ווי פֿארנאכט אויף א שפּיץ באַרג, וועו די זון פֿארגייט. די ליפּן האבן נאר געציטערט. ראבי האט זיך איינגעבויגן איבער אים, און מיט זיין האנט באריבט פּערינ'ס באוואקסן געזיכט. פּערין עפנט די אויגן, קוקט שטאַרק אין דער לופט, זעט ראבין, און א שטאַרבנדיגער שמייכל באוויזט זיך אויף זיין ליפּ. ווייאלא שטייט א סעקונדע, די אויגן ווערן ווייכער, און שטיל ווי א שאטן רוקט זי זיך ארויס פון הדר.

פּערין האלט ראבי'ס האנט.

„גוט, זון, וואס דו ביסט געקומען! כ'האב זיך געשראקן, אז דו וועסט זיין צו שפּעט! די ליכט פון מיינע אויגן ווערן טונקל, דער הימל פֿארלעשט זיך איבער מיין קאפּ."

ער פֿארמאכט די אויגן. גרויסע טרערן רינען איבער זיין געלן פּארמעט־געזיכט. ער בייסט די ליפּן, אין קאפּ האמערט, נאר ער פּרואווט שמייכלען.

„דו וועסט נאך לאנג לעבן, אלטער. מיר וועלן נאך א סך וואַנדערן צוזאמען. אונזער פּרייד וועט זיך איצט אנהויבן".

פּערין שמייכלט טרערן.

„ס'מאכט ניט אויס, זון, וואס איך שטאַרב. ווער ווייס אויב אונזערע וואַנדערונגען ענדיגן זיך מיט דעם. דער ציבער־קרייז

ציט זיך אייביג! א גאנצן טאג, אז איך פארמאך נאר די אויגן זע איך דעם גרויסן אומענדלאכן ים! ווייסע זעגל־שיפן שווימען אין דער ווייטקייט, איבער מיר א טראפישער בלויער הימל און פון ערגעץ קומט דער געזאנג פון ווייטע וועלטן. ווייסע פייגל פליען ארום מיר".

ער ווערט שטיל, פארמאכט די אויגן און בלייבט ליגן אן קרעפטן אויפן קישן, נאר דאס געזיכט איז באלויכטן פון אן אינערלאכער פרייד.

ביינאכט איז פערין אוועק! — אוועקגעשוואומען אויף די ווייסע זעגל־שיפן אין דעם לאנד פון אייביקייט. ראבי איז א גאנצע נאכט געשטאנען ביים פענסטער און שטארק געקוקט אין דרויסן. איז די זון געקומען, האט ער פארמאכט די אויגן און געלאזן די טרערן פריי פליסן. שווער, זייער שווער איז אים געווען אויפן האַרצן.

פאטער׳ס פעלד, לעבן אן עלנדן בוים, האט מען פערינ׳ס קבר געמאכט. מאריא איז א כליפנדיגע אוועק מיט דער אלטער. וויאלא איז געשטאנען ביי זיין זייט און שטיל געקוקט אויף דעם בערגל ערד, דערנאך שטיל זיך געשארט צו די קברים פון די עלנדע וואנדערער! א קאלטער ווינט מיט הערבסט־בלעטער האבן געווייט זייער אומעט! שטילע גאסן, שטילע טריט. מענטשן, מאשינען, גערויש! לעבן און טויט — אלץ גיסט זיך צוזאמען. הימל און ערד, מינוטן און אייביקייט — אלץ דאסזעלבע.

א גאנצע נאכט איז ראבי געלעגן אויף זיין בעטל און זיך גערעכנגלט מיט זיין ווייטיק: אזא חבר! ער האט אים ברויט געגעבן, אים געטרייסט אין זיין אומעט! אין דער קורצער צייט פון זיינע וואנדערונגען איז פערין געווארן א טייל פון זיין לעבן. אוו איצט — מער ניטא! ער ווי׳ל פארמאכן די אויגן און מער ניט טראכטן. נאר דורך דער פינסטערניש סטארטשעט ארויס פערינ׳ס געזיכט און שמייכלט אומעטיג.

ער הערט, ווי עמיצער עפּנט אויף די טיר. ער רירט זיך ניט. די מינוטן זיינען שעהן געוואָרן, אייביקייטן! די פּינסטערניש איז פּאַרגליווערט געוואָרן צוזאַמען מיט אים, און איצט זינקן זיי אין אָפּגרונט. א וואַרימער אָטעם אויף זיין געזיכט, א שׂ־מעקנדיגע פּרויען־לייב, א זיסלאַכער פּערפיום. ווייכע סאַמעטענע הענט גלעטן זיין געזיכט און ערגעץ פון דער וויטן וויינען וועלטן, גיסט זיך פּינסטערניש. דערנאָך א וויסט פּעלד, וואָס ציט זיך אַן אַן ענד, אַן א ברעג!

„דו שלאָפסט, ראבי?" ער גיט א ציטער, עפּנט די אויגן.

„דאָס ביזטו, מאריא?"

אין דער פּינסטערניש שמייכלען אירע ברוסטן צו אים. נידעריגער בויגט זי זיך צו אים.

„נעם מיין האַנט, ראבי; איך בין געקומען צו דיר; ניט געקענט זיין דאָרטן. אַן אָלטער יאָלד האָט זיך אָנגעטשעפּעט אָן מיר; ווי א הונט איז ער נאָכגעגאַנגען מיין רוף. געלט האָט ער א סך, נו, וויל ער האָבן א יונג א וויב. גאָט זאָל אים צונעמען, דעם אָלטן הונט; געוואָלט נאָר קריכן, וואו מען דאַרף ניט. אַן אַנדער צייט וואָלט ניט געאָרט — א הונט איז א הונט, נאָר ניט היינט!"

ראבי הערט זיך איין, פּילט איר הייסע לייב, וואָס זידט דורך איר נאַכט־קלייד. זי דריקט זיין קאָפּ צו זיך.

„נעם מיך אַרום, ראבי!"

די זון האָט זיך צוגאָסן, ווי שטראָמען זילבער, איבערן, איבערן שטאָט. הערבסט איז געווען פּאַרגליווערט איבער דער לופט. די גאַסן זיינען געווען שטיל, וויל עס איז געווען דער טאָג פון רו. די גלאָקן פון די קלויסטערס האָבן שוין געקלונגען, זיך געריסן דורך דער לופט אוז געוואָרנט און גערופן צו גאָט־דינסט. ראבי איז נאָך געלעגן אין בעט מיט א פּוסטן קאָפּ און מיט מידע גלידער. קלינג־קלאַנג! — פּערינ־ס זעגל־שיפן; קלינג־קלאַנג! — מאריא־ס וויסע לייב; קלינג־קלאַנג! — פּוסטקייט! א לידיקע וועלט. דער הימל שרייט מיט זיין אינזאַמקייט, די זון גיסט קאַלט, טויט ליכט.

ייִנקאָם קראָוען

אַנגעטאָן זיך. עס ציט אין גאַס. אונטן זיינען אַלע אַוועק. די אַלטע, מאַריא און ווייאָלאַ זיצן ביים טיש און עסן. מאַריא לאַכט און ווינקט שעלמיש מיט די אויגן. ווייאָלאַ איז אַנגעטאָן אין א העלע מאַרגנקלייד, די האָר פריש־געמאַכטע קרויזן; די אויגן ווייכע, ליכטיגע, קוקן מאָדנע אויף אים. ראַשעל רופט אים עסן. ער זאָגט זיך אָפּ. ער איז ניט הונגעריג, ער האָט ניט קיין פּאַרלאַנג. זיי גייען צו גאַט־דינסט.

„קום", בעט מאַריא.

ווייאָלאַ זאָגט גאָרנישט, נאָר קוקט שטיל און גלעט אים מיט אירע אויגן. נו, וועט ער גיין. אַלץ איינס. דאָס האַרץ ווייַנט מיט פּיין.

א הילצערנער אַלטער קלויסטער, די ביינק צובראָכענע. פּאַר־מוטשעטע מענער און פרויען. דאָס לעבן האָט זיי באַשפּיגן און באַליידיגט. דאָס לעבן איז שווער און גרויזאָם! קומט מען גאָט בעטן. ערגעץ מוז דאָך זיין גערעכטיקייט. די וועלט איז פּאַר־לאָרן — כאָטש יענע וועלט, גאָט דערבאַרמהארציגער! דער אַל־טער רעדט שטיל. זיין שטים ציטערט: „גאָט איז געשטאָרבן פּאַר אונז. ער האָט געוואָלט זען גערעכטיקייט פּאַר די מענטשן אוז גליק פּאַר זיינע קינדער, האָט מען אים געקרייציגט און זיין בלוט איז געפלאָסן פּאַר אונז".

„מיר זיינען זיינע קינדער. מיר, די פּאַרשפּיגענע אין לעבן. די וואָס ליידן און מוטשען זיך, וועלן געפינען גליק און הימלישע פרייד! און אויב מיר זינדיגן, וועט ער אונז פּאַרגעבן, ווייל ער זעט אונזערע ליידן. ער וועט אונז נעמען אין זיינע אַרימס און הילפן אונזערע וואונדן. יעזוס האָט געזאָגט, אז עס איז גרינגער פּאַר א קעמל דורכצוקריכן די לעכל פון א נאָדל איידער פּאַר א רייכן מאַן צו קומען אין הימל. זייט געטרייסט, אַרימע ברידער און שוועסטער מיינע! פּאַר אונז וואַרט די הימלישע פרייד, אָמן".

עם בלייבט שטיל. דער אַרגאַן שפּילט אַזוי מאַדנע טרויעריק. אומעט גיסט זיך אין די הערצער. אַלע זינגען אַ ליד צו גאָט, ער זאָל זיי באַפרייען.

„גאָט, העלף אונז! מיר זיינען ווי די ווערים אויף דער ערד און מען טרעט אויף אונז. העלף אונז! מיר זיינען מיד און מיר ביינקען נאָך רו!"

ווייאָלא ווייניט, די טרערן רינען איבער אירע באַקן און ראַבי'ן טוט דאָס האַרץ ווי... ער נעמט איר האַנט, גלעט איר ווי אַ קינד, און דאָס האַרץ טוט אים אַזוי ווי פּאַר אַלע די, וואָס ווייסן ניט פון קיין פרייד. אַרימע, קראַנקע! ער פּאַרמאַכט די אויגן. ווייאָלאָס האַנט אין זיינער, ביידנס קערפּערס ציטערן.

מאַריא דאַרף אַוועקגיין. אַ יאָלד ווארט אויף איר. ער דיינקט, ער וועט עפּעס קריגן! „קריינק דעם הונט". נאָר גלעט האָט ער. אַ דימענט־בראַשקע האָט ער איר געגעבן; געגומען זי אין אַ סך שיינע פּלעצער. קען זיין, אַז זי וועט מיט אים הייראַטן. „דו וועסט קומען צו מיר, ווען ער וועט אין הויז ניט זיין. דער טייוול מעג אים נעמען". זי לאַכט און דריקט ראַבי'ס האַנט. ווייאָלא שווייגט. איר אויבערשטע ליפּ גיט אַ ציטער. מאַריא איז אַוועק. די אַלטע איז אַוועק אהיים. ראַבי און ווייאָלא גייען שטום אַרום זייטיגע גאַסן.

„קום אין פּאַרק", זאָגט זי.

„גוט, קום!"

זיי נעמען דעם טראַמוואי, שווייגן דעם גאַנצן וועג, נאָר די הענט זוכן איינע די אַנדערע.

געדיכטע אלייען, געלע בלעטער פּאַרזויט אומעטום. אומעטיג זינגט ערגעץ אַ פויגל. זיי זיצן ביידע אונטער אַ געדיכטן בוים דאָס גראָז איז נאָך גרין. באַלד וועט זיין אלץ פּאַרגעלט און אטעמען טויט.

„איך האָב ליב האַרבסט", זאָגט ווייאָלא.

„דו ביזט א שיינע", רעדט ראבי, „נאָר אומעטיג ביזטו שטענ־דיג". ער וויל נעמען איר האנט. זי לאָזט ניט.

„דו דיינקסט איך וויים ניט?". אירע ליפן גיבן א ציטער.

„וואָס?" פרעגט ראבי און קוקט אויף איר געזיכט.

—„א, נעכטן מיט מאַריאַן! וואָס, איר לייב איז שענער פון מיינס? זי איז געקראַכן צו דיר, די קאַץ! נאָר מאַרגן וועט זי דיר פּאַרגעסן. און איך בין אַנדערש. האָב איך ליב, ליג איך ווי א הונט ביי דיינע פים! זי פאַרגעסט — איך ניט!"

„דו ביזט שענער פון איר. א סך שענער. דיינע אויגן זיינען ווי סאַמעט, און דיין לייב מוז זיין פרישער פון אירן". ער נעמט איר אַרום.

„דו קענסט שיין ריידן! נאָר נעכטן ביזטו געלעגן מיט איר אין בעט און איר געקושט. איך בין געשטאַנען ביים טיר און אלץ געהערט; געשאַלטן דיר מיט איר, מיט מיין פּאַרשאַלטן בלוט. דערנאָך אוועק און געווייַנט, ווי א צוויג, אויף מיין בעט".

ראבי דריקט זי צו זיך. דאָס האַרץ קלעמט אים.

„פּאַרשאַלטענע ביינער מיינע! אזא הונט בין איך! שטענדיג הונגעריג נאָך דער לייב פון א פרוי. געוואַנדערט א סך און גע־בינקט. א סך מאָל אין מיין שלאָף האָט מיין בלוט געשריען! נאָר דו ביזט אַן אַנדערע. מיר איז גוט צו זיצן מיט דיר, האַלטן דיר אַרומגענומען, קושן דיינע ליפן, וויל א הייליגע ביזטו, וויאַלא".

„איך וויל ניט זיין קיין הייליגע!" אירע אויגן צינדן זיך אָן. „איך וויל זיין צו דיר ווי מאַריאַ. נאָך מער! איך וויל דיך זעטיגן מיט מיין לייב! איך וויל מיט דיר זיין און קינדער האָבן! מיין בויך וויינט נאָך דעם געבורט פון א קינד. איך וויים און פיל אין מיין בלוט, אז דו ביזט מיין אויסגעווייַלטער!" טרערן באַווייזן זיך אין אירע אויגן. „איך שווער דיר, ראבי, אז קיין מאָן איז נאָך ניט געווען מיט מיר. איך בין ריין, ראבי!" זי באַהאַלט איר געזיכט אין זיינע אַרימס און עס ציטערן שאַטנס אַרום זיי.

אוועק זיינען חדשים. ראבי אַרבעט אויף אַ בארושע. ווייאַלא וואוינט מיט אים אין דעם חדר דאַרטן. דער האַדסאַן ליגט רואיג, די בערג באַדעקט מיט שניי. אַ גאַנצן טאָג פאַרנומען. ביינאַכט רוט די בארושע ניט ווייט פון די בערג. אַרום איר וואַסער און אין צווייטן זייט מיליאָנען עלעקטרישע ליכט פון דער שטאָט.

ראבי האָט ליב רויכערן זיין לולקע און טרוימען. אמאל זיצט ווייאַלא נעבן אים. איר געזיכט רוט אויף זיין קני און ער גלעט אירע האָר. מאריא האָט געהיירט, וואוינט ערגעץ אין אַ פאַלאַץ מיט איר אַלטן. איין מאל האָט ער זי געזען. ווי אַנדערש זי איז געווארן. זי רעדט שטיל, לערנט זיך און וועט באַלד ווערן אַ גע־ביל־דעטע דאמע. אמאל האָט ער אויך ביכער געליינט, געהאָפט צו זיין עפעס. איצט — אַ בלויער ים, הויכע שנייאיגע בערג; אַ ווייב, וואָס פלאַנטערט זיך שטענדיג פאר די פים. האַ! האַ! ארבעט! שטייפער די מוסקלען, פארוואַרפן די שטריק, דו, ברודער שלעפּ! כוואַליעס קלאַפּן, כוואַליעס זינגען. שלאָפן קען ער ניט. ווייאַלא ליגט לעבן אים, איר וואַרימע האַנט אַרום זיין קערפער. די האָר אַזוי ווייך. אך, יענע נאַכט! — ער פארמאַכט די אויגן. פערין! אך, וואַנדערן מיט דיר איבער די פעלדער; זינגען פריי־לאך. שרייבן לידער פון זונען־אונטערגאַנג. פייערס צאַנקען און גליען, מאריא שטיל אַרום אים, זי בויגט זיך איבער אים. ווייכע האָר, ליפּן פליסטערן. מאריא לעזט ביכער. ווי אַנדערש זי איז געווארן. פארוואָס קומט זי ניט אמאל?

ווייאַלא איז אין אַכטן מאַנאַט. זי איז קריינקלאך און אַ גאַנצן טאָג ליגט זי אין בעט. ראבי פרואווט זיין אַזוי צערטלאך, ווי ער קען. נאָר אמאל ווערט אים אַזוי אומעטיג, אַז ער ווייל אַנטלויפן. דער גאַנצער קערפער איז פאַרענדערט און בלויע אָדערן שניידן זיך דורך די הענט און פים. אפט ווערט אים אומדערטרעגלאך און ער שעלט זיך אליין.

מאריא איז איינמאל געקומען, געוואַלט נעמען ווייאַלאַן צו זיך אהיים, ביז נאָך דעם געבורט פון קינד. ווייאַלא האָט ניט נע־

וואלט, זי וועט בעסער גיין אין שפיטאל. אין אלגעמיין האט זי זיך ניט פריינטלאך באנומען צו מאריא'ן און אז מאריא איז אוועק איז זי געלעגן און לאנג געווויינט.

ראבי איז געזעסן אויף דעם דעק פון בארושע. דער שניי פון די בערג איז שוין צוגאנגען. איצט זיינען די בערג געלעגן ווי שוואַרצע פלעקן קעגן הימל. באלד וועט אלץ גרין ווערן. דער הימל וועט זיך בייטן, דער ווינט וועט רופן, רופן, און ער וועט זיין ווי א הונט געבונדן. בלויע אדערן, א פארשוואלענער קערפער. מאריא מיט איר ראזוון לייב! אך, וואס פאר הונט ער איז! מען טאר אזוי ניט טראכטן! באלד וועט ווייאלא א קינד געבאַרן. א ווייב וועט זי אים זיין, און אלץ וועט זיין צוריק גוט. ער גייט צו איר אין חדר, ער ווישט אירע טערען אפ און זי כליפעט שטיל.

ווייאלא איז אין שפיטאל. ראבי איז אליין. א פולע לבנה שיינט איבערן וואסער. א נאנצן טאג שווער געארבעט און איצט אליין אין דער שטילקייט און די געדאנקען וואַנדערן, וואַנדערן.

ער גייט צום שפיטאל. רוישיגע גאסן. מענטשן הין־און־הער. דא ווערט מען געבאַרן און דא שטאַרבט מען. אַרימע מענטשן! וואלטן זיי אמאל די שטילקייט פון די בערג געפילט, אדער דעם זינגען פון די כוואליעס און לבנה־ליכט. שטיינערנע שטיגן. זען ווייאלא'ן קען מען ניט. האט געבורט־ווייען. עס שטיקט אים אין האלז. א וועלט דארף געבאַרן ווערן. ווי א שטערן, וואס ווייזט זיך אין הימל און שיינט מיט זיין אייגנארטיגע ליכט.

מאריא קומט אן. א גרויסע מאשין. זיידענע קלויבער. זיינע אויגן דריקן דורך ביז איר לייב. זיי בליבן שטיין ביידע. זי שמייכלט. די ליפן רויטע. דער פארפיום א לויבנשאפטלאכער, דערמאנט אן פרויען שלאף־חדר און א פריש לייב. ער, אין זיינע ארבעטער־קלויבער, דער קערפער אויסגעקנאטן פון הארטע מוסקלען, דאס געזיכט א לאנגלאכער, מיט הארטע געזיכטצוגן, נאר די אויגן וואַרימע, שיינען און ריידן שטארק צו דער לייב פון א פרוי!

נאָך דערווייל גאָר ניט. זי גייט מיט אים צוריק די שטיגן.
— קום, ראָבי, אין מיין קאָר. קום, זע מיין הויז!
שווייגנדיק זיצן זיי. מאריא פילט, ווי זיין קערפער ציטערט.
„קום בעסער צו מיר אויף דער בארזשע. עס איז בעסער".
זי שאָקלט מיטן קאָפּ.
„וואָס האָסטו מורא? דו ביזט מיין שוועסטערס מאן?"
ער לאַכט.
זיין שטים ציטערט.
„צי געדענקסטו אמאל האָסטו מיר געזאָגט, איך זאָל קומען צו דיר? דו לאכסט?"
„וואָס פאר א מאָדנער דו ביזט. א סך מאָל האָב איך געטראכט פון דיר. אין מיין שלאָף קומסטו. אט איך טראכט. ווען איך זאָל מיט דיר כאטש נאָך איינמאל קענען זיין, ווי דעמאלט!"
ער נעמט איר ארום.
„פע, מען דארף ניט!" זיינע ליפן בייסן זיך ארײן אין אירע.
„הער אויף, ראבי. דו צוקנייטשט מיין קלייד. אך, דו ביזט א טייוול. וואָס וועט ווייאלא זאגן?"
זיי זיינען אויף דער בארזשע. א שטילער פלאץ אויף דער צווייטער זייט האדסאן. די בערג האלב גרין, און דער הימל בלוי מיט זילבער וואלקנס. די כוואליעס קלאפן, וויגט די בארזשע הין און צוריק.
„דו ביזט א שלעכטער, ראבי! מען טאר אזוי ניט טאן!"
„וואָרום טאר מען ניט? גאט אליין האָט געזאגט, אז מען דארף ליב האבן. נעם מיך שטייפער ארום. דו זעסט דאָס וואסער? א סך מאָל האָסטו צו מיר געזעדט פון דער בלויקייט. האָסט געצונדן מיין לייב." פון דער ווייטנס. ליפן מיט ליפן! דאָס האָרץ קלאפט, דער אטעם שווער, אויף די הענט טראָגט ער זי אין חדר. קלאפן די כוואליעס, וויגן די בארזשעס און די בערג אטעמען איין דאָס געהיימניש פון לעבן.

אויף מאָרגן איז דאָס געווען. טאָן איז ניט געווען וואָס. צום שפּיטאָל ניט געוואָלט גיין. עפּעס א פּרעמדע דאָרטן, ווייט פון זיין הארצן. מאריא וועט היינט ווייטער זיין. גוט, וואָס ס'איז דאָ אזוי פיל פּרייד פּאר דעם מענטשן. ער גייט מיט פּאַמעלאַכדיקע טריט צום שפּיטאָל. אויף די שטיגן באַגעגנט ער די אַלטע מיט טרערן אין די אויגן. מאריא ווייניט ניט, נאָר דאָס געזיכט קאָרטשעט זיך אין פּיין. ווייאַלאַ איז מער ניטאָ. ביינאַכט איז זי אַוועק. א קינד געבּליבן מיט ווייסע סאַמעט־אויגן. ער שטייט ביים קערפּער, די אויגן פּאַרמאַכט, דאָס געזיכט פּאַרענדערט. ער גייט שנעל אַוועק. די פּים פּלאַנטערן זיך. מאריא ווייניט קוקנדיק אויף אים. דערנאָך קלייניע הענטעלאַד, א וואַרימער קערפּערל. ער דריקט אים צו זיך, קען ניט אינהאַלטן די טרערן. ער גייט מיט א געבויגענעם קאָפּ ארונטער די שטיגן. מאריא וועט נעמען דאָס קינד צו זיך, וועט אים זיין א מאַמע. זי האַלט אים אונטערן אַרים, פּילט דאָס ציטערן פון איר קערפּער און א געוויין רייסט זיך פון איר הארצן.

אַליין. שאָטנס ציען זיך פון בערג און ווערן שוואַרצער. מורמלט דאָס וואַסער, רייסט זיך צום ברעג, שפּריצט ווייסע שוים. באַלד וועט א שטורם זיין! האַלב טונקל לייכט דער קעראָסין־לאָמפּ. אומעט רייסט זיך פון יערן ווינקל. איצט איז מיט אַמאָל אַלץ פּוסט געוואָרן. ער האָט ניט קיין באַגער, ווייסט ניט וואָס ער וועט מאָרגן טאָן. ער וועט זיבער וואַנדערן. מיטן שיף אַדער אויף די שטויביגע וועגן. עס ווערט אים איינג אין האַלז און די אויגן ווערן אָנגעפּילט מיט טרערן. איך האָב ניט געוואָלט זי זאָל שטאַרבן. איך האָב ניט געוואָלט זינדיגן! נאָר מיין הינטיש בלוט איז שולדיג! ער דערמאָנט זיך אָן מאריאָן. די הענט ציען זיך אין דער ליידיגער רוים. א גרויסע אָנגסט כאַפּט אים אָרום. ער קלאַפּט זיך מיט די הענט אין הארצן! — ווייסע קאָכיגע שוים. דער ווינט רייסט זיך מיט זיין אומרו.

שווייגנדיגע שאטנס. מאטע ליכט. איצט געווען. אוועק. א קליינע בעטל. שמייכלענדיגע אויגעלאך. הענטעלאך פלעכטן זיך ארום זיין האלז. טרערן איבער די באקן. נשמה־טרערן... ווייגען די שאטנס מיט מאריא'ן. די ליפן ציטערן, די טרערן פארפראלן אין די אויגן. דער קערפער צוקט און פיבערט.

„א מאמע וועל איך אים זיין ראבי! ווי מיינע אייגענע געדערים וואלטן געווייטיגט פאר אים! אין דער שטיל־ער נאכט וועל איך אים דערציילן פון דיר, מיין ראבי! זי ווישט די אויגן. דו וועסט אמאל קומען? ווער ווייסט וואס עס קען זיין! דער הימל וועט אמאל נאך שמייכלען איבער אונז".

א דריק דער האנט. שטיל־ער שלוכצן. די זון פארגייט. פון דער ווייטן פלאטערט נאך איר ווייס קלייד.

דער ווינט ברענגט נאך א גרוס פון איר. עס רויטלט זיך דער הימל. דארטן ביים האריזאנט וועט ער זיין עלנט הארץ קענען אויסווייגען. פערין, וויים זעגל־שיפן. ערגעץ וועבט זיך א טרויס. ווייט. ווייט — ער פארמאכט די אויגן. הא! הא! נאריש הארץ! שטיל. די זון איז פארגאנגען. מער ניטא.

א פייער ברענט. פלאקערט קעגן הימל. א טאל־באן שטאט אריזאנא — וואנדערער פון אומעטום. מידקייט ליגט אויף די פעל־דער. גערוש שרייט אין שטאט. דא איז שטיל. דער פייער זינגט צום הימל. ראבי מיט דעם געזאנג פון ווינט. ערגעץ ווייסע הענטעלאך. ערגעץ א ווייסע קלייד. א טרויס שפינט זיך אין דער שטיל־קייט. נאכט, שטערן, שטיל־קייט. א טאל אין אריזאנא — שטיל, שטיל, אייביקייט.

בארג אַרויף

„...איך בין אַ פרעמדער און הונגעריג, קענסט מיר עפּעס העלפֿן, דזשים?"

ער האָט מיך אָנגעקוקט. זיין בריטער פּנים האָט זיך אָנגעכמורעט.

„אומעטום די באָמס, פּאַרוואָם, צום טייפל, געפינט איר ניט קיין אַרבעט?"

איך האָב בא מיר אין האַרצן געלאַכט פון זיין בייזקייט. איך האָב געגוג געבעטלט אין מיין לעבן, און שוין דערקאָנט מיינע יאָטן און געוואוסט, אז ער וועט שוין געבן אַ פּאָר סענט. די בייזקייט איז מער ניט ווי אַן אָנשטעל.

„נו, קום, הינטישער זון, איך האָב דיר געדאַרפט אויסהאַקן דיינע ציינער! יונגערהייט לערנט זיך שוין דאָס לעבן אויף יענעמס רעכענונג!" ער האָט אַ שפּיי געטאָן און מער ניט געקוקט אויף מיר.

ער איז געזעסן די גאַנצע צייט און געשוויגן. איך האָב דערווייל געפרעסן ווי אַ וואָלף. וועג איך בין פּאַרטיג געוואָרן, האָט ער באַצאָלט און מיר זיינען אַרויס אין דרויסן. עס איז געווען פּאַרנאַכט, ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיך אין דער שטאָט. מיר זיינען געווען נאָענט פון וואָסער. ער גייט, איך נאָך אים. פּאַרוואָס וויים איך ניט? ווי אַ הייפלאָזער הונט וואָס פּאַלגט נאָך איינעם, וועלכער האָט געגלעט זיין שמוציג פעל, אזוי בין איך אים נאָכגענאַנגען.

בלייבט ער זיצן האַרט באָם וואָסער. איך אויך. ער קוקט אויף מיר און פרעגט בייז:

„וואָס ווילסטו וויטער?"

איך שרעק זיך ניט. ער וועט ניט שלאָגן.

„איך בין אַ פרעמדער", זאָג איך, „נעם מיך מיט אין דיין הויז, מאַרגן וועל איך דיך פֿאַרלאָזן, און גאָט וועט דיך בענטשן דערפֿאַר און וועט דיך נעמען אין הימל..."

האָט ער מיך אַ כאַפּ געטאָן פֿאַר'ן האַלדז, אַ ברום געטאָן — איך האָב זיך גוט דערשראָקן, עס איז אָבער גאָר ניט געווען. און אהיים האָט ער מיך מיטגענומען, — הגם בייז איז ער געווען און נערעדט האָט ער מיט האַס.

„רייר צו מיר ניט פון גאָט, איך קען אים ניט! מיינע אַלע טעג האָב איך געלעבט פון מיין פֿראַצע און אַז איך האָב ניט גע־ארבעט, בין איך גע־פֿגר־ט פון הונגער!"

מאַרקע האָט געהאַט אַ חדר אין אַ אַלט הילצערנער הויז ניט ווייט פון פֿאַרט, וואו ער האָט געארבעט. אינווייניג אַ פֿאָר ביליגע בילדער פון נאַקעטע פרויען, אַ פֿאָר ביכער, וואָס האָבן מיך זייער איבערראַשט: „אַסקאַר ווילד" און „דזשעק לאָנדאָן" האָבן פֿאַרנומען דעם אויבן־אָן. — קוק איך אויף די ביכער און דערנאָך אויף מאַרקע'ן. אַ זון־פֿאַרגרויבט פּנים, ברוינע האָר, און די פּלייצעס בריט, ריזיגע, די הענט שווערע, ווי אייזערנע שטאַנגען, גיי וויים אַ מענטשן?

אויף מאַרגן בין איך נאָך אַלץ פֿאַרבליבן. עס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס איך בין געווען בא דעם פֿאַסיפישן ברעג, דאָס ערשטע מאָל, וואָס איך האָב געזען אזוי פיל פרוכט־גערטנער, אזא בלוי־וויסן הימל, אזוי פיל פֿאַלמעס און בלומען, און אין מיט'ן דעם אַלעמען אַ וועלט מיט נויט און הונגער. עס איז געווען אזוי טראגיש צו וואַנדערן פון איין טייל שטאָט צו דער אַנדערער. ספּעציעל בא דעם וואַסער־ברעג, וואו ארבעטסלאָזע קומען זוכן עפּעס צו פֿאַרדינען און האַלב שטאַרבנדיגע פלעגן זיך טויזנטער וואַלגערן בא די ברעגן.

מאַרקע האָט פֿאַר מיר געקראָגן ארבעט מיט אים צוזאַמען. די ארבעט איז געווען אַ שווערע אָן אוממענטשלאָכע. צען שטונדן

פון הויבן און שלעפן. א סך מאל האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אז די מוסקולן פון מיינע אַרעמס וועלן פלאַצן. די פאַרדינסטן זיינען געווען קליינלאַכע, די באַהאַנדלונג א הינטישע! און איך האָב זיך נאָך געוואונדערט, ווי די אַרבעטער קענען דאָס לאַנג אויסהאַלטן? פאַרביטערט זיינען זיי געווען, פלעגן שילטן איינע די אַנדערע. עס איז ניט געווען א טאָג, אז עס זאל ניט זיין א געשלעג. די ריזן פון פראַצע האָבן אויסגעלאָזן זייער ביטערניש איינע צו די אַנדערע. און מארקאָ פלעגט ריידן מיט ביטערניש וועגן זייער לאַגע:

„ווי הינט רייסן מיר איינע די אַנדערע און זעען ניט ווי די וועלף פארצוקן אונז. פאַר וועמען ארבעטן מיר? ווער טרייבט אונז אזוי ווי א סטאדע שעפסן? דאָס פרעגן מיר קיינמאל ניט! אַנדערע טראַכטן, לעבן פאַר אונז! און מיר זיינען מער ניט געבאָרן געוואָרן אין א פינסטערער מינוט. די ערד האָט אונז ארויסגעוואַרפן פון אירע געדערים און מיר קריכן, ווי ווערים אויף איר הויט".

אין אַוונט האָבן מיר זיך באַגעגנט אין סאַלון, אין א חדר פון רויך און געראָך, פון שלעכטע שנאַפּס און שוויים, מיט דאַמען, וואָס האָבן געגנוצט אזא פאַרדאַמטן שלעכטן פאַרפיום, אז עס האָט געשטיקט אין האַלז. באַם טיש צווישן די גראָבע וויצן האָט מען אמאל געהערט וועגן אַנדערע זאכן. אפילו פון גאָט דעם הערשער פון אלע וועלטן, וועלכער גיט צו די רייכע די ערד און פאר די ארימע זאגט ער צו דעם הימל.

מארקאָ האָט ליב געהאַט דערציילן געשיכטעס פון „דזשעק לאַנדאַן", און די ריזן פון פראַצע פלעגן זיצן שטום און הערן. א סך זאכן האָט ער זיי דערציילט וועגן שטעט און לענדער, וועגן מענטשן, וועלכע פּריידיגן אַן אַנדער לעבן.

אין דער גאַס, וואו אונזער חדר איז געווען, איז ניט ווייט געווען א מיסיאָנס־הויז. מאַטראָזן און אזוי הייסן האָבן דאָרטן

געפונען א פּלאַץ צו איבערנעכטיגן. מאַרקאַ האָט אויסגעמידן די הויז, ווי אייגער מיידט אויס א פּעסט: מיר האָט ער אָנגעזאָגט, אז איך זאָל ניט וואָגן גיין אַהין. ער וועט מיר דעם קאָפּ צעברעכן, אויב איך וועל אמאָל אריינשטעלן מיין פוס אהין. — זיין אָנזאָג איז געווען איבעריג, ווייל איך האָב בעסער ליב געהאט פּאַרברענגען באַם פּאַרט. מיר איז דעמאָלט ווינציג אין זינען געלעגן וועגן אזעלכע זאכן. אין הויז וואו איך האָב געוואוינט, האָב איך זיך באַקאַנט מיט א פּרוי פון א יאָר זעקס און צוואַנציג. דער מאַן אירער האָט זי לאַנג צוריק פאַרלאָזן, — איר האָט דאָס שטאַרק ניט געאַרט. א געזונטע איז זי געווען, א פול בלוטיגע, א פּרוי פאַר א מאַן. איך האָב דעמאָלט געלעבט א ריין פיזיש לעבן און ווינציג געבראַכן דעם קאָפּ וועגן עפּעס אַנדערש.

האָט פּראַנסים איין אויפדערנאַכט דערציילט וועגן „מאַרקאַ", אז דאָרט אין דעם מיסיאָנס־הויז איז דאָ א מיידל, וואָס העלפט אַרויס דעם פאַסטאָר אין דער הייליגער אַרבעט, א הויכע, א בלאַסע איז זי, מיט גרויסע שוואַרצע אויגן, מאַרקאַ נעמט איין א ניכפּה פאַר איר. וואָר קען פאַרשטיין די „הייליגע?" ער וואָרט משוגע, זי איז פאַרנומען אודאי צופיל מיט גאָט!

שפּעטער האָב איך געטראָפן מאַרקאַ'ן מיט איר צוזאַמען שטייענדיג ניט ווייט פון מיסיאָנס־הויז. זיי האָבן ביידע געשוויגן. זי איז געווען ווי א חלום! ווי די הימלישקייט, וואָס זי האָט געפּרעדיגט איז געוואָרן א טייל פון איר. און אין אים, מיט די בריייטע אקסלען, האלז און האַנט האָט אלץ געזונגען מיט פיזישער מאַכט!

ווי א לייב אין א שטייג איז ער געווען די נאַכט. ער איז אַרומגעלאָפן אהין און צוריק אַן אויפהער. און די טריט פיבערדיגע האָבן אָפּגעקלונגען אין חדר ווי דאָס קלאַפן פון א פויק ערגעץ אין דער טיפענישע פון דער נאַכט.

ס'אַרא שטומער ווייטאָג, ס'אַרא פיין אין די אויגן; ווי אסיען־בלעטער אין א ווינטערדיגער נאַכט, אזוי האָט זיין פּיין געווירקט

אויף מיין נשמה, זיינע רייד זיינען געפאַלן אויף מיין הארצן, ווי טראָפנס רעגן אויפן פענסטער, וועו דער אומעט זינגט אין הארצן.

דאָס איז געווען דאָס אייניציגע מאָל, וואָס ער האָט געערדט וועגן איר. אין דער נאכט האָט ער פון הימל, שטויב געמאכט, און גאָט א קרוין פון דערנער אָנגעטאָן.

„הענט האָב איך שטארקע, א קערפער געקנאָטן און הארט געמאכט מיט קראפט: איך בין ווי א ריזיגער בוים אין א וויס־טעניש. איך ריים זיך פון דער ערד און קען זיך ניט באפרייען". ער שווייגט א סעקונדע.

„איך קען ניט גאָט! איך האָב אים ארויסגעריסן פון מיין הארצן עלנט בין איך אליין געגאנגען מיין וועג. פרעמד איז ער מיר, דערנער האָט ער פארזייט בא מיר אין הארצן וועו איך בין נאָר א קינד געווען און מיין הארץ האָט געווייגט נאָר א גלעט, נאָר א צערטל, נאָר א פאָר מיט וואָרימע פינגער איבער מיינע האָר, נאָר א וואָרט פון טרייסט—איז קיינער ניט געווען. האָב איך מיין הארץ, ווי א וואלף געארפט אויסווייגען אין דער נאכט. נאָר שטום בין איך! שטום איז דער הימל איבער מיר, מיינע הענט, פים, מיין קראפט דינען מיר ניט, וועו איך ווייל דערגרייכן דעם באַרג, ווי א לייזיגער הונט וועל איך מיין קבר געפינען דא אין דעם שטומען טאל".

„זי רעדט פון גאָט! אין מיר שרייט די ערד. זי ווייל, אז די געפאַלענע זאלן נאָר געפאַלענער זיין, די נידעריגע זאלן קריכן ווי ווערים פאר מענטשן און גאָט. איך ווייל זיי אויפהויבן; איך ווייל זיי זאלן שטיין ווי גלייכע מענטשן; איך ווייל, אז מיר, די געפאַלענע, וואָס ווערן געררייקט פון גאָט און מענטשן; זאלן מיט זייער קראפט מאכן ציטערן גאָט און מענטשן. איך ווייל שטיין אויף א הויכן באַרג, מיט דעם פנים אין דער הויך, צענעמען די ארעמס און שרייען מיט צארן צום הימל. זי ווייל מיך נידעריגער מאכן, מיינע קני זאלן ציטערן. איך קען ניט!....

אין די קומענדיגע פּאָר טעג האָט זיך מיט אַמאָל אַלץ גע־ענדערט. מיר האָבן קיין צייט ניט געהאַט צו דיינקען וועגן עפּעס אַנדערש. פּרייטאָג האָבן די פּרוכט־קאָמפּאַניעס געלאָזט וויסן דורך פּלאַקאַטן, אַז די געהאַלט פון די אַרבעטער וועלן געשניטן פּינקט סענט א שטונדע. די אַרבעטער, וואָס זיינען שוין פון פּריער גע־וען אומרואיג, זיינען איצט געוואָרן אויפגערעגט. א גאַנצע רעדל האָט זיך אַרומגעקליבן אַרום מאַרקאָן, געוואָלט הערן וואָס ער וועט זאָגן. מאַרקאָ האָט שטיל אָנגעזאָגט, אַז מאָרגן נאָך דער אַרבעט זאָלן אַלע זיך פאַרזאַמלען בא דעם פּוסטן פּעלד ניט ווייט פון וואַסער, און דאָרטן וועט מען באַשלוסן וואָס צו טאָן.

פּול מיט פּולוועד איז יענעם טאָג געווען די לופט. האָט איינער פון די אויפזעער זיך פאַרטשעפּעט מיט אן אַרבעטער, האָט דער אַרבעטער אים אויסגעלאָזן מיט א זעץ אונטער דער מאַדע, די אַרבעטער זיינען געווען צעריצט און געוואָרט אויף א גע־לעגנ־הייט אויסצוגיסן זייער צאָרן.

פּאַרנאַכט איז מען אַהיים ניט געגאַנגען, דורך פאַרשיידענע וועגן האָט מען דערגרייכט דאָס פּוסטע פּעלד. איך מיט אַנדערע אַרבעטער זיינען געגאַנגען דורך „וואָטער סטריט". מאַרקאָ איז גע־וען מיט אונז. אין מיטן גאַס, ניט ווייט פון מיסיאָנס־הויז, איז געשטאַנען דאָס גאַנצע בינטל. דער פּריסט, די הילליגע ווייבער, און „זי". איך וועל קיינמאָל ניט פאַרגעסן איר בליק, וועז זי האָט באַגעגנט מאַרקאָן, איך האָב געזען די טרערן אויף אירע ברעמען, איר ציטערדיגע ליפּ; איך האָב געזען מאַרקאָס צו־זאַמענגעדריקטע פויסטן; די פּייקלאַך האָבן געקלאַפּט, א קליינער אָרגל האָט געשפּילט און זיי האָבן געזונגען.

„נעענטער, מיין גאָט, צו דיר,
נעם מיין נשמה אין די הימלען צו..."

מאַרקאָ האָט שנעלער געשפּאַנט, ווי ער וואָלט געוואָלט אָנט־לויפן פון די קלאַנגען, נאָר די טענער האָבן אַלץ דערגרייכט:

„איך גיב מיין הארץ צו דיר מיין גאָט!
פאר דיר מיין גאָט! פאר דיר!"

וועו מיר זיינען אָנגעקומען, איז שוין דער פוסטער פלאַץ געווען פול. ווי א ווינט האָט די מאַסע געברומט. וועו מאַרקאָ האָט דערגרייכט דאָס היל־צערנע קעסטל, און זיין קאָפּ איז אויס־געוואקסן איבער דער מאַסע, האָט דאָס ברומען מיט אַמאָל זיך א רים געטאָן, ווי א שטורעם וואָלט צעריסן די ערד. איך האָב געטראַכט: וועו די גרויסע מאַסן וועלן זיך אַוועקרייסן פון זייער מידקייט, צעשפּרייטן זייערע אָרעמס, געבען א געשריי איבער די שטעט, פעלדער און וועלדער, איבער אַלץ, וואָס זייערע הענט און קעפּ האָבן באַשאַפן, וועו וועט קענען איינהאַלטן דעם שטראָם פון זייער צאָרן? וועט, זייער אָנגעזאַמלטע ביטערניש ניט אָפּ־שוויינקען די ערד? וועט די ליד פון דער רויער קראַפט ניט צעטרייסלען די געדערים פון דער ערד און איבערלאָזן א פוסט פעלד? ווייי צו די, וואָס האָבן דערצאָרנט די גרויסע שפּעריש קראַפט, ווייי צו די, וואָס רייסן די פרייד פון דער וועלט!

איך בין געשטאַנען צו וויים צו הערן, וואָס מאַרקאָ האָט געדרעט, איך בין געווען צו פאַרנומען מיט די מאַסן ארום מיר. דערנאָך האָב איך זיך אַליין פאַרלאָרן; איך בין געווארן צעזאַמען־געוואקסן מיט דעם גרויסן שטורעם ארום מיר. איך געדענק, איך האָב געשריען, צוזאַמענגעדריקט די פויסטן. האָט האָס געשטראָמט פון מיין האַרצן; מיינע צעוויטאָגטע מוסקולן האָבן זיך געריסן צום הימל! — איך בין מער ניט געווען, עס איז געווען אַלע! איינער — אַלע!

וואָס איז ווייטער נעווען וויים איך ניט, א שווערע זאַך איז געפאַלן איבער מיין קאָפּ; עמיצער האָט שווער געטראָטן איבער מיינע געדערים; פייער האָט געבליצט פאר מיינע האַלב פאר־מאַכטע אויגן; דערנאָך שווארצקייט מיט שווערע חלומות.

וועו איך האָב אויפגעוואַכט זיינען שוין פילע טעג אַוועק, א סך האָבן מיר דערציילט פון דעם בלוטיגן קאַמף; די הערשער פון

לעבן האבן געוואלט דעם קאמף אין בלוט דערטרינקען; מארקא איז געלעגן אין דער צווייטער בעטל, א קוילּ האט דורכגעלעכטערט זיין רעכטן אקסל, ער איז נאך געווען פיבערדיג, און זי איז געזעסן לעבן אים, געהאלטן זיין האנט, אין אירע אויגן א געמיש פון שרעק און פיין! — דאס הארץ האט מיר וויי געטאן פאר איר, פאר איר גאט, פאר דער ערד, וואס איז בלוטיג, פאר דער זון וואס שיינט איבער אזא עלנט, און אין מיין יונגן הארץ האבן זיך קערנער פון ביטערקייט צעוואקסן, און פאר מיר באשטימט מיין וועג.

די ארבעטער האבן געזונט, איך האב געערדט מיט מארקאן, „דאס איז דער אנהויב, די ארבעטער האבן דערפילט זייער קראפט: זייער ליד וועט אנדערש קלינגען, די צייט וועט ווייזן, אז מיר גייען בארג ארויף, צו די בריטע פעלדער פון מארגן, צו די בלויע בערג פון מענטשלאכן גליק".

מיך האט מען ארעסטירט און ארויסגעשיקט אלס „וועגראנט" (היימלאזער). מיט מיין פעקל אויפן פלייצע דורך גרינע פעלדער בין איך געגאנגען, מיין יונג הארץ מיט ביטערניש פארזויט; געטראכט האב איך, אז פארדינט האב איך ניט די הערשערס שטראף, נאר איצט וועל איך זען דאס צו פארדינען — וועגן, וועגן אומעטום. מיין וועג איז בארג ארויף!

אַ נייער טאָג

איך בין ווי דער פרייער ווינט אין פעלד: אמאל זאַרגלאָז און שפּילעוודיג, און אמאל טראָגט זיך דער ווינט דורכן פעלד און ווייַנט אוים זיין אומרואיג האַרץ.

איך באַלאַנג צו קיינעם ניט — און צו זיך אַליין אויך ניט. מיין גאַנץ לעבן איז אַ שפּיל פון קאָפּריזן. איך בין שלעכט און איך בין גוט. אמאל ביידע צוזאמען. מיין טרויער און מיין פרייד שטאמען פון אומבאַשטימטע קוואלן. איך ליב און איך האַס, ניט וויסנדיג פאַרוואָס... נאָר איין זאַך דאַמינירט מיין לעבן — איך ליב שטילקייט, וויייטקייט, דעם רוף פון ים; אַ פאַרוואַרפענער, פאַרשטויבטער וועג, וואָס קיין מענטשלאכע פיס האָבן אים לאַנג ניט באַטראָטן, רירט מיך ביז טרערן. דאַרטן קען איך זיצן שטונדן־לאַנג און טרוימען.

ביי מיין וויגעלע האָט מען קיין סך לידער ניט געזונגען. אַן אומעטיג הויז מיט גרויע געקאַלכטע ווענט. אין די ווינקלען האָט אַ שפּין אַ נעץ געפלאָכטן, און מיינע געדאַנקען פלעגן וואַנדערן ערגעץ ווייט, ווייט...

אין אמעריקע האָבן מיינע ערשטע טעג די פאַבריקן דערזען. גרויע וועגן, מאַשינען, מענטשן — אלץ האָט זיך צוזאַמנגענאָמען און געשאַפן ביי מיר אין קאָפּ אַ גרויל־אכע אומעטיקייט. פאַר־נאַכט, ווען אין דרויסן האָט דער הימל אויף מיר אַראָפּגעקוקט, פלעגט מיר דאָס האַרץ אזוי שטאַרק ווייַ טאָן, אז די טרערן פלעגן קומען אין מיינע אויגן.

נאָר צו וואָס דאָס אלץ דערציילן?

איצט ווייל איך בלויז דערציילן וועגן „ראַמענא ראוז", ווייל זינט היינטיקן פרימאָרגן, ווי איך האָב נאָר געעפנט די אויגן,

אזוי האָב איך דערפילט איר אָנווועזנהייט ביי מיר אין חדר. אז איך האָב נאָר פֿאַרמאַכט די אויגן, האָב איך געפילט, אז זי קניט ביי מיין בעטל און איר אָטעם גלעט מיין געזיכט. דער פרילינג־ווינטל, וואָס האָט זיך אַרײַנגעגלִיטשט דורכן פענסטער, האָט געהאָלטן אין איין מורמלען „ראָמענא ראוו".

* * *

מאָדנע, ווי זאָכן קומען נאָך יאָרן, אָנגעפילט מיט אזוי פיל פֿאַסירונגען. ווי נאָך א ווינטער־חלום צעבליט זיך דער פרילינג ביי דיין פענסטער. איצט איז דאָך אלץ אזוי אַנדערש: ווי א פויגל מיט צעבראָכענע פליגל, קען איך זיך שוין ניט מער אויפהויבן און פֿאַרלאָזן מיין ווינקל. נאָר די אויגן זעען ווייט און דאָס האַרץ לעבט מיט טרוימען פון אמאל.

איך האָב דעמאָלט געארבעט ביים האָפן. עס איז געווען די צווייטע וואָך בין איך אָנגעקומען אין שטאָט. א וואָך צוריק האָב איך זיך געזעגנט מיט מיין פריינט, פרעד, וואָס איז אָפּגעפֿאָרן אין וועסט־אינדיע, אין דעם „טרעמפּ סקונער וואריאָ לענד". איך האָב באשלאָסן צו בלייבן אביסל לענגער אין שטאָט און וואַרטן ביז דער ווינטער וועט פאַריבער און די ווייסקייט וועט צורינען פון די בערג.

יונג. ערשט געוואָרן אכצען יאָר.

מיט טרוימען פון א נאָר, מיט ליבע פאַר געוואָגטקייט פון איינעם, וואָס האָט גארניט צו פאַרלירן!

צי מיינע הענט האָבן שוועכע ארבעט געטאָן, צי מיין קערפּער האָט זיך געבאָדן אין שוויים, צי איך בין אַרומגעגאַנגען פּוסט־און־פאָסט איבער די גאַסן — אלץ איז פרילינג געווען פאַר מיר. די ווינטער־קווייטן, וואָס דער פראָסט האָט געמאָלן אויף מיין פענסטער האָבן געבראָכט זון און ליכט אין מיין האַרצן.

געוואוינט האָב איך דאָן אין דער איסט, נעבן דעם האָפן.

מרם. מוירפי, אן עלטערע פרוי פון א יאָר פערציג, מיט איר קליינער קרענקלאַכער טאָכטער העלען, זיינען געווען די איינציגע, וואָס האָבן מיט מיר געוואוינט צוזאמען אין יענעם הויז. אונטן האָט געוואוינט א שפאַנישע פאמיליע — א מוטער מיט צוויי טעכטער און א זון וואָס פלעגט קיינמאל ניט זיין אין דער היים.

איך האָב מיט א קראַנקער לידנשאפט ליב געהאט די קליינע העלען! זי איז געווען אזוי קליין פאר אירע אכט יאָר. דאָס געזיכט וויים ווי מילך, און די אויגן שוואַרצע — פיבערדיגע.

העלען איז שטענדיג געווען אין בעט. א סך מאל האָב איך זי געטראָפן מיטן קעפל צוגעשפּאַרט צום פענסטער און מיט טרערן־דיגע אויגן קוקן אין דרויסן. די גאַסן זיינען געווען וויים באזיל־בערט פון שניי; ווייסע, זילבערנע פיגל האָבן זיך אויסגעמישט מיט די וואַלקנס און האָבן דערציילט וואונדערלאַכע געשיכטן.

„וואָס זיצסטו אזוי פאַרטראַכט, העלען?"

זי הויבט אויף אירע אויגעלאך. די טרערן בלישטשען אין זיי. אירע ליפּעלאך ציטערן.

„ווען איך וואַלט געווען געזונט, וואַלט איך זיך געגאַנגען גלישטשען". זי פאַרמאַכט די אויגן און אירע ליפּעלאך ציטערן.

„דו וועסט נאָך געזונט זיין. דו וועסט זען".

„און מיר ביידע וועלן זיך גלישטשען אין שניי, ווי צוויי שטי־פערס, און א שליטל וועל איך דיר קויפן מיט א ווייסער פאָן און אוועקפאַרן וועלן מיר ווייט, ווייט, אוואו עס איז דא א סך בערג און דאַרטן וועלן מיר א הויז בויען און אלע טאָג וועלן צו אונז קומען פייגל פון הימל".

זי האַלט מיין האַנט און טוליעט זיך צו מיר, און א שמייכל שפּילט זיך אויף אירע ליפּעלאך.

„די מאַמע זאָגט אז דער טאַטע איז אין הימל. וואָס? וועט ער אויך קומען?"

עס שטיקט מיר אין האַלז און איך קען נאָרניט זאָגן. אירע אויגן רוען אויף מיר: שוואַרץ־מאַטע אויגן.

„קען זיין, אז ער וועט קומען, העלען!" איך קען מער ניט ריידן און איך אייל זיך צו מיין חדר, וואו זי זאל ניט זען מיינע טרערן.

פארנאכט בין איך געקומען אהיים. מאַרגן איז זונטאג. עס איז ניטא וואס זיך צו אויפֿן. די גאַסן זיינען שטיל. עס איז גוט אזוי צו גיין און טראכטן. פאר העלענען האב איך א גרויסע ליאלקע געקויפט. ווי זי וועט זיך דאס פרייען! אירע הענטלאך ארום מיין האלז און איר קינדערשער אטעם אויף מיינע באקן.

איך קום צום הויז. אונטן איז פרייליאך. די מאמע מיט די טעכטער וועלן א פרייליכע נאכט האבן. ביז פארטאג וועט זיך אונטן טומלען. דערנאך וועלן די פרעמדע פארלאזן דאס הויז און אונטן וועט זיין שטיל ביז שפעט אין דער נאכט.

נאר איינמאל האב איך די טעכטער געזען: טונקל־הויטיגע מיט שווארצע אויגן. די יונגע — א יאר אכצען, א הויכע, א שלאנקע, מיט בלויע קארעלן ארום האלז, מיט א פרישקייט אויף די ליפן, וואס דערמאנען אן טוי אין פעלד. די עלטערע אביסל נידעריקער, מיט רויטלאכע ליפן און אויגן, וועלכע וויסן שוין אלץ. די מאמע, ווי דער הארבסט, אן אפגעבליטע, נאר זי דענקט נאך, אז דער פריילינג איז מיט איר. ארימע אלטע!

העלען קוקט אויף מיר מיט טרערנדיגע אויגן: אזא ליאלקע האט זי נאך קיינמאל ניט געהאט. די מאמע ווישט מיט דעם פארטוך די אויגן, גלעט מיך איבער דער פלייצע, צערטלט מיך, ווי א קינד. אזא גליקלאכער אוונט. מיר לאכן אלע, ווי קינדער. איך נעם העלענען אויף די אקסלען. איך וועל זיין דאס פערדל. מיר שפילן זיך; אין הויז איז פרייליך. איך בין שוין לאנג אזוי גליקלאך ניט געווען.

דער טומל אונטן איז געווארן גרעסער. מרם. מוירפי האט זיך נערוועז צו מיר געוועגדט:

„א פארשאלטענע הויז! ניט אומזיסט, וואס גאט שטראפט מיך אזוי. א גאנצע וואך זינדיגט מען ערגעץ אנדערשוואו, און

שבת ברענגט מען די זינד אהיים. ווי די מאמע, אזוי די טעכטער. גאטס פלאג וועט פאלן איבער דער הויז!"

„יעדער ליידט פאר זיינע זינד", האב איך געלאכט. און ג׳טראכט האב איך, אז די לעצטע צייט בין איך געוואקסן צו רואיג. מיין לעבן פליסט צו שטיל: קען זיין, אז עס איז דערפאר, וואס איך בין מיד געווען, אבער די ווארימקייט פון הויז און העלענס קלייניע הענטלאך האבען באראואיגט מיין בלוט. נאר דערווייל בין איך געלעגן געמיטלאך אין מיין נעסט און געדרעמלט.

אונטן איז דער טומל גרעסער געוואקסן. העלען האט ניט גענענט שלאפן. מרס. מוירפי איז אוועק עפעס קויפן און איך בין מיט העלענען געווען אליין אין הויז. איך האב באשלאסן ארונטערגיין אונטן און בעטן עס זאל זיין רואיגער אביסל. איך קלאפ אן אין טיר. עס דויערט א מינוט ביז מען עפנט. איך שטיי א מינוט און ריר זיך ניט. א פראכטפול הויז, נאר די וועלט און די מענטשן מיט זייער קאליטקייט. עטלאכע מענער, האלב בארוישט. עטלאכע פרויען לאכן האלב היסטעריש. די אינגערע שוועסטער, פלארא, שטייט ביים טיר, שמייכלט נאכלעסיג. איר שטארק דעקאלטירטע קלייד און די פייערדיגע אויגן ציגדן אן בלוט. בלויז מיט א ווינקל פון מיין אויג זע איך זי. א פרעמדע, קיינמאל פריער ניט געזען. פלארא באמערקט מיין בליק, כאפט מיין האנט, שלעפט מיך ארײן אינווייניג און די טיר פארמאכט זיך הינטער מיר. איך פארגעס זיך צוליב וואס איך בין ארונטערגעקומען. פלארא פירט מיך פון איינעם צום אנדערן. מיר שטייען לעבן איר „ראמענא ראוז". פלארא קוקט אויף מיר און לאכט ציניש. נאר ראמענא ראוז קוקט אויף מיר מיט אירע פיבערישע אויגן און שווייגט.

* * *

„ראמענא ראוז" איז די טאכטער פון א רייכער פאמיליע. איר פאטער איז איינער פון די זיילן פון דער געזעלשאפט. אין זיינע טוך־פאבריקן האבן געארבעט טויזנטער ארבעטער.

אין דער קירך וואו ער האָט באַלאַנגט, איז זיין נאָמען אויס־געקריצט מיט גרויסע בוכשטאָבן ביים טיר. די ווייב, א געוועזענע כאָריסטקע און א בארימטע שיינהייט איז געוואָרן א פרומע גאָטס־פורכטיגע פרוי און די הויז ווערט געפירט טרוקן — אָן א ברעקל סענטימענט.

ראָמענא ראוז האָט זיך געפילט ווי אין א שטייג אין הויז. זי האָט געהאָט אין זיך דאָס בלוט פון איר מוטער אין די יונגע יאָרן. צו איר האָט געשריען די וועלט מיט די פאַרבאָרגענע פאַר־געניגענס. יונג איז די מוטער געשטאָרבן. דער פאָטער אַביסל שפעטער. זי איז נאָך ניט געווען קיין צוויי־און־צוואַנציג יאָר. א פארמעגן איז איר געבליבן. ווען זי איז געשטאָנען ביי איר פאָטערס קבר האָט זי געפילט, אז איר באַפרייאונג איז געקומען, און איר האַרץ האָט א סך ליכטיקייט דערזען.

ראָמענא ראוז האָט ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט איר פרייהייט. איר וועלט איז איר יונג געווען. זי האָט געזוכט עט־וואָס, וואס איז א קאַנטראַסט צו איר פריערדינס לעבן! זי האָט געהאָט די פאַלירטקייט און זאַכלאַכקייט פון איר וועלט, האָט זי געזוכט צו דערגרייכן דעם סאָמע אָפגרונט. אין דער שטאָט זיינען פאַראַן פיל ווינקעלאָך, וואו די רייכע פאַלירטע דאָמען קומען זע־טיגן זייער הונגער.

ראָמענא ראוז האָב איך קיינמאָל פריער ניט געזען. נאָך יענעם אוונט, ווען איך האָב זי דערזען, איז ביי מיר געבליבן אין האַרצן א ליכטקייט.

* * *

עטלאכע מאָל האָב איך געזען פלאָראָן פאַר דער צייט. מיר האָבן זייער ווייניג גערעדט צווישן זיך. מיינע געדאנקען זיינען געווען פארנומען מיט עטוואָס אנדערש. דעם אוונט האָב איך זי געטראָפן ביים טיר און איך האָב זיך געוואונדערט פון וואָנען

זי איז ארויסגעוואקסן. איך בין זייער שלעכט געשטימט געווען דעם אוונט און איך האב געוואלט פארבייגיין.

„וואס לויפסטו אוועק?" האט זי מיך אנגעפרעגט.

„לאז צורו!" האב איך זיך געבעטן.

„וואס, דו האסט מורא פאר מיר?..." זי האט סארקאסטיש א לאך געטאן.

„כאפט דיר דער טייוול! איך פיל זיך ניט גוט און איך וויל זיין אליין!"

„קום, קיינער איז איצט ניטא. די מאמע מיט דער שוועסטער זיינען אין באסטאן." זי האט צוגעדריקט איר ברוסט צו מיר און שטיל גערעדט:

„איך האב געווארט אויף דיר!" זי האט מיר געגומען פארן האנט און מיר זיינען אריין אין זייערע צימערן.

א זיסלאכער פארפיום האט זיך געגאסן איבער מיינע גלידער. דעם ראק אויסגעטאן, בין איך געלעגן אויף א ווייכן דיוואן.

פלאצ איז געווען אין צוויטן חדר.

די לופט, די גאנצע אטמאספערע, האט דערציילט פון וינד. יערעם ווינקל האט געשריען מיט באהאלטענער לוידנשאפט.

דאך איז מיין בלוט שטיל געווען און מיין הארץ האט געווייגט מיט א טיפן פיין.

א זיידענע נאכטקלייד האט באדעקט איר לייב. זי איז געזעסן ניט ווייט פון מיר. אירע אויגן האבן העל־פיבעריש געשיינט. זי איז געווען א גראציעזע באשעפענים, באזארגט מיט אלע פיינע אינסטינקטן פון א פרוי, וואס גייט אויף פאנג: איר שטילער וויגן זיך מיטן קערפער, איר בויגן זיך אין אזא פאזיציע, אז איך זאל זען איר נאקעט לייב, איר שווייגן און קוקן אויף דער ערד — דאס אלץ האט געמאכט אויפזידן מיין בלוט און דעם חדר אנגעפילט מיט אומזיכטבארע פייערלאך.

א לאנגער שווייגן: ביידע, פול מיט דערווארטונג. עס גיט א ציטער איר ברעם.

„צי האסטו מורא זיך צוצורירן צו מיר, מעק?" איר שטים ציטערט.

„פארוואס רעדסטו אזוי, פלאָרא? דו ביזט דאָך ניט מער ווי א קינד! דו קענסט דען פארשטיין, וואס דו טוסט?..."

„פארריידט ניט די ציינער! וועז דאס וואלט געווען יענע אויף מיין ארט, וואלסטו אנדערש געהאנדלט! דו דיינקסט, איך וויים ניט? נעכטן א גאנצן טאג האסטו זיך ארומגעדרייט, ווי א הונט, ארום איר הויז."

עס ווערט מיר שווער אויפן האַרצן. דער קאָפּ ברעכט און איך קען ניט טראכטן. און זי רעדט ווייטער.

„זיי מעגן אלץ! אין זייערע הייזער וואלטן זיי דיך ניט אריינגעלאזן. אין גאס וואלט זי מיט אזוינע, ווי מיר, ניט גערעדט: קומט אהער, ווען זי ווי. נעמט אווק די שענסטע, וואס מיר האבן, און לאכט פון אונזער גלייכן..."

איך פארדעק די אויגן מיט מיינע הענט.

* * *

ראמאנא ראָז איז געקומען צו מיר. איך בין געזעסן ביי העלענס בעט, דערציילט איר א וואונדערלאכע געשיכטע פון טרויר־מעז־וועלטן. געוואלט האב איך זיך פארגעסן גלייך מיט איר און טרוימען וועגן זאכן, וואס זיינען פילייכט ניטא.

זי איז אריין שטיל. געשטאנען לעבן העלענס בעט. צום ערשטען אויף מיר ניט געקוקט. דערנאך האט זי אימפעטיק אויסגעדרייט איר קאָפּ צו מיר. ווי פליגלען האבן זיך אירע אָרימס געוויקלט ארום מיר. זי האט געכליפעט שטיל. העלען האט אזוי וואונדערלאך געקוקט אויף אונז. אוועק איז זי שפעט. מארגן וואָרף איך מיין ארבעט און איך פאר מיט איר צו איר הויז ביים וואלד, וואס זי האט געדונגען. דארטן וועט אונז קיינער ניט שטערן.

העלען האָט ניט געווייניגט. אירע אויגן האָבן פיבעריש זיך געצונדן, אירע הענטלאך האָבן זיך שטאַרק איינגעדריקט אַרום מיין האַלז. דערנאָך האָט זי מיט אימפּעט מיך אָפּגעשטויסן און איז אַנידערגעפאַלן א כליפּנדיקע.

„איך וועל צוריק קומען, טייערע. ווען דער פרילינג וועט קומען, וועלן מיר ביידע פֿאָרן צום וואַלד. ווילדע בלומען וועל איך פֿאָר דיר רייסן און דערציילן וועל איך דיר וואונדערלאכע געשיכטן". זי שמייכלט דורך טרערן.

„וועסט זיך ניט פֿאַרגעסן?"

„קיינמאָל ניט".

זי קושט מיר אין די ליפּן און דאָס הערצל ווייניט אין איר. איר מאָמע שטייט ביים פענסטער און ווישט זיך מיטן פֿאַרטוך די אויגן.

אונטן ווארט פלאָרא. שטייט האָרט ביים טיר. שיין איז זי איצט מיט דער זיידנקלייד אַרום אירע גלידער, מיט דעם נעזל פֿאַרסן און מיט די שוואַרצע ברענענדיגע אויגן.

איך בליב שטיין און קען ניט רירן. דאָס האַרץ איז שווער.

„דו גייסט צו איר?"

אירע ברעמען ציטערן.

„דו וועסט צוריק קומען!"

„געווים וועל איך צוריק קומען!"

„דו האָסט דאָס ניט געדארפט טאָן! דו וועסט איר שנעל מיאוס ווערן און זי וועט דיך אַוועקווארפן, ווי א קינד א שפּילצייג! זיי קענען ניט ליבן, ווייל אלץ קומט אזוי לייכט אָן. אָט האָט זי דיך גענומען. וועט זיך אַנזעטיגן מיט דיר און דיך אַוועקווארפן. און אז דו וועסט צוריק קומען וועט שוין פילייכט זיין שפּעט".

פלאָרא דריקט איר קערפּער צו מיינעם. אירע אויגן גליען.

„דו וויסט דאָך, אז איך קען דיר נעבן מער ליבע אין א מינוט, ווי זי אין איר גאַנצן לעבן!"

און אירע ליפֿן באריהן מיינע. דער פּלאַם, וואָם שטראָמט אין מיין בלוט, פּלאַמט העכער. און די שטים פון מיין בלוט איז אַלע מאָל העכער, ווי די שטים פון מיין האַרצן. דערנאָד א גע־זעטיגטער, וואַנדער איך אַרום פּאַרלאַרן איבער די גאַסן און האָם זיך אַליין.

איך האָב ליב שטילקייט—די שטילקייט פון בענקען און טרוימען. קיינער קען ניט פילן דעם זין פון לעבן, אויב ער איז אמאָל ניט געווען אין וואַלד אַדער פעלד אַליין מיט דעם הימל איבער זיין קאָפּ. אמאָל שרייט די שטילקייט, רייסט דעם הימל, און אמאָל פּאַרגייט דאָם האַרץ אין פּיין. די שטילקייט טריפט ווי באַלזאָם פון דער לופט און רופט אַרויס פּיין און בענקשאפט אין דער נשמה.

שוין דעם צווייטן טאָג, אז ראָוז איז אוועק אין שטאָט און איז נאָד ניטאָ. וואָם איך זאָל ניט טאָן, קען איך זיך ניט באַ־פרייען פון טראַכטן וועגן איר. די לופט אין חדר, די בעט, די וועגט וויינען מעלאַנכאָליש ארונטער, וועז זי איז ניטאָ. איך פּרואוו ליגן אין בעט מיט פּארמאַכטע אויגן און טראַכטן וועגן עפּעם אַנדערש. נאָר אַלע געדאַנקען מיינע זיינען פאַרנומען מיט איר. און מיין האַרץ וויינט: פילייכט וועט זי שוין מער קיינמאָל ניט קומען?

איך שטיי ביים פענסטער. די גאַנצע פעלד איז שניי־ווייס. דער וואַלד און די בוימער גיסן אומעט אין מיין בלוט. דער מערץ־ווינט דערמאַנט מיך דאָם וויינען פון וועלף ביי די ברעגן פון אריזאָנא וויסטענישׂ. איך שטיי ווי א געפאַנגענער ביי דעם פענס־טער און בענק נאָד דער ליכט פון דער זון.

אויף מאָרגן איז זי געקומען. געבראַכט האָט זי א סך זאַכן און געפרייט זיך, ווי א קינד מיט די שפּילציוג. א גאַנצן טאָג איז זי געווען פאַרנומען מיטן אַנמעסטן אירע נייע קלייַדער און עסן קאַנפעקטן. אָן מיר האָט זי פאַרגעסן. געוואוסט האָב איך,

אז אמאל וועט זי זיך אזוי פארשפילן און מיר איבערלאזן אליין — אליין.

די זון איז פארגאנגען; די פעלד, די הויז זיינען צוזאמענגענגאסן געוואלן אין א שטיק פינסטערניש. דער ווינט איז שטיל געוואלן. דער הימל האט זיך באצויגן מיט א כמארע. זי זיצט לעבן מיר און די פארפיום פון איר קערפער צוגיסט זיך דורכן חדר. איר הויט איז אזוי ווייך. איר געזיכט וויים, די אויגן — טיף.

מיין הארץ ווינט פון בענקשאפט אין טיפן פיין, און מיינע ארימס ציטערן ארום איר. הגם איך פיל זי לעבן מיר, בלייבן די פינגער ליידיג. ווי שפינוועב ווערט דער נעץ צוריסן, נאר עס בלייבן הענגן פעדים, וואס וועלן זיך ציען אייביג צווישן אונז ביידן.

שוין איבער א וואך, אז מיר זיינען צוזאמען. ראוז איז אומרואיג. זי גייט ארום א ברוגז'ע און רעדט ווינציג. איך וויים ניט וואס צו טאן מיט איר. איך האב מורא זי אנצורירן. די לעצטע עטלאבע טעג האלט אין איין שנייען. עס שטורמט אין דרויסן און מיר ליגן באגראבן אונטער דעם שניי. זי אן אומרואיקע און איר מיט א פיין אין הארצן. דער פייער אין אויוון גלוט און אין הויז איז ווארים, נאר אויף דער נשמה איז פיינלאך־שוועך.

מיר ליגן אין בעט און איך שלאף ניט. זי מאכט זיך שלאפנדיק. נאר איר אומרואיקער אטעם וואקעט זיך ווי א קראנק קינד. איך וויים, אז זי מאכט זיך נאר שלאפנדיג. נאט וויסט וואס זי טראכט. און איך ליג מיט א הונגער אין מיין בלוט. מיין לייב שרייט נאך איר לייב. איך האלט מיינע הענט. איך ציטער פון איר אטעמען. באלד וועט אלץ זיין פאריבער. נאר שאטנס וועלן זיך דרייען אין חדר און וועלן זינגען פון מיין פיין.

זי כליפעט שטיל און רוקט זיך אוועק פון מיר.

„ראוז, ראוז! פארוואס וויינסטו?"

„עס איז מיר שלעכט און אומעטיג".

איר קאָפּ איז אַנגעשפּאַרט אויף מיין ברוסט.

„וואָס זאָל איך טאָן, ראָוז? איך וויים ניט וואָס צו טאָן! קען זיין, אַז דו ביזט געראַטן. דו ביזט פון אַנאַנדער וועלט. נאָר קען דיר עמיצער געבן מער ליבע ווי איך? און אויב איך בין דיר מיאוס געוואָרן, וועל איך אַוועק. זאָל זיין וואָס עס ווייל — איך קען דיין אומעט מער ניט פּאַרטראָגן!"

אירע הענט וויקלען זיך אַרום מיין האַלז. איר ברוסט איז פיבעריג. דער קעראָסין־לעמפּל צעפּלאַקערט זיך מיט אַ העלער רויטקייט. דער ווינט שרייט, שרייט; רייסט זיך דורך מיין בלוט, צוגיסט זיך אין פלאַמען און פּאַרטרינקט די נאַכט.

שוין אַ וואָך, אַז זי איז אַוועק און איך בין אַליין. אַ גאַנצן טאָג שטיי איך און קוק דורכן פענסטער און איך וויים, אַז זי וועט צוריק שוין ניט קומען.

* * *

ערגעץ דרעמעלט דאָס שטעטל, וואו איך בין געבאָרן. דאָרט האָב איך אין שפּינוועב מיינע טרוימען איינגעפלאָכטן, אַליין אין מיין שטעטל. אַליין אין פאַבריק. רוישן די מאשינען, זינגט דאָס לייד־ליד פון אונז אַלעמען. נאָר איך בין עס אַליין.

איך קלעטער אויפן באַרג. מיר ווילט זיך דערגרייכן דעם שפּיץ און דאָרטן זיך זעצן רוען. אין שטאָט איז שוין זיכער דאָס שניי צוגאַנגען. דאָ ליגט נאָך דאָס פעלד פאַרזייט מיט אַ בלענדנדיקע ווייסקייט. ענדלאָך דערגרייכט די ענדע פון באַרג. די בוי־מער וועלן זיכער באַלד בליען. דערווייל הענגען די צווייגן באַזילבערטע, ווי דער הימל איבער זיי. אומעטום ווייסקייט. ווייסער אומעט וועבט זיך אין מיין האַרצן. אַ שווייגעדיגער שטיי איך, וואָרט ביז די זון פאַרגייט.

צוריק אין שטאָט. אַ קבר פון מילאָנען מוראַשקעס. יעדער איינער מיט זיין אייגענעם חלום. יעדער איז אַ נאָר ביי זיך אין

האַרצן פונקט ווי איך. עס איז מיר אומעטיג און עס איז ניטאָ וועמען די האַנט צו דריקן.

איך שטיי ביי העלענס בעטל. אירע פיבערדיגע אויגן שלינגען מיר. די מאַמע ווייַנט.

„נעם מיר אַרום, העלען!" אירע לייפּן פיבערדיגע.

איך שטיק זיך מיט טרערן.

„העלען! העלען!"

זי קוקט מיר אַזוי מאַדנע אָן. אירע בלוטלאָזע לייפּן שמייכלען. איך פּאַרמאַך די אויגן: טויט, טויט!

פּרילינג צוגיסט זיך איבער די גאַסן. העלען איז אַ ברעקל ערד. און די זון זיך־בערט פון הימל אַראָפּ. באַלד וועט זיך די ערד צובליען. נאָר פּאַר מיר וועט דער אומעט בליען.

פלאָרא מיט איר מוטער און שוועסטער האַבן פּאַרלאָזן זייער וואוינונג, ווען איך בין אין שטאָט ניט געווען. איצט, אַז איך פלעג קומען אַהיים, פלעגט זיך מיר דאכטן, אַז העלען וואַרט אויף מיר אין איר בעטל. דערנאָך פלעגט אַ קעלט דורכשניידן מיין לייב, און איך האָב געווכט צו זיין ווינציג אין הויז, ווי מעגלאָך. איך האָב שטענדיג ארומגעבלאָנדזשעט איבער די גאַסן צי־לאַז. געאַרבעט האָב איך ווייניג. דאָס לעבן האָט זיך געצויגן ווי אַ קאַשמאַר.

איינמאָל, פּאַרנאַכט, ווען איך בין געזעסן איינגעהויקערט אין פּאַרק און געטראַכט מידע געדאַנקען, האָט עמיצער אָנגערירט מיין אַקסל. פלאָרא איז געשטאַנען לעבן מיר. אירע אויגן זיינען געווען פייערדיג. דער קינדערשער בליק איז פּאַרשוואונדן פון זיי, נאָר זי איז געווען ווי א צובליטער קאַרשענגאַרטן. זי האָט זיך וויגנדיק אוועקגעזעצט לעבן מיר. איך האָב ארונטערגעלאָזן די אויגן. זי האָט געמומען מיין האַנט אין אירער און האָט זי געלעט. ריידן האָב איך ניט געקענט. נאָר דער גאַנצער וויטיג, וואָס האָט זיך אָנגעקליבן אין מיין האַרצן, איז צושמאָלצן ווי די שניי אין פרילינג.

נאכט אַרום אונז. טיפע שאַטנס. שלאָפן — שלאָפן מיר ביידע ניט. אירע אַרימס זיינען ווייכע. איך אָטעם פיבערדיג. עס איז גוט צו פילן איר וואַרים לייב לעבן זיך. איך טראַכט, אַז פילייכט איז דער א נאַר וועלכער זוכט זיין גליק ביי זיך אין האַרצן און אן זיין אייגענער וועלט. פילייכט וועל איך קענען מיין לעבן צוזאַמענשמעלצן מיט די לידן פון אַדערע און שאפן אַן אַנדערן לעבן. ווער ווייסט? מאָרגן קומט א נייער טאָג...

מיין חלום

„נא דיר א פּאפּיראָס, ברודער. אויב דו ביזט הונגעריג, נא דיר געלט; ניי, עס אָפּ און קום צוריק. און אז דו וועסט מיד ווערן, וועסטו גיין דיין ווע. איך וועל דיך ניט פּרעגן וואוהין. עס מאכט ניט אוים. איך וועל דיך זיכער שוין מער ניט זען. שמייכל ניט, איך האָב היינט ניט געטרונקען. איך בין אביסל מיד, דאָס אלץ. אָט זיינען די בוימער דא מיד און דער הימל איז אזש גרוי און די גראָז בענקט נאָך רעגן.

„דו דאַרפסט ניט שמייכלען. איך מוז איצט רעדן! אמאל האָב איך געקענט זיצן אין פעלד און רעדן צום ווינט—דערציילן די בוימער אלעס. איצט מוז איך האָבן א מענטשן, מוז הערן דאָס קלאפּן פון א האַרץ און דו וועסט מיך מער ניט זען. און מאַרגן וועסטו פאַרגעסן אָן מיר. אזוי איז בעסער. א סך בעסער.

„עס איז גוט, וואָס דיינע האָר זיינען גרוי און דיין ווע איז באלד פאַריבער. איך זע, דו ביזט א וואַנדערער. דיינע שיך צוריסן, דיינע קלײדער פאַרשטויבט, דיינע אויגן מיט זונען־ליכט. דיין שווייגן דערמאָנט מיך די שטילקייט פון בערג ביי נאַכט. מאַרגן וועסטו דיין ווע ערגעץ אַנדערש פירן, און איך וועל ווייניען נאָך דיינע פאַרלאָרענע טריט.

„נאָר לאָמיך דיר דערציילן. דו מעגסט שמייכלען. עס מאכט ניט. דו וועסט מיך אבער אויסהערן, ווייל כוואליעס פון ווערטער שטיקן מיך און צו דיר קען איך דאָך רעדן מיט א נאטירלאכער שפּראָך, פריי, אָן באַפּוצונגען, רוי ווי די ערד. און קיינער וועט דאָך ניט הערן, נאָר דו און די נאכט.

„איך טראכט, אז א מענטש ווי איך טאָר ניט זיין סענטימענטאל. מיין ארבעט איז א באשטימטע. איך בין אייניער פון די

פילע, וועלכע דינען אוך דאַרפן זיך אפערן פאר דעם גליק פון אנ־
דערע. אביסל גליק פאר אלעמען. איך זע, דו שמייכלסט? קען
זיין מיט רעכט. איך האָב אבער מיין וועג אליין אויסגעקליבן,
פונקט ווי דו דיין וואנדערשטעקן.

„האסטו אמאל ליב געהאט? דו דארפסט ניט ווערן אומעטיג.
איך קען דיין גלייכן. ניט אומזיסט האָב איך געוואנדערט, ווי דו,
דעם זעלבן וועג פון אייביגע בייטונגען האבן די זעלבע שטערן
באצירט פאר מיר דעם הימל. האָט דער זעלבער ווינט מיך פאר־
ווייט.

„א סך מאל האָב איך געטראכט, אז מיין וועג דארף זיין אנ־
דערש, און אז א פרוי איז מער ניט באשאפן צו שטילן דעם בלוט־
הונגער. דערנאך, אז מען איז זאט, פילט מען מיד פון אלעם,
וואס איז פרוי. עס איז אבער ניט אזוי. יעדע פון זיי, וועלכע
האָט אמאל באצירט מיין לעבן, האָט איבערגעלאזן א ציטערדיגע
בענקשאפט אין מיר.

„אמאל האָב איך איינע געטראפן אין גאס. אלע מאל בענק
איך נאך איר! אין די שאטנדיקע נעכט זוך איך זי ארום. עס
איז א טייל פון מיין בלוט. עס איז דער באהאלטענער באגער,
וואס איך וואלט געוואלט זען און קען ניט.

„א יונגע געווען, מיט גרויע אויגן און ליפן לײדנשאפטלאכע.
ניט קיין הויכע, נאר גלידער צארטע, בענקענדיגע, און איך האָב
געטראכט: ווי לאנג וועט זי נעדויערן? א שמעטערלינג. געווען —
ניטא! גאר א שיינעם לעבן געלעבט, און דער פלאם, איידער ער
האָט פארברענט אירע פליגלען, האָט איר אלעם דערציילט, אלע
געהיימניסן אנטדעקט.

זיצן מיר ביי איר אין חדר. האלט זי אירע אריסם ארום
מיין האלז. צערטלט א ווינטל דורכן פענסטער. דערמאנט אן
בריוטע פעלדער. איר לייב איז פרוש, ציטערדיגע לייב, און איך
טראכט: געדארפט איר פאר מיין ווייב מאכן. זי איז דאך מיר
אזוי ליב. איך מיט דער נשמה פון א ציגיינער, און זי — — —

איך האָב א פרייַנט, א ליבער מענטש; א פּירער, א דענקער, מיט גרויסע וויזיאָנען פּאר א שיינעם לעבן. א גרויסע וויכקונג האָט ער אויף די מאַסן. זיי האָבן אים ליב! אַליין א הויכער, מיט אַן אומבאַשטימטן קאָליר אין די אויגן; דאָס געזיכט בלאָס, געלבלאָך, דער גאַנצער קערפּער קאָכט מיט ענערגיע, און דאָך האָט ער ליב, ווי איך און דו — און וועט ער איז מיט איר צוזאַמען, איז ער נאָריש ווי איך און דו — האָב איך אים אַמאָל געזען — און זיך אַליין געזען. און געטראַכט האָב איך, אז מיר זיינען אַלע פון איין ליים געקנאָטן.

נאָר לאָמיך דיר דערציילן די געשיכטע פון א ליבע.

זי איז געווען א פרוי מיט הויכע אידעאַלן, מיט א שטאַרקן גלויבן אין דער צוקונפט פון דער מענטשהייט. איך — א פּאַרבי־טערטער, א מידער פון נאָך א קאַמף. געוואָלט האָב איך פּאר־געסן אַלעס, אין אַלעמען אויספּלאַנטערן מיינע גראַנקען און לעבן מיין לעבן!

א פיבער האָט מיך אַריינגעבאַפט, א קראַנקע לידנשאַפט האָט זיך צוגאַסן אין מיין בלוט. מיינע אויגן האָבן נאָר איין זאַך גע־זען — פרוי!!! אַלע טעטינקייטן פאַרלאָזן. ניו־יאָרק מיט איר אָפּגרונט, איסט און וועסט. אין יעדער גאַס איז דאָ א הויז, אין יעדער הויז איז דאָ א פרוי, און אַלע — יונג און אַלט, האָבן מיר פאַרשטעלט דאָס ליכט פון דער זון.

פרויען זיינען א נויטוועניקייט! פרויען זיינען א געשאַנק און א פלוך פון די געטער. ניטא דער מענטש, וועלכער האָט עפּעס גרויסעס געשאַפן, וועלכער איז ניט געווען אונטער דעם איינפלוס פון א פרוי! גאָט האָט דעם מענטשן געגעבן א זין אין דעם גרויסן פלאַנטער, וועלן די פרוי איז געבאַרן. און דאָס זאָג איך איצט, וועלן די רואיקייט, וואָס קומט מיטן עלטער, ליגט ווי אייז אויף מיין קאָפּ, וועלן מיין לעבן איז אַריינגעפלאַכטן אין קאַמף פאַר מער גליק פאַר אַלעמען.

פילייכט איז דאָס געווען די מוזיק, די אומעטיגע ראָמאַנסן, דורכגעפירט פון דעם סימפאַני אַרקעסטער. אָדער די לבנה, וועלכע איז אפילו אַרומגעשוואומען און זיך אַלעמאָל געטונקט אין די וואָלקנס. דער סטאַדיום מיט דעם האַלב־קרייז פון שטיינערנע טרעפּ, מיט מענטשן האַלב־וואַכנדיג, האַלב טרוימענדיג. דאָס פאַר־שווינדן פון די טענער ערגעץ אין דער טיפעניש פון דער אייביקייט, אַלץ האָט געדריקט מיך און פאַרווינגן אין אַ האַלב־דרעמלענדן צו־שטאַנד. אין אַ רואיקייט האָט זיך געווינט מיין נשמה.

שפּעטער האָב איך איר באַמערקט. אַ בלייכער געזיכט מיט גרויסע פיבערדיגע אויגן, מיט לאַנגע, שוואַרצע ברעמען — די וויים קלייד, די הענט מיט לאַנגע, דינע פינגער האָט וויי אַ פיבער גע־ווירקט אויף מיר.

האָט זי דערפילט מיין אומרואיקייט, זיך אַביסל אָפּגערוקט פון מיר, און אירע דינע לאַנגע פינגער האָבן זיך אומרואיג גע־קנייטשט. האָט זיך איר קליין מויל שטייפער פאַרמאַכט און די ברעמען האָבן זיך ביי איר אַרונטערגעלאָזן און געציטערט — און איך האָב שוין מער די מוזיק ניט געהערט.

האָבן מיינע פינגער זיך געפיבערט, זיך געצויגן צו אירע, זיך אָנגעריבן אָן איר. דערנאָך האָט איר האָנט געציטערט אין מיי־נער. זי האָט געשוויגן! געזעסן מיט האַלב־פאַרמאַכטע אויגן, זיך געוויגט נאָכן קלאַנג פון די טענער. דערנאָך געעפנט די אויגן, געקוקט גלייך אויף מיר פאַמעלאָך אַרויסגעצויגן איר האָנט. די ליפּן האָבן זיך געעפנט, נאָר געזאָגט האָט זי גאָרנישט, נאָר אירע אויגן האָבן געפראָכן מיין הארץ.

אַ גראַציעז באַשעפענישׂ, מיט ווייבע, פלאַסטישע גלידער, ניט אייגנעצאָמט אין קאַרסעט, מיט דער דינער קלייד לויז אַרום איר לייב, האָט יעדעס גליד גערעדט צו מיין בלוט, און ווי אַ טרוים זיך געוויגט צו די טענער פון די „קאַווקאַזישע סקעטשעס".

האַדסאָן טייך, צויבערער פון דער נאָכט. בערג־ריזן פון דער ערד. ליכט־פונקן פון צווייטן ברעג. הימל־אייביגער סוד. שטערן־

וועלטן אוז וועלטן! אוז זי מיט מיר! לייב, צאפלדיגע לייזלנ־שאפט! אוז איך, וועלכער האָב מיין וועג פאַרלאָרן, איך געפין טרייסט אין דער שטים פון מיין בלוט.

„איר ווייסט? איך בין א פאַרהייראָטע פרוי!" — לאַכט זי.

„מאַכט דאָס אייך דען ווינציגער שיין?" — ענטפער איך.

זי צעלאַכט זיך:

„וואַרט, אז מיין מאַן וועט זיך דערוויסן, וועט איר אַנדערש רייַדן".

„וואָס וועט ער מיך טאָן?"

„א, ער וועט אייך מאַכן פאַר א קאַליקע!"

„נו, דאָס איז גאָרניט! עס איז וועדט. איין מאָל לעבט מען!"

זי קוקט אויף מיר בייז, גיט א הויב די אקסלען. אירע אויגן ווערן קלענער, טונקעלער.

„איר דענקט, איר וועט בייַ מיר עפעס קריגן? איך קען אייער גלייכן. זייט מיר געזונט."

זי בלייבט שטיין, און איך אויך. איך ווייל עפעס זאָגן, נאָר די צונג איז שוואַר. איך שעם זיך פאַר מיינע אייגענע געדאַנקען — א קאַלטער ווינט רייסט זיך פון וואַסער. זי גייט אַרויף די טרעפ. איך נאָך איר.

„איר זאָלט מיר ניט נאָכגיין!"

אירע אויגן בייזע. איך שווייג ווי א צעשראָקן קינד און בלייב שטיין, און זי פאַרשווינדט אין דער גאָס.

שוואַרע אומעטיגע טעג. שוואַר צו לעבן, ווען דאָס לעבן איז אַן אינהאַלט. גרויער אומעט האָט זיך געפלאָכטן אין מיינע טעג. ניט געווען דער צויבער פון קאַמף! אַלע מיינע אידעאַלן און גלויבונגען זיינען זיך צורונען. מיינע געטער האָבן מיך אָפגע־נאַרט! א גאַנצן טאָג אין פאַבריק. גאָט, ווי מאַנאָטאָן! ניטא קיין זין אין דער אַרבעט, ניטא קיין באַגער צו אַנטלויפן! ניטא דער גלויבן, אז אמאָל ווועט אַנדערש זיין.

מאדנע, ווי אין אזעלכע שטימונגען בענקט מען נאך דעם שמייכל פון א פרוי, נאך א גלעט פון א ווייבער האנט, נאך א בליץ פון א פאר אויגן, וועלכע זאלן צוזאגן אזוי פיל! און מאדנע, ווי אין אזעלכע טעג קומט קיינער ניט צו דיין טיר. און די קאפ איז מיר און דאם הארץ איז שוואר. און דו טראכסט, אז גוט איז דעם גלויבינן.

זוך איך אמאל א חדר. ניי איבער א שטיל גאם אין די בראנקס. קלאפ אן אין טיר, וואו עס איז געווען א חדר צו פארדינגען. איך שטיי און וואַרט. דער קאריראר איז קיל און האלב־טונקל, און וועז די טיר עפענט זיך און די ליכט פון דער זון רייסט זיך ארויס דורך דער טיר, בלייב איך שטיין און וויים ניט וואס צו טאן. אנטקעגן מיר שטייט זי, קוקט אויף מיר, און א שמייכל איז פארפארן אויף אירע ליפּן.

זי צעלאכט זיך פלוצים:

„אזוי, וועגן צימער? מאדנע, הא?"

„וואס איז אזוי מאדנע?" פרעג איך ברוגז־לאך.

„נו, זייט ניט ברוגז. איך האב קיין שלעכטס ניט געמיינט. קומט אריין!"

ליכטיגע צימערן, איינפאר, און דאך אזוי געשמאקפול. די בילדער אויף די וועגנט אויסגעקליבן, ספעציעל, פון א געווישן סארט. עס אטעמט מיט בענקעניש. „א פרוי קוקט צום ים". די האר גע־טריבן פון ווינט, און די אויגן קוקן אין דער וויטקייט. „א פעלד מיט א בעריאזע בוים". „א מאן אין וואלד אין בין־השמשות־ליכט". איך שטיי ביי דער טיר, און דאס הארץ וויגט זיך מיט אומעט און בענקעניש.

נו, געווים האב איך דאס צימער געזומען, כאטש עס האט פיל מער געקאסט, ווי איך האב דערוואַרטעט. דער צימער, א גרויסער, מיט ברייטע פענסטער, דורך וועלכע עס האבן זיך אריינ־געגליטשט די זון און דער הימל. און פאר א מענטשן, וועלכער

האָט זיך צעשיידט מיט זיינע געטער, און האָט ניט געהאָט קיין באַשטימטן זין פֿאַרוואָס צו לעבן, איז גוט אַזש חדר. דאָרט קען מען די פּוסטקייט פון דער נשמה אויסווייזן.

א גאַנצן טאָג אין פֿאַבריק. ציל־לאָז. א גאַנצן טאָג רוישן די מאַשינען. זון קומט — זון פֿאַרגייט. קלאַפּ, האַמער, אויס מיין ווייטיג. טעג נאָך טעג, שאַטנס גלימשן זיך איבער דעם וואַסער. אויבן איז דער הימל, אונטן איז די ערד. אַלץ האָט א ציל. איך האָב מיינע געטער פֿאַרלאָרן. טעג מיינע, טעג מיינע, וואָס איז דער ציל:

לאַנגע אוונטן אין חדר. „רוט" האָט געוואוינט אַליין אין די פיר צימערן. איר מאַן איז געשטאָרבן מיט איבער א יאָר צוריק. איך האָב געזען זיין בילד און איך האָב געטראַכט, אז ער האָט געמוזט זיין א מערקווירדיגער מענטש.

אין אוונט איז די הויז פול געווען מיט געזעלשאפט. אזוי פיל פֿאַרשיידענע מענטשן: ארבעטער־פירער, קינסטלער, פאַלקס־מענטשן און גלאַט אזוי ליידיג־גייער. און זי צווישן זיי, ווי א קינד, וועלכעם איז געקומען לערנען די לעבנס־וויזהייטן פון די קלוגע.

זעלטן, ווען איך פלעג איר טרעפן אַליין, און אז מיר האָבן זיך געטראָפן, איז מער ווי א טרויעריגער שמייכל ניט געווען פאַר מיר. מער נאַרנישׁ.

איז זי געווען גלייכגילטיג צו מיר? האָט זי מיך געהאַסט? איך ווייס ניט! נאָר איך האָב זיכער געוואוסט, אז עפּעס שטרענגט זי זיך אָן צו האַלטן פֿאַרמאַל און קאַלט, ווען זי באַגעגנט מיך, ווי זי וואָלט געהאַט פֿאַרגעניגן פון דעם רייצן זיך מיט מיר.

עס איז געווען פרייטאג אוונט. די וואָך, ווייזט אוים, איז געווען א שווערע פאַר איר. געארבעט האָט זי אַלס דרעס־דעזיינער און ניט שלעכט פאַרדינט. נאָר אָפטמאָל פלעגט זי קומען מיד און זיצן לאַנג אויפן בריטן שטול ביים פענסטער, ביז די פינס־טערניש האָט אָנגעפילט די נאַכט.

דאָס מאָל איז זי געווען א פיבערדיגע. זי האָט זיך נעאיילט. גיך אפגעוואשן, אנגעטאָן א קלייד פון ווייכן זייד. דאָס נעזיכט בלייד, א שפיל פון קאָלירן אין די אויגן. איך בין נעשטאַנען ביי דער טיר, נעקוקט דורך א דינער שפּאָרונע. דאָס האַרץ האָט וויי־טיגדיג נעקלאָפּט, מיין קערפּער האָט פיבערדיג נעציטערט, זי נייט פּאָמעלאָך צו מיין טיר, רוט... זי בלייבט שטיין, הערט זיך איין. איך דריק מיין קערפּער צום טיר, ווי־ל זיין נאָענט צו איר, הערן איר אָטעמען.

זי איז אַוועק. איך האָב נעהערט דאָס פּאַרמאַכן פון טיר. אין מיין חדר האָט דער אומעט אַרומנעשפּאַנט, האָט די נאַכט צו מיר אַריינגעשריען אוו איך האָב ניט נעהערט. אַוועק! די שענסטע קליידער אָנגעטאָן. ווער ווארט אויף איר? א נאָר האָט זיין גלויבן פאַרלאָרן: האָט ער אָמאָל נעגלויבט אין דער באפרייאונג פון דער וועלט, האָבן דאָך אָמאָל אנדערע נעגלויבט אין אים! איז ער נע־בליבן אליין, אליין, אוו קיין נאָט איז ניטאָ.

אהין אוו צוריק אין חדר. ניטאָ. ניטאָ: טאָ ווער האָט די שטילקייט באשאפן? ווער האָט פּאַרזיגט וועלטן אין דער הימל־בלויקייט? ווער האָט באשאפן אונזערע באגערן? אומענדלאָכ־קייט, אייביקייט — וואָס פּאָר א מאָדנער באגריף! איצט הערט ניט מיין בלוט קיין נעזאנג — נאָר דער פּאַרלאָנג פּאָר איר. איך בין ניט שולדיג, וואָס איך האָב ניט קיין העכערע צילן. לייב! לייב! נאָכט־שטילקייט. איז נעווען א נאָר, האָט ער נאָט נעבעטן אוו נאָט האָט ניט נעענטפערט.

שפּעט ביינאכט איז זי צוריקנעקומען. ניט אליין. האָט די ליכט אויפנעפלאָמט אין איר חדר, אוו איך בין נעלעגן אין דער פינסטער אוו זיך איינגעהערט. יעדעס ריר זייערער האָט פּאַרגאָסן מיין מאַרך מיט א פלאָמיגער רויטקייט. א קלאַפּ מיטן טיר: ער איז אַוועק! וואָס? שלאָנגען קריכן איבערן לייב. גאָט מיינער, וואָס? האָט זיך מיר פילייכט אויסגעדאכט? נאכט, וויקל מיך ארום, גיב מיר רו...

זונטאג פרי. עס גיסט א רעגן אין דרויסן. דאָס בוך ביי מיין זייט. וועדטער, בילדער, געדאנקען, און איך לייען: „א נאר זעט זיך אליין; א קלוגער זעט די וועלט". און ווייטער: „דיין האַרץ זעט א פינטל פון דער וועלט: דיין געדאנק קען דורכדרינגען אפילו דאָס, וואָס איז פארבאַרגן". „זיין מיט זיך איז גרוים; זיין מיט אַלעמען איז גרעסער". „דער ווייטיג פון ליבע פארגייט, ווי אַלעס, ווי א רויטע בלום, וועלכע בליט און שטארבט; נאר די וועלט איז אייביג און דאָס, וואָס דו טוסט פאר אַנדערע, וועט בלייבן".

א שטילער קלאַפן אין מיין טיר: פילייכט ווילל איך עסן פרישטיק מיט איר צוזאמען? אין דרויסן רעגנט דאָך אַווי. נו, נעווים. איך קום באַלד אריין.

א דיוואַן, נידעריג. באַלד ביי דעם דיל. א קליינער טיש. זי זיצט אויף טערקישע קישנס אויף דעם דיל. אין ווינקל שטייט בודא און פון זיינע נאַז־לעכער רויכערט זיך און פילט אַן דעם חדר מיט דעם אַראָמאט פון אריענט. די גארדינען האַלב אַרונטערגעצויגן. עס קלאַפט דער רעגן אין פענסטער. מיר דאכט זיך, אַז דער חדר האָט זיך אַפגעריסן פון דער ערד און מיר שוועבן אין רוים.

טרינקען מיר קאַפע. ציטערט א שטילקייט איבער אונז. אַפּגעטרונקען, רוקט זי זיך צו נאַענט אויפן דיוואַן. איך ליג אַנגעשפּאַרט אויפן ווייכן קישן. איך פיל די וויכקייט פון איר ליב. א דינע וואַרימקייט באַדעקט מיין ליב און זי פאַנגט אַן מיט א וויכקייט אין איר שטימע:

„איך האָב היינט באַגעגנט אייערן א פריינט, און א סך האָט ער מיר דערציילט פון אייך! נעכטן איז ער דא געווען, זייט איר שוין געשלאַפן. א שאד, ער האָט געמוזט פארלאַזן די שטאָט! „סימסאַן" איז זיין נאַמען.

זי בלייבט שטיל און קוקט מיך מאַדנע אַן.

איך פארמאך האלב די אויגן. שוין לאנג אים ניט געזען. אמאל האבן מיר ביידע צוזאמען געארבעט אויף א שיף. איצט האב איך נעהערט, אז ער איז זייער רייך געוואָרן. שפילט א גרויסע ראליע לא. האט א ווייב און קינדער. האט א היים...

איך האב לאנג געשוויגן. צו וואס דערקלערן? א הייליגע מינוט דאַרף בלייבן פאר דיר. צו וואס זיך טיילן מיט אנדערע?

„נו, וואס ווייטער? וואָרום זייט איר שטיל געוואָרן?"

„ווייטער — אט גארניט! שוין פארגעסן. אזוי פיל טעג שוין אוועק".

אירע פינגער טאנצן דורך מיינע האָר.

„איר פארגעסט?" — די אויגן וועלן העלער דער קערפער ציטערט פון שווערן אטעמען. „קיינער וועט היינט ניט קומען. אין דרויסן גיסט א רעגן".

די קאפּ פייערט, די הענט ציען זיך, ציטערן. אנטקעגן שטייט איר מאנס בילד. זי באמערקט מיין בליק. אומעטיג לויפט זי צו צום טישל, קערט אום דאס בילד מיטן געזיכט צום וואנט. און ווי אלע קרעפטן וואלטן איר פארלאזן, פאלט זי לעבן מיר אויף די טערקישע קישנס. קיינער וועט ניט קומען, אין דרויסן רעגנט. און בודא שפרייט לוידנשאפט דורך זיינע נאזלעכער. אזוי איז דאס געווען און אזוי וועט אייביג זיין.

נאָך דעם טאג האט עפעס פאסירט אומפארשטענדלאכס. צוערשט האב איך ניט פארשטאנען די רעטעניש — טעג האט זי מיט מיר ניט גערעדט, אפילו געזן ניט געענטפערט אויף מיין באגריסונג. איך האב ניט געקענט פארטראגן איר בליק, וועלכער איז געווען פול מיט פיינטשאפט פאר מיר, אז דאס לייב פלעגט מיר גרוילן.

איין מאל, וועו איך בין ארויס אין מיין חדר, האב איך געהערט איר שטילן כליפּען. איך האב אביסל געעפנט די טיר. זי איז געלעגן אויף דעם דיוואן, מיט זיין בילד לעבן איר ברוסט און האט קאנוואולסיוו געווויינט.

גיי, פֿארשטיי די מענטשלאַכע נשמה! ער איז ניט לאַנג צוריק געשטאַרבן. א גאַנץ קורצע צייט האָבן זיי געלעבט צוזאַמען. אלע האַרץ־טרוימען, דער גהיימער ציטער פון די ערשטע נאַכט־שאַטנס, די אָרימס פון א מאַן — נו, וואָס איז צו רעדן. א פרוי פֿארגעסט ניט אזעלכע רייד אזוי גיך, ווי א מאַן. דאָס האַרץ איז נאָך מיט אים געווען, כאָטש די צורייצטע בלוט פון איר יונג קערפֿער האָט געפֿאַדערט זיינס!

זיינען וואָכן אַוועק. איך האָב באשלאָסן אַוועקצופֿאָרן אין אַנדער שטאָט. מיר בין איך געווען פון אומטעטיקייט. עס איז געווען א שטורמישע פֿעריאָדע אין נייַנצן־צוועלף. א בריוו האָב איך געקראָגן פון מיינעם א פֿריינט, אַן אַרגאַניזירער פון די אַיי. וו. וו., צו פֿאָרן אין דער וועסט און אַרגאַניזירן די לאָמבער־דזשעקס. דער בריוו האָט געשמעקט מיט וואַלד, מיט דעם רוף צום קאַמף, און איך האָב באשלאָסן אים פֿאָלגן און אַוועקצופֿאָרן ביי דער ערשטער געלעגנהייט.

דער ערשטער שניי האָט זיך באַוויזן אויף די דעכער. ווייט־קייט, אומעט פֿאר מיין נשמה. אלעס פֿארפֿאַקט, גרייט צום פֿאָרן. מאָרגן אינדערפרי, ווען די זון וועט אויפגיין, וועל איך מער דא ניט זיין.

געקומען איז זי שפּעטער, ווי אימער, א ווייסע, א טרויס: די ברעמען האָבן ביי מיר געציטערט. און דאָס האַרץ? צו וואָס רייַדן?

זי איז געשטאַנען, מיך אויסגעהערט און גאָר ניט געוואַרט. מער ניט — די ליפּן זיינען געווען פולער, די ווייסלעך פון די אויגן גרעסער. פינף פֿארטאָג פֿארלאָזט די באַן און זעקס וועלן שוין ווייסע פעלדער שימערירן דורך דער האלב־גרויקייט.

האָבן מיר טיי געטרונקען צוזאַמען, שווייגנדיג. האָבן זיך די הענט ניט־ווילנדיג באַגעגנט. האָט א פלאָם זיך צעגאָסן אין אונז. פֿארשטייסט? מיר זיינען ביידע אזוי יונג געווען! נאָך א מאל

האט די נאכט זיך פארפלאמט. און דער ווייסער שניי אויפן פענסטער האט זיין וויסקייט פארלארן. און די שטונדן זיינען פארלאפן, ווי אלע גוטע זאכן. און די צייט פון צושיידן זיך איז נעקומען.

„זאל איך פארן, רוט?"

זי פארמאכט מיין מויל מיט איר קליינער הענטל:

„פאר געזונט! עס איז בעסער אזוי. זאל א חלום בלייבן!"

ווייסע, ווייסע פעלדער. טרוימען אין די וואלקנס. איינזאמע הייזער אויפן וועג. עס צופט דאס הארץ. ניט געדארפט פארן. דאס גליק איז אזוי ווינציג אין מענטשלאכן לעבן! — עס איז בעסער אזוי, זאל א טרוים בלייבן!

הויכע בוימער. עס קלאפן די העק. דער שניי פון די צוויגן צעשיט זיך ווי ווייסע זילבער. באלד וועט די זון פארגיין, און פאסן גאלד וועלן רינען איבערן וואלד. איך וועל זיצן מיט מיין פריינט ביים פייער. די שאטנס וועלן טאנצן, זיך ווינן ארום אונז. א הארציגער פריינט, מיט גרויסע טרוימען. עס ציען זיך ווייסע וואלקנס אין פארשנייטע וועלדער. הינטער די בערג צורינט א חלום...

סאמבער

ווי א שווארצער פלעק איז דאס שטעטל סאמבער געלעגן צווישן די רייבע פלאנטאציעס פון „מיסיסיפי", ארום און ארום קאטאן־פעלדער; אויבן א זוניג הימל, אין מיטן די שטעטל.

אין סאמבער איז ניט געווען קיין אייזן גלייבע געסל. די הייזער — הילצערנע ביידלאך, קרומע, די פענסטער קליינע, אלט און פארלאזן; געווען אין די שטעטל אן איבערבלייבאכץ פון די שקלאפן־טעג: אלץ איז געבליבן אזוי זוניג און פארשלאפן, ווי אין יענע טעג. די שווארצע האבן מיט זייער שוויים באארבעט די קאטן־פעלדער, און פון זייער בלוט האבן זיך זילבער־וויסע קעפלאך פארשפריט; ווי א ים האבן זיך די פעלדער געשפיגלט אין דער זון.

דר. דזשאן סטיוועגס איז געשטאנען בא דער אפענער טיר פון זיין הויז און געקוקט, ווי דער רויך פון די קוימענס שלעפט זיך אזוי פויל, ציט זיך אין דער זוניגקייט אריין. אן אלטער ניגער שלעפט זיך פויל פארביי, גיט אפ א זינגענדיגן גוט־מארגן, שמייכלט מיט זיינע שווארצע אויגן, פארנויגט זיך ביז דער ערד, און גייט פאמלאך אוועק, סטיוועגס שמייכלט. עס איז אומעטיג און פרעמד. ערשט דעם צווייטן טאג פון דער „איסט"; ער טראכט: וואס וועט ער דא מאכן פון זיין לעבן?...

סטיוועגס איז געבוירן אין ניו־יארק, אין דעם אלטן טייל שטאט, וואו בלויז זיינע שווארצע ברידער האבן געוואוינט. די גאסן דארטן זיינען שמוציג און אפגעלאזן; ארום און ארום פאבריקן, וואו זיינע ברידער האבן געשקלאפט און געהונגערט.

סטיוועגס האט געהאט א סך ברידער און שוועסטער. ווי מיין האבן זיך קינדער געוואלגערט אין הויז. דער טאטע האט

געארבעט אין איינער פון ניו־דושוירזיס גרעסטע פאפיר־פאב־ריקן. פארדינט האט ער קוים צוואנציג דאלער א וואך; די מאמע, א בייזע, פלעגט זיך שטענדיג שעלטן. זי איז געווען אזוי וויים, אז די קינדער האבן איר ניט ליב געהאט. „שמוציגע ניגערס" — האט זי די קינדער גערופן און די קינדער האבן פאר איר מורא געהאט און זיך באהאלטן אין די ווינקלען.

דער טאטע זיינער איז געווען א גוטער מענטש. דאס הארץ איז בא אים געווען אזוי וויים, ווי זיין פנים שווארץ, און די קינדער זיינען געווען ווי ער. אלע, בלויז ניט דזשאן. ער איז געווען ווי די מאמע, א וויים־הויטיגער. וועז ניט די האר און די אויגן, וואלט מען געקענט מיינען, אז ער איז א וויסער; נאר די אויגן שווארצע, די וויסלען גרויסע און די האר דינע קרויזן.

און ווי אלע קינדער האט דזשאן ניט ליב געהאט דער מאמען און איר האט עס שטארק ניט געארט. דעם טאטן האט ער פאר־געטערט, רחמנות געהאט אויף אים און זיך צוגעהערט צו זיין יערן וואארט. די מאמע פלעגט זיך אנטרינקען און באליידיגן יערן אין הויז. זי האט פיינט געהאט די קינדער, געהאסט דעם טאטן, און דאך ווי א ציג קריכן צו אים באנאכט אין בעט. איבעריגנס זיינען אויך אנדערע מענער געווען. די קינדער האבן געוואוסט און דעם טאטן ניט דערציילט. זיי האבן אים זייער ליב געהאט.

דזשא איז געווען דער אינגסטער, איז געוואקסן ווי א ווערבע, געהאט קלוגע אויגן און געוואלט לערנען. געווען דער בעסטער אין קלאס. ער איז געווען דער אויסנאם אין דער גאנצער פאמיליע. דער פאטער האט מיט אים שטאלצירט; די מוטער אפילו האט אים באהאנדלט בעסער ווי די איבעריגע קינדער און זיין לעבן איז געגאנגען טאג נאך טאג דאס זעלבע. שמוץ און אומעט! ביז — דער טאטע איז געשטארבן. נאך דעם איז זיך אלץ צע־פאלן. די עלטערע קינדער זיינען פריער אוועק, ווי די שוואלבן זיינען זיי זיך צעפלויגן פון נעסט. פון צען איז ער איינער נע־

בלִיבן. די ברידער וויים ער ביז היינטיגן טאָג ניט, וואו זיי זיינען. די שוועסטער זיינען געווען א שטיקל צייט אין א הייזל אין האָבאָקן. דזשאָ פלעגט קומען צו זיי, פארדראָסן האָט אים זייער לעבן ניט. ווער זיינען זיי דען? ! שוואַרצע, דער אָפּפּאַל פון דער ערד, און צו זיי קומען ווייסע הערן, קושן זיי, פארשלִיסן זיך מיט זיי אויף א גאַנצער נאכט. און דזשאָ האָט געטראַכט, אז די שוועסטער זיינען מזלִדיג, זיך ארויפגעארבעט, די ווייסע קושן און צאָלן נאָר געלט.... מאַרנע מענטשן, די ווייסע, ווער קען זיי פארשטיין?

איין טאָג איז ער געקומען אהין, האָט ער געטראָפן א ליידיג הויז. קיינער איז מער ניט געווען, דאָס הויז פארשלאָסן, די שוועסטער ניטאָ. איז ער געזעסן אויף די טרעפ און געווויינט, פאר וואָס, האָט ער ניט געוואוסט. נאָר עפעס האָט אזוי ווי געטאָן דאָס הארץ, אזוי אומעטיג איז געווען, טאָ וואָס טוט מען? — ווויינט מען. וואָס דען קען א שוואַרצער טאָן?...

שוועָר געארבעט האָט דזשאָ, געלערנט האָט ער, ווי פריער. שפעט, זייער שפעט פלעגט ער קומען אהיים, ניט געוואָלט זען דער מאַמען. שטענדיג אָנגעטרונקען, ליגט מיט פרעמדע מענער, שעמט זיך ניט פאר אים און ניט פאר ביל פון זיין טאטן, וואָס היינגט איבער איר בעט.

נאָר איין נאכט, ווען ער איז געקומען אהיים, איז זי געלעגן אויף דער שמוציגער פאַדלאָגע, א גרויסער שניט איבער דער גאַנצער ליינג פון פנים, אודאי אומגעפאלן, אזוי איז זי געשטאַרבן. דזשאָ האָט ניט באַדויערט איר טויט. ניט געוואָלט ווייטער, דאָס הארץ איז געווען ליידיג — ער איז צום קבר ניט געגאַנגען. האָט איבערגעלאָזט די הויז, אפילו דעם טאטנס ביל ניט ענומען; איז אוועק און צוריק ניט געקומען.

שוועָרע יארן; וואָס פאר א גרוילאָך לעבן עס איז געווען! עט! אבי פאראיבער. איצט איז ער דר. סטיוועָנס אין דעם

שטעטל סאמבאר, אינ׳ם האָרץ פון מיסיסיפי, אין דער זוניגער סאוט.

וואָס וועט איצט זיין? איצט—וועט ער אוראי נעמען א ווייב, האָבן קינדער און ווערן א בירגער פון סאמבאר, זיך בויען א הויז.—נו דאָס אלץ? צוליב דעם האָט זיך געלוינט אזוי פיל פינסטערן?! קיין ענטפער איז ניט געווען, די צייט וועט שוין ווייזן.

מיט איין זאַך איז ער געווען צופרידן. זיין צווישן אייגענע. די ווייסע האָט ער ניט צו פיל ליב געהאט, ער וועט קיינמאל ניט קריכן ווי א ווארים פאר זיי, ניט דושא סטיוועגס. זיין הויט איז טונקל, דאָס בלוט דאָס זעלבע, דאָס האָרץ ווייסער ווי בא זיי.

זונטאג איז געקומען. סטיוועגס וועט זיך באקענען מיט זיינע ברידער. ער גייט פאמעלאך דורך דעם זאמדיגן וועג צו דער קירך. ער זעט פון דער ווייטן דאָס גרויסע הויז צוזאמענגעשלאָגן פון ברעטער. זון און מילדע ווארימקייט שפּארן זיך צום הימל, די בוימער רייך מיט בליאונג; עם קומט אן ווילסאן, א פעסט געבויטער ניגער, פירט זיין טאכטער אונטער׳ן ארם. דאָס גאנצע שטעטל ציטערט פאר אים. ער איז דער אויפזעער פון די פלאַנטאציעס, האָט א שטארקע האנט און א האָרץ ניט פון זייערע! ערגער ווי די ווייסע. ער, דער געדונגענער שקלאף, טרייבט זיי ווי די הינט. אין א געווייסן טאג וועט זיין סוף קומען. צופיל שפּייט ער זיי אין פנים. ער, דער ניגער, בלוט פון זייער בלוט, פלייש פון זייער פלייש.

די טאכטער איז געווען אינגאנצן אנדערש. אלע האָבן זי ליב געהאט. זי האָט אלעמען געהאלפן מיט וואָס זי האָט געקענט. שיין איז זי געווען ווי א גוטער חלום. בליציגע אויגן, שארפע, ווייסע ציין, די הויט קופער קאליר, דער קערפער א ווערבע, אזוי גלייך, אזוי בויגיג.

די אלטע ראשעל, וואָס רייניגט און קאָכט פאר דר. סטיוועגס, האָט אים א סך דערציילט פון איר. „אזא שווארצער טייפל זאל

האבן אזא טאכטער! זאלן קראען ריסן זיין לייב. ער האט א הארץ, ווי די ווייסע, אונזער ערנסטער קען ניט זיין אזוי". דערנאך הערט ניט אויף ראשעל צו שעלטן: רופט די טויטע, זיי זאלן אים קומען שרעקן באנאכט.

ווילסאן גריסט סטיוועניסן. מען קען ניט אנטלויפן און דאך פילט סטיוועניס אן עקל צו דעם פארשוין. ער שמייכלט צו דער טאכטער,—זי האט אזעלכע זוניגע אויגן! אט אזא ווייב וואלט ער געדארפט האבן. אזא פרישקייט אויף אירע ליפן, ער—זי—צוזאמען אין א זומער־נאכט, זיינע אויגן ווערן פלאמיג און די ליפן נאס, יע, אזא ווייב.

פארנאכט קלייבן זיך אלע צוזאמען אין מיטן גאס. די יונגען שפילן אויף גיטארעס, די מיידלאך טאנצן. אן אלטער נעגער קלאפט אויף א פייקל. סטיוועניס פילט, ווי זיין הארץ פליט אוועק ערגעץ צו די וועלדער, פון וואנען זיינע אור־עלטערן זיינען נעקומען. אים ווילט זיך טאנצן מיט אלעמען צוזאמען: נאר עס פאסט ניט. זיצט ער און גראבט די אויגן אין די שווארצע לייבער פון די מיידלאך, רופט די ווילדערניש צו זיין בלוט און זיינע הענט קרעמפן זיך פון באנגער.

טאנצט מערי. קלאפן אלע צו מיט די הענט. דרייט זי אזוי געשווינד מיט די פיס, רופט מיטן קערפער; ער מוז פארמאכן די אויגן, ער קען ניט זען, ער וויל ניט פארגעסן.

גייט אוועק דער פארנאכט. מערי זיצט לעבן אים א שווייגנדיגע. די גאס ווערט לידיג, שטארבט אפ, מארגן פרי דארף מען ווייטער גיין אין די פעלדער, כאטש זיך אפרוען איבער נאכט.

מערי הויבט זיך אויף, קוקט אים אן. אירע אויגן זיינע איצט נעבלדיג. —„איך וועל קומען צו דיר! לאז די טיר אפן"—זי שמייכלט ניט, ער אויך ניט. ער וואונדערט זיך אפילו ניט וועגן דעם; ער פילט מער ניט, אז זיינע גלידער זיינען פול מיט באנגער, פול מיט איר.

דאָס פענסטער איז געווען אָפן; אין דרויסן די שטילקייט פון פּאַרבליטע פעלדער. דער שיין פון די שטערן, וועלכע בלענדן די נאַכט. אַלע שלאָפן, נאָר ניט לאַדקא, וועלכער שלאָפט קיינמאָל ניט. ער איז דער גייסטער־זוכער, דער זינגער פון וואודי (צויבער). ער רעדט צו די שטערן באַנאַכט, זינגט צו דער זון באַטאָג. ער וויים די שאָטנס, וואָס שפּרייטן זיך אין די וועלדער און די פעלדער. און אַלט איז ער אַזוי, ווי די צייט! די עלטסטע פון דער שטעטל סאמבער געדענקען אים נאָך ווי א קינד. אַזוי איז ער געווען און אַזוי וועט ער בלייבן.

סטיוועגס טראַכט, אז נאָריש זיינען די רייד פון זיינע ברידער, אז זיי האָבן מיטגעבראַכט פון די אַפריקאַנער וועלדער די שלייערס פון דער נאַכט, וואָס הערשט דאָרט אייביג, און ער, דער געלערנטער מענטש, ער, סטיוועגס, פילט אויך אין זיין בלוט דעם רוף פון יענע טעג. אָט ליגט ער און ווארט מיט פלאַמיגן בלוט אויף דער ווייב, און זי וועט קומען, זיך לייגן נעבן אים און זיי וועלן פּאַרברענען די נאַכט מיט זייערע פלאַמען, אַזוי איז אודאי געוואָן אמאָל, מיט טויזנט יאָרן צורוק. זיינע אור־עלטערן האָבן אַזוי געלעבט, ער אויך. אים דוכט זיך, אז ער הערט דעם רוף פון די פויקן אין דעם דזשאַנגל: אָט אין אַזא נאַכט ביינקט דער מענטש נאָך די צייטן, איידער ער איז געווען.

געקומען איז זי. אויסגעטאָן איר ציצן־קלייד, קיין שיך האָט זי ניט געטראָגן, איז אַרייגעקראָכן צו אים אין בעט און מיט איר לייב זיך געדריקט צו זיינעם, „איך ווייל ווערן דיין ווייב". — האָט זי געזאָגט:

„איך ווייל דיך" — האָט ער געענטפערט, און אַזוי איינפאַך האָט זיי די נאַכט פאַרדעקט. סטיוועגס האָט פאַרגעסן זיין דאָקטאָר דעגרי, האָט פאַרגעסן, אז ער איז סטיוועגס דער געבילדעטער מענטש; איצט האָט אפריקע מיט אירע וועלדער געוואַכט איבער אים; איצט האָט ער געפאַלגט דעם רוף פון זיין פרימיטיוו בלוט.

נאר די ערשטע פאר וואכן זיינען געווען זונינע פאר סטיוועגס׳ן. ער האט אזוי פיל געקוקט אויפ׳ן הימל, אז ער האט ניט געזען די ערד. ביסלאכווייז האט ער דערזען, אז אין סאמבער זיינען מענטשן אונטער׳ן בייטש און ער האט דערפילט די פלאנטאציעס מיט זייערע שווארצע אויפזעער, מיט דער שטענדיגער שקלאפערייַ אין דער ברענענדיגער היץ; — ער האט דערפילט, אז סאמבער איז א טאל פון שקלאפן; געווואוסט האט ער פריער, אז זיינע ברידער איז אומעטום שלעכט, נאר אים האט ווייַ געטאן ביז בלוט, פאר וואס זיי בוינן אזוי ארונטער געהארכזאם זייערע קעפ, פארוואס זיי וואגן אפילו ניט אפווישן דעם שוויים פון זייערע פנים׳ער.

און קריסטלאבע פרומע לייט. ווי עקלדיג זיי זיינען. איינמאל האט ער געהערט, ווי איינער פון „גאט׳ס פרייַדיגער" האט צו זיי געזאגט „מענטשן דארפן אימער פארגעבן! ליב האבן איינע די אנדערע. ליב האבן דיינע פיינט און אויב איינער שלאגט דיך אין באק, שטעל אויס די צווייטע!" — האט סטיוועגס סארקאסטיש געפרעגט:

„פארוואס גייט איר ניט צו די ווייסע? פארוואס גייט איר ניט צו די רייכע? מיר בוינן שוין צופיל אונזערע רוקנס, ניבן צופיל אונזערע באקן פאר קריגן נאך קלעפ". מער האט סטיוועגס ניט געקענט ריידן; זיין הארץ האט געברענט פאר צארן.

א סך אין שטעטל האבן אויף סטיוועגס׳ן געקוקט קרום, לאדקא דער וואודי מאן האט אים געסטראשעט מיט בייזע גיים־טער, האט סטיוועגס געלאכט, אים אנגערופן שוואדלער. אז די ניגערס האבן דאס דערהערט, האבן פאר שרעק זייערע ליפן געציטערט און זיי האבן אים אויסגעמידן. זיי האבן מורא געהאט פאר די בייזע גייסטער, וואס לאדקא וועט אויף זיי שיקן, אויב זיי וועלן זיך חברן מיט סטיוועגס׳ן.

סטיוועגס האט געטראכט ביטערע געדאנקען... און דאס איז אמאל געווען א פריי פאלק? — און דאך האט ער געהאט א טרייסט.

די אינגערע האָבן זיך אַ צוגעהערט צו זייַנע רייד. איינער האָט אפילו דערלאַנגט צוריק אין מאַרדע ווילסאָן, ווען יענער האָט אים געשלאָגן. פאַרשטענדלאַך, מען האָט דעם ניגער גוט צעהרגעט, און געהאָלפן אים שלאָגן האָבן זייַנע אויגענע ברידער. דאָך, ווען סטיוועגס האָט זיך געפאַרעט איבער אים, פאַרבונדן די וואונדן, האָט ער געגומען סטיוועגסעס האַנט, לאַנג געהאַלטן זי און געגלעט, ווי אַ קראַנק קינד, און סטיוועגס איז אַרויס פון חדר און האָט אָפגעווישט די טרערן.

און מערי איז געווען אומרואיג. איר האָט קיין זאַך איצט ניט געאַרט, נאָר די זיכערקייט פון איר דזשאָן. עפּעס האָט איר גאָנץ לעבן געהאַט אָנגענומען איין טיפן גלויבן, דאָס איז געווען ער. און אַז זיי פלעגן זיין צוזאַמען, האָט זי אים אויסגערעדט, פאַרוואָס ער מאַכט אזוי פיל פיינט. „זיי וועלן דיך פון דאַנען פאַרטרייבן, דזשאָן, און אין סמאָלע מיט פערדן וועלן זיי דיך אויסשמירן! אַדער" — זי האָט געענדיגט מיט אַ ציטערדיגער שטים: „זיי וועלן דיך לינטשן, אויפהיינגען אויף דער גרויסער בוים דאָרטן בא דער ענדע פעלד!".

דזשאָן האָט זי שטאַרקער געדריקט צו זיך, ענטפערן איז ניט געווען וואָס, און אַ קעלט האָט געפרוירן זיין רוקן.

דזשאָן האָט געטאָן וואָס ער האָט געקענט און, וואָס מער אַ טאָג, אַלץ ווינציגער פרייַנט איז אים געבליבן. די יונגווארג האָט אָנגעהויבן פאַרשווינדן פון סאמבער, די עלטערן האָבן אים באשולדיגט אין דעם; דער טייפל האָט אים אודאי געבראַכט. דזשאָן האָט זיך דערפילט אזוי הילפלאָז. אַ גאַנצן לעבן האָט ער אין זיך אייַנגעזויגן דעם עלנט, זיך געמוטשעט, געהאָפט צו העלפן זייַנע ברידער, אייַצט אָנטלויפן זיי פון אים! די אינגערע האָט ער דערציילט וועגן דער גרויסער וועלט, פליען זיי אַוועק! וואָר וויים, צי וועלן זיי אים בענטשן אַדער שלטן? אומעטום וואַרט אויף זיי די נויט; דאָך וועט די בייטש און די שטעכיגע בליקן

פון די טרייבער זיי ניט מאטערן, וועט די זון ניט סמאליען זייערע ליבער אין די פעלדער פון די ווייסע קאטאן־בלומען.

מיילן ווייט ארויף האט געוואוינט דער וויסער לאָרד פון די פלאַנטאַציעס. א הויז, א הילצערנע מיט גרויסע מארמארנע זיילן. געריטענער בלומען, פאַנטאַזען, ליבע־הייזקעס, דעכלאך געפלאכטן מיט צווייגן, דורך וועלכע די שטערן האבן דורכגעלויכטן. קלאסישע מוזיק, וויין, ליבעס־פארלאך איינגעפלאכטן אין לבנה־ליכט. א סך אוונטן איז סטיוועגס געשטאַנען הינטער די בוימער און איינגעאטעמט די פרייד, וואס האט געטאַנצט איבער די פעלדער. באַנאכט פלעגט ער זיך איריינשארן צוריק אין שקלאפן־לאגער סאמבער. אין הויז האט שוין מערי געווארט פאר אים, נאר קיין פרייד איז מער ניט געווען אין זיין הארצן. די הילצענע בייטלאך, קרומע גאסן, הויפנס מיסט,—אלץ אין אים האט געשריען און געווייטאגט. און ער האט געזען די וויסע בלומען, פעלדער, דורכגענעצט מיט די טראפּנס שוויים פון זיינע ברידער, האט ער געהערט זייערע לידער אומעטיגע אן האפנונג; האט א וויבדער פיין זיך געטראגן אין זיין בלוט.

אזוי זיינען געפלויגן טעג, אזוי זיינען צערונען חדשים. די יונגווארג, וואס איז פארבליבן אין סאמבער, האט איינגעזאפט זיינע רייד. סטיוועגס האט געפילט, אז ער היילט ניט בלויז קערפערס, נאר נשמות אויך. אים האט זיך גערוכט, אז די צייט וועט בריינגען ליכט אין די אומעריגע גאסן פון סאמבער, און א שטאלצע פרייד וועט שפראצן פון דער ערד.

נאר אין א געוויסן ליכטיגן פרימארגן האט זיך א גרויער שרעק פארשפרייט. ערגעץ לעבן סאמבער האט א וויסע דאמע שפאציירט א פארנאכט, זי איז געקומען פון דער הילצערנער הויז מיט די שטיינערנע זאלן.—א גאסט געווען. גאט וויס, וואס זי האט געטאן ארום סאמבער. עמיצער איז איר באפאלן אין גרויקייט... זי האט געשריען, איז דער אנפאלער אנטלאפן; עס

האט גארניט פאסירט, נאר אין סאמבער האבן זיי בעסער גע־ווארסט; איינער האט אויף דעם אנדערן געקוקט מיט צעשראָ־קענע אויגן. עמיצער וועט מוזן זיין א קרבן און יערער האט גע־ווארנשן, אז די בייזע האנט זאל ניט פאלן אויף אים.

דושאן האט צוזאמענגערופן די יונגווארג. א גאנצן אוונט האט ער צו זיי גערעדט. „וועלן זיי לאזן איינעם פון זייערע גיין אויף דער שטריק אומשולדיגערהייט! איז ניט בעסער צו שטארבן קעמפענדיג, ווי זיך לאזן אויסשלאכטן ווי שאָף?“

אלע האבן געווארט אויף דעם פרימארגן. די נאכט האט זיך אין אזא פינסטערניש פארגליווערט, אז מען האט געקענט פילן די פינסטערניש אונטער־ן הימל. לאדקא דער וואודי־מאכער האט א גאנצע נאכט וויילד געזונגען צו די שטערן. שרעק האט גע־בלאנדזשעט איבער די פעלדער און האט זיך אריינגעוועבט אין די קרומע גאסן און אין די הילצערנע בוידלאך. אלע האבן גע־וואַרט, יעדער פאר זיין לעצטע נאכט.

אין פרימארגן איז געקומען דער שעריף, מיט אים צוואנציג באוואפנטע רייטער. קיינער איז צו דער ארבעט ניט געגאנגען. אין דער לופט זיינען שטריק געהאנגען און זיך געוויקלט ארום די קרומע הייזער פון סאמבער.

באלד איז אויך אנגעקומען די פרוי. איר פעטער פנים האט זיך בריט צעשמייכלט, אירע וואסערדיגע אויגן האבן געפינקלט מיט א קריינקלאכער לוידנשאפט; אירע ליפן זיינען געווען גראבע, רויטע, די ברוסטן צעוואקסענע, די פיס שווערע, און דאס איז מען באפאלן? — האט געטראכט דושאן. ער האט געמוזט איינגראבן זיינע נעגל אין זיין פלייש ניט צו שרייען פאר וויטאג.

אלע זיינען געווען אויסגעשטעלט, די קינדער מיט זיי. ווילסאן האט גערישעט ווי א הונט. סטיוועגס האט זיך געמוזט אנ־שפארן אן זיין הויז, ער זאל ניט פאלן; ער האט געפילט, ווי אלץ שטארבט אין אים, און באלד וועט ער, ווי א שטיק לויים, פאלן צו דער ערד.

זי, די גראָבע מיט די שמאָלציגע ליפן האָט מיט אירע וואָסער־דיגע אויגן יעדערן אָנגעקוקט. ניט געוואוסט וועמען אויסקלייבן. אירע אויגן האָבן זיך מיט אַ גרינעם פלאָם אָנגעצונדן. זי האָט אָבער מאָל מיט אירע טרוקענע ליפן געסמאָטשקעט. זי האָט זיך ניט געכאָפט. געגוג צייט! זאָלן די שווארצע הינט פילן דעם טויט אין האַרצן.

ענדלאָך האָבן זיך אירע גרינע אויגן איינגעגראָבן אין איינעם — אין דעם יונגן סטעפאַן, ניט מער ווי אַ יאָר אַכצן; ביי סטעפאַ־נען האָבן זיך די פים אַ ווינגעטאָן און די וויסלאָך פון די אויגן זיינען מאָדנע גרויס געווארן. די ציינער האָבן געקלאַפט איינע אָן די אַנדערע, אַ מאַכטלאָזער איז סטעפאַן געפאלן צו דער ערד.

א יאָמערן האָט פארקלונגען די קרומע גאסן. די ביידלאָך האָבן זיך מער איינגעבויגן צו דער ערד. דער הימל האָט זיך געזו־ניגט, האָט אין זילבער פאַסן ליכט געשטראָמט איבער סאמבער. דער שעריף מיט די רייטער האָט דערוויי! געטאָן זיין ארבעט. געשלעפט סטעפאַנען מיט זיך אַוועק. סטיוועגס איז צוגעלאָפן מיט צאָרן אין זיין קול. עפעס האָט ער געשריען, עפעס האָבן זיינע פויסטן אָנגעקלאַפט אין פלייש און ביין. ער האָט אַליין ניט גע־וואוסט וואָס ער טוט.

לאַנגע בייטשן האָבן געפייפט איבער אים, האַרטע לעדער האָט זיך איינגעגעסן אין זיין לייב. ארום אים טומל. די יונגוואַרג האָט געוואַרפן שטיינער, געצויגן מעסערס. ווי מעסער, האָט די זון געשניטן די לופט. סטיוועגס איז נאָך געשטאַנען אויף די פים. זיין שטימע האָט זיך נאָך געהערט. סטעפאַן האָט זיך דערוויי! ארויסגעריסן און איז אַנטלאָפן, און דורך סטיוועגס לייב האָט זיך דורכגעריסן א פרייד־געשריי! „הינט! ווייסע שמוץ, שקלאַפן־טרייבער!" א בייטש האָט א שניט געטאָן זיין לייב; סטיוועגס האָט זיך מיט לעצטע קרעפטן אָנגעכאָפט אָן דעם שעריף, אים אראָפגעשלעפט פון פערד און איינגעגראָבן זיינע פינגער אין יע־

נעמס האלז, מיט א מאל האט א שטראם פייער דורכגעריסן זיין לייב, פינסטערניש!...

דורך א שווארצע מאסע האט סטיוועגס געזען מעריען איבער אים, געפילט אירע טרערן אויף זיין פנים; ער האט געהערט די שוואכע גלעקער פון קלויסטער, ווייט — ווייט. שאטנס האבן זיך געוויגט אומעטום. דער וואודי־מאן האט געזונגען צום הימל. סטיוועגס האט ניט געוואוסט, צי עס איז נאכט אדער טאג. פאר אים איז געווען נאכט, דיקע פינסטערניש, שטיקער פון זיינע קינדער־יארן האבן זיך, ווי טרערן, געגליטשט איבער זיין הארץ.

א שאד אזא לעבן. ער האט נאך אזוי ווינציג אויפגעטאן. סטעפאן איז אנטלאפן. גוט אזוי. א ליכטינקייט האט זיך אריינ־גערישן אין זיין קאפ און מיט גרויסע אפענע אויגן איז דזשאן אנדרימלט געוואקן. ערגעץ וועט ער זיין אין דער לאנד פון חלומות.

א שווארצע פראצעסיע האט זיך געצויגן איבערן פעלד. די גלעקער האבן גערופן — גערופן! סטיוועגס האט שוין מער ניט נע־הערט. — און ווער וויים פילייכט יע?... ווער וויים וואס הינטער דעם שלייער טוט זיך?

* * *

אן ארימער שטיין אונטער א קאשטאן־בוים, מיט עטלאכע ווערטער:

„דא ליגט דזשאן. געשטארבן אין קאמף פאר זיינע ברידער"...

בריוו

ערשטער בריוו.

איך האָב דיין בריוו דערהאַלטן, אַרימער דאַוויד. דו האָסט זיך אייגנעוויקלט אין דעם שטויב פון דיינע ביכער אוּן האָסט פֿארגעסן, אַז דאָס לעבן קלאַפּט ביי דיין טיר, אוּן ווי דער הימל זאָל העל ניט זיין, איז דיר אומעטיג! אוּן דאַרטן, אין דיין לאַנד, וואו די זון צערטלט א גאַנץ יאָר, וואו די בוימער זיינען אין אייביקער בליאונג, איז דיר קאַלט אוּן אומעטיג.

דו שרייבט, אַז דו „באַדויערסט מיר, אַז איך פֿארליר מיין גאַנץ אייגנארטיקייט". קען זיין, אַז דו האָסט רעכט, ווייל אַזוי באַגרייפסטו אין דיין אייגזאַמקייט זאָכן. מיר זעען וואָס מיר ווילן זען! אוּן דו האַלסט, ווייזט אוים, מיט איבסענ׳ען, אַז גליקלאַך איז דער מענטש, וואָס בליבט אַליין.

אין אָפּיס איז נאָך שטיל. מיין שרייב־טיש איז לעבן פענסטער. אַנטקעגן איז א קאַזאַרמע, א גרויע הויז. די אונטערשטע פענסטער מיט גראַטעס. איך האָס צו קוקן אויף גרויע וועגט. צו מיר איז עס א סימבאָל פון היינטיגער געזעלשאפט.

איך האָב געליינט דיין לעצטע דערציילונג. שיין אַנגעשריבן. „ליבע" איבערהויפּט איז א דאַנקבארע טעמע, נאָר כדי צו ליבן מוז מען זיין א טרוימער, אוּן א טרוימער איז א נאַר, וועלכער איז ניט צופרידן מיט זאָכן, ווי אַזוי זיי זיינען. ער זעט וויזיעס פון מאַרגן. ער וויסט, אַז דער טאָג פֿארגייט אוּן ער ווייל מאַכן דעם מאַרגן שענער. ביי אונז איז אויך ליבע: — ליבע מיט רייכקייט פון טרוימען; ליבע פֿארבונדן מיט דעם מאַרגן — וועז אַז אַנדער לעבן וועט קלאַפּן איז טיר.

נאר ווי הויבט מען אן דיר איבערגעבן אלץ, וואס איך לעב איבער. ווי מאכט מען, דו זאלסט פארשטיין אלץ, וואס בויט זיך ביי אונז? לאמיר דיר זאגן אין פארוים, אז איך גלויב ניט דיין גלייכגילטיקייט. עס איז ניט מער, ווי א פאעטישער זשעסט פון דיין זייט צו זינגען פון דעם איינציגן און זיינע טרוימען.

דו רעדסט פון ארבעטער־פירער מיט איראניע. איך פארגיב דיר, ווייל דו ווייסט ניט בעסער, ווייל דאס לעבן האט ביי דיר אוועקגעווישט אלע הויליקייטן און דיך איבערגעלאזן אן א גלויבן אין האַרצן. איך זע דיר, ווי א נאקעט בוים אין פעלד און ארום דיר פארדארט גראז, און וואו דו קערסט זיך זעסטו דעם עלנט פון דיין הארץ, ווייל דו האסט ניט קיין דערוואַרטונג. דער מארגן מיינט גארניט פאר דיר. ניטא דער געזאנג, וואס מאכט דיין הארץ שטורמען מיט פרייד.

צווייטער בריוו.

טייערער דאוויד: — איך מוז דיר איצט שרייבן, זיך טיילן מיט דיר מיט מיינע שטימונגען. עס איז אוונט. דאכט זיך, עס וועט נאך היינט שנייען. דער הימל האט זיך פארבלייכט און א ווינט שניידט דורך די לופט. דאס הארץ איז שווער. שוין צוואנציג וואכן, אז מען איז ביי אונז אין סטרייק. קאמף, ברודער! פאר מיר איז דאס דער געזאנג פון מיין בלוט. היינט פרי האט געזאגט — דאך זיינען די ארבעטער געקומען צום שלאכטפעלד: רייען נאך רייען — אומענדלאך האט זיך געצויגן די פראצעסיע. די קליידער, די שיך צערישן (און דאס איז ניט קיין פראָזע, דאוויד), ציטערדיגע טריט ביי טריט פארוים. איך בין געשטאנען אין פארק אנטקעגן מעטראפאליטן בילדינג, ניט געפילט ווי דער רעגן רינט איבער מיינע באקן, נעצט דורך מיינע קליידער און די קאלטע טראפנס דערגרייכן מיין לייב: רייען, רייען, דער מארש פון מארגן.

און מיין האַרץ האָט געפילט, אז מאָרגן וועלן זיי וועלן די הערשער פון לעבן.

פּאַרנאַכט בין איך געגאַנגען באַזוכן א סטרייקער. שוין דעם צווייטן טאָג, אז ער האָט זיך ניט געוויזן אין האָל.

האָב איך אָנגעקלאָפּט אין דער טיר, אריינגעקוקט איז דעם גרויען אומעט; די ווייב, פּאַרעלטערט פּאָר דער ציט, האָט זיך שטיל געשאָרט צום צווייטן חדר. ער איז געלעגן א פּיבערדיגער אויפן בעטל, מיך דערקענט און געפּרואווט שמייכלען: „ניט גע־קענט קומען היינט. ווייזט אויס, זיך פּאַרקילט. צוואַנציג יאר אין שאָפּ". זיין שטים האָט א כריפּע געטאָן און זיינע אויגן האָבן געקוקט אין דער ווייטקייט. „ניטא שוין קיין קרעפּטן, אויסגערונגען ווי פון א לעבערדיקן זאָק". ער פּאַרמאַכט די אויגן, ווי ניט, אז איך זאָל זען די טרערן. די ווייב ווישט די אויגן מיט דעם פּאַרטוך און שאָרט זיך אַרויס פון חדר. און איך? דאַוויד! דאַוויד! פּאַרוואָס פּאַרשטייסטו ניט? אָך, ווי אומעטיג מיר איז.

איך האָב נעכטן ניט געקענט ענדיגן דעם בריוו. אמאָל באַ־פּאַלט דיר אזא צאָרטע סענטימענטאַליטעט, אז דאָס פּלאַטערן פון דעם ווינט מאַכט דיך ווינען און א שטראָל פון דער זון, וואָס ציטערט אויף דיין שויב, רופט אַרויס ריינע ציטערדיגע קלאַנגען אין דער נשמה.

פּאַרטאָג בין איך שוין געווען אין גאָס. די לופט א רויכיגע, א פּאַרגליווערטע; די ניו־יאָרקער גאָסן ציען זיך אין דער הויך, ווי ריזיגע וועגט פון א צויבער־שטאָט.

פּרויען, וואָס ארבעטן א גאַנצע נאַכט, צו רייניגן די בערקלאַך פון לעבן, שאָרן זיך, ווי שאָטנס, מיט זייערע מידע טריט. אין א ווינקל ציטערט א הונט, קוקט זיך אַרום דערשראָקן, פּאַרלירט זיך ערגעץ אין דער גרויקייט. באַלד זעט מען א העלקייט אין הימל, א ליכטיגן פּלעק, און דו ביזט זיכער, אז דער טאָג וועט קומען, און דו מורמלסט צו זיך אַליין: עס וועט קומען! קומען!...

דריטער בריוו.

איך האָב געלייענט דיין בריוו און געטראַכט: ווי שטאַרק פּאַרביטערט דו מוזט זיין! ווי צינישׂ דו ביזט געוואָרן! איך באַדויער דיך, מיין פרײַנט, ווײַל איך וויים דעם פּיין פון אזא צושטאַנד! וועז א מענטש פּאַרלירט דעם גלויבן אין דער גאַנצער מענטשהייט און קוקט מיט פּאַרדאַכט אויף אונזערע בעסטע אַנשטרײַנגונגען, אזא מענטש איז קראַנק, מיין פרײַנט, זייער קראַנק.

איך וואָלט דיר גערן דערציילט א סך זאַכן, וואָס מענטשן האָבן געטאָן אין דער פאַרגאַנגנהייט און געפּאַרט זייערע לעבנס פאַר אַנדערע. נאָר דו ווייסט דאָס אַווי גוט ווי איך. נאָר צו וואָס גיין צו דער פאַרגאַנגנהייט, וועז איך באַגעגן זיי טאָג־טעגלאַך אויף מיין וועג.

אָט וועל איך דיר דערציילן פון אייגער. און לאָמיר זיי אַנזען אין פּאַרוים, אז וועז איך זע זי אין איר ארבעט, פאַרשווינדט פון מיין האַרצן דער צוויפל וועגן דעם נייעם לעבן, וואָס וועט קומען.

וואָס איז דער אונטערשייד, ווי זי היסט? נו, לאָמיר זי אַנרופן רחל. זי איז אַכט־און־צוואַנציג. דאָס געזיכט איינגעצויגן פון ניט־דערשלאָפענע נעכט, די נאָז א לאַנגלאַכע און אויגן גרויס־לאָבע, וואַרימע, דערציילן פון דער גרויסער האָפנונג אין ליבע, וואָס זי טראַגט אין זיך.

נאָר לאָמיר דיר זאָגן נאָך א זאַך. איך האָב אמאל געלייענט וועגן מענטשן, וועלכע אָפערן זייער לעבן פאַר אן אידעאל, האָב איך געשמייכלט, ווי דו. איצט וויים איך אָבער, אז עס איז ניט קיין אויסגעטראַכטע ראַמאַנטישע פיגור, נאָר א טייל פון מיין טעג־לאַכן לעבן.

האָב איך זי אמאל געפרעגט, אויב זי האָט עטוואָס אין לעבן, וואָס איז ניט פאַרבונדן מיט די גרויסע מאַסן; עטוואָס, וואָס האָט צו טאָן מיט איר אַליין?... האָט זי מיך אָנגעקוקט מיט אירע ווייכע, גרוילאַכע אויגן, וועלכע האָבן זיך וואַרים צעשמייכלט: איך

זאג, פילייכט איז פאראן עטוואס גרויסעס אין איר פערזענלעכן לעבן. זיכער, אז איר הארץ ליבט מיט דעמזעלבן פארצערנדיגן פלאם, ווי ביי אונז אלעמען. נאר וואס פאר א באטרעף האט דאס קענן דער ארבעט, וואס זי טוט? פלאם־רויטער, צענליטער פייער, און אין איר נשמה זינגט מיט פרייד פון מארגן.

איין טאג איז זי געקומען זייער פרי אין אפיס. אן אומרואיקע, די באקן געלבלאך, די אויגן טיף און טונקל. איך בין געשטאנען ביים פענסטער און האב באטראכט דאס רירנדיקע לעבן, וואס וועט זיך באלד צעפליסן, ווי א שטורם, איבערן שטאט. שטיל האט זי זיך צוגעשארט צו מיר, אוועקגעזעצט ביים שרייב־טיש און קוים גערעדט.

„היינט האב איך אים באגעגנט" — איך וויים וועמען זי מיינט. — „א גרויסער אומעט וויגט זיך אין זיין נשמה". — איך וויים, ווען זי שעמט זיך ניט פאר מיר, וואלט זי זיך צעבליפעט, ווי א קינד. זי רעדט וויטער:

„ער זאגט: אלץ האב איך שוין דערגרייכט". ניין־און־צוואנציג יאר און געלעבט א לעבן פון הונדערט! איך בין מיד פון די אפ־לאדיסמענטן; עס רעגט מער ניט מיין בלוט; וואס האב איך פון דעם אלעמען? מיד; א גרויסע מידקייט באדעקט מיר, ווי וויסער ערשט־באדעקטער שניי. שוין געלעבט און געהאסט, גע־קעמפט, געוואונען און פארלארן. און וואס וויטער? — זי בלייבט שטיל און שמייכלט אומעטיג.

אויף מארגן האב איך אים געזען. עס איז געווען ביי א פאר־זאמלונג פון ארבעטער. אינגער ווי זיינע יארן. די אויגן שפילעוור־דיגע, די האר געקעמט אויף ארויף. לעבן מיר זיצט א מיידל. גראבט זי איין די אויגן אין אים. זי איז נאך יונג, בליענדיקער פריילינג, און איך טראכט: גליקלאך איז די יוגנט.

דאוויד, ווען דו וואלסט אים הערן ריידן! א מענטש וואס גלויבט ניט, קען ניט אזוי אפעלירן צו די הערצער פון די ארבע־

טער! און לאמיך דיר זאגן, אז איך האב געפילט דעם גערויש פון די מאשינען. די לאנגע, וויים־געקאלכטע פאבריקן; מענטשן, אייגנעבויגענע, שאפן פאר אנדערע. קוילן־אויוונס, צעגליטער פייער, שווייס און ארבעט, שיפן, בריקן, מינען. וואס ניט? און דו זאגסט, אז זיי זיינען געבארענע שקלאפן און זיי ווילן ניט בעסער! ווארט, זאלן זיי דערפילן די זון אין זייערע פענסטער, דאן וועסטו פילן זייערע טריט!

דו פארשטייסט: אומעט פאר א מענטש, וואס האט גרויסעם אין זיין לעבן, איז נאר א מאמענט, און באלד צערינט דאס, און די פרייד פון מארגן קלאפט אין דער טיר.

פערטער בריוו.

דאוויד, ביי אייך דארטן אין „לאס־אנדזשעלעס", וואס ווי צו די זון; בלומען בליען אין די בערג, ווינקען און רופן. ביי אונז איז שוין קאלט. דער ווינטער הויבט זיך שוין אן איינבירגערן. קאלטע ווינטן פון „נארד" רייסן זיך איבער די גאסן, שרייען אין אונזערע הייזער און באגלייטן אונז אויף דעם וועג צו דער פאבריק.

אין אזעלכע טעג טראכט איך פון די ארבעטסלאזע, די הונגעריגע און היימלאזע פון אונזער רייכער שטאט. איך טראכט: ווי איז צו א געזעלשאפט, וואו הונגער און איבערזעטיקייט גע־פינען זיך צוזאמען, וואו די ליד פון הונגער רייסט זיך צו די רייכע פאלאצן. אויב די פאלאצן הערן ניט דעם געשריי, הערן זיי ניט דאס ליד פון זייער אונטערגאנג.

היינט אוונט האב איך שפאציירט אין די ארימע קווארטאלן, בין געווען אויף דער בויערי. מאסן היימלאזע הויבן שוין אן קומען קלאפן אין די טירן, ווי פארוואונדערטע פויגל. שוואַרצע געדאנקען קריכן אין קאפ, מאכן מוטנע אויפן הארצן.

גייט לעבן מיר א אינגל פון א יאר אכצן. הויך און שלאנק, ווי א ווערבע; גרויסע, שוואַרצע אויגן, אומרואיגע. די באקן

בלייבע, שטייפע לײַט, און ענדלאך רײדן מיר זיך צוזאמען. איך לאָר אים איין מיט מיר אין א רעסטאָראַן. מיר זיצן ביי א טישל. איך האָב פאַרגעניגן פון זיין אפעטיט. דערנאָך רויכערן מיר רואיג פאַפּיראָסן, און איך ווארט, ער זאָל ברענגן די שטילקייט. און באַלד הויבט ער טאַקע אָן.

„צום שוואַרץ יאָר מיט זיי, די הינט. ביז זיי דערלאַנגען אביסל שפּייז, מוטשען זיי דיר צום טויט מיט זייער נאַרישער פּלאַפּלעריי צו גאָט".

ער קוקט אין דער לופטן.

„דו ביזט א יאָט. ניט קיין הינטישע שטיק. ערשטנס גיסטו עסן און דו שווייגסט, און זיי, די שקאַפעס, פּייניגן דיך אין נאָמען פון גאָט".

„דו פאַרשטייסט? ארבעטן וועל איך ניט! מיין טאַטע האָט א גאַנץ לעבן געארבעט אין א קויל־מינע! געהאָט קינדער, ווי באָב, און מיר אַלע צוזאמען האָבן פיין געהונגערט. און אז מען איז עלטער געוואָרן, זיינען מיר אויינער נאָך דעם אַנדערן פאַרשוואונדן געוואָרן אין די קויל־מינען. איך, פאַרשטייסטו, בין געווען דער אינגסטער, און געוואוסט האָב איך מיין מזל און געוואָרט האָב איך פאַרן טאָג, ווען די מינע וועט מיך אין אירע אַרעמס פאַרשלינגען.

„איז אָבער געקומען א טאָג, וועו די ערד האָט זיך א טרייסל געטאָן. גאָז האָט געשפּאָרט פון דער ערד. איין אויפּריס נאָך דעם אַנדערן, ווי שארפע דונערן. נו, וואָס דיר דערציילן? אַלץ איז אַוועק. מיט אמאָל בין איך געבליבן אַליין מיט דער מאַמען, און געלעגט די לעצטע ערד אויף זייער קבר. און די מאַמע האָט אויך לאַנג ניט געדויערט. אז איך בין געבליבן אַליין, האָב איך געוואוסט מיין ציל. איך וועל ניט ארבעטן. איך וועל ניט לאָזן, אז זיי זאָלן קריכן ווי לייז איבער מיר. אזוי איז דאָס, ברודער, מען דאַרף ערגעץ זוכן א נאַכט איבערשלאָפן און מארגן וועלן מיר גיין אין וועג אַהין, וואו די פויגל ציען זיך..."

זיי געזונט, דאוויד. איך בין מיד און קען איצט ניט טראכטן. דו פארשטייסט? א סענטימענטאליסט! נאר וואס מאכט דאס אוים? דאס איז מיין וועג.

פינפטער בריוו.

דאוויד, דו שרייבסט מיר פון ליבע, פון בייזקעניש, פון דיין טראפישן הימל; דו וואנדערסט, ווי א שטערן, אין דיין אייגן־זאמקייט. דו דערמאנסט מיר אן א מאנאסטיר אדער אן א נאנע — זיי אין שוואַרצע קלײדער אין איינזאמען צימער.

ניט ווייט פון מיר איז דא א „נאנערי". יערן פרימארגן גיי איך פארבי די געבוידע — א רויטע הויז לעבן פארק. אין יעדן פענסטער א בילד פון נאטס מוטער און ביי די זייטן צו צוויי ליכט, וואס צאנקען און ווילן ניט שטארבן.

איך שטיי אין פרימארגן גרויקייט און קוק צו די פענסטער. אמאל הערט מען שוין דעם געזאנג פון פרימארגן־געבעט. אמאל איז שטיל מיט דער שטילקייט פון א גרויסן קבר. נאר שטענדיג טרעף איך ביים לעצטן פענסטער א געזיכט, וואס פילט אן מיין הארץ מיט שווערן אומעט.

צו ערשט האב איך געדענקט, אז דאס איז א סטאטוע, א מירטל ווייסע, פארבינקטע. דערנאך, בלויע ווייכע אויגן, וואס ווילן ניט שטארבן. און די בלייכקייט איז, ווי די צאנקנדיקע ליכט, וואס וועט אינגיכן אויסגיין; וועט איר לעבן פארזונקען ווערן אין דער גרויקייט דארטן.

דאס לעבן, מיט אלעס וואס איז דא אין אים, האלט אפן אירע אריסע און רופט, און רופט; דער קערפער, ווייס און פול מיט צוזאגונג, מיט דעם ריח פון דזשאסמין־בלומען, מיט דעם צויבער פון שטילע נעכט און לבנה־שיין! אט דארטן וועט זי זיך פארוואנדלען אין א שאטן, אפגעבן איר הארץ צו א גאט, וואס איז מער ניט ווי א ציטער פון דער מענטשלאכער פאנטאזיע. צי

זי וועט געפינען טרייסט אַדער וועט זיך שפּעטער אויסניכטערן — יעדנפאַלס וועט זיין צו שפּעט.

און ווייסטו פּאַרוואָס, דאַוויד? ווייל זי האָט ליב געהאַט אייַנעם, און דער אייַנער האָט זיך אויסגעוועפט, און איר הארץ איז ביטער. האָט זי פּאַרלאָרן דעם גאָרטן פון לעבן און האָט אויסגעשלאָסן די זון פון איר פענסטער, ווייל ליבע, ווי שיין זי זאָל ניט זיין, טאָר ניט זיין אַ ציל פּאַר זיך אַליי; עס דאַרף זיין ווי רעגן, צו באַפרוכפּערן די ערד. עס איז דער ציל צו דעם, וואָס ווייטער וועט זיין, וואָס איז ווערט אונזער ליבע; די בליאונג פון דער ערד, די בלומען, די גרינקייט פון די טאָלן און בערג און דאָס לעבן, וואָס מאַרגן וועט קומען!

מיר ליבן אויך, פרייַנט! מיר האָבן אויך די זעלבע טרוימען.

פרייד אָן טרויער איז אויך אונזער ליד. איבער דעם אַלעמען זענען מיר אַבער די פרייד פון מאָרגן, זענען די זון, וואָס לייכט אראָפּ פון די בערג.

איך ענדיג דעם בריוו אין פרימאָרגן ליכט. אַ גאַנצע נאַכט ניט געשלאָפן. עס טרעפן צייטן, אַז די אומרו פון ווינט קלייבן זיך אַריין אין מיין הארץ און רופט און שאַלט, ווי די פון מיין יוגנט. עס בענקט זיך נאָך אַ פּאַרוואַרפן ווינקל מיט אייַנער, וואָס לעבט אין דיין פאַנטאַזיע און רופט צו דיר מיט דער שטים פון דיין האַרצן. קיין סך גליק האָב איך אין מיין לעבן ניט געהאַט. אין מיין אַרימער שטעטל האָט די נויט געווייַנט; דער טאַטע, זייער אַ קלוגער, מיט דער שטילקייט אויף זיינע ליפּן, מיט טרוימען, וואָס דער הימל האָט נאָר געוואוסט. איצט איז מיר ליב זיין יעדעם ריר, וואָס איך קען געדענקען; זיין טרער, וואָס האָט געלויכטן אין זיינע אויגן, וועג ער האָט דעם דרייצן יעריגן אינגל אָפּגעלאָזן, ווי דער ווינט אין פעלד, צו זוכן זיין גליק אין פרעמדע לענדער.

ברויט איז קיינמאָל ניט געווען גענוג: פאַלעסיע, מיין אַרימע חיים! פעלדער קויטיגע, וויינען מיט אומעט; שטרויענע דעכער, נידעריגע הייזער — ליד פון טויזנט וועיען.

אמעריקע, לאנד פון קראפט! ריזיגע פאבריקן שרייען פון דיין מעכטיקייט. דיין הארץ האב איך דורכגעשניטן, בין געווען וואו מילדע ווינטן מיט טראפישע הימלען זינגען פון ליבע; האב געגסן די שטויב פון דיינע קוילן־מינעס; בין געווען אין די פאר־שניטע פעלדער, וואו יעדעס בוים מיין ליד פון קראפט געזונגען, מיינע גלידער זיינען פארהארטעוועט געווארן; מיין פרייד הארץ איז אומעטיג געווארן פון לאנד פון מיין טרוים.

און אז מיין הארץ האט געבענקט נאך ליבע, האב איך דאס נאר געפונען ביי דיינע געפעלענע. אין די הינטערגאסן האב איך מיין פרייד געזוכט. מיין בלוט מיט זייער בלוט צוזאמענגעמישט, ווייל איך, דער וואנדערער, דער נאר פון טויזנט טרוימען, האב געעזן די ליבע, וואס איז באהאלטן אונטער דעם טיפן פיין.

די זון זילבערט איצט דעם שניי... איך הער שוין די טריט פון דעם גרויסן ריז. דורך מיין פענסטער הויבן שוין אן פארביי־גיין ארבעטער צום שלאכטפעלד, איינער נאך איינער... צווייענ־ווייז... פאראוים! אדיע פריינט! איבערגעריסן האט זיך דער פאדים פון מיין בענקעניש. ווי א מיראזש איז מיין טרוים גע־בליבן היינגען אין דער לופט. באלד וועט עס צורינען, ווי גאר ניט געווען.

פוס־טריט, טויזענטער, איינס נאך איינס — מארש, באלד וועל איך זיין מיט זיי. דורך די גאסן צו די פאבריקן, קלאנגען, קלאנ־גען. דער אנזאג פון א נייער צייט. באלד וועט זיך א ליכטיקייט צעגיסן איבער דער שטאט.

איך ענדיג. מיין בענקעניש האט א ציטער געטאן ווי א שיין פון דער זון. איצט איז ליכטיג אין מיין הארצן, פרייד פאר א זוניגן מארגן. וואס פאר א וועלט האט דער אומעט קענג דעם גרויסן טאג, וואס קומט? זיבער קומט... איך הער די טריט ביי דער טיר, ציטערדיגע, נאר זיבער וועלן זיי דערגרייכן דאס לאנד פון מארגן.

פלאַמען

איך בין געלעגן אין וואַנע און געלאָזן די קאַלטע וואַסער שטראָמען איבער מיין קאָפּ. נאָכאַנאַנד שכורין און דערצו זיך הרגיענען מיט דעם באַס פון סאָלון, האָט געמאַכט מיין לייב ווי א ריבאייזן. פאַדלעם וואָס זיי זיינען! הינטישע זין! איך וועל זיי ווייזן ווער עלטער איז! דערווייל האָב איך זיך קוים געקענט רירן און די קאַלטע וואַסער האָט מיך געמאַכט פילן בעסער. ערשט עס עפנט זיך די טיר פון באַד־צימער און עס שטעקט אַריין די קאָפּ פלאָרענס — די רויט־האָריגע מויד פון „מאַגדאַלענאַ הויז".

„פֿאַרמאַך די טיר, קלאַפּטע! וואָס דענקסטו, דאָ איז אַן אויס־שטעלונג?"

שמייכלט זי און זאָגט:

„איך ווייל אָפּוואַשן דיין פּליצע, מיין אומשולדיג קינד!" און זי צעלאַכט זיך מיט אירע ווייסע ציינער, אַז די כאָליערע כאַפּט איר.

„גיי צום טייוול, זיסע טייבעלע. איך האָב דיך ליב ווי האָניג. גיי צו אַלע קלאָגן. איך וויים וואו דיין בעט איז — איך וועל שוין טרעפן! לאָמיך זיך נאָר דערהאַלטן פון די קלעפּ וואָס איך האָב געקראָגן, וועסטו שוין זען, הינטישע טאַכטער, וואָס איך וועל מאַכן פון דיר!"

נאָר זי איז ניט אַוועק, ביז זי האָט זיך איינגעבינדן אין מיין האַלז, אַז איך האָב דערזען דער באָבן פון הימל.

„מאַגדאַלענאַס הויז" איז נעווען ביי דער צוועלפטער עוועניו. ווען איך בין געקומען אין שטאָט, האָב איך זיך באַקענט מיט א וואַסער־רעט, און ער האָט מיך געבראַכט אין דעם הויז. א פיינע הויז — ניטאָ וואָס צו רירן. אַלע פרומע און גאָטספֿאַרכטיגע לייט

האבן דא געוואוינט. און די פרייע דאמען — א פארגעניגן! זיי האבן געוואוסט דעם וועג צום הימל. זיי זיינען געווען ווי די שטערן — זיי פלעגן זיך נאר ווייזן ביינאכט. די ריכטיגע טייבע־לאך — זים ווי ציבעלע. נאר די רויטע מויד איז געווען א בראנד. א טייער קינד.

אונטן איז געווען א קאפע. אויבן דער האטעל. דער אויפ־זעער איז געווען מידאס, א גריך מיט איין האלבן פנים — דעם צווייטן האלבן האט ער פארלאזן, ווען ער האט געארבעט אין א שטאל־פאברויק און א קעסל האט געפלאצט און אים ארונטערגע־ברענט א האלבן פנים. עס איז געווען שרעקלאך אויף אים צו קוקן: הויך און שיין געוואקסן, געזונט ווי א דעמב! נאר דאס געזיכט איז געווען ווי א מוראדיגער חלום! און דאך זיינען מיר געווען פריינט. איך בין קיינמאל ניט אוועק פון אים, ווען ער פלעגט אזוי שוידערלאך שמייכלען; קיינמאל אים ניט געמאכט צו פילן דעם שוידער, וועלכער פלעגט פרירן מיין בלוט, ווען איך האב א קוק געטאן אויף אים.

מידאס האט פיינט געהאט צו רויכן. דאך האב איך געוואוסט, דאס ער איז פארליבט אין דזשינען. זי איז געווען די אינגסטע אין הויז, מיט א וויים ראזעווען פנים, טונקל־ברוינע אויגן און פון מיטעלן וואוקס. אין גאס האט מען געקענט מיינען, אז זי איז אן אומשולדיג מיידעלע. איר קליין מויכל מיט די ליפן און די גרויסע אויגן מיט די געדיבטע ברעמען. זי איז געווען די ערגסטע אין הויז. אלעמען פארטשעפען, שפילט זיך ווי א קאץ: דעם א קוש, דעם א גלעט, און אז עס קומט צו עפעס — שטעקט זי ארויס א צונג און צעלאכט זיך ווי א טייוול. דער בראנד זאל איר נעמען.

איר האב איר געזאגט, אז זי זאל ניט מאכן אירע פוילע שטיק מיט אים. ער וועט איר אמאל דערשטיקן — האט זי זיך צעלאכט, מיר געגעבן א שלעפ פארן נאז און אנטלאפן. לויף, מיין זים מיידל! דער טייוול וועט דיך כאפן!

אַנטקעגן מיין חדר האָט געוואוינט אייגער ווילסאָן. איך האָב נאָר אזא מענטשן ניט געזען. ער איז שוין געווען אַן עלטערער — ביי אַ יאָר פופציג, אַ דאַרער, אָן האָר, מיט טיפע איינגעזונקענע אויגן! זעלטן וועט ער האָט פּאַרלאָזן זיין חדר. די מיידלאַך האָבן אים גערופן פּאָפּ, און ער פלעגט אומעטיג און פּאַרלאָרן שמייכלען. שטונדן און טעג איז ער געזעסן ביי דעם פענסטער און געקוקט צום וואַסער. פּאַר דער צייט וואָס איך האָב געוואוינט אין „מאַג־דאַלענא׳ס הויז" האָבן מיר קיינמאָל ניט פאַרבינדן קיין וואָרט.

און דאָך האָב איך אמאָל געטראַכט וועגן דעם פּאַרלאָרענעם מענטשן.

אונטן האָב איך פּאַרבראַכט אַ סך טעג און נעכט. איך האָב געוואוסט, אז איך וועל אזוי גיך דאָס הויז ניט פאַרלאָזן. גרופּעם זיינען געזעסן ארום די טישלאָך און דערציילט פון פרעמדע לענ־דער, שכורים און זיך שלאָגן. מאַרגן — אַנדערע מענטשן, אַנדערע שפּראַכן. דער ים ברענגט פון אַלע לענדער, פון יעדן ווינקל פון דער ערד. דאָ זיך געטראָפן, אַוועק און פאַרגעסן, און אפשר וועלן זיי נאָך אמאָל דערגרייכן דעם פּאָרט!

וואַנדערער זיינען מיר אַלע — ווער עס רייסט זיך אָפּ פון די קייטן און וואַנדערט; ווער עס לויגט פאַרשלאָסן אין זיין חדר אָט חלומים. אַלע וואַנדערן מיר. ערגעץ, ערגעץ איז דאָ די לאַנד, וועלכע מיר ווילן אַלע דערגרייכן.

איך האָב געאַרבעט אַ פּאָר טעג אין וואָך. געווען געוג פּאַר מיר. פלאָרענס, די רויטע מאַמעטשקע מיינע, האָט געוואָכט איבער מיר; שוין איינמאָל געשריען אויף מיר, וויי אַ ווייב — האָב איך איר דערלאַנגט אין שנוק און דאָס בלוט האָט אַנגעהויבן רינען פון די ליפּן, איז זי געפאַלן אויף די קני און געקושט מיין האַנט. האָב איך זיך דערפילט אזוי עקלדיג, אז איך האָב איר אָפּגעשטופּט פון זיך, האָט זי מיר אַנגעקוקט מיט טרערנדיגע אויגן. וואָס איז צו רייַדן מיט דער מויד! גייט זי אַוועק און קויפט מיר א זיידן העמדל, און זאָל מיך די ניכפּע כאָפּן, אויב איך האָב ניט געגלעט אירע האָר און געקושט אירע ליפּן.

איך בין געווען אליין אין מיין חדר, ניט געוואלט ארונטער אונטן. קלאפט אימיצער אין מיין טיר — ערשט מידאם. „זעץ זיך", זאג איך. זעצט ער זיך און קוקט אויף מיר לאנג, שווייגנדיג. ענדלאך רעדט ער ארויס שטיל:

„וואם זאגסטו, מייק. דענקסטו, אז א פרוי וואלט געוואלט ווערן מיין ווייב?"

„צו וואם פרעגסטו עם, מידאם?"

„ענטפער!" זאגט ער אביסל אויפגערעגט.

„וואהרום ניט, מידאם? איך בין זיכער אז א ווייב קענסטו קריגן. גאר קיין פראגע ניט!"

קוקט ער מיך לאנג אן. ווילן ווייסן, אויב איך מאך ניט קיין שפאם. נאר איך זיץ און קוק אים גלייך אין די אויגן אריין.

„פארשטייסטו מיק. איך האב אביסל געלט, געוואלט קויפן א פארם. אליין איז שלעכט. וועז זי וואלט געוואלט, וואלטן מיר עוועק. איך האב אבער מורא, מייק! פארשטייסט, א פרוי זוכט ניט דאם הארץ!"

ער בלייבט זיצן שטיל. איך ווייס וואם ער טראכט.

איך טרייסט אים, נאר אין הארצן טראכט איך, אז די וועלט וואלט געמעגט אונטערגיין, צו אלדי קלאגן, און מידיאם פארלאזט שווייגנדיג מיין חדר.

שוועדע טעג זיינען אנגעקומען. ארבעט איז געווארן ווינציגער, דער הונגער גרעסער. א סך טראנספארט ארבעטער, מעטאל ארבעטער זיינען ארומגענאנגען אן ארבעט. אומרואיג איז געווארן ביי די ברעגן עדה, ווי עס איז געווען אין יענע טעג די וואסערן. עס איז געווען דער מאנאט מערץ, מיט בייזע און שטעכיגע ווינטן, מיט כמורנע טעג, און ביינאכט איז די קעלט געווען אזוי שטארק, אז גאסנפרויען און ארבעטסלאזע האט מען געפונען דא און דארט פארפראירעט. אונטן, אין „מאנהאטענא'ס הויז" האט מען שטארק גערעדט — א סטרייק פון טראנספארט־ארבעטער פאר קירצערע שטונדן. די ארבעטער זיינען געווען פארביטערט. דער גאנצער ברעג איז געווען אנגעלאדן מיט אומרו, ווי א פאס פולווער.

צו יענער צייט איז אין הויז אַנגעקומען אַ נייער גאַסט, האָט געגומען אַ חדר, פיין באַצאָלט. געווען איז ער אַ מאָדנער העכט. אויסגעקוקט האָט ער ווי אַ טראַנספּאָרט אַרבעטער, די שווערע הענט, די ברייטע פּלייצעס, דער עטוואָס־אויסגעבויגענער רוקן האָבן נערעדט פון שווערע אַרבעט. און דאָך — די אויגן שאַרפע, שפּיציגע, האָבן ניט געקענט איינרוען אויף אַ סעקונדע, און איך האָב געפּילט אַ ווידער־געפּיל צו דעם מענטשן, ניט וויסנדיג פאַרוואָס.

איין זאָך האָב איך באַמערקט, אַז דזשין איז מיט מאַרטינען צופּיל גוט־ברודער. איך האָב גלייך געוואוסט, אַז עס איז אַ ליגן וואָס ער האָט דערציילט, אַז ער קומט פון „פּריסקא". איין מאָל, וועז איך בין געווען וואו זיין חדר איז, האָב איך באַמערקט, אַז דזשין עפּנט אַליין אויף זיין טיר. אים האָב איך באַמערקט שטיי־ענדיג ביים וואַנט. איך האָב באַלד דעמאָלט געוואוסט, אַז עפּעס שפּינט זיך דאָרט. איך האָב באַשלאָסן דערוויל צו שווייגן און זען וואָס עס וועט זיין.

מיין אַרבעטן איז געוואָרן ווינציגער, דאָס גע׳לט איז שוין געווען צום ענד. א שאָד איז מיר געווען צו פאַרלאָזן „מאַגדא־לענאַ הויז". איך האָב אָבער געוואוסט, אַז עס וועט ניט העלפן. דער באָס פון דער הויז, כאָטש ניט קיין שלעכטער, האָט געוואָלט זיין גע׳לט אין צייט. איך האָב געטראַכט: „וואוהין?" קיין גוטע נייס איז פון ערגעץ ניטא: פאַבריקן שליסן זיך, א שלעכטער ווינט טראָגט זיך איבערן לאַנד. די קויל־מיינער סטרייקן שוין מאָנאַטן. דאָ זיצט מען אויף פולווער. איך האָב זיך ניט געקענט דורכ־טראַכטן וואָס צו טאָן.

אונטן איז דער חדר געווען איבערפּילט. אַרבעטער האָבן דער־ציילט פאַרשיידענע נייסן. איינער דערציילט, אַז אין דער מעטאַל־פאַבריק זיינען אָנגעקומען באַוואָפנטע היטער, מען האָט זיי גע־בראָכט פון א צוויטער שטאָט. א צוויטער האָט דערציילט, אַז די מאַרינען וועלן באַוואָכן דעם האָפן, אויב עס וועט צו עפּעס קומען. א דריטער: אַז מען האָט אין דער פרי געפּונען צוויי פאַרפראָרענע אַרבעטער, וועלכע זיינען געוואָרן אַרבעטסלאָז, וועז

די מאטאר־פאבריק האט פארמאכט אירע טירן מיט א מאנאט צוריק. אזוי איז געגאנגען דער נאנצער אוונט. זיכער האב איך שוין געוואוסט, אז א שטורם קומט. און דער מארטין, דער נייער נאסט, זיצט דעם נאנצן אוונט מיט זיינע שפיציגע אויגן. און זי, דזשין, מאכט זיך, ווי זי קען אים נארניט. איך בין ארויף אן אומרואיגער אויבן.

איך וויים ניט וואס איך האב געטראכט, ווען מיין רויטע מיידל האט אנגעקלאפט. איך האב זיך ניט אויסגעדרייט פון פענסטער. זי איז צוגעגאנגען, ארומגענומען מיט אירע פוכקע הענט מיין האלז און געשווינגן. אנטקעגן זיינען געווען די גרויסע שפייכלערס אנגעפילט מיט שפייז, קליידער און וואס ניט! פעסטונגען, הויך, און אויבן מיט טורמס. גראניט, הארטע שטיין, שטאל, גרויסע שוועדע טירן היטן די שפייז פון די הונגעריגע. ווייטער די שטאט. שטאט! איצט איז נאכט. מילי־אנען אין קעמערלאך, און יעדער איינער ווי־ל לעבן, און יעדער איינער חלום'ט זיין חלום, און איבער זיי הענגט איצט די נאכט, און איבער דער נאכט הענגט דער הימל. און ווייטער?...

פלאדערנם האט געהאלפן מיך אויסטאן, ארונטערגעשלעפט מיי־נע קליידער; געפרעגט שטיל, אויב זי קען שלאפן מיט מיר. ארים, זים מיידל! וואס ביזטו ביי זיך אזוי געפאלן? ווער ווייסט, ווער ביי וועמען דארף פארגעבונג בעטן? מיר שפייזן אלע מיט אונזער לייב דאס לעבן. אויף א זאמדיג פעלד, זיסינקע, וואקסן ניט קיין בלומען. אין א שלאכט־הויז, לידינקע, שמעקט ניט קיין פארפיום.

יא, די רויטע האט געקענט ליב האבן. זיכער וואלט זי געווען א גוטע ווייב. איר היים איז ניט געווען קיין פאלאץ. איר נארטן — די שמוץ וואס מען פירט צום „איסט ריוועד". אירע פרייַנט? איר געפינט זיי אין די פאבריקן, אויף טייכן און ימ־ען, איבער נאסן און געפלאך — אומעטום וואו עס איז דא נויט! ביי איר וויג האט מען קיין לידער ניט געזונגען; עס האט געדעווענט דער רוף פון די פאבריקן; דער געשריי פון די שיפן, וועלכע האבן

געשניטן די וואסערן פון „איסט ריווער". ארים, זים מאמעלע מיינע! פארגיב מיך! איך האב היינט צופל געטרונקען און פון מיר שרייט ארוים מיין מענטשלאך הארץ.

מידאס איז צו מיר געקומען נאך פארטאג. ווייזט אויס, אז ער איז א גאנצע נאכט ניט געשלאפן. ער האט געקוקט אויף מיין רויטער, וועלכע האט געהאלטען אירע אָרימס ארום מיר און ער האט א שמייכל געטאן, און דער האלב־צופרעסענער פנים האט זיך מוראדיג פארקרימט.

„זיץ, מידאס".

ער האט זיך אוועקגעזעצט ביי אונזער בעט.

„הער זיך איין, מייק. איך ווילל אוועק פון דאנען! זאל א שטורם קומען אויף דעם הויז. איך קען דאָ מער ניט אויסהאלטן!"

פלוצעמס האט פעסטער ארומגענומען אירע אָרימס ארום מיר, און איך האב אים אנגעקוקט שווייגנדיג.

„פארשטייסט, איך בין דאך א מאן! כאטש דער קעסל האט צופרעסן מיין פנים. איך האב געוואלט קויפן ערד, דו פארשטייסט — אזוי האט מיין טאטע געלעבט. ווייסע פערד, שקערייזן, פעסטע ערד, בליאונג און א טייכל. איך קען ניט לעבן אין דער שטאט! פארשטייסט, אזוי האט מיין טאטע געלעבט. פארשטייסט, עס איז מיר איינג, צו גרוים פאר מיין גלייכן. באלד קיין הימל שוין ניטא. טאָ ווי לעבט מען? איצט איז שוין אָבער פארפאלן! זי איז אויבן א גאנצע נאכט און איך וועל שוין אלע מאל זיין אליין. טאָ וואו גייט מען, ברודער? פארברענט איז דער נעסט איידער איך האב אים געבויט. און דאָ איז מיר איינג, און וואוהין צו גיין וויים איך ניט!"

אזוי געקומען און אוועק. דרייסיג יאר און ער קען שוין ניט געפינען קיין פלאץ. רויטע מאמעטשקע מיינע, וואס וויינסטו? דאס איז דאך דער לעבן. מיר גייען — גייען — זוכן — זוכן. דער וועג צו דעם ליכט איז א שווערער. מען בויט אויף די וואס שטארבן. דאס לעבן גייט אויף די רואינען פון טויט! קוש ניט די האנט מיינע, לִיבינקע שוועסטערל מיינע. וואס בין איך בעסער

פון דיר? הויב אויף די אויגן — שמייכל! זעסט, די זון שמייכלט שוין אין פענסטער, רויטע מאמעטשקע מיינע!

דער האפן איז געווען דאס אפענע מויל, וועלכע האט געשפייזט די שטאט און די שטאט האט אלץ פארשלונגען. די ארבעטסלאזע ארבעטער האבן געקוקט, ווי די שפייז פאר זייערע קינדער ווערט אוועקגעפירט דורך די שווערע מאשינען און די שלעפ־פערד, וועמעס מויל האט טאג ווי נאכט אפגעהילכט איבער דער שטיינערנער גאס. ווילסאן, דער כארלאערנער מענטש, איז פלוצלינג בארימט געוואָרן. ער האט געעפענט א פלאץ פאר הונגעריגע קינדער. פון וואנען ער האט גענומען דאס גלט וויים איך ניט — נאר דער מענטש איז אנדערש געוואָרן און די אויגן זיינע האבן געשיינט מיט אן אנדער ליכט.

מידאס איז שווייגנדיגער געוואָרן. אויך מיט מיר האט ער ווינציקער גערעדט. פלאַרענס איז געוואָרן זיין פארטרויטע און זיי האבן ביידע עפעס זיך ארומגעטראָגן מיט געהיימע פלענער. איך האב זיי נאר ניט געפרעגט, נאר אירע אויגן זיינען געווען אנגעפילט מיט טיפקייט.

איין טאג האב איך באגעגנט מיינעם אן אלטן פרויינט. געקענט האב איך אים פון „טענעס", וואו מיר האבן ביידע געארבעט צוזאמען אויף די פעלדער און גערטנער. א גוטער חבר, מיט א גרויס הארץ, מיט א ליבשאפט פאר מענטשן, וואס איז געווען אזוי גרויס, ווי די אריזאנע וויסטעניש. איך האב גאָרניט געוואוסט אז ער איז דא. אבער עס איז גוט געווען אים צו זען, צו דריקן זיין שטארקע האנט.

„וואס טוסטו דא, סטיוו? וואס פאר־א־גוטע־ווינטן האבן דיך אהער געבראכט?"

ער שמייכלט:

„געקומען, מייק, און דאס גאר..." ער טראכט א סעקונדע: „און דו, וואס טוסטו?"

„גארניט, סטיוו! איך רו. איך הער ווי די קראען פלאטערן איבער דעם ברעג ים און איך ווארט".

„דו, מייק? דו רוסט?" ער שמייכלט ביטער. „ווי קענסטו?"

„דער ווינט רוט אויך אמאל. דער ים ווערט אויך מיד. איך בין ניט מער ווי בלוט און פלייש, סטיוו! בין איך מיד, ווערט איך פאר מארגן, און דעמאלט ווער ווייסט וואס עס וועט זיין?"

„דו ווארסט און די רעדער צעמאלן אונז! אזוי פיל ארבעט, און דו ווארטסט אויף מארגן! און ווער וועט טאן דיין ארבעט? ווער וועט טאן מיין ארבעט? מיד? — דו ווייסט וואס זיי האבן צו מיר געטאן אין פריסקא? געשניטן מיט בייטשן מיין לייב! איך וועל דיר ווייזן, דאס פלייש איז נאך בלוטיג, עס זיינען נאך דא וואונדן. דענקסטו צו ענדערן דאס לעבן — טא גיב זיך אפ אינגאנצן! גיב בלוט, גיב דיין פלייש, גיב דיין הארץ און דער־נאך שטארב! וועט א ווערבע אמאל בליען אויף דיין גרוב; וועלן גליקלאכע מענטשן אמאל זינגען וועגן די געפאלענע!"

מיר האבן זיך בוידע אוועקגעוענדט. ער האט געמומען מיין האנט און זי געדריקט. א הייסער שטראם בלוט האט זיך גערינען דורך מיין קערפער און ער, דער הארציגער סטיוו, האט ווייטער גערעדט:

דער ווינט מעג רוען! דער ים מעג שטיל ווערן! מיר אבער מוזן אנגיין מיט אונזער ארבעט! היינט־מארגן, ווער ווייסט צי ער וועט קומען פאר אונז? מארגן וועלן אנדערע איבערנעמן די ארבעט. היינט! היינט!

ער איז אוועק. געוואוסט האב איך שוין, אז די טעג וועט א שטורם אויסברעכן! איך בין געקומען אין „מאנדאלענא'ס הויז". פלאַרענס איז ניט געווען. פון דער ווייטן, לעבן די פיערס, זיינען אומעטום געשטאנען ארבעטער אין גרופן מיט פינסטערע פנימ׳ער, געקוקט צו דער אויסלאדונג פון שיפן. ענדע מערץ, די זון א בלייכע, א קאלטע. א ווינט רייסט זיך פון וואסער, שרייט איבערן שטאט. איך ווער מיד און אומרואיג. איך גיי ארונטער אין גאס. איך גיי פארבי ווילסאנס פרייען שפייז פלאץ. הונגער. רייען פרויען, מענער, קינדער. ווילסאן שטייט א בלייכער, קוקט אויף

די מענטשן. אין טרויער איז זיין פנים. ער זעט מיך און זאגט מיט ביטערניש:

„אך, גאט, וואס זיי האבן געמאכט פון דער ערד! דעם הימל האבן זיי פארשעמט. וואהרום ברענגט ניט גאט זיין צארן אויף זיי? צו וואס דארפן זיי אזוי פיל? וואהרום לאזן זיי די קינדער ליידן פון קעלט און הונגער?" זיין קולאק האלט ער קענן די הויבע שפייז־פעסטונגען וועלכע לאכן קאלט ארונטער צו די מענטשן. עס גייט ארויס א בלויבע מיידעלע, א יאר צען; א בלאנד קעפל האר מיט טיפע בלויע קינדערשע אויגן. ער לאזט מיך איבער, לויפט איר אנטקעגן, און זיינע אויגן ווערן העל און ליכטיקער. איך גיי שנעל ארויס, לויף שנעל אין מיין חדר. סטיוו וואלט אויף מיר, זיינע אויגן, שיינענדיגע, זיינען פול מיט דערווארטונג.

„מארגן, מייק!"

ער שמייכלט.

„פון וואנען ווייסטו, סטיוו?"

„וואס איז דער אונטערשייד? מארגן וועט דאס געשען! זיי וועלן וואהרפן די ארבעט. וואס קען שוין פאר זיי ערגער זיין?"

„מאדנע, סטיוו. אזוי פיל שוין דורכגעמאכט און דאך ציטער איך פאר מארגן! עס איז א פארגעפיל, וועלכער דריקט מיך צו דער ערד!"

„האסטו א גוט הארץ, מייק! איך האב דיך ליב פאר דעם. אבער קיין קאמף קען מען מיט דעם ניט געווינען! איך וויים, עס שרעקט דיך די בלוט! מיר אויך. אבער וואס זאל מען טאן? זיך ליגן אונטער די רעדער און צומאלן וועלן? בלוט? — יא, אלע מאל אזוי! אפשר מיינע, און עס קען זיין דיינע. דער גאנצער מענטשלאכער קאמף אוז". ער בלויבט שטיל א מינוט. דערנאך רעדט ער ווידער: „איצט איז שפעט צו רייזן. מארגן זיי אין דער פרי אין גאס. נו, זיי געזונט!" ער דריקט מיין האנט און קוקט אין דער ווייטקויט.

עס עפנט זיך האסטיג די טיר. עס קומט ארויס פלאדרענס. דערזעט סטיווען און וויל גיין צורוק.

„קום אַריין, זיסקייט מיינע! דאָס איז מיינער. א חבר פון לאַנגע צייטן, און דאָס, סטיוו, איז מיין זיסינקע מיידל".

פלאָרענס קוקט מיך מאָדנע אָן.

„איך האָב שוין געזען דיין פרויענט. איך וויים וער ער איז. דו האָסט גוטע חברים, שיינער מיינער..." זי שמייכלט.

„הער זיך אויך: וואו ביזטו געווען, טייבעלע מיינס! און וואו איז מידאָס?"

זי קוקט מיך אָן דערשראָקן.

„דו וועסט זיך ניט בייזערן אויף מיר?"

„וואָרום רעדסטו ניט, הינטישע טאָכטער?" וער איך אויפגערעגט. „איך וועל דיך באַלד דערלאַנגען אין דיין העסלאַכן פנים, דו נאַרישע מויד!"

„נו, שא!" בעט זי זיך. „איך וועל דיר דערציילן: מאַרטין איז א פינקערטאָן. דאָס האָט מידאָס אויסגעפונען, און די צופוילטע מויד, דזשין, איז געווען זיין ארויסהעלפער. זי איז אַוועק נעכטן פאַרנאַכט אין זייער אפיס, איבערגעבן מאַרטינס א בריוול. איך האָב אַלץ געזען. זי איז אָבער צוריק ניט געקומען".

סטיוו האָט א שפּיי געטאָן.

„וואו איז דער וואָרים? מען טאָר ניט וואַרטן קיין מינוט".

פלאָרענס האָט אומעטיג געשמייכלט:

„ניטא וואָס זיך צו אייַלן. מידאָס האָט אים ערגעץ פאַרפאקט".

„טאָכטער מיינע, דו האָסט א גרויס האַרץ, ווי מיק. אָבער דו וועסט מער געבן דער וועלט, ווי די וועלט דיר". סטיוו האָט געקוקט אויף איר מיט אזא צאַרטקייט, אז עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אז ער וויל איר געבן א טייל פון זיין גלויבן אין ליבע, וואָס ער האָט פאַר די מענטשנקינדער.

סטיוו איז אַוועק. פלאָרענס האָט לאַנג געקוקט אויף מיר. איך האָב זיך געפילט אומבאַקוועם.

„הער אויך ראטשן אויף מיר! וואָס ביזטו היינט אזוי צודרייט?"

זי האָט ניט געענטפערט, נאָר די טערען האָבן זיך געשפּאַרט פון די אויגן.

איך האָב געשווויגן. זי איז געזעסן אויף דער ערד, איר קאָפּ אויף מיינע קני. אירע רויטע פּלאָמענדיגע האָר האָבן זיך גע־גלימשט ווי גאָלד־פּעדים דורך מיינע פינגער. איר ביליגער פּוידער, דער ריח פון פּרוי — אַלעס האָב איך אין זיך אַרײַנגעאָטעמט דעם פּאַרנאָכט, און א פּיינלאָכער געפֿיל האָט געגאָגט מיין האַרץ, און געוואוסט האָב איך, אז די ווייב וואָס ליגט לעבן מיינע פּים, איז מיר זייער טייער און עס וואָלט פּאַר מיר זייער שווער געווען מיט איר זיך צו שיידן.

בײַנאָכט האָב איך געזען מידאָס׳ן. איך האָב אים געזען אין זיין חדר. די הענט לײַמיגע, דער רוקן געבויגן, דער קאָפּ טיף אַרונטער. איך האָב אים געפרעגט וועגן מאַרטינען! צו וואָס? וועגן איר — אודאי ניט. נאָר זיין געזיכט האָב איך דאָך געדריקט צו זיך. דערנאָך בין איך אַוועק, געלאָזן דאָרט די שאָטנס.

אין חדר, טייערינקע מיינע... נעם מיך אין דיינע אַרימס, גיב מיר דיין מויל! היינט, זיסינקע מיינע, היינט! מאָרגן וועט זיך דער מויל פון דער שטאָט פּארמאַכן. זאָלן אַלע פילן דעם טויט־שרעק פון הונגער! זאָלן זיך אָפּשטעלן די רעדער! זאָלן שווייגן די מאשינען! פּאַר וועמען דרייען זיך די רעדער? צו וואָס אַר־בעטן די מאשינען? קינדער יאָמערן אַלץ איינס אין די גאַסן! פּאַרפּוירערע, פּאַרהונגערטע!

איך האָב געעפּנט די אויגן. זון אין די פענסטער. שטיל אין די גאַסן. ארבעטער אומעטום. פּאַרגליווערטער שטורם. פּורן פּאַרן ניט, מאשינען פּאַרלאָזן. איך בין שנעל אַרונטער אין גאַס.

„סקעבס וועלן זיי ברענגען!“ שרייט איינער. „מארינס“, האָט געזאָגט א צווייטער. „און מיר וועלן שווייגן?“ האָט נעדונערט א דריטער.

„שווייגן? ניין! ניין!“

דער טאָג איז אַוועק שטיל. פּאָליציי אויף פערד האָבן פּאַטרו־לירט דעם האָפן. מאָרגן וועט מען ברענגען סקעבס. נו, וועט

מען זען! דערוויל איז געווען שטיל. א גאנצן טאג האָב איך סטיוו'ן ניט געזען. מיטינגען זיינען אפגעהאלטן געווארן און עס איז באשלאסן געווארן, אז מילך זאל מען דורכלאזן. שפייז — ניט. די ארימע האבן ניט מיט וואס צו קויפן, הונגערן זיי אזוי אויך. די איבעריגע זאלן פרעסן מיין! ביינאכט האבן שאטנס פאטרולירט די גאסן. טויזנטע פאר אויגן האבן געלויערט אין דער פינסטערניש. איך בין געווען אין אווינקל. באלד האט זיך די נייעס פארשפרייט און מען פירט סקעבס! ווי אן עלעקטרישער שטראם וואלט דורכגעריסן די לופט — אזוי האט זיך די נייעס פארשפרייט. אלע האבן געווארט פאר א צייכן! מינוטן, באלד. שא. אט האט א פייער זיך א רים געטאן אין דער לופט. מיר זיינען ארויס פון לעבער: פייער! פלאם! טויזנטער הענט, ווילדע געשרייען, דורכגעבראכן די רייען פון דער פאליציי, פארטריבן די ווערים. עס האט אונז אבער געקאסט דריי געפאלענע חברים און א גרויסער טייל פארוואונדעטע.

מיט דעם האט זיך געענדיגט די ערשטע נאכט.

טאג נאך טאג זיינען אוועק. די מארינס האבן פאטרולירט די גאסן. א סך סקעבס האבן געארבעט. א סך פון אונזערע זיינען שוין געווען פארשפארט. סטיוו און די איבעריגע האבן זיך געגרייט. רעארגאניזירט די ארבעטער. איך בין געווען פארנומען מיט ארבעט פון צושטעלן אינפארמאציע, און ווען איך בין נעקומען אהיים, האט שוין דער טאג געגרויט.

פלוצעמס האט געווארט אויף מיר. זי איז געזעסן אין איר מאנטל, ווי זי וואלט זיך געגרייט אוועקצוגיין. די אויגן האבן געווויינט אן טרערן. דער פנים בלייך, די ליפן טרוקן. זי האט געהאלטן מיין האנט אין אירער, זיך איינגעגראבן מיט אירע אויגן אין מיין פנים, דערנאך זיי מיד פארמאכט. איצט בין איך געשטאנען אויף מיינע קני און מיין הארץ האט געקלאפט מיט טויזנט שרעקן. האט זי געזונמען מיין קאפ אין אירע הענט און געקושט מיינע אויגן. גרויער שרעק האט זיך געשלייערט אין מיר! אין דעם מאמענט האב איך געקענט גאט בעטן ווי א קינד, וועלכע

ציטערט פאר דאָס אומבאוואוסטע! עפעס איז פאַרפאַרן געוואָרן אין דער לופטן, עפעס האָט די ליכט זיך געטונקלט אין חדר. עפעס האָב איך געפילט, ווי אימיצער וואָלט געקלאָגט אין דער שטילקייט. אָבער קיינער הערט ניט, נאָר איך אַליין.

דערנאָך איז געקומען א טאָג א גרויער. פון דעם פרימאָרגן אָן האָט גערעגנט. אין דער פרי איז געקומען מידאָס. ער איז געזעסן ביי דער בעט. גערערט שטיל, ווי פון דער ווייטן. אין אָט דעם פרימאָרגן האָט ער מיך דערמאָנט אָן איינעם וועלכער איז שוין האַלב אין דרעמל, נאָר ער ענטפערט נאָך, אָבער די שטים איז שוין א פרעמדע, א ווייטע.

„הער, מיך, ברודער מיינער! און דו, פלאָרענס, שוועסטער ליבינקע! עס איז מיר מאָדנע גוט דעם פרימאָרגן! איך פיל ווי אן אָדלער, וועלכער טראָגט זיך אין די וואָלקנס. אָט טראָכט איך, אז דאָס גרעסטע גליק פון א מענטשן איז צו שטאַרבן ניט פאַר זיך, נאָר אַוועקגעבן דאָס לעבן פאַר די דיניגע, ווייל דו האָסט זיי ליב, אָדער געבן דיין לעבן דערפאַר, ווייל דו האָסט, און וואַרטסט א גאַנץ לעבן אויף די פאַר מינוטן, ווען דו וועסט קענען אפצאָלן!"

ער האָט נאָך א סך גערעדט וועגן לעבן און טויט. און געוואוסט האָב איך, אז קיין שטאַרקערער האָס ווי זיינער איז ניטאָ! אז קיין גרעסערע ליבע ווי זיינע איז ביי געטער ניטאָ. מידאָס איז אַוועק און איך האָב געפילט ווי דער צימער איז פון אימיצן לידיג געוואָרן, וועלכער וועט אייביג לעבן אין מיין האַרצן.

א גאַנצן טאָג האָב איך געוואַרט אויפן וואָרט. איך האָב ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיך. נייע מילִיטער איז אָנגעקומען. מער גערונגענע היטערס אומעטום. די אַרבעטער זיינען געווען אומרואיג. איינער, א הויכער, האָט צו מיר געטענהט, אז מען האָט געדארפט באפאלן דאָס מילִיטער. „ניטאָ וואָס צו פאַרלירן. דער הונגער וועט אונז אַלעמען אויפפרעסן. די פאַרדינסטן וועלן געשניטן אין יעדער פאַבריק. די מאשינען נעמען אַוועק אונזער אַרבעט — דאַרף מען דעריבער אַרבעטן קירצערע שטונדן! מיר זיינען געבאָרן ווי זיי! זיי האָבן אַלץ: פאַלאַצן, יאַכט־שיפן, די

גאַנצע וועלט. מיר — בלויז הונגער, ליידן און וועהים! האָט דען מיין מוטער ניט געווייטיגט פאַר מיר? האָב איך דען ניט מיין גאַנץ לעבן געאַרבעט? וואָרום הונגערן מיינע קינדער? וואָרום זיינען איינג מיינע חדרים? וואָרום שיינט ניט די זון אין מיינע פענסטער?" גרויסאַך האָבן מיך געשטאָכן זיינע וועהטער, און ער האָט געווישט דעם שוויים, כאָטש עס איז געווען נאָס און קיל אין דרויסן.

מען האָט געבראַכט נייע סקעבס. דעם שמוץ פון אַלע שטעט האָט מען געבראַכט צו פאַרניכטן דעם ווילן פון די ארבעטער. סטיוון האָב איך געזען דעם אָוונט פאַר א מאָמענט. איך האָב שוין געוואוסט, אז אין דער נאָכט, אין א געוויסע שטונדע, וועלן מיר באַפאַלן די פיערס און שפייכלערס פון שפייז.

דער אָוונט האָט זיך אויסגעזוינגן אין מיין מאַרך. שטיקער נאָכט האָבן זיך געפאַלאַנטערט איז מיין האַרצן. איך האָב קיינמאָל ניט געוואוסט, אז שטונדן זיינען אייביקייטן. וואו איז פלאַרענס? וואו איז מידאָס? גאָט מיינער, ווי עס איז שטיל אויף די גאַסן! איז די שטאָט פאַרגליווערט געוואָרן? וואָרום פרירט מיין רוקן? האָב איך מורא? איז טאָקע אזוי שווער צו שטאַרבן, ווען אייגער האָט שוין דערגרייכט זיין צוויי־און־צוואַנציגסטן יאָר? און וואָרום דענק איך אזוי וועגן טויזנט נאַרישקייטן?

שאָטנס. פינף מינוט צו צוועלף. א שיף האָט זיך צעשריען און רייסט די נאָכט. א שיכור זינגט וועגן זיין היים. ערגעץ ווייט א קינד. א ניגער זינגט „מאי אלה קענטאקי האום"... ערגעץ האָט זיך א הונט אָפּגעריסן פון קייט און בילט אַנטקעגן הימל...

דריי מינוטן, צוויי, איין מינוט, דרייסיג סעקונדן! איינס־צוויי־דריי. א פיף רייסט זיך דורך דער לופט. טריט! נאָכט טריט. ראָט טאָט־טאָט. פייער שפיזן גליטשען זיך דורך דער פינסטערניש. דער ווינט דרייט, ווילן אַוועקטרייבן די נאָסע לופט. פלאַמען! פייער! דאָ־ארט! די שאָטנס פאַרגליווערט, דער גאַנצער ברעג ברענט! פייער נאָמבער דרייסיג. פייער נאָמבער צען. גרויסע פלאַמען ליכט! או־או־הו! מאָסן ברומען! געשרייען! ראָט־טאָט־

טאָט. קוילן! פייער פלאָם מענטשן קנויל‌ן! ברומען טויזנט ווינטן, און די פלאָמען ווילן דערגרייכן דעם הימל. זאָל ברענען ערד און הימל. פון פייער קומט מען ארויס געלייטערט.

א גאנצע נאכט איז דער ברעג געווען איינגעטונקט אין פלאָמען. מיט דעם פרימאָרגן האָט זיך אן אייזיגע זון צוגאָסן איבערן ברעג. שפּיצן שוואַרצע האָבן זיך נאָך געסמאָליעט. שוואַרצע האָלעוועש־קעס האָבן זיך געשפּיגלט אין דער זון.

מידאָס׳ן האָט מען געפונען ניט ווייט פון פייער. עטלאָכע קוילן האָבן דערגרייכט זיין הארץ און איר פּארשטיינערט. ער איז געלעגן קעגן דער זון. דער האָלב־פּארברענטער פּנים מיט די ווייסע ציין האָבן געלאָכט צום הימל. אזוי איז געשטאָרבן מידאָס. מיט דעם פּארברענטן פּנים און די בעסטע הארץ וואָס א מענטש האָט געהאט. גרויס איז געווען זיין ליבע — גרעסער זיין האָס! ער האָט געוואָלט אנצינדן די וועלט אין פלאָמען. דערנאָך זאָלן אנדערע בויען אויף די חורבות.

אין מיין חדר האָב איך געפונען א בריוו פון פלאָרענס׳ן. זי האָט געשריבן מיט א ציטערדיגער האנט:

„ליבינקער מיינער! איך וויים, דו וועסט ניט ברוגז זיין. איך טו וואָס איך קען צו מאכן מיין נאָמען ריין אין דיין הארצן. איך און מידאָס האָבן געמאכט דעם פלאָן וועגן פייער! איך האָב א פּארגעפיל, אז דאָס איז מיין לעצטער טאָג מיט דיר. איך טו וואָס איך קען. איך וועל רוען אין פרידן אז איך וועל וויסן, אז איך האָב מיט עפעם געהאָלפן די הונגעריגע. איך וויים ניט פון בעסערס.

„א שווער לעבן איז געווען מיינער. און דו, מיט דיין גרויס הארץ, וועסטו זיכער מיר פארגעבן.

„זיי געזונט, ליבינקער. דערמאָן מיר. דיינע, פלאָרענס".

איר קערפּער האָט מען ניט געפונען. אבער אין מיר וועט ברענען דער פייער ביז צום ענד פון קאָמף...

פּינקאס קראוועץ

פּינקאס קראוועץ